Corneliu Leu

Pretul dragostei, al credintei și al urii

roman

Editura Eminescu

Corneliu Leu

Prețul dragostei, al credinței și al urii

Coperta : TEODOR ŞALAR

Corneliu Leu

Preţul dragostei, al credinţei şi al urii

Roman

1978
Editura Eminescu
București, Piața Scînteii 1

Lui Gheorghe,
fratele mai mare al inimii mele.

1

Poate că totul porneşte de-aici, de la această vizită. În urma ei rămîne, ca un duh, imaginea uniformei de postav gros a miliţianului, acoperită oarecum de halatul alb, care parcă vrea să-i ascundă meseria şi rostul pe lume, trecîndu-l din tagma lui în tagma celor ce tămăduiesc.

Dar cizmele îi ies cu neruşinare din halat, bocănind grosolan, ca şi cum ar umple cu pete negre tăcerea albă şi camforată a spitalului.

Poate !...

La fel de bine, însă, e posibil să pornească de la simplul şi mirificul fapt că lui i-a revenit cunoştinţa. Cunoştinţa sau conştiinţa ?... Nu-şi dă seama prea bine, rezonanţa, ca şi semnificaţiile acestor alcătuiri de silabe amestecîndu-se în mintea lui pînă la identificare : cunoştinţa-conştiinţa, conştiinţa-cunoştinţa... pînă la identificare sau, chiar mai mult, pînă la pierderea oricărui sens.

Îl revede pe medicul în halat alb încheiat cu nasturi albi, cu pantaloni albi, cu pantofi albi, spunîndu-i : „Gata, ţi-ai recăpătat cunoştinţa". Dar peste imaginea lui, se aşază cealaltă, a miliţianului, care poartă numai de formă halat alb, fiindcă, pe dedesubt, e cenuşiu şi cu nasturi de metal, călcînd liniştea albă cu cizmele lui negre şi spunîndu-i : „Acum, că v-aţi recăpătat conştiinţa..."

Conştiinţa sau cunoştinţa ? !

Medicul îi vorbeşte de cunoştinţă, şi-i spune ce trebuie să facă încă îndelungă vreme ca să şi-o păstreze, ca să se-nzdrăvenească şi să fie sigur că nu şi-o va mai

pierde, în vreme ce miliţianul, cu surîsul său de om bun de la ţară, îi spune cu totul altceva. Îi spune : „lasă c-o să fie bine ; dacă v-aţi recăpătat conştiinţa, acum o să fie bine!“. Şi acest „o să fie bine“, la modul cît mai general, privind parcă pe toată lumea, ca şi cum de conştiinţa lui depinde ca să fie bine în lume :

— Lăsaţi, tovarăşe vice, lăsaţi... c-o să fie bine !...

Iar lui îi vine să urle :

— De ce să fie bine, mă Firuţă, de ce neapărat să fie bine ? !

— Lăsaţi c-o să fie, îl asigură acela încă o dată făcînd un gest spre sine ca şi cum ar certifica : „dacă vă spun eu !“

Iar bolnavul, în patul acesta în care şi-a revenit, dă din mînă obosit, simte cum îl cuprinde din nou o dulce inconştienţă şi se lasă-n voia sporovăielii ce sună cu glas plin de cumsecădenie dinspre halatul acela, dedesubtul căruia se văd nasturii de metal :

— Lăsaţi, c-o să fie bine, tovarăşe vice ; la noi şi-aşa e foarte bine. Irigaţiile sînt ca de cînd lumea şi dau, ehe, chiar mai mult decît, v-amintiţi dumneavoastră, ziceaţi atunci c-or să dea la hectar !... Livezile-s pe rod. Da, da, primul an pe rod ; au schimbat cu totul faţa dealurilor ălora ! cu totul. Păi de asta pe-ai noştri i-a decorat. I-a decorat, a fost serbare mare, că, dacă şi dumneavoastră medicii ăştia vă dădeau conştiinţa mai înainte, veneaţi acolo, şi sărbătoreaţi cu noi evenimentul, şi vă sărbătoream, c-aţi fost un om bun cu noi, aţi fost om de nădejde pentru noi...

Dulce sporovăială, care se-aşază plăcut pe mintea şi memoria lui ca o ploaie de vară absorbită repede şi setos de pămîntul care se jilăveşte transformînd-o parcă într-o binecuvîntată respiraţie a sa. Binecuvîntată, ca şi vorbele astea, pe care mintea lui le absoarbe şi le tot absoarbe, cu acea plăcere cu care trupul îşi asimilează un lucru dorit mult.

Şi mîna bolnavului face, cu gest moale, semn ca acela să nu-nceteze, să vorbească, să povestească tot. Cît de mult, cît de mult cu putinţă. Să nu tacă. Să-i bombardeze cunoştinţa sau conştiinţa cu ploaia aceea binecuvîntată de vorbe care-o încearcă, şi-o mişcă, şi-o activizează, făcînd-o să simtă că trăieşte, că percepe existenţa din jur, că e — cel mai splendid şi mai sfînt lucru — e vie !...

Iar el, în întregul fiinţei lui, rămîne inert, în cea mai frumoasă inerţie : aceea a plăcerii că trăieşti şi că recepţionezi tot ce se află, tot ce există, tot ce respiră, tot ce gîndeşte în jurul tău. E ca-n cea mai mare, cea mai desăvîrşită tihnă a vacanţelor, cînd zaci întins pe nisipul plăjii, nemişcat, cu ochii închişi şi te simţi relaxat tocmai pentru că în nemişcarea ta recepţionezi totul : simţi nisipul, primeşti pe întregul trup semnalele soarelui, pluteşti în mijlocul forfotei din jur, auzi marea şi glasurile, adulmeci briza cu miros de sare caldă şi de alge, vezi curcubeiele toride împletindu-şi mereu culorile sub pleoapele tale închise. Şi te bucuri că trăieşti.

Pînă cînd, acestei bucurii că trăieşti i se adaugă conştiinţa că trăieşti, nevoia nu numai de a înregistra faptul că trăieşti, dar şi de a reacţiona, de a lua poziţie în virtutea faptului că trăieşti. Da, de a reacţiona, aşa cum reacţionează el acum, făcînd să zbîrnîie geamurile din rezerva de pe coridoarele spitalului :

— De ce să-i ancheteze ? ! De ce, de ce să-i ancheteze ? !...

— Păi nu-i mai anchetează nimeni ; staţi liniştit, tovarăşe vice, vă rog, staţi liniştit. Nimeni, nimeni nu-i mai anchetează !... Nimeni, tocmai asta vă spuneam : s-a terminat şi cu ancheta şi cu tot ; tovarăşu' Axente a luat decoraţia aceea, tovarăşa Voica, şi ea... cu toate că...

— De ce să ia Axente ?... Cine-i Axente, ca să ia decoraţie ?...

— Asta nu eu apreciez... Eu vă spun că totu' e-n ordine şi toată lumea e mulţumită. Inginerul Radu lucrează acolo, peste dealuri... să vedeţi cum le-a făcut !... Sute de hectare de livadă !... Livadă, pricepeţi !... Chiar voiam să v-aduc nişte caisată de la el, da' tot mi-o opreau doctorii, că încă n-aveţi voie !...

— Doctorii ? !... Omul face un gest disperat şi se smulge din aşternutul său. Picioarele, albite de îndelunga boală, îi tremură ca nişte firave antene :

— Tovarăşe vice, tovarăşe Vardaru ; staţi, vă rog, liniştit, că totul e bine ; staţi, vă rog, că, uite, iar se-ntîmplă vreo nenorocire cu dumneavoastră !...

2

— De ce să-i ancheteze, de ce să-i ancheteze ? !... Cine-şi permite, în ţara asta, să ia doi oameni cinstiţi şi să-i ancheteze ? !

Mîna lui Vardaru dă să smulgă halatul de pe cel din faţă, să-l arunce sau să se răzbune pe el. Şi-n loc de halat, rămîne-ntre degete cu baticul alb al infirmierei.

— De ce să-i ancheteze ? mai bolboroseşte o dată, ca o justificare, şi face-un gest de scuză întinzînd femeii bucata de pînză scrobită : Unde-i miliţianul ?...

— Care ?... cel care-a fost săptămîna trecută ?...

— Cum, săptămîna trecută ?...

— Da, a fost miercuri, miercurea trecută ; azi e marţi.

— Cum, păi parcă adineaori...

— Staţi liniştit, de-atunci vă chinuiţi întruna ; am crezut că nu vă mai... Staţi liniştit, mai bine nu-l lăsam atunci să intre !...

— Soră, cum o să stau liniştit ?... Ăla mi-a spus o poveste-ntreagă cu nişte oameni pe care i-au anchetat.

Cu ce drept i-au anchetat ? !... Cine le-a dat voie să facă asta ?... Mi-a spus o poveste lungă, lungă ; în bună parte o ştiam şi eu.

— Mai bine nu-l lăsam să vă vadă, spune infirmiera legîndu-şi baticul la loc, mai bine nu-l lăsam, că tare rău v-a făcut ! Zău, ziceam că acum nici asta, a treia operaţie, dacă nu reuşeşte...

— A treia ?...

— Nu trebuia să-l las. Dar părea un om tare cumsecade. Şi se vedea cît de colo că ţine la dumneavoastră, că suferă pentru dumneavoastră... A mai fost el pe-aici. De doi ani tot vine şi întreabă : cum vă simţiţi, cum vă e starea... Şi nu o dată l-am văzut plecînd cu lacrimi în ochi... Da, da, cu lacrimi ; de asta l-am lăsat acuma. Şi era atît de bucuros că v-a reuşit operaţia !... Eu chiar am crezut că sînteţi ceva rude...

— Rude !... Cu ăsta, care-mi vorbeşte de oameni cinstiţi anchetaţi ? !...

— Staţi liniştit, nu vă-nfuriaţi din nou. Staţi, că acuma-şi face şi injecţia efectul...

— Soră, de cînd spuneai că sînt aici ?...

— De doi ani ; adică, aţi mai fost dus şi prin alte părţi, da' tot la noi v-au adus înapoi şi, aici, v-a operat profesorul Arsene...

Infirmiera mai vrea să spună ceva, mai are de spus ceva — vorbeşte şi ea mult cu acest om cu care n-a putut comunica atîta vreme. Dar gestul lui e de groază : îşi acoperă privirile cu o palmă în vreme ce cealaltă chinuie cearşaful, pătura, patul :

— De doi ani !... şi de doi ani ei îi anchetează, de doi ani...

— Staţi liniştit, ca să vă reuşească operaţia asta trebuie să staţi liniştit !... Încă trei-patru luni, trebuie să staţi liniştit.

Faţa omului, palidă şi prelungă, avînd acea culoare cenuşie şi inconştientă a morţii, se crispează într-un ric-

tus îngrozitor. Îngrozitor şi chinuitor ca disperarea. Şi numai ochii lui, care-au fost odată verzi, ard. Ard cu mînie. Febra unei revolte de foc explodează în ei :

— Trei luni ? Eu să stau liniştit, iar pe ei să-i ancheteze ?... Eu să stau liniştit, iar...

— Altfel vă pierdeţi din nou cunoştinţa, şi poate că pentru totdeauna...

Ochii mari, dilataţi, o privesc pentru prima dată pe infirmieră. Sau o văd pentru prima dată. O femeie micuţă, cu chip trist şi priviri îngrijorate, care, parcă, îţi ascund ceva. Pacientul vrea s-o întrebe ce-i ascunde, dar nu mai are putere. Trăsăturile îi cad inerte. Reintră în starea aceea vegetativă care trebuie să-l facă bine. Infirmiera devine blîndă şi, cu gest matern, îi şterge fruntea îmbrobonată. Iar el zîmbeşte moale, în modul acela aproape inconştient, din tot lungul răstimp în care-a zăcut.

3

Ea nu ştie că zîmbetul are lumina de soare a unei zile de toamnă. Lumina galbenă de soare răscopt, dinspre miezul lui septembrie, cînd fructele se adunau în carele care intrau pe poarta marelui ocol al magaziilor. Patru femei, trecute şi parşive, controlau cu gesturi iuţi, pline de îndemînare, nişte prelate de plastic de la sere, însemnîndu-le rupturile ce treceau imediat în mîinile altor două care, cu gesturi la fel de sigure, le peticeau. Ajungînd în preajmă, Vardaru le spuse una dintre vorbele lui glumeţe, cu coţofana, sau cu veveriţa, pentru că ele începură să rîdă lung şi chicotit ca-n pofte.

Atunci, din maşina care oprea la scară apăru, elegant în costumul lui cu umeri înguşti şi pantaloni evazaţi, Ilarie, contabilul. Îl salută pe vicepreşedintele care tra-

versa grăbit strada spre clădirea consiliului și, cu gest galant, o ajută să coboare scara înaltă a mașinii de campanie pe fata care trezi interesul tuturor : Era înaltă, bine legată, cu alură sportivă atît în gesturi, cît și-n îmbrăcăminte și nu-i dădeai mai mult de douăzeci-douăzeci și unu de ani.

Geamantanul mare, cărat de Ilarie, trezi același interes ca și fata. Privirile iscoditoare făcură legătura cuvenită, pricepînd ce se întîmpla, și fu de ajuns ca una dintre femei, rămasă cu degetul într-o spărtură a foii de plastic, să spună :

— Ia uite, mă, Ilarie și-a adus logodnica din import !...

...Că toate cele patru care controlau, plus cele două care lipeau, cu mișcări de mașină, petice, izbucniră într-un rîs sonor și plin de înțelesuri, care umplu curtea, înconjurul și, pentru urechile sensibile ale lui Ilarie, tot satul.

Lăsă geamantanul jos, își ceru scuze c-un politicos gest grăbit de la cea pe care o însoțea și, împingînd-o pe intrarea principală, veni să se rățoiască la femei.

Dîndu-și seama cam despre ce putea fi vorba, fata intră repede pe coridorul îngust al sediului administrativ, își aranjă părul c-un gest devenit reflex, bătu în ușa pe care scria „Inginer șef“ și intră fără să aștepte răspunsul.

În biroul mic — surpriză — găsi doi oameni murdari de ulei pînă la coate, scoțînd din pîntecele unei motociclete tot felul de piese, și întinzîndu-le pe masa acoperită cu ziare. Alte piese zăceau pe un scaun, altele pe podea, iar unul dintre cei doi bărbați, unul cu păr moale și ochi parcă albaștri, jucăuși, făcu o figură atît de nostimă zicînd „hait“, încît, ca să nu rîdă, ea se prezentă așa cum își propusese de mai înainte :

— Sînt Voica Teodorescu, tehniciană de îmbunătățiri funciare...

Surprins, bărbatul cu păr moale puse piesele din mîinile lui în mîinile celuilalt, dădu să-i întindă mîna mînjită de ulei, şi spuse pe un ton glumeţ :

— Va să zică m-aţi prins ; hobby-ul în timpul producţiei. Sper că nu sînteţi de la Uniunea judeţeană.

Cu aceste vorbe ieşi de după masă şi veni în faţa ei. Fata descoperi un bărbat mai tînăr decît i se păruse la început, mai înalt, cu un cap şi ceva mai înalt decît ea şi, culmea, cu ochii de o cu totul altă culoare decît îi văzuse prima dată. Erau cenuşii, de-un cenuşiu scînteietor şi nu mai păreau deloc glumeţi. O priveau, numai, cu interes, ceea ce pe ea o făcu să spună :

— Şi dacă-aş fi de la UJCAP ?...

— Hm !... Asta nu, făcu el dezvăluind un zîmbet bun şi glumeţ ; tovarăşele de la UJCAP care vin să mă controleze pe mine sînt neveste... de la judeţ ; n-au nici fustă scurtă, nici aerul ăsta de şcolăriţă !... Dumneata trebuie să fii tehniciana repartizată la noi, nu-i aşa ?... Şi, întorcîndu-se spre bărbatul mai scund, blonziu, care strîngea piesele de pe masă : Ce zici, nea Firuţă, ce zici ce tehniciană frumoasă ne-au trimis ;... Şi adăugă galant : dumnealui e Firuţă, zis şeriful, şeful postului de miliţie şi microbist ca şi mine în materie de motociclete.

Fata vru să răspundă ceva surîsului politicos cu care cel numit Firuţă o saluta, dar, în clipa aceea, pe fereastra deschisă, văzu cîteva dintre mutrele muierilor la care se dusese Ilarie. O cercetau, o dezbrăcau, o îmbrăcau, o iscodeau din toate punctele de vedere. Pînă cînd una, dezvelind a zîmbet nişte dinţi mărunţi, spuse privind-o drept în ochi :

— Ehe, săracu'Ilarie !... El s-a chinuit s-o aducă şi ea intră la inginer !...

Chicotitul lor năvăli de-afară ca un stol de cîrîitoare. Firuţă le făcu semn cu degetul la obraz, lăsîndu-şi o pată de ulei, ceea ce lor le înteţi şi mai tare rîsul :

— Ilarie, vai de tine, Ilarie, ingineru-i, ehe...

— Sînt femei de treabă, nu te lua după gura lor, se simţi obligat inginerul s-o liniştească.

Dar ea nu mai era în încăpere. Ieşise, îşi apucase geamantanul cu un gest dezinvolt şi ajunsese în stradă.

În urma ei, aranjîndu-şi hainele şi frizura, Ilarie veni repede şi apucă de mîner :

— Nu încolo, draga mea, mergem...

— Eu merg la Nuţa, i-o retează ea scurt, nelăsînd geamantanul din mînă.

— De ce la Nuţa, ţi-am aranjat la gazda mea, doar părinţii tăi mi te-au dat în seamă !... Te rog să...

Ilarie nu mai apucă însă a-i spune ce-o roagă. Se îndoi respectuos spre omul mărunt care trecea strada :

— Să trăiţi, tovarăşe Vardaru — strigă el... E logodnica mea... Am adus-o în sat... E noua noastră tehniciană.

Plăcut impresionat de tinereţea şi frumuseţea fetei, Vardaru se apropie de ei.

Dar Voica, fără să-i acorde vreo atenţie, îşi smulse geamantanul din mîinile lui Ilarie, spunîndu-i :

— N-am poftă de bîrfe. Cînd o să ne căsătorim, o să vin la tine. Pînă atunci, am grijă eu să nu se mai uite astea aşa...

4

Vardaru acceptă invitaţia la masă a lui Axente, cu toate că era sătul de mesele lor.

Ah, mesele lor !...

Mesele lor aşezate cu toate bunătăţile pămîntului — „luaţi şi gustaţi din ce ne-am ales şi noi anul ăsta !“ —, stropite cu zăibărel la început, iar de la o vreme cu fetească din via nobilă — „poftiţi şi folosiţi, că numai de trei ani e pe rod, dar ne-am învăţat cu ea ca de cînd lumea !“ şi încîntate cu glasul fetelor de şaisprezece ani

— „poftiți și ascultați, să vedeți ce generație talentată a crescut la noi în cooperativă și ce activitate avem la căminul cultural !“

Mesele astea la care, cînd se termină vinul, sau țuica, numai ce apare un bon semnat de Axente și totul se umple la loc. Mese bogate, cu colaci proaspeți — „tocmai avem un cuscru care face nuntă“ —, și cu rasoale de vițel — „păcătoșii ăștia de tractoriști, că dacă ei sînt plătiți altfel nu le pasă de averea noastră obștească, uite, iar au lovit o vițică pe care-a trebuit s-o sacrificăm !“... Mese la care, în funcție de invitații de la oraș care se află, mai vin din sat încă doi-trei, nu mai mulți — „că, ai noștri, dă-i cioarelor, au de toate, ce-i aici pe masă e la fiecare-n casă !“, și de servit, servesc nevestele acestora ca să nu se facă prea mare zarvă-n sat.

Cu toate că satul știe. N-ar fi sat dacă n-ar ști ; s-ar dezice de existența sa socială...

Tocmai din pricina aceasta, el, Vardaru, interzisese de mai multă vreme asemenea mese : „Eu răspund de voi la județ, eu vă interzic ; să fie clar !“ La care, Axente, cu fața lui roșie, bine trăită și bine hrănită, i-o spusese de la obraz :

— Mai bine-mi tăiați o mînă, tovarășe Vardaru, auziți ?

— Lasă, mai bine să-ți tai eu una decît să vină alții să ți le lege pe-amîndouă !... îi răspunsese cu ciudă Vardaru. Cu ciudă, fiindcă ținea la omul ăsta încăpățînat și suficient și foarte priceput în a aranja totul în sat. Că președinte ca tine n-avem mulți, Axente, și nu-mi convine să cazi așa, pe prostiile tale !

Axente dăduse din mînă neîncrezător și nu se sfiise să spună :

— Păi, cu prostii din astea nu numai că n-am căzut, dar pînă acuma m-am ridicat !...

— Te privește !... Eu răspund de sat, eu răspund de cooperativă în fața județului, eu îți dau indicația asta,

i-o retezase Vardaru aspru, și adăugă dintr-un foc, ceea ce, de multă vreme-i stătea pe limbă fără să-i vină la îndemînă să spună : și nici cu plocoane pe la județ să 'nu te mai prind, că te fac de rîs și pe tine și pe ăla care le primește, auzi ? !...

Axente ridicase din umeri cam nesimțitor :

— Dacă-i ordin, cu plăcere ; sigur că da, pe mine mă puteți oricînd face de rîs, mă puteți și schimba ; dar pe ăla de le primește, dacă-i mai mare-n funcție ca dumneata, ce zici ? !...

Și slobozi acel „eheee" behăit, care contrasta violent cu trupul său mare și nu știai niciodată dacă-i rîs, ori ironie, ori amenințare.

— Eheee !... tovarășe vicepreședinte al UJCAP-ului ! Norocu' meu, că la București nu mă puteți controla, c-avem cale ferată directă, fără să treacă pe la județ !

Vardaru intrase-n el cu privirile sale negre, de om sincer și grijuliu :

— Te pot controla oriunde, Axente ; și-am să te controlez. Tocmai pentru că țin la tine, am să te controlez. Tocmai pentru că am nevoie de tine în satul ăsta, am să te controlez !... Tocmai pentru că lucrăm de-atîta vreme împreună și te știu și vreau să te am aici ca bun gospodar ce ești, mă-nțelegi !... Că eu nu vreau să facem anchete, vreau să facem treabă !...

Axente ridicase din umeri și se îndepărtase cu mersul său șchiopătat despre care dușmanii din sat spuneau că nu-l avea de pe front, așa cum pretindea el și cum nici nu se prea potrivea, ci de la o beție cînd se-ncăierase cu unii.

Se-ndepărtase vînăt, neacceptînd lecția și umilința, dar nici îndrăznind s-o înfrunte. Și, apăsîndu-și toată ciuda în călcătura piciorului șonticăit :

— Treaba 'mneavoastră !... Ce, credeți că mie nu-mi convine ? Că io-s mai aproape și mai direct interesat de averea obștească decît dumneavoastră ! Ce, credeți că-mi

convine să dau, în loc să păstrez în hambare ?... Dar dacă ăsta-i obiceiul pămîntului !...

— Nu-i al pămîntului ! strigase Vardaru cu nevoia lui de-a fi drept şi cinstit întotdeauna ; e al oamenilor, al oamenilor nărăviţi !... Şi să nu te mai prind !

— N-aveţi grijă, că nu mă mai prindeţi, şonticăi apăsat Axente pînă pe trotuarul celălalt, din faţa Sfatului, şi se răsuci ca să-l privească cu ochii lui înguşti, avînd pleoapele tăiate-n aşa fel încît s-ascundă privirile.

Şi de atunci — iată că sînt şapte-opt ani, chiar — e adevărat că nu l-a mai prins. În sat s-a schimbat obiceiul, ceea ce putea fi chiar prilej de mulţumire : Cînd venea cîte-un oaspete de seamă, Axente îl invita la el sau la veterinar, sau la doi dintre brigadierii care-i erau mai apropiaţi : „Ce, n-am voie să invit pe cineva să-mi onoreze casa ?“ Alături de ei, Vardaru tăcea şi, în semn de protest, dacă mînca o gogonea murată. Admira îndemînarea cu care nevasta lui Axente aşeza mesele acelea copioase, cu jumări şi afumături şi pepeni muraţi şi piftii tremurînde, care se înlocuiau apoi cu copane de pui fripţi în jar şi cu tochitură ciobănească. Şi răbda insinuarea de pe faţa bine hrănită a lui Axente, care bea zdravăn fără ca băutura să se manifeste în comportarea lui. Ridicînd păhărelul acela mic pe care-l dădea deodată peste cap, ca pe ţuică, el îi spunea hîtru :

— Hai noroc, tovarăşe vice, şi iartă-mi damblaua, dar îmi place să primesc oaspeţi...

Vardaru ciocnea, admira îndemînarea femeii, felul cum îşi strunea copiii, care-o ajutau la servit, poziţia satisfăcută, de stăpîn în casa lui, pe care-o avea Axente, dînd duşcă păhăruţul prea mic pentru buzele lui roşii care-l sorbeau, pentru mîna lui mare, care-l ţinea. Dîndu-l duşcă şi, devenind parcă mai zdravăn, mai ţanţoş, mai sănătos. „Vinul se bea din pahare mici“, spunea el, ca o lege.

Avea o sufragerie mare, cu mobilă multă, dar care nu împiedica locul. Mobilă nouă, cu glanţ de nitrolac, multe vitrine în care se aflau păhăruţe şi păpuşele. Ocupau mult loc două fotolii-pat şi-un divan-studio înghesuit cu perne moi, spre care Axente îl îmbia pe oaspetele principal :

— Ia poftiţi, vă mai odihniţi ca să-şi mai facă loc băutura. Poftiţi, staţi aici, că e locul cel mai bun de unde se poate privi la televizor.

Şi se uita satisfăcut la Vardaru, care, fiind al doilea-n rang, n-avea ce zice :

— Ei, hai noroc, tovarăşe Vardaru. Şedeţi şi dumneavoastră pe recamier şi să mai ciocnim un pahar, cu toate că se pare că nu vă prea place progresul viticulturii noastre...

5

De data asta, invitaţia — cu toate că o lansase Axente —, era la masă la Firuţă, plutonierul, şeful postului de miliţie. La acesta, om verificat de multă vreme de sat ca şi de Vardaru, nu avea cum să fie aranjat ceva necurat. Avea omul plăcerea să-i cheme la masă, rugat fiind de contabilul Ilarie, care era burlac şi căuta acum un prilej ca să-şi prezinte logodnica.

Vardaru s-ar fi dus bucuros acasă, mai ales că era în plină campanie, dar rămase, poate şi dornic de-a o vedea mai bine pe fata aceea înaltă, cu gît drept, subţire, care trecuse pe lîngă el fără ca măcar să-l observe.

Din pricina asta, şi-ar spune el acum că rămăsese, sau i-ar plăcea lui să creadă că rămăsese, cu toate că, atunci, fusese convins că o face dintr-un cu totul alt motiv. Chiar condiţionase :

— Vine şi inginerul ?...

— Dacă-i ordin, cu plăcere, ridicase Axente din umeri.

— E ordin, Axente, să știi !... Și nu numai ăsta e ordin ! E ordin să vă-mpăcați !... Cum poți tu, om vechi, om de bază aici, să intri-n concurență c-un băiat tînăr, atît de priceput ? !

— Să vă văd și pe dumneavoastră, acolo, la județ, i-o plătise Axente, să vă văd c-un băiat tînăr și priceput, care vă face peste tot nepriceput, răstălmăcește tot ce spuneți și nu umblă decît să vă ia postul !...

— Axente, ți-am spus să-ncetezi odată cu toate astea !...

— Ba, să-nceteze el !... Eu îl chem, dar, să-i spuneți !...

— Tu îl chemi, și vă purtați ca oamenii, și vă-mpăcați, iar eu nu vă spun nimic, asta e !...

— Asta e ?... Asta e, adică, lămurirea !... Bine c-am ajuns la vîrsta asta, eu, Axente, care-am dus atîta muncă de lămurire, să văd ce ușor se lămurește astăzi !...

— Nu e vorba de lămurit. Sînteți amîndoi cadre de bază. Vă concurați fără rost. E unul dintre cele mai bune sate din județ, iar voi vă mîncați prosteste !..

Ochii înguști ai lui Axente, obrazul lui roș-vinețiu cu pori mari, nu arătau însă a se-ndupleca :

— Da, și de asta mi-l lăsați aici, în coastă, ca să mă compromită, să spună că am metode vechi, să vrea să-mi ia locul !...

— Nu cred că vrea să-ți ia locul. Dacă-i vorba de loc. are el unde ținti mai bine. E foarte priceput la irigații, și-avem nevoie de el aici, asta-i tot !...

— Da, și eu să cheltuiesc averea obștească pentru ca el să devină doctor !...

— Am mai auzit prostia aia cu teza de doctorat, te rog să-ncetezi !...

— De ce, pentru că își ia ideile din teză și vrea să ne oblige pe noi să le aplicăm aici creînd condiții false... Eheee !...

— Ia te uită ce ştiinţific vorbim !... Axente, eu ţi-am spus : Vreau să vă văd ciocnind un pahar şi terminînd cu toate prostiile !... Ne-am înţeles !...

— Dacă-i ordin, cu plăcere !... ridică acela din umeri cu modul său suficient de-a o face pe ascultătorul : Axente-i disciplinat, tovarăşe Vardaru, Axente respectă indicaţiile, nu ca alţii. Haideţi, mergeţi într-acolo, că vi-l aduc.

Şi porni cu mersul său ţanţoş-şchiopătat, călcînd stăpîn, parcă şi mai îndărătnic, pe piciorul cu glezna ţeapănă.

Vardaru se urcă în vechea sa maşină, cu care făcuse nenumărate campanii. O maşină încăpută pe mîna unor mecanici buni, care-o întreţinuseră şi-o refăcuseră şi-i înlocuiseră părţi întregi, ţinînd-o mereu în stare să-l ducă pe vicepreşedintele UJCAP-ului în drumurile sale, pe asfalt, pe scurtătură şi pe arătură. Uscată, bătută de vînturi, maşina căpătase ceva din alura lui şi, fie că-i vedeau doar botul, fie că-l remarcau şi pe el, la volan, oamenii tot asta ziceau: „Vine Vardaru“ — fără să ştii prea bine dacă-l numeau aşa pe vice, sau maşina.

6

— Cu un preşedinte ca tine, Axente, şi cu un inginer ca Radu, satul ăsta ajunge departe !...

Dar degeaba încerca Vardaru, degeaba. Disciplinaţi, ei ciocneau paharele pline conform indicaţiei lui, ba chiar îşi şi aruncau cîte un sfert de privire să nu zică omul că de... Apoi, Axente-şi vedea de-ale lui, adică de turnat pe gît păhărele mici, în vreme ce Radu, inginerul, desena ceva pe-un şerveţel.

Sentimental, ca după două pahare de vin, cîte, maximum, bea de obicei, Vardaru chiar avea impresia că-i poate împăca. Se uita la unul — gras, pufnind pe nări

cu sănătate şi autoritate, turnînd în el ca-ntr-o butie, comandînd muzică, sau murături sau cerîndu-i lui Ilarie să spună anecdotele mai fără perdea... Şi, la celălalt, viguros în mişcări dar delicat ca trăsături, desenînd, cu chip ambiţios, atent şi foarte convins de ceea ce face. Era un bărbat frumos Radu, avea ochii de culoare deschisă, cenuşiu-albăstrie, în care pluteau ape de sinceritate şi încăpăţînare ; avea nasul drept, oarecum agresiv, şi buzele strînse gînditor. Doar cînd le întredeschidea, surîsul lui era copilăresc şi-i acoperea toată faţa cu lumina unei sincerităţi blînde.

Zîmbetul acesta ar fi vrut să i-l obţină Vardaru ; zîmbetul acesta adresat voinicului de Axente care, desigur, l-ar fi răsplătit rîzînd larg cu dinţii lui de aur care parcă îi potcoveau cerul gurii, şi spunîndu-i „Eheee, doctore, poate că mai ai de-învăţat cîte ceva şi de la mine !"

Şi, în ciuda faptului că era în plină campanie, a doua zi trebuind să plece în altă parte cu noaptea-n cap, Vardaru tot mai stătea acolo, în casa lui Firuţă — plutonierul, care, în papuci, circula ca un spiriduş, umplînd masa de două ori mai mult decît trebuia, umplînd-o mereu, vrînd să facă fiecăruia poftele şi placul.

În dreapta lui, stătea Axente. În stînga, desenînd de zor, inginerul Radu ; lîngă acesta era locul gol al nevestii miliţianului care ciocnise cu ei, de formă, pentru ca apoi să se înfunde în bucătărie. Lîngă Axente, dincolo de Axente adică, privită de Axente cu ochii din ce în ce mai aprinşi pe măsura păhărelelor ce le ducea la buze cu degetele lui groase, era fata aceea cu gît frumos şi piept bogat, care-şi ţinea bustul drept, aproape neclintit, deasupra mesei, mîncînd cumpătat şi vorbind puţin, poate din timiditate, poate din mîndrie. Pentru că era singură la masa aceea de bărbaţi şi era frumoasă. Avea o faţă prelungă, ca de icoană cu bărbia adînc modelată, nări mici şi sprîncene subţiri, arcuite sub oglinda frunţii mari.

Ochii nu i se vedeau, așa cum era ea așezată, dar îi bănuiai mari și, mai ales, prelungi, după cozile genelor.

Din față, însă, de pe locul unde se afla inginerul Radu, aceștia se vedeau, pesemne, destul de bine, pentru că el îi desena. Îi desena atent, amănunțit, pînă cînd, Axente, tot uitîndu-se cînd la fată, cînd la privirile lui, remarcă aceasta :

— Ia uite, domnule, va să zică pe 'mneaei o desenai !... Ia să vedem și noi.

Radu acoperi desenul cu mîna, fata deveni atentă, Axente se aplecă mai mult spre el și, pentru a-și sprijini echilibrul, puse palma lui mare cu care apuca paharele pe brațul gol al fetei.

— Haide, eheee, că doar ea e tehniciană de irigații, pe 'mneata o să te-ajute !...

De cînd aștepta Vardaru un asemenea moment !... Intră în competiție, trase șervețelul de sub mîna inginerului și-l puse în mijlocul mesei încercînd să dea și unuia și altuia satisfacție :

— Ia uite, Firuță, ce oaspeți ai...

— Oaspeți de aur, tovarășe vice !...

— Unul simpatic, altul talentat, alta frumoasă !... Bravo, Radule, eu credeam că ai talent numai la irigații !... Ce zici, Axente ?

— Ei, lasă, că și fata-i frumoasă ! A avut pe cine să deseneze !...

Asta dorea, de fapt : o atmosferă destinsă, de petrecere armonioasă, voioasă, fără suspiciuni și dedesubturi, care să-i împace făcînd satul și cooperativa să meargă bine. Asta dorea !... Era viața lui aici : unul dintre cele mai bune sate, de care se ocupase mai bine de cincisprezece ani.

Și, spre mirarea tuturor, ceru să i se mai toarne. El, care de obicei punea palma pe buza paharului spunînd supărăcios „nu !“, ceru să i se mai toarne și-ntrebă de muzică.

— Șerifule, n-auzi, șerifule, tovarășu' Vardaru vrea muzică !...

Obișnuit să i se spună astfel, Firuță dădu drumul la radio, scuzîndu-se :

— Plăcinte-avem, vin avem și friptură mai este, vă rog, poftiți !... Muzică, doar de la radio. Sau, ia stai, Ilarie, ziceai c-aduci tu magnetofonul.

Atunci de-abia remarcară toți chipul trist al lui Ilarie. Chipul trist, privind desenul de pe șervețel.

— Ilarie, ei, ce faci, Ilarie !...

— Ce fac ?... Ilarie își ridică fața de bărbat cu pieptănătura frumoasă : Servesc cooperativa, șerifule, asta fac... servesc averea obștească !... Îi întinse paharul, îl grăbi să i-l umple, îl bău, apoi mai ceru unul : Așa!... ăsta pentru mine, ăsta pentru Voica !... Voica, ciocnești cu mine, sau cu cin'te desenează !...

— Eheee, termină, mă, ce ești egoist !...

Axente nu scăpă prilejul ca să mai mîngîie o dată brațul fetei. Și să insiste, chiar cînd aceasta se feri.

De fapt, toți se uitau la ea într-un anume fel, cu o anume privire. Poate numai Firuță nu, pentru că el era gazdă atît de bună și de inimoasă încît nu urmărea altceva decît bucuria lui Vardaru de a-i împăca pe cei doi. Dar ceilalți nu aveau cum să nu se uite la ea, numai și pentru faptul că era singura femeie de la masă... Pe deasupra, însă, era și frumoasă. Într-adevăr frumoasă !... Avea bustul frumos modelat, gîtul înalt, subțire, obrazul tînăr, iar părul negru, așa cum și-l pieptănase acum, strîns pe creștet într-un coc mare, îi dădea un aer de prințesă tînără, cu zîmbet cald și cuceritor... Da, fata îi incitase pe toți, îi fascinase pe toți, așa cum era normal să se întîmple cu niște bărbați strînși numai în jurul ei. Iar Ilarie, cu batista lui cu danteluță la buzunarul de la piept, începuse a suferi groaznic și în tăcere cînd își dăduse seama de aceasta. Suferise neobservat de nimeni, pentru că ochii lor doar pentru ea mai aveau priviri.

Iar acum, remarcat, demascat, se răzbuna cerîndu-i lui Firuţă :

— Toarnă, şerifule, toarnă pentru mine şi pentru ea... şi pentru toată lumea care-o admiră. Da, te admiră toţi, Voica ; de ce nu te-ar admira ?... ce, tu nu eşti de admirat ? Eşti, şi ştii asta prea bine ; toate ştiţi asta, fir-aţi voi să fiţi !

Se ridică, veni la ea, o îmbrăţişă, îi şterse fruntea cu batista sa parfumată, apoi găsi vreme să şi-o aşeze înapoi, cu grijă, în buzunarul de la piept şi, luînd paharul, proclamă :

— Pentru frumoasa femeie pe care, tot datorită lui Ilarie, o aveţi în mijlocul dumneavoastră !... Şerifule, rîse el înainte de gluma pe care avea s-o facă, să-ţi cîntăm marşul, marşul vostru, adică „Te caut !"

Erau cam pleoştiţi. Treziţi deodată la realitate. Fără nici un chef. Îi priveau prostiţi frizura savantă care nu i se clătina, în ciuda clătinării lui. Pînă cînd Ilarie dădu cu ochii de cel din capul mesei :

— Să trăiţi, tovarăşe Vardaru ! Să trăiţi mulţi ani !... Ştiu, ştiu că vreţi să-i împăcaţi ; ştiu bine, doar pe mine m-a trimis preşedintele să-l aduc pe inginer. Frumoasă faptă aţi face !... Că au loc amîndoi, nu se exclud. cum se zice... Unde oare se zice, în algebră sau în fizică ?

Se apropie de el, ciocni, dădu paharul pe gît şi, văzînd şerveţelul cu desenul inginerului, îşi aduse aminte :

— E frumoasă, nu ?... Are gust Ilarie !... Ha, Ilarie !... Ştiţi dumneavoastră, Ilarie nu face altceva decît să servească averea obştească !... Da, tovarăşe vice, servesc averea obştească !... Pentru ca dumneavoastră să vă-ncîntaţi ochiu, pentru ca dumnealui să deseneze, pentru ca preşedintele să aibă ce mîngîia... Da, draga mea, nu te uita aşa. Aici sîntem o mică colectivitate. Ei ne dăruim !... Vom face şi copii pentru gloria cooperativei !...

Simţind momentul penibil, Firuţă încercă un timid „ia mai... mai poftiţi", ridicînd farfuria cu plăcinte. Însă, de data asta, Axente interveni cu totul neaşteptat :

— Ce-i, domnişoară, nu-i aşa că are haz logodnicul ăsta al dumitale ! Dacă eşti frumoasă, de, ce să-ţi facem ?... Asta e !...

De răspuns, îi răspunse însă Ilarie, cu un ton din care nu-ţi dădeai seama dacă răzbate ură sau patimă sau laudă :

— E frumoasă. Şi şefă de promoţie !... Am primit sarcină s-o aduc la noi pe cea mai bună tehniciană din judeţ ?... Am adus-o ! Să nu mă uitaţi la primă, tovarăşe preşedinte !... Că eu mi-am făcut misiunea !... Puteam, mă-nţelegeţi dumneavoastră... pe oricare !... Dar, pentru prosperitatea averii obşteşti, am adus-o pe cea mai prima !...

Stupefiat, neştiind nici cum să intervină, neavînd nici îndemînarea de a linişti sau stăpîni o femeie, Vardaru o văzu pe fată cum se ridică să plece. Dar în loc de vreun gest, atît putu să facă : să constate că era şi mai frumoasă.

— Dar se poate, domnişoară, se poate să plecaţi ?! Cine v-a supărat ?!...

Axente îi spunea vorbele astea, dar o făcea mai mult pentru a profita de ocazie şi a mai pune mîna pe ea :

— ...Se poate, domnişoară, se poate să vă supăraţi aşa ?!... Ilarie, ia vezi !...

— Văd, cum să nu văd !... Ce, credeţi că ea nu ştie de glumă !... Ştie, că e fată bună !... Ia s-o vedeţi cum se-aşază, ascultătoare, că şi Ilarie e om de obraz !... — îşi arătă demonstrativ obrazul, ca să sublinieze : Am promis că mă logodesc, mă logodesc !... Uite, dacă vrei tu, chiar acum ne logodim !...

Vardaru o mai văzu pe Voica doar ajunsă lîngă uşă. Nu mai era prinţesa cu gît de lebădă, ci o mică fiară.

Acum îi vedea ochii bine. Erau foarte frumoşi. Şi, mult, mult alungiţi, exact ca-n desenul inginerului Radu. Era cu atît mai frumoasă, cu cît ochii îi aruncau acele fulgere rele, în vreme ce buzele ei tăiate adînc, spuneau :

— Crezi că am nevoie să fiu logodnica cuiva ?! Crezi că nu pot să-mi văd de treabă singură ?!...

În clipa următoare, Firuţă, care intra în cameră c-un castron plin de mere roşii, se lovi de ea. Merele se-mprăştiară, iar Voica trecu printre ele ieşind. Moment penibil şi numai glasul credul al lui Firuţă, dojenindu-i :

— Se poate ?! Aţi supărat fata !... O fată aşa de frumoasă ! Mare păcat...

— Păcat ?... De ce păcat ?!... se simţi Axente dator să ia apărarea protejatului său. N-aţi văzut, îi plăcea numai cînd o desena dumnealui !...

Atunci de-abia, peste tot ce-l amuţise, inclusiv faptul că-şi dăduse seama că, în loc să intervină sau să condamne gestul ambiţios al fetei, o urmărise tîmp cu privirea constatînd că furia-i sublinia frumuseţea, Vardaru interveni. Puse mîna pe umărul lui Radu, care era gata de ripostă, — poate că, de fapt, asta-l trezise — şi spuse cu glas rău :

— De ce-aţi adus-o ?!

Suna atît de dur, atît de ameninţătoare întrebarea, încît îl zgudui şi pe Axente. Se treziră în el furiile celui care tot încercase să-i mîngîie braţul şi fusese respins, îndepărtat, chiar ofensat prin felul în care fata îi întorcea spatele. Şi, obişnuit să-şi caute dreptatea dînd dreptate şefilor, se agăţă imediat de vorba lui Vardaru, răstindu-se la Ilarie :

— De ce-ai adus-o, mă ?!... De ce ?... Ca să ne-mbrobodească pe toţi ?... Să ne iasă vorbe ?... N-am nevoie-n sat de-aşa ceva !... Se ridică în picioare. Mîna lui mare ameninţa demonstrîndu-i lui Vardaru principialitate : Pentru morala satului de care răspund, n-am nevoie

de-așa ceva !... Dacă vrei s-o păstrăm în sat, tu, Ilarie, bagi iute actele la primărie !...

Vardaru era aproape gata să-i dea dreptate, să-i spună că așa trebuie să se încheie această petrecere nefericită cînd, din stînga lui, izbucni un rîs zgomotos, pe care-l bănuiai mai degrabă nervos decît amuzat. Rîdea Radu. Rîdea spre Axente. Rîdea arătîndu-l provocator pe Axente cu degetul, pînă cînd acesta întrebă ca și cum ar fi muşcat :

— De ce rîzi ?!...

— De noi rîd, de soarta noastră !... Radu de-abia aștepta să dea acest răspuns. Da, da ; de noi. Gata, sîntem stăpînii satului, hotărîm totul... Și soarta oamenilor !... Hotărîm totul după pofta noastră !...

Mărunt, cu chipul lui negricios, plăcut și modest, de soldat aflat în marș și ajuns astfel la comandă, Vardaru încercă mai degrabă să-i îmbune decît să-i astîmpere :

— Măi, oameni buni, nu amestecați una cu alta !... Liniștiți-vă, că de-abia v-ați împăcat !... Firuță, ia mai toarnă-le niște vin !...

Dar ciuda lui Axente era prea mare și ochii lui Radu îl înfruntau cu atîta dispreț încît acesta făcu un gest ca și cum i-ar fi spus lui Vardaru : „lasă prostiile astea moraliste“, și-i trînti în față :

— Ne-am împăcat ! Cum ne-am împăcat ?!... Nu-l vezi că a și-nceput s-o facă pe președintele ?!

— Dumneata o faci pe stăpînul, dumneata crezi că poți hotărî tot ce vrei !...

Spunînd acestea, Radu se simți dat la o parte de Vardaru care se ridicase și, abătut, se îndrepta, puțin adus de spate, spre ușă. Înainte de-a ieși, se-ntoarse către ei cu chip negru :

— Aveți atîta treabă de făcut, iar voi vă concurați prostește !... Și nu putu să-și schimbe înfățișarea, nu

putu nici măcar să-şi îmblînzească glasul atunci cînd îşi dădu seama că trebuia să spună ceva şi gazdei : Mulţumesc, Firuţă, zise el, eşti o gazdă de treabă !...

Dar tonul suna tot a „să-ţi fie ruşine !"...

Firuţă simţi asta. Dădu din cap trist, ca şi cum ar fi-nţeles că-i era dat să se supună mîniei, cu toate că n-o merita. Şi se apucă să strîngă farfuriile, ca un gest al penitenţei sale.

Cîndva, în tăcerea aceea mocnită, simţi o mînă mare, ca o labă grea, cum i se aşază pe umăr. Ridică ochii în care pluteau nişte gînduri negre ca şi faţa lui Vardaru. Şi-l văzu pe Axente. Gras, sănătos, roşu la faţă de parc-ar fi pompat în el întruna zaibăr ; încerca să-i zîmbească. Sau, chiar, îi zîmbea, cu zîmbetul beţiv al celui care caută partener ca să mai bea ceva :

— Ce-i, mă, şerifule, ce-ai tăcut aşa ?!... Hai noroc !...

Firuţă ciocni în tăcere, aşeză alături paharul fără să-l atingă şi continuă să strîngă masa.

— Ce-i, mă, poate şi tu crezi că n-am dreptate, a ?... Poate şi tu... îi cerea socoteală Axente de pe scaunul pe care se aşezase cu burta-nainte : Poate că şi tu...

Firuţă se-ntoarse spre el încet. Se îndreptă de spate, îşi aşeză părul care-i venea în ochi şi, aşa cum stătea, în papuci, c-un pulovăr sein pe gît, părea mult mai subţirel, mai firav, decît în uniforma cu nasturi de metal. Faţa lui slabă şi strîmbă, puţin caraghioasă, puţin glumeaţă, ochii săi vioi ca două boabe de teraz sub sprîncenele spălăcite, maxilarul de jos care-i făcea un obraz mai supt şi unul mai rotunjor, arătau o mare derută.

— Poate că n-am dreptate ; ai ?... Repetă Axente, de data asta cu glas ceva mai încet, mai puţin convins. Dar tot nu se-aştepta la răspuns. Nu se-aştepta la clipa cînd bărbatul acela firav, în papuci, i-o spuse, mai degrabă întristat decît nemulţumit :

— Eşti în casă la mine, tovarăşe preşedinte, dar trebuie să-ţi spun : Cu soarta oamenilor, deh... aici sînt de părerea tovarăşului inginer !

De afară, se auzea un rîs sonor de femeie. Ieşind, Vardaru o întîlnise pe Voica şi îi fu ciudă pe el însuşi că, la lumina lunii, chipul ei prelung cu părul aşezat în marele coc negru i se păruse şi mai frumos. Cu glas mustrător — mustrare adresată mai degrabă sieşi — considerase de datoria lui s-o povăţuiască :

— Ascultă, fată, eşti frumoasă !... Vreau să-ţi dau un sfat : dumneata singură răspunzi de frumuseţea asta, dumneata singură trebuie să ştii cum să ţi-o porţi !...

— Mulţumesc, ştiam !... răspunsese fata înţepată. Dar, după ce dădu să se depărteze, se răzgîndi : Ştiţi, am mai primit un sfat azi. De la cel care voia să se şi logodească cu mine. Mi-a spus că aşa sînteţi dumneavoastră, ştabii de pe-aici : vă place să vă-ncînte ochiul la masă o fată frumoasă ! Şi m-a sfătuit să nu mă supăr, dacă vreunul mă mai ciupeşte sau... că el, el adică, tot mă iubeşte şi se logodeşte cu mine. Auziţi : dumneavoastră mă ciupiţi, iar el se logodeşte !...

Şi dădu drumul rîsului aceluia sonor, care, dealtfel, suna destul de trist sub lumina misterioasă a lunii.

Vardaru se-ndepărtă ca de-o piază rea. Se simţi sigur de-abia după ce sui în bătrîna maşină, la volanul negru pe care atîta amar de vreme îl lustruiseră mîinile sale. Se agăţă de el ca de-o scăpare şi dădu să pornească motorul.

Dar, turtindu-se pe parbriz, incolor în lumina nopţii, apăru chipul lui Axente. Veni la geamul deschis şi-i suflă un damf, dar foarte convins de ceea ce spunea :

— Auziţi, tovarăşe Vardaru, mie nu-mi arde de rîs, ca ăsteia !... Eu vă spun clar : Ori eu, ori inginerul !... Eu nu admit aici, în sat, concurenţă !... Şi ştiţi pînă la cine mă pot duce !...

7

Ca dovadă că nu era o simplă amenințare sau încăpățînare la chef, cîteva săptămîni mai tîrziu, în vreme ce parcurgeau șantierul de la irigații, fără să-i pese de faptul că Vardaru era încîntat de progresele constatate, Axente i-o trînti :

— Eu vă spun, tovarășe Vardaru : nu vă faceți complice cu inginerul, că iese prost. V-o spun cinstit, ca un om care ține la dumneavoastră de atîta vreme, ca un om pe care l-ați crescut...

Vardaru se uită amuzat la namila aceea șchioapă, ca să vadă cum îl putuse crește. Sau, măcar să-l întrebe asta, așa, în glumă și, mai cu haz, mai cu cîrîială, să-ntoarcă vorba.

Dar Axente, nimic :

— Eu sînt disciplinat, tovarășe vice. Eu execut. Dar asta, numai pentru că dumneavoastră ați spus. Dacă era altul, eheee...

Acest „eheee" al lui flutura ca un behăit peste foiala oamenilor, a buldozerelor, peste digul care-ncepea să se vadă, peste malurile ce se tasau, peste canalele ce se-ntindeau ca niște sîrme lucioase înfipte-n trupul cîmpiei. Iar Axente, arătînd spre toată mișcarea de oameni, ridică degetele mari parcă pentru a socoti :

— Știți cîte norme-mi mănîncă ce vedeți ? Din pricina inginerului plătesc mii de norme. Eheee... Dacă nu erați dumneavoastră.

Uitîndu-se la piciorul lui stîng pe care-l tîrșea ușor, mai degrabă ca o alintare decît ca un defect, lui Vardaru-i veni în minte că, de douăzeci de ani de cînd îl cunoștea, nu-l întrebase niciodată care variantă era adevărată : avea beteșugul de pe front, sau din șanțul ce urmase beției ? Dar, prin mulțimea de oameni, ochii lui remarcară, de la distanță, felul în care inginerul Radu și

Voica făceau nişte măsurători. Cu atenţie, cu seriozitate, cu mult interes pentru ceea ce executau. Uneori, îi simţea cum se contrazic, reluînd operaţiile. Alteori, ajungînd la rezultatul dorit, îşi zîmbeau privindu-se lung.

Erau cîteva sute de metri bune între el şi ei. Prin spaţiul acesta treceau oameni şi vehicule într-o direcţie sau alta, se ridicau stive de materiale şi se trăgeau firele a căror trasare ei o stabileau. Totul trecea între el şi ei, totul se mişca şi îi acoperea, sau îi descoperea ; chiar el cu Axente, mergînd, schimbau mereu unghiul din care i-ar fi putut vedea. Dar Vardaru îi urmărea, contempla cu plăcută curiozitate siluetele lor înalte, cu alură sportivă, care se profilau pe cerul de toamnă. Participa, parcă, la contrazicerile lor, la demonstraţiile pe care şi le făceau unul altuia, simţea cînd sînt gata să se convingă şi bănuia, cu tristă participare, cînd urmau să se certe. Mişcarea de oameni, de vehicule, de materiale, mişcarea lor, mişcarea lui însuşi, îi obturau mereu imaginea lor, dar asta nu făcea decît ca retina să i se obişnuiască mai bine cu ei, ca-ntr-o evidentă demonstraţie de fizică. Şi păstra mereu în faţă chipul ei ars de soare, de vînt şi de uşoara răceală a vremii. În alungirea trăsăturilor nu mai avea nimic de icoană, ci devenea un chip de ţărancă sănătoasă şi frumoasă aşa cum văzuse el cu sutele în peregrinările de activist şi, fără păcat, poate că rîvnise chiar la ele. Un chip frumos şi reavăn, de femeie a pămîntului ăstuia, a satelor ăstora, a livezilor ăstora, a recoltelor ăstora. Şi frumuseţea i se-ntregea cu mişcările sigure, deloc lascive ca ale femeilor de la oraş, mişcările energice ale unui trup zvelt ce căpăta frumuseţe lucrînd, alergînd, mişcîndu-se. Nu mai ştia dacă îi bănuia, sau îi vedea într-adevăr talia suplă. Dar bustul drept, bine legat, picioarele lungi, înalte, mîinile care făceau cu graţie mişcări voluntare aşezînd lucrurile i le vedea. I le urmărea cu atenţie, simţind, în lumina acelei toamne, cum îl fascinau.

Îl fascina armonia în care gesturile ei se împleteau cu gesturile lui Radu, modul cum se potriveau în mişcări siluetele lor înalte pe cerul limpede de toamnă. Şi trăia parcă o ciudă, o invidie, pe tinereţea lor. Sau, poate nu ; poate numai o părere de rău că nu era şi el astfel ; că nu mai putea fi...

Mai înalt, mai ager în mişcări decît Voica, Radu avea acea alură care-i face să semene-ntre ei pe sportivii de performanţă în echipele formate din băieţi lungi — handbalişti sau baschetbalişti. Nu puteai vorbi la el de o frumuseţe deosebită, dar avea trăsăturile comune, plăcute şi sportive care, în mod general, atrag simpatia. Fapt pentru care Vardaru chiar îi spuse lui Axente fără mustrare, ci ca o constatare venind din regretele ce-i răscoleau fiinţa :

— Măi Axente, la vîrsta noastră ar trebui să fim mai înţelegători. Ăştia-s altă generaţie ; noi n-avem toate antenele aşezate ca ale lor, sau ei nu le au aşezate ca ale noastre. Trebuie să ne străduim să ni-i apropiem şi să-i înţelegem...

— Noi să-i înţelegem, iar ei să consume ce-am agonisit, nu ?...

— Să-i înţelegem cum vor să consume şi cu ce folos !...

Dar Axente, înţelegînd tonul prin care vicele îl îndemna să cedeze, nu-l iertă :

— Vă orbeşte ! Vă face să-mi daţi dispoziţii dumneavoastră, pentru că el nu poate să mi le dea. Păi ştiţi ce-nseamnă asta ?... Că-l ajutaţi să-şi creeze falsă popularitate... Să i se urce la cap ! Da, da, asta-i creează o falsă popularitate !...

Vardaru nu mai spunea nimic. Ca din instinct, sau din spirit de ripostă faţă de Axente, mergea cît mai de-a dreptul către Radu. Mergea trăgîndu-l după el, ducîndu-l după el, aducîndu-l după el pe cel ce bolborosea venin.

Şi Axente-şi dădu seama de asta. Pricepu că vicele îl trăgea spre un fel de confruntare. Se ţinea încăpăţînat după el, apăsînd cu îndărătnicie-n pămînt piciorul cu glezna anchilozată care-i dădea un uşor aer de martir, ambiţionîndu-se să-şi sprijine greutatea trupului, toată greutatea trupului tocmai pe vătămătură. Iar, cînd ajunseră în drepul lui Radu, precum cel ce se grăbeşte s-o ia înainte la bătaie, îi şi spuse :

— Să ştii, l-am informat şi pe tovarăşul vice, cum avem consiliu, cum pun problema dumitale.

— Şi mă dai afară, nu ?... Mi-ai mai spus-o !...

Vardaru rămase mut. El care-i aducea acolo, încercînd din nou să-i apropie !... S-o fi transmis veninul de la distanţă, or fi existînd nişte unde electromagnetice ale urii, sau o sensibilitate care ne face să simţim de departe sentimentele nefaste ale cuiva ?...

Nu mai avu vreme să-şi răspundă. Răspundea Axente, fără să nege cîtuşi de puţin :

— O să ajungem şi la asta !... Ce crezi ?...

Nu mai era nimic de făcut. Cel mult, să-i oblige să nu gesticuleze, ca să nu-şi dea seama oamenii. Radu ridicase pumnul :

— N-apuci dumneata să dai pe nimeni afară, domnule Axente. Să-ţi intre-n cap : Nu eşti vătaf aici, cu toate că ţi-ar place să fii.

— Astîmpăraţi-vă, că vă văd oamenii ! V-am spus că am nevoie de amîndoi. Şi nu eu : satul are nevoie de voi amîndoi. Astîmpăraţi-vă !...

Era el, vicepreşedintele mărunt şi autoritar şi grijuliu cu tot ceea ce se petrecea, care ordona. Îşi simţi cuvintele punînd stăpînire pe ei. În jur, oamenii munceau de zor. Munceau pe valea aceea întinsă între două dealuri mari şi roase, făceau treabă din greu, treaba asta aspră a pămîntului pe care ei îl obligau să capete o nouă faţă.

Mişcarea cruntă, din bărbie, a lui Vardaru, însoţită de rele priviri mustrătoare, spre munca oamenilor arăta. Radu pricepu primul. Puse ochii în pămînt şi plecă. Se depărtă repede, tot coborînd şi coborînd, pînă cînd ajunse la drumul principal unde-şi lăsase motocicleta. Pe Axente, Vardaru îl auzea şonticăind în urma sa. Încăpăţînat, cu glezna lui fixă. Îi aruncă vorbele-n spate, fără să-ntoarcă prea mult capul :

— Axente, tu nu mă crezi, tu nu mă-nţelegi, cînd vă spun că am nevoie de voi amîndoi aici ?!...

Îşi auzea glasul, glasul lui gros, autoritar, de om de şedinţă, sunînd spart peste valea sură în care furnicau oamenii.

Jos, acolo unde drumul se desena ca o şiră a spinării, Radu îşi pornea motocicleta. Strîngîndu-şi lucrurile, Voica se apropie de el :

— Plecaţi ?...

— Dacă vrei să mergi în sat, suie !...

De sus, cu Axente coborînd în spatele lui, Vardaru văzu gestul familiar cu care ea se aşază-n şa, prinzîndu-i, după obişnuinţa celor care merg pe motocicletă, mijlocul. Văzu şi privirile acide ale unor femei care surprinseseră scena. Ar fi vrut tare mult să afle ce-şi spuneau cei doi. Dar nu putea.

— De ce te-ai mohorît aşa ?... îl întreba Voica.

În loc de răspuns, Radu porni. Demară, şi motocicleta ţîşni cu ciudă.

— Te urăşte chiar atît de tare ?... insistă Voica, după ce ieşiră dintre oameni.

Radu nu răspunse. Conduse un timp, pînă cînd ieşi în drumul principal. Apoi, schimbînd viteza cu o mişcare ceva mai liniştită, o întrebă :

— Chiar te interesează soarta mea ?...

— Eşti singurul om serios de aici, spuse ea repede, ca şi cum ar fi aşteptat să i se dea ocazia să spună asta.

Radu ridică din umeri, atît cît îi permitea poziţia. Ea îi luă tăcerea şi gestul drept nedumerire ; sau neînţelegere.

— N-aş vrea să-i laşi să-ţi facă vreun rău !... îi spuse.

— Cunosc eu sentimentele astea ale fetelor care vor să te ocrotească, dar eu n-am nevoie să fiu ocrotit !... sună oarecum maliţios răspunsul lui.

— Dar eu nu vreau să te ocrotesc. Eu am vorbit ca om ; ca om pe care-l interesează soarta altcuiva.

El nu răspunse. Tăcu tot drumul, cît mai rămăsese. Cînd opri pe-o uliţă din apropierea gazdei ei, făcîndu-i semn să coboare, Radu se-ntoarse şi-i spuse privind-o drept :

— Să ştii, domnişoară, pentru mine nu poţi fi apărător, ci doar femeie !...

Atunci Voica îşi dădu seama că el tăcuse doar pentru că simţea nevoia să-i spună asta privind-o. Dădu să răspundă ceva, dar el îi apucă blînd mîna şi-o împinse :

— Hai, du-te acasă, că acuşi ne ies vorbe şi mă văd luîndu-mă la bătaie cu Ilarie !...

Din urmă, cu duduitul ei bine cunoscut în toate satele de pe-aici, venea vechea maşină a lui Vardaru. Oprind în spatele motocicletei, acesta se dădu jos şi nu mai avu răbdare pentru o introducere :

— Radule, trebuie să înţelegi că am nevoie de voi amîndoi aici — îi spuse — şi de tine, şi de Axente !...

8

De fapt, ce nevoie avea de ei ? Sau, mai bine zis, de ei amîndoi ?...

Ce nevoie avea de amîndoi, neapărat de amîndoi ? De ce se încăpăţîna pe această formulă ? De ce îi obliga să stea în aceeaşi cămaşă, urîndu-se ?!

Dar nu. Nu-i obliga el. Rostul lor, al amîndurora, era acolo. Amîndoi erau legaţi de satul acela, de pămîntul acela şi...

Oare ?...

Aşa cum stă acum pe patul de spital, unde, pînă acum, a murit o dată sau poate chiar de două ori, şi are toate şansele să mai moară încă, de data asta definitiv, nu mai vrea să se mintă nici măcar pe sine însuşi. Nu mai poate să se mintă ; mai ales pe sine însuşi.

Îşi pipăie faţa. E bărbierită şi, din pricina asta, pielea întinsă pe maxilare şi pe umerii obrajilor i-o face mai prelungă. Se-ntreabă cum o fi arătînd, dar, oricît s-ar pipăi şi oricît ar încerca să intre în starea de-acum, el tot mărunt de stat şi autoritar şi plin de griji şi plin de iniţiativă se vede, străbătînd satele, dînd dispoziţii, dînd soluţii, dînd lecţii, într-un cuvînt dirijînd, cu convingerea că asta-i menirea lui şi că astfel se poate face treabă bună... Mărunt, stimat şi nu temut de oameni în autoritatea sa, cunoscînd atît de bine fiecare palmă de pămînt şi fiecare suflet de ţăran din judeţul ăsta, încît nu numai el, dar şi maşina aceea veche, kaki, cu bot pătrat, care l-a însoţit tot timpul, sînt de nedezlipit din imaginea coclaurilor ăstora. Se vede astfel, soldat cărunt al cîmpiei, cu faţa arsă de soare, calm şi priceput şi cunoscător într-ale tuturor şi, mai ales, cu ţinuta sa dreaptă, atotştiutoare, se vede spunîndu-i lui Axente cel zdravăn şi plin de pofta de a conduce, ca şi lui Radu, uriaş cu păr moale de copil şi privire ambiţionată, de sportiv care pîndeşte ţinta, se vede spunîndu-le plin de convingere şi de autoritate în ochii săi de şef obişnuit a da dispoziţii : „Daţi-vă seama că am nevoie de voi amîndoi aici !“

Îşi pipăie din nou faţa. E bărbierită, aşa cum îi place lui de mai bine de douăzeci de ani să şi-o bărbierească în fiecare dimineaţă. Înainte, cînd era mai tînăr şi umbla cu picioarele goale, era altceva. Dar de douăzeci de ani

şi mai bine, dimineaţă cu dimineaţă, a avut vreme sau n-a avut vreme, obrazul lui a strălucit.

Îşi pipăie şi părul. Cu cîteva zile-n urmă, cînd l-a pipăit, s-a-ngrozit. Nu atît de modul cum ar fi putut să arate, cît de prejudecăţile pe care le avea. El, care cînd prindea un tractorist, sau un tînăr agronom cu plete, îl batjocorea chiar mai rău decît dacă l-ar fi găsit lucrînd prost, îşi dădea seama că avea acum plete. Ceruse urgent să fie tuns. Şi iată că acum îşi pipăie peria de pe ţeastă, care-i dă de obicei un aer autoritar, milităros, şi se-ntreabă, încercat de-un sentiment al absolutului, oare de ce e mai bine aşa decît cu plete ?...

De aici, aparent fără legătură, iarăşi se întreabă de ce s-a legat morţiş de ideea că are nevoie de amîndoi în satul acela. De ce ?

Îl ascultase pe fiecare de nenumărate ori şi ştia cît de tare, cît de categoric se excludeau unul pe altul.

— Inginerul ăsta nu vrea decît să devină doctor pe pielea noastră, pe banii noştri, să-şi facă el cariera cu ajutorul nostru !... striga Axente.

— Dar nu cumva şi-n folosul nostru ?... îl tempera Vardaru.

— Lăsaţi, tovarăşe vice, lăsaţi, eu sînt ţăran şi ştiu prea bine că, pe spinarea ţăranului, toţi şi-au făcut întotdeauna interesele. O ştiu pe pielea mea, că sînt ţăran şi nu mă smulg de-aici. Doar dumneavoastră m-aţi luat şi m-aţi făcut activist. Şi nu v-am cerut eu să mă trimiteţi înapoi la ţară ? ! De ce ?... Pentru că eu sînt legat aicea şi na, ca să v-o spun cinstit, ura faţă de ciocoi e sădită-n mine neam de neam !...

Vorbele astea le mai auzise Vardaru. Le folosise, chiar cu gura lui Axente, punîndu-l să vorbească în diferite momente festive sau cînd aveau vreo întîlnire cu primul secretar ori cu vreun ministru şi voiau să obţină ceva pentru sat. El le apreciase pentru prima oară valoarea retorică, le pusese-n evidenţă chiar, cu o bine

intenţionată perfidie, atunci cînd voise să obţină ceva. Iar acum : fără scrupule, Axente i le servea lui. I le servea cu toată gestica şi cu toată mimica, cu tot acel şoc ce-i făcea pe unii, mai nepricepuţi în ale satului, să exclame în diverse săli unde el vorbea astfel : Ia uite, dom'le, cum arată conştiinţa ţăranului !...

— Axente, bagă de seamă, Axente, eu sînt grădinarul, mie...

— Ştiu, ştiu, tovarăşe Vardaru, ştiu că sînteţi de-al nostru din cap pînă-n picioare, ştiu că dumneavoastră ne cunoaşteţi şi ne paşteţi şi tocmai asta mă doare : dacă tocmai dumneavoastră nu ne apăraţi !...

— Axente, ţie ţi-e teamă că ăsta-ţi ia locul. De ce nu spui cinstit ?...

— Ba v-o spun. Nu că mi-e teamă. Dar nu există şedinţă să nu vină cu vreo propunere nouă, să nu-i tragă cu noul, cu optica modernă, parcă noi numai vechi am fi. Asta e discreditare, tovarăşe vice. Şi, sigur că da ; aveţi dreptate : mă discreditează, mă discreditează, pînă-mi ia locul : ce alt motiv ar avea ?!...

Era atît de limpede Axente în calculul şi-n ura lui, încît nici n-avea rost să-ncerce să-l clintească.

Dar celălalt :

— Tovarăşe Vardaru, el crede că vreau să-i iau locul. Pentru că se pune problema asta, v-o jur : niciodată n-aş accepta. Vreau să afirm numai un lucru : că eu sînt mai legat de cooperativa asta decît el. Pentru că el vrea doar s-o conducă, s-o stăpînească, pe cînd la mine tot ce vreau să realizez profesional e legat de ea. Teza mea de doctorat este studiul metodelor prin care se poate organiza mai bine producţia pe acest teren, în aceste condiţii. Eu nu forţez terenul să primească idei din teză, ci mi-am amînat teza tocmai ca să am timpul suficient să văd rezultatele practice...

Figura lui era senină, ciudat de relaxată, faţă de privirile aprinse cu care spunea acestea. Vardaru nu mai

întîlnise o asemenea discrepanţă decît o dată, prin '46, cînd asistase la un proces. Inculpat era un argat tînăr care-şi bătuse stăpînul şi-i rupsese o mînă. Spunea cu faţa senină, supusă chiar : „Da, recunosc, eu i-am rupt mîna, şi numai ochii i se aprindeau : dar era munca mea pe care el mi-o fura !"...

Încercase cu el o metodă de lămurire mai veche, pe care n-o mai întrebuinţase demult :

— Radule, eşti inginer, eşti intelectual. Iartă-mă că mă consider egal cu tine pentru că eu m-am făcut inginer la bătrîneţe. Dar spune-mi, tu, în locul meu, ştiind că ai nevoie de amîndoi, şi de inginer şi de preşedinte, cum ai proceda ?...

Nu era vorba, însă, de o asemănare de profesie, ci de deosebirea de vîrstă ; de mentalitatea, ciudată pentru el, cu care băiatul acesta înalt venea dintr-o altă experienţă de viaţă, din alt mod de-a trăi şi de-a înţelege lucrurile : Nu avea nici un fel de ocoliş, nu era obişnuit să se ascundă şi să răspundă diplomatic. Ba, mai mult decît atît, fără a gîndi o clipă că aceasta ar putea însemna un act de gravă nepoliteţe faţă de un superior, îi răsturnă complet întrebarea cu o alta :

— Dar de ce aş avea nevoie de amîndoi ?...

— Pentru că unul e un bun organizator, iar altul un deosebit specialist.

— Tovarăşe Vardaru, să nu ne înşelăm cu vorbe. M-aţi întrebat ce-aş face eu, de asta v-am răspuns aşa şi de asta vă continui raţionamentul meu, precizînd iarăşi că niciodată nu voi accepta funcţia de preşedinte în această cooperativă ! Idealul meu e teza pe care o fac şi care-mi cere ani întregi ca s-o demonstrez în practică : nu să fiu preşedinte ! Ferm ! Mă înţelegeţi ?

Şi ochii lui rotunzi, cenuşii, cu nervuri negre, avuseseră o asemenea strălucire cînd spusese „ferm", încît Vardaru se şi văzu cu mîna ruptă în clipa în care i-ar fi propus să fie preşedinte.

— Să vă spun ce-aş face ?... continuă Radu înverşunat.

Iar Vardaru îl pofti numai pentru că nu mai avea încotro. În sinea lui, însă îşi dădea seama că, la un asemenea temperament, la o asemenea mentalitate pe care încă n-o înţelegea bine, scopul întrebării sale se ratase de mult.

— Ei bine, tovarăşe vicepreşedinte, m-aş întreba deschis şi direct ce nevoie am de Axente. De ce îl mai ţin pe Axente. Pentru că are suprafaţă ? Da, recunosc ; e un om cu suprafaţă pe plan social. Adică cunoaşte multă lume, a făcut servicii la multă lume, are multe porţi deschise, are, desigur, şi ceva merite din trecut. Dar ce face el practic pentru cooperativă ? Obţine nişte împrumuturi sau nişte amînări cînd sîntem în pericol să nu ne îndeplinim planul. Atît. Încolo, Ilarie îi aranjează cifrele aşa cum nu sînt în realitate, şi el prezintă rapoarte false ; e foarte activ cînd organizează cîte-o vînătoare pentru tovarăşii de la judeţ ; în rest, nu-l vezi decît la adunările generale şi la şedinţele de consiliu, unde spune aceleaşi lucruri : părţi bune, părţi rele, angajamente. Pentru că, persoană reprezentativă fiind, aşa cum spuneţi dumneavoastră, ba e la UJCAP, cu probleme, ba la secţia financiară, ba la banca agricolă, ba la casa de pensii, ba la Uniunea Naţională, ba la filiala de vînătoare şi pescuit sportiv, ba chiar la U.C.F.S., pentru că e şi casier la clubul „Recolta“, adică duce de băut suporterilor. Asta face vreme de mai bine de trei săptămîni din patru ; iar cînd e în sat, se ocupă de oaspeţi. Mă-ntrebaţi ce-aş face ? Păi, aş angaja cu cîte-o jumătate de normă un comisvoiajor şi-un însoţitor de oaspeţi, asta aş face !

— Şi-ai rămîne dumneata preşedinte !...

— Tovarăşe Vardaru !...

Pentru prima oară, întreaga înălţime a fiinţei lui tinere arăta indignare. O indignare cu atît mai sinceră

cu cît fața pe care se înroșiseră obrajii îi era mai copilărească.

— Iartă-mă, m-am exprimat greșit. L-ai lăsa președinte pe cel care are vocație pentru asta, voiam să spun. Dumneata ești în afară...

— Tovarășe Vardaru, singura mea consolare e că sînt tînăr și că veți mai avea destule prilejuri să mă cunoașteți...

Numai gîtul gros, masiv, ținîndu-i capul drept, îi dădea alură de bărbat. Încolo, era un copil convins cu sfințenie de ce spune :

— ...Eu nu v-am înșirat toate acestea ca să bîrfesc un om. Vi le-am spus ca o explicație a convingerilor mele : Acest om este o piedică. De ce ?... Pentru că nu are nevoie de schimbări. De ce nu are nevoie de schimbări ?... Pentru că a intrat într-un ritm de viață cu tot ce v-am enumerat mai înainte. Și se simte bine, și e „șef", și orice idee nouă îi zdruncină echilibrul ăsta de „șef" al unei oarecari unități, pe care, recunosc, el și l-a creat, dar numai în avantajul lui, numai pentru ambiția șefiei lui... Mă-nțelegeți ? Pe el, cînd îl cauți într-un loc, e într-altul. Niciodată nu e acolo unde trebuie și unde-ar putea face treabă. Ritmul vieții lui e acesta : Trece pe la sediu, dă două telefoane, pleacă la județ, face niște vizite, se-ntoarce și trece pe la niște locuri de muncă unde schimbă două vorbe cu oamenii, se duce-n alt sat unde joacă echipa clubului, ține o ședință de consiliu și hotărăște un împrumut pentru care se repede la bancă ; aflat la județ, scoate-o damigeană de vin din mașină și se-așază la masă cu unii ; tot pentru interesele cooperativei, vine-napoi, dar e chemat urgent la o ședință la dumneavoastră, după care trece și pe la filiala de vînătoare și aranjează o partidă de rațe pentru sîmbătă, mai participă la o ședință intercooperatistă unde eu cer utilaje pentru irigații, apoi pleacă la București să aranjeze ceva, la casa de pensii și așa mai departe. E o acti-

vitate, dar în gol, fără scop. A intrat în ea, se simte bine și important așa, și orice schimbare îl deranjează. De ce ? Pentru că iese din acest ritm în care de ani de zile, de cînd lipsește, Ilarie are un răspuns cu care închide gura tuturor : Președintele ? E la județ, cu treburi la bancă și are și ședință la consiliu !... Lumea e mulțumită de activitatea lui și nici nu mai întreabă care consiliu. Iar Axente e activ...

— Bine, Radule, dar tu nu-i găsești omului ăstuia nici o calitate !...

— Să fiți convins : nu vorbesc de calitățile lui pentru că nu ele mă deranjează ; mă deranjează concepția lui despre modul cum trebuie trăită viața asta. Înțelegeți-mă. Eu nu caut să-i găsesc lui defecte, fiindcă-l urăsc, ci m-am lovit treptat de defectele lui și, astfel, am ajuns să-l urăsc !...

Asta era situația, iar el, Vardaru, se încăpățînase să-i împace, să-i convingă să conviețuiască. Oare de ce ?... Așa cum un cuvînt pe care-l repeți cu glas tare îndelungă vreme își pierde pentru tine sensul, devine numai sunet sau prea mult sunet și se desprinde de noțiunea pe care o reprezintă concis și percutant cînd e rostit pentru prima oară, ideea aceea a lui cu „am nevoie de amîndoi“ devine acum un sunet în sine pierzîndu-și complet înțelesul.

Cum vine asta — „are nevoie de amîndoi“ ? !... cicatricele operațiilor despre care el nu știe nimic, pereții vopsiți în ulei alb, lumina difuză care-l însoțește de luni și ani întregi, slabă și neînregistrată de el pe retină, pe cînd avea calota deasupra craniului sau pe cînd n-o avea, pe cînd creierul îi era dedesubtul ei sau la vedere, cearșafurile albe, în care plutește cine știe de cînd și cine știe cum, fără sentimentul c-a murit și fără sentimentul c-a-nviat, fără măcar sentimentul c-a fost sau nu anesteziat, fără noțiunea c-ar fi sperat să trăiască sau să-și revină, fără dorințe și fără dureri, fără ieri și fără mîine, fără sus

şi fără jos şi numai sentimentul acesta difuz şi alb c-ar fi plutit undeva, fără timp şi fără spaţiu, îl detaşează de tot ce e condiţie umană, necesitate, prejudecată asupra ideii de a trăi sau a muri.

Şi-n tot acest gol lipsit de acumulările memoriei, vede doar nasturii miliţianului, acoperiţi neîndemînatic cu halatul, şi aude sunînd sec, fără nici un fel de rezonanţă, inerte aproape, patru cuvinte : am nevoie de amîndoi.

De ce-ar avea nevoie de amîndoi ?...

Mintea lui judecă limpede, limpede ca şi sentimentul plutirii, de mai-nainte. Nici o preconcepţie, nici o prejudecată n-o mai leagă de viaţa anterioară, şi totul i se pare simplu, clar, drept.

Atît de drept încît recunoaşte cinstit, fără nici o a doua soluţie, ca-ntr-o formulă matematică : „Am nevoie de amîndoi" era egal în gîndirea mea de atunci cu : „Am nevoie de Radu, iar pe Axente nu-l pot îndepărta".

Cu asta era egal şi cu nimic altceva !... Atîta însemna în forul lui interior. Cu alte cuvinte, „am nevoie de amîndoi" era compromisul pe care-l făcea el, Vardaru, ca să nu spună celălalt lucru, cel adevărat.

De ce-a avut nevoie de compromis ?... Lipsa de legătură cu timpul şi cu spaţiul în care trăieşte acum e ca o justiţie ; nedrept de dreaptă, scoţînd la iveală adevărul cu un cinism totalmente nedureros : Radu i-a vorbit cîndva despre o formulă de viaţă a lui Axente. Care-i aparţine şi pentru care Axente luptă convins că aşa e bine. Oare nu în aceasta constă incompatibilitatea dintre cei doi : Că au formule de viaţă diferite sau că Radu, fiind mai tînăr, nu a ajuns încă la a se osifica într-o formulă ? !...

În orice caz, ideea de formulă există, şi ea, chiar dacă este falsă, îţi dă o anumită conduită, o anumită siguranţă faţă de ceea ce vrei să faci în viaţă. El, Vardaru, o recunoaşte acum senin, ca şi cum nicí n-ar fi vorba de sine însuşi, a ajuns la o asemenea schemă care-l scotea din multe încurcături. El, care de douăzeci de ani se îngrijea

de soarta oamenilor ăstora, umblînd cu cizmele pline de noroi sau cu cauciucurile bătrînei lui maşini pline de noroi prin satele astea pe care le păstoreşte. A fost instructor raional, a fost instructor regional, a fost preşedinte de sfat, a fost secretar raional, a fost inspector agricol, a fost preşedinte mai mic şi vicepreşedinte mai mare, secretar mai mic şi inspector mai mare, instructor, îndrumător, organizator... Tot ce-a fost el ca funcţie, pe pămîntul ăsta a fost ; pămîntul ăsta l-a arat în lung şi-n lat, satele astea, cu oamenii ăştia, le-a organizat şi le-a reorganizat, pentru ei a gîndit formule şi scheme şi de succesul acestor formule şi scheme a fost bucuros împreună cu ei, afundîndu-şi cizmele sale în noroiul lor, oprind maşina sa veche pe uliţele lor.

Şi a ajuns şi el, ca orice om, să-şi facă schemele lui. Acolo unde nu a mai avut răbdare să vorbească sau să se-nţeleagă, acolo unde nu a vrut să spună tot adevărul sau a crezut că nu e cazul, acolo unde era grăbit şi alte îndatoriri îl obligau să treacă repede şi să bifeze rezultate, acolo, vorba înţeleaptă, privirea sinceră în ochii oamenilor, discuţia profesională din care se alegea varianta optimă, plăcerea de-a se face înţeles şi de-a simţi în jur cum zeci de oameni au încredere în el, toate astea le-a înlocuit cu o schemă.

Vai, ce comod şi ce sigur pe tine te simţi în birocraţia sufletului omenesc, atunci cînd ai o schemă ! O aplici, tragi linia, treci mai departe şi începi să devii din ce în ce mai mîndru de mecanismul din tine. Te consideri frumos şi priceput şi imbatabil, eşti mîndru de faptul că totul pentru tine este atît de clar şi de simplu, şi chiar ajungi să nu-i mai înţelegi pe ceilalţi care vor să gîndească, să despice firu-n patru. Ni se pare că sîntem mai lucizi şi îndesăm totul în schemele noastre, atîta cît ne permite puterea. Schema pe care ne-am făcut-o, deci, puterea de care ne folosim ca să îndesăm în ea lucruri ce strigă cerînd o altă rezolvare, iată com-

promisul pe care-l facem față de propriile noastre credințe !...

„Am nevoie de amîndoi !...“

Ei se bat, se urăsc, se resping, iar eu, în loc să recurg la o rezolvare care să mă angajeze și pe mine în mersul înainte al lucrurilor, le țin pe loc în mod deliberat, încercînd să-i conving, ceea ce pentru mintea lor este incompatibil, că :

Am nevoie de amîndoi !...

Ia să vedem, Vardarule, tu, care plutești acum fără timp și ai țeasta — pe care ai cerut să ți-o tundă scurt — de cine știe cîte ori tăiată și lipită la loc : Aveai într-adevăr nevoie de amîndoi ?...

Aveai nevoie de puterea ta. Puterea ta față de satele în care-ți duceai activitatea. Și, pentru asta, aveai nevoie de un anume echilibru care să știi că nu-ți dă prea mari bătăi de cap.

Ce-avea nevoie el de bătaie de cap tocmai aici, în satul ăsta mare, cu cooperativă puternică, despre care exista impresia că merge bine ?... Și ce-avea nevoie să-l discrediteze pe un președinte ca Axente, cunoscut în tot județul, pe care, de fapt, el îl făcuse cunoscut în tot județul și ale cărui defecte nu le știa nimeni în afară de el. Ce rost avea ?!

Axente are o serie de calități în fața satului : îi servește pe oameni. Îi mușt ruluiește bine cînd vin să-i ceară ceva, le atrage cît mai mult atenția că e complet ilegal ceea ce face, dar că el, Axente, își calcă pe inimă. Apoi îi dă țăranului dreptul lui sau pune pentru el o vorbă bună la județ, și omul îi rămîne recunoscător toată viața. Așa cum erau finii de chiaburi înainte, el are tot felul de obligați, de oameni pe care i-a servit, pentru care s-a zbătut ; o „clientelă“ a lui.

Într-o discuție mai intimă, chiar îi atrăsese lui Radu atenția asupra acestui lucru :

— Radule, să nu crezi că eu nu știu cum stau lucrurile în sat. Pe tine, de exemplu, știu că toată lumea te apreciază, spune că ești dintr-o bucată și foarte priceput la meserie. N-ar exista o propunere de amenajare sau de investiții cît de hazardată, pe care tu s-o propui în adunarea generală și în care oamenii să nu creadă, tocmai pentru că vine din partea ta. Dar Axente are și el calități importante, nu poți spune că se bucură de mai puțină popularitate ! E un om activ, se zbate pentru oameni, le rezolvă problemele, găsește soluții și sprijin pentru fiecare, are grijă de nevoile lor... E un om de mase, trebuie să ținem seama de asta !

Radu l-a ascultat politicos și tăcut ca de obicei și i-a răspuns cu îndîrjirea lui senină de copil încăpățînat pe care nu-l scoți dintr-ale lui :

— Știți cum ar avea într-adevăr grijă de nevoile lor ? Dacă l-ar preocupa ideea ca an de an cooperativa să meargă mai bine și ei să cîștige mai mult. Așa, ajutîndu-i azi la o nevoie, mîine la alta, pe fiecare-n parte, dar nepreocupîndu-i soarta lor în general și în perspectivă, nu face nimic !...

Se izbea ca de un zid de convingerile băiatului ăstuia și, ceea ce-l deruta, era faptul că nu-și dădea seama cum de ajunsese zidul ăsta atît de puternic. Uneori simțea nevoia să se laude și să-și spună cu mîndrie : păi tot noi i-am crescut așa, noi i-am format cu gîndire limpede și fermă. E generația pentru care noi am luptat și, poate, ne-am sacrificat !...

Dar, se-ntreba el : „dacă băiatul ăsta e format de mine, prin ce-am făcut eu, oare nu există nici o cale de-nțelegere cu el ?“...

— Măi Radule, nu crezi că ești exclusivist ?... Tu nu-i găsești nici o calitate omului ăstuia care, totuși, este un om apreciat de foarte multă lume ?

— Ba îi găsesc, tovarășe Vardaru. Și știu la ce-ar fi bun. Dar nu vă spun !... Nu vă spun, pentru că asta e

o judecată a mea, fără interes direct, iar dumneavoastră aţi putea crede că rîvnesc la vreun post. Iată ce calităţi îi găsesc : este un om foarte activ, plin de energie şi de ambiţie. Calităţile astea ale lui, dacă sînt canalizate bine, spre o treabă concretă pe care-ar face-o el, ar aduce mult folos... În situaţia de astăzi, însă, se simte şef, se complace făcîndu-şi ambiţiile de şef şi nu realizează nimic concret.

— Te-am înţeles : l-ai pune brigadier. I-ai da o brigadă grea şi norme importante de realizat la scadenţă.

— Ar trebui să vă mulţumesc că m-aţi înţeles ; ...Nici o cută nu se mişca pe chipul băiatului. Vardaru simţea cum, cu faţa lui senină de copil ambiţios, începe să-l domine : vă mulţumesc. Şi pentru că dumneavoastră aţi spus-o, pot să vă şi precizez că aş avea foarte multă încredere în el. I-aş da cea mai grea şi mai înapoiată brigadă, cu planul cel mai mare, şi aş fi sigur c-o scoate la liman. Dar să aibă funcţia asta ; să fie obligat să stea acolo mereu, să-mpingă oamenii de la spate, să găsească împreună cu ei soluţii şi să răspundă cu capul de un plan foarte concret !...

De fapt, Axente aşa pornise în cooperativă, ca brigadier. Se remarcase repede ; în scurt timp, devenise cel mai bun şi mai priceput, dovedindu-se om de iniţiativă. Oamenii se băteau să vină în brigada lui şi sufereau cînd n-ajungeau să lucreze cu el. Pentru că el organiza treaba temeinic asigurînd cîştiguri bune. La o conferinţă importantă a fost citat printre brigadierii fruntaşi, apoi a fost decorat şi, la primele alegeri, a ajuns preşedinte. Ce lucruri bune făcea atunci !... Nu te mai întrebai dacă era ambiţia de a se afirma sau dorinţa de a face treabă pentru că vorbeau rezultatele. Şi el, Vardaru, l-a promovat. După ce vechiul preşedinte s-a îmbolnăvit — cu toate că unii spuneau că s-a îmbolnăvit de inimă rea din pricina lui Axente, dar ce, te poţi lua după gura lumii —, la primele alegeri l-a propus preşedinte. Pentru

ca acum să nu se mai întrebe ce treabă face, să nu-l mai aprecieze după rezultate, ci după faptul că oamenii pe care, de fapt, nu i-a servit, ci și-a făcut datoria elementară față de ei, că doar de asta primește leafă, au convingerea că el le-a făcut un serviciu personal, că, la județ și chiar la București, el are o serie de relații cu șefi, șefuleți, și subșefuleți, că plăcerea lui de-a fi stăpîn aici și-o împletise bine cu aceea de a-și face relații... Și iată : cînd să-l aprecieze la justa lui valoare, nu mai poate, pentru că nu-l judecă după rezultatele muncii, ci după relații, nu-l judecă după puterea de a realiza ceva, ci după puterea de-a se ține, de a se menține prin relațiile pe care le are. Iar dacă vrea să-l schimbe, nu se gîndește la ce foloase ar aduce satului, ci la cîtă tevatură și intervenții și nemulțumiri din partea celor care-l cunosc ar da naștere.

Asta este situația, iar el, Vardaru, infanteristul cărunt al pămînturilor cărora le cunoaște și mama sufletului, rămîne autoritar în schema sa : am nevoie de amîndoi !...

Păi cum să nu simtă băiatul ăsta, care-i din alt aluat, compromisul unei asemenea scheme pe care șeful său de la județ vrea neapărat să o impună ca să-i fie lui mai comod ; cum să nu simtă ? !...

Desigur, disprețul, aparenta nepăsare cu care el vorbește vin de la faptul că-și dă seama că există alte forțe și alte argumente ca Axente să fie menținut, iar Vardaru, despre care nu s-ar putea spune nici că nu e lucid, nici că nu e priceput, să proclame că are nevoie de amîndoi. În zidul de netrecut dintre ei, pe care asaltîndu-l fără succes, Vardaru îl punea pe seama deosebirii dintre generații, cel mai rezistent material era, desigur, blazarea acestui băiat inteligent și activ și dornic de treabă, care-și dădea seama că, în ciuda faptului că rezultatele concrete dovedesc dreptatea lui, societatea din jur mai are și alte argumente și alte obligații pentru care să trebuiască să-l

menţină pe Axente, sau de care Axente se poate agăţa ca să se menţină.

Şi atunci tu, Vardarule, care îndrăzneai a te gîndi, mîndru, că băiatul ăsta din altă generaţie are principii atît de trainice, atît de sănătos înrădăcinate, că e priceput şi, pe undeva, frumos în încăpăţînarea lui, tocmai datorită faptului că tu, cu generaţia ta, i-ai creat condiţii să fie astfel, l-ai format astfel, l-ai educat astfel, ce mai ai de spus ? !

Nu te încearcă în nici un fel gîndul că prin schema pe care vrei să i-o impui îl schilodeşti sufleteşte, îl blazezi, îl faci să nu mai creadă în viaţă sau să fie atent întotdeauna să descifreze în spatele lucrurilor în care crede şi nişte imponderabile cu care el nu are cum lupta ?... Nu te chinuie gîndul că zdruncini în el tot ceea ce erai mîndru c-ai sădit ? !... Există crimă mai mare decît să afirmi unei generaţii tocmai principiile cu care te-ai străduit s-o creşti ? !...

Spune tu, Vardarule, care, în douăzeci şi cinci de ani de viaţă matură, fără să punem la socoteală netimpul în care doctorii ţi-au umblat prin creier, ai parcurs drumul de la ţăran sărac lipit pînă la doctor în economie agrară !...

Ţăran sărac lipit !... Ştie el ce-nseamnă asta, şi numai în momente grave îşi aminteşte de acest fapt. Pentru că, tînăr şi plin de năzuinţe mari ca şi acest băiat blonziu, el care fusese citat pe ordin de zi pentru acte de eroism la forţarea Tisei, venise de pe front c-o decoraţie şi multe gînduri revoluţionare-n minte. Fusese luat în activul plasei, fiindcă avea recomandări călduroase de la locţiitorii politici. Era tinerel, şi-ncrezător, şi trecut prin greutăţi, şi parcă avea în figură ceva din aerul de azi al inginerului. Poate îndîrjirea, poate încrederea deplină în ce avea să facă. Prima acţiune la care a fost trimis era tocmai cea care să rezolve durerea sufletului lui de ţăran : exproprierea moşiilor. A stat

noaptea la instructaj și a fost numit împreună c-un mecanic de la depou să meargă tocmai la Ciocîrlia, la moșia unor mari granguri. Au plecat direct din ședință, fiindcă aveau drum lung de făcut c-un hîrb de camion care-i lăsa în mai multe locuri. Au trecut doar pe la mecanic pe-acasă unde acesta a scos din dulap hainele negre de ginere, le-a scuturat de naftalină, a strigat ceva nevestei, vesel, cum c-ar fi vorba tot de-un fel de nuntă, și-a sărit în camion scuzîndu-se : „Mi-am luat și eu hainele de nuntă, că de, s-avem autoritate, ăștia-s de neam mare de tot !“

Vardaru și-a pipăit pantalonii lui de dimie seină de dinainte de război și cămașa fără guler, singurul efect militar ce-i rămăsese și pe care-o pusese peste niște flenduri mai groase ca să-i țină cald pe dedesubt. Și tot drumul a moțăit cam cu temere.

Cînd i-a lăsat camionul în capul satului, se făcuse lumină, iar temerile lui s-au adeverit. Rămas singur cu el în marginea drumului, mecanicul — avea un cap mare și nările cam afumate — îi privea nu atît pantalonii de dimie seină. Privirile lui treceau în sus și-n jos, de la cămașa fără guler, la picioarele goale ale celui cu care avea să-i exproprieze pe cei de neam mare de tot :

— Tu așa ești ?

— Așa.

Și-a scărpinat nasul cu nările afumate și n-a mai zis nimic. Și-a scos haina neagră. Și-a scos apoi și vesta, întinzîndu-i-o lui. A îmbrăcat din nou haina :

— Pune-o măcar pe asta.

Vardaru a luat vesta, s-a-ncheiat cu ciudă la toți nasturii, i-a tras colțurile peste betelia pantalonilor de dimie, apoi l-a rugat :

— Mai îngăduie-mă un minut, două.

Și, așa cum chibzuise toată noaptea, în temerile lui, de cînd îl văzuse pe acela luîndu-și hainele negre, a căutat o piatră mai găunoasă, și-a suflecat pantalonii și a

intrat cu picioarele în ulucul fîntînii de la marginea drumului.

Toată ciuda, toată umilinţa, toată ura lui s-au adunat în îndrăceala cu care şi-a şlefuit picioarele de piatra aceea găunoasă, pînă ce călcîiele au ieşit roze şi moi ca de prunc.

Cînd îşi dădea în jos, pe ţurloaie, pantalonii suflecaţi, i-a spus mecanicului cu cap mare, care fumînd, părea a mocni tăcut în hainele negre ce-i rămăseseră cam mari.

— Aşa să mă vadă dumnealor : sărac, da' curat !

Iar omul ăla cu nări afumate deodată parcă s-a muiat şi l-a luat pe după umerii acoperiţi cu propria lui vestă.

— Da, măi frate, să ştie generaţiile viitoare cum am făcut noi revoluţia ! i-a spus în vreme ce, păşind cu grijă pentru ca el să-şi păstreze călcîiele curăţele, se-ndreptau spre poarta moşiei unde-i aşteptau strînşi oamenii din sat.

Asta e : generaţia viitoare e acum prezentă şi ştie. Iar el, cel despre care trebuie să ştie cît de sărac şi de curat era atunci, nu are tăria să-i spună lui Axente :

— Tu, Axente, nu ai de făcut ceva anume ca preşedinte. Tu vrei numai să ai putere, să fii şef. Pesemne că există şi pentru meseria asta o chemare. Aşa cum tu ai foarte multă chemare, Axente, ca brigadier. Pentru că ştii, doar, c-ai fost unul dintre cei mai buni brigadieri de la noi !... Ia alege-ţi tu o brigadă, Axente, şi fă minuni şi să vezi cum toţi o să te respectăm şi-o să te iubim, pentru ce meriţi tu să fii iubit !...

Da, aşa ar fi curmat totul. Ar fi răbdat o lună, două, nouă, de presiuni, de intervenţii, de anchete, de şedinţe, de analize, de explicaţii, de convulsii, de rugăminţi, de ameninţări, dar dacă ar fi stat ferm şi încăpăţînat pe ideea asta, aşa cum a vrut să fie stînd pe schema lui cu „nevoia de amîndoi", ar fi provocat ruptura, după care nu ar mai fi avut decît să urmărească grijuliu, de la dis-

tanță, modul cum avea să înflorească frumos cooperativa asta, și satul, și oamenii.

Ar fi fost o luptă grea, știe. Chinuitoare și nu de scurtă durată, dar ar fi ieșit de acolo, față de sine însuși, curat. Ca acum aproape un sfert de veac, călcîiele lui roze din ulucul fîntînii. L-ar fi costat ceva lupta asta, însă ar fi ieșit din ea sărac și curat ca atunci cînd mecanicul acela cu cap mare îl luase pe după umeri și călca grijuliu împreună cu el, numai pe pietre.

Altfel...

Cu încăpățînarea lui ce pare de copil, fiindcă e sinceră, dar care are rădăcini adînci, Radu i-a spus : „Eu sînt convins că nu mă voi realiza niciodată prin șefie, tovarășe Vardaru ; eu am ceva de făcut, știu bine asta și foarte clar ; și mă voi realiza prin ceea ce fac ?“...

I-a spus-o și va persevera. Dar lovindu-se de compromisurile pe care le fac oamenii ca el, oameni în care acest băiat are încredere deîndată ce i s-a mărturisit, se va blaza, se va înrăi, zîmbetul său va fi mai puțin luminos și, ca om, ca omenie adică, va fi obligat să se realizeze mai puțin decît ar fi putut.

Și atunci, Vardarule, cum te vei mai gîndi că tu ai pus temelia pentru ca el să fie astfel ?... Da, tu ai pus-o. Dar ai lăsat-o intenționat undeva puțin strîmbă. Iar acolo, în locul acela, rămîne ceva strîmb în ceea ce se ridică peste temelie.

Pentru că Axente... Eheee, îl știi doar prea bine pe Axente. Tu l-ai crescut, tu l-ai promovat. Iar cînd ai ajuns tu secretar cu problemele agrare — cît o fi de-atunci ! — în raionul acela mărginaș din care județul de astăzi mai păstrează doar o jumătate, l-ai adus pe Axente în munca de partid și l-ai făcut instructor.

Era instructor pe trei comune, tocmai în vremea colectivizării. Muncea mult, că e ambițios ; muncea foarte mult. Și era șiret, și piciorul lui rămas țeapăn de pe front, unde n-ar prea fi fost, sau de la beția aceea din

tinereţe, bătea uliţe şi drumuri şi călca în ogrăzile oamenilor şi trecea peste cîmpuri. Avea rezultate bune : mai bine de jumătate din cetăţenii satelor lui se înscriseseră. Un grup opunea însă rezistenţă şi nu ştia cum să-i dea de capăt... Atunci i-a venit lui Axente o idee grozavă : S-a dus la spital...

...Spitalul, un spital sătesc, improvizat în case scunde şi barăci, era vestit pînă la Dunăre, datorită unui medic foarte original. Acela, o namilă mare, păroasă şi bărboasă, ca un naufragiat, ridicase spitalul din mai nimic, se zbătuse şi făcuse rost de instrumentaj şi de paturi. Cu ajutorul cîtorva surori şi infirmiere, medicul opera tot ce era de operat, asista naşterile, trata de inimă, de pelagră, de dalac şi de boli ruşinoase, vindeca nebunii şi scotea albeaţa de pe ochi. De toate făcea, ca un adevărat medic de ţară, numai la dinţi nu se băga.

Şi te bătea dacă voiai să-i dai vreun ban. Ceea ce primea, într-adevăr primea, erau orătănii sau mălai sau zarzavaturi pentru cantina spitalului, pe care tot bolnavilor le dădea. Lumea-i zicea „Sfîntul", şi veneau oamenii la el cu mai multă încredere chiar după ce fuseseră în spitalele mari.

Vardaru ţinea mult la arătarea asta bizară, de om pădureţ ajuns prin cine ştie ce minune medic de vocaţie, şi nu scăpa ocazia să treacă pe la el. Se legase sufleteşte de omul pătimaş şi pasionat, părînd cam într-o ureche în comportarea de toate zilele, dar de mare meserie în tot ce făcea pentru pacienţii săi. Gură spurcată, înjurîndu-i de mama focului pe cei care nu luau medicamentele sau nu respectau tratamentul şi, culmea, iubit de oameni cu cît îi ocăra mai mult. Pentru că, uneori, cînd un pacient îl scotea din sărite, el nu se sfia să-i tragă o scatoalcă :

— Stai cuminte, tu-ţi Hristoşii mă-tii (de dumnezeu nu-njura, pentru că pretindea că, într-un mod sui-generis, crede în el)... stai cuminte, că io te fac sănătos !

Și-i făcea. Oamenii îl iubeau indiferent ce le-ar fi făcut. Și pentru asta, Vardaru îl dădea de exemplu activiștilor : oamenii trebuie să creadă în noi prin ceea ce facem pentru ei, pentru viața lor. Prin faptele noastre, trebuie să-i facem să creadă atît de mult încît, chiar dacă se vor supăra cîndva pe noi, încrederea să nu și-o piardă. „Sfîntul" îi ținea în spital chiar și-n stare de convalescență, fiindcă trebuiau hrăniți și știa că acasă n-au nici de unele. Născocea tot felul de șiretlicuri ca să strîngă de mîncare pentru bolnavii lui. De la bogătașii care-l rugau să-i trateze cerea onorarii mari în alimente sau chiar cîte-un porc ; trata de boli lumești niște călugări de la o mînăstire cerîndu-le o cotă anumită de miere de albine, pe care o dădea copiilor și bolnavilor de ficat, își cheltuia toată leafa și-și consuma toate relațiile pe medicamente pentru spital, ba, de la o vreme, făcuse o uriașă crescătorie de porumbei care-i găinățau în permanență acoperișurile și curtea, dar pe care bucătăreasa îi tăia și-i gătea în oale separate, special pentru lehuze.

Doctorul îl îndrăgise și el, fiindcă Vardaru îi dăduse pe semnătura lui la procuratură, niște instrumente confiscate de la unul care se dovedise că practica fără diplomă. Ba, mai mult, fiindcă avusese un caz grav, și medicii de la spitalul raional, geloși pe el, au spus că e stricată Salvarea, obligîndu-l să se descurce singur pe cel care-i enerva cu faptul că era priceput la toate, cu prima ocazie cînd a trecut mașina cu crucea roșie prin sat, cum el nu știa prea multe, l-a dat jos pe șofer, trimițîndu-l cu autostopul pînă la raion. A ieșit dandana mare și tot Vardaru s-a făcut luntre și punte ca să-l scape.

În virtutea acestei prietenii cu Vardaru, s-a dus Axente, instructorul teritorial Axente, la „Sfîntul". I-a spus că are ceva confidențial, rugîndu-l să caute un loc unde să fie singuri, și a intrat după el într-o cămăruță

unde era pusă o masă din aceea albă, cu niște cîrje, un fel de pinteni înalți, ridicați în vîrful unei țevi, de-o latură și de alta, pe care se așază în poziția lor matrimonială femeile.

Acolo i-a făcut Axente confidența, adică i-a spus că, în calitatea lui de instructor teritorial care are greutăți cu unii, e sigur că doctorul îl va ajuta. El știe doar că doctorul se bucură de mare popularitate și că oamenii îi spun lui mai multe decît unei *„oficialități"*, cum îi plăcea să se numească, și-l roagă ca atunci cînd îi pipăie sau îi ascultă, sau îi pune să spună treizeci și trei, să-i mai descoasă pe oameni și în privința colectivizării și să caute să afle, mai ales, cine se împotrivește și care sînt cei care-i „învață" să se împotrivească, pentru că el, Axente, instructor teritorial, vrea să termine odată cu ăștia și astfel dumnealui, doctorul preacinstit de toți, și-ar da obolul la construirea socialismului.

Atîta tot.

Pentru ca, în clipa următoare, tot spitalul, care era, de fapt, o adunătură de căsuțe și barăci îngrădite cu sîrmă ghimpată într-o margine de sat, pe un teren sterp, trasat cu poteci drepte, curate ca-n palmă și mărginite de pietre date cu var, să răsune de urletele, dealtfel, cunoscute, ale doctorului.

— Hristoșii mă-ti, venea urletul... Hristoșii mă-ti, năvălea glasul de tunet al medicului, pentru că, de dumnezeu nu se lega, ce-mi ceri tu mie !...

În clipa următoare, toți pacienții cît de cît valizi, care putuseră ieși la ferestre, în uși sau în curte și, mai ales, femeile care trecuseră prin cămăruța aceea cu masa albă, îl văzuse ieșind de acolo, în mînă c-o țeavă din aceea cu pinten pe care ele ridicau picioarele și fugărind un zdrahon care alerga șchiopătînd ușor de piciorul stîng.

— Hristoșii tăi, cu ce ți-a trecut ție prin cap, — urla doctorul alergîndu-l și spulberînd în zbor fîlfîit toți po-

rumbeii din curte şi de pe acoperişurile scunde, — omul vine la mine să-l tămăduiesc şi tu... Omul vine la mine să-i iau boala şi tu...

Îl alerga cu o anume satisfacţie printre maghernițele mici şi, cînd Axente încerca s-o taie mai de-a dreptul, îl pocnea cu pintenul acela de la masa ginecologică şi-i striga :

— Nu aşa, needucatule, mergi pe alee ! Şi-l împingea pe „alee“, adică pe cărările acelea măturate cu tîrnul ca-n palmă şi mărginite de bolovani daţi cu var : Mergi pe alee. Hristosu mă-ti, vrei să-i înveţi pe alţii şi tu nu ştii cum trebuie să te porţi ! Mergi pe alee, să-nveţi ce-i aia omenia, animalule care zici că eşti „oficialitate“ !...

L-a purtat aşa, mai împingîndu-l cu cîrja aceea inversă şi primitoare de gleznă de femeie, pînă l-a adus în mijlocul acareturilor pe care le înnobilase prin curăţenie făcîndu-le spital. Iar acolo, în fîlfîitul ca de Bună Vestire a sute de guţani şi rotaţi, şi carieri, a sute de porumbei albi, vineţi şi roşii, speriaţi mai tare decît atunci cînd bucătăreasa îi înşfăca pentru hrana lehuzelor, l-a mai atins o dată. Axente a protestat, a mai bodogănit în sinea lui ceva în legătură cu faptul că nu-l jigneşte pe el, ci pe reprezentantul raionului, cu care va avea de-a face. Atît i-a trebuit doctorului, ca să aibă replica de unde porni :

— Al raionului, mă !... Aici eu vindec, şi tu ai îndrăznit să-mi ceri... Oamenii vin la mine cu încredere şi încrederea asta le prelungeşte viaţa, iar tu te gîndeşti că eu aş putea, a ?... Adică cum credeai tu ?... Că eu, pe care oamenii ăştia mă cunosc de ani şi ani... Cum ? !...

Şi, deodată, toată curtea, toată valea aceea, toată partea aceea răsună de strigătul lui :

— Ieşi de-aici, că acuşi dacă mai pun mîna o dată pe tine te castrez !...

Răsuna valea, fîlfîiau zăpăciţi porumbeii, iar Axente, şontocăind, fugea fără să nimerească drumul spre poartă.

Şi n-a scăpat nici după ce-a nimerit să iasă pe poarta spitalului. Auzind sus în deal gălăgie, „satul“ apucase să afle că el îl supărase pe „sfîntul“ lor, aşa c-a trebuit s-o apuce pe-o uliţă lăturalnică. Noaptea tîrziu, rupt şi plin de noroi, a ajuns la raion la Vardaru şi i-a povestit întîmplarea cam în viziunea aceasta exagerată, lăsîndu-l să evalueze cît era adevăr şi cît era patimă.

Vardaru s-a supărat de moarte. L-a muştruluit şi pe Axente pentru lipsa de tact, dar s-a supărat rău de tot şi pe doctor. Chiar i-a spus-o de la obraz :

— Credeam că ai mai multă omenie, doctore, şi înţelegi că avem un scop important aici. Nu că l-ai gonit îmi pare rău ; dar sînt foarte supărat c-ai făcut-o faţă de lume ; nu l-ai discreditat pe el, ci ne-ai discreditat pe noi !...

De atunci n-a mai trecut pe la „Sfîntul“, nici nu i-a mai dat vreo atenţie, fapt pe care Axente l-a remarcat, i-a fost recunoscător şi i-a vorbit nu o dată cu ciudă despre „duşmanul de doctor“.

Trecuseră cîteva luni bune de la întîmplarea aceasta. Colectivizarea mergea bine. Axente avea motive să arate prosper, Vardaru să fie mulţumit de el. Într-o seară, întocmea nişte rapoarte către regiune, singur în tot sediul raional, activul căruia împînzea terenul. Şi-n faţa biroului său, frecîndu-şi satisfăcut mîinile mari, s-a oprit Axente :

— Bună seara, tovarăşe secretar !...

Glasul lui tărăgănat suna a satisfacţie.

— Bună, Axente, ei, ia zi !...

— Păi, ce să zic, tovarăşe secretar, că succese avem, partidu e tare !... Da, acuma,... şi-şi frecă din nou mîinile sale puternice aşezîndu-se pe-un scaun, acuma am aranjat-o şi cu banditu ăla de doctor !...

— Te-a mai dezbumbat cumva ?... întrebă Vardaru din scriptele sale.

— Dezbumbat pe mă-sa !... Ce, îi merge cu noi !... L-am aranjat !... Doi ani ia sigur !...

Vardaru a mai rămas doar o clipă cu ochii în hîrtii, pînă a priceput bine. Apoi i-a ridicat şi-a mai aşteptat încă o clipă pînă i-a trecut ceaţa ce s-aşeza între privitul aproape şi privitul departe. Şi, deodată, ca-n aranjarea unor dioptrii, i s-a clarificat chipul rumen, satisfăcut, al lui Axente :

— Da, da... doi ani ia sigur ! Căpitanu de la securitate zice că asta e minimum.

— Axente, tu eşti nebun, ce-ai făcut, l-ai dat în judecată ?... De asta ne arde nouă acuma ? !... În loc să ne facem înţeleşi de către oameni, ajungem să ne judecăm cu ei !...

Axente zîmbea cu înţelegere superioară :

— Nu vă temeţi, tovarăşe secretar, nu sînt eu omul ăla nedisciplinat. Dacă-mi trecea prin minte să mă amestec pe mine într-o treabă din asta, ceream întîi aprobarea de la partid, aşa cum se cuvine.

Va să zică nu se hazardase, gîndi ca o apreciere pozitivă Vardaru, şi-l întrebă :

— Păi, atunci cum ? !...

— Cum ?... Axente făcu cu palma lui mare un gest care voia să-nsemne „mult mai fin“ sau „mult mai dibaci“ — şi-i relată mîndru : I-am strecurat un pistol în sobă la camera unde dormea, i-am chemat pe cei de la securitate, am făcut o descindere conform celor legale, cu el de faţă că l-au surprins dormind, s-a scris procesul-verbal de constatare şi i s-au dresat actele de dare-n judecată : port ilegal de armă, tovarăşe secretar — rosti el satisfăcut formula de cod penal — pentru că n-are antecedente ia minimum, adică doi ani : ...Şi adăugă, ca o şireată scuză sau ca o justificare : Aşa spune căpitanul de la securitate !...

Vardaru rămăsese înmărmurit. Îngheţat de răutatea firească a acestui om cu ochi înguşti, făcuţi parcă spre

a te privi, dar a nu te lăsa săi priveşti. Şi, aşa cum se petrece în situaţiile prin care nu ţi-ai închipuit niciodată că vei ajunge, omenia lui revoltată nu-l mai lăsa să se gîndească la toate cele petrecute. Auzea doar ca o batjocură-n urechi formula radicală întrebuinţată cu mîndrie de acest ranchiunos spirit rural : „am făcut o descindere conform celor legale"...

— Aţi făcut deci o descindere conform celor legale...

Axente îl asigură conştiincios :

— Fiţi fără nici o grijă, tovarăşe secretar !

— Şi căpitanul de la securitate ce zice, mai întrebă el simţind cum i se pune un nod în gît.

— Cunoaşte el prea bine principiile luptei de clasă, tovarăşe secretar !

Sediul de partid, cu tavane înalte pictate de fostul proprietar cu nouraşi şi ape cu trestii, răsuna a gol. Numai undeva, la intrarea în curte, era un portar. El, Vardaru, singur în clipa aceea acolo, reprezenta tot ce reprezenta clădirea. El era partidul şi un activist al său venea şi-i relata deschis, cu o îngrozitoare linişte, ca şi cum ar fi fost sigur că-l poate considera părtaş, despre înscenarea făcută unuia dintre oamenii de cea mai mare popularitate din raion. Şi-l privea satisfăcut, aşteptînd felicitări, crezînd că astfel şi-a făcut datoria de om de partid. Totul era cu atît mai ciudat cu cît, nu numai Axente gîndea astfel, ci şi căpitanul care-l aprobase şi-l ajutase, — „doar cunoaşte el prea bine principiile luptei de clasă".

Indignat, Vardaru l-ar fi trimis să-ndrepte imediat totul. Numai chibzuiala lui de ţăran îl opri în ultima clipă să facă aceasta : „Ăştia-s răi şi porniţi ; ei cred în mine numai în măsura în care mă bănuiesc a gîndi la fel ; dacă văd că nu, le-ar trece prin minte ceva ce mie nu mi-ar trece niciodată, ca înscenarea asta făcută doctorului, de exemplu !..."

Şi tăcu, adică mai vorbi ceva, fără importanţă, încercînd să prindă privirile — care atunci observă că nu se puteau prinde — ale lui Axente. Lungi vorba, cu gîndul tot la doctorul acela ca un schimnic pe care oamenii îl iubeau pentru că-i făcea bine, în loc să le vorbească frumos ca alţii, să le ia banii şi să le lase beteşugurile. Şi-n vreme ce-i adresa cuvinte rare lui Axente, făcîndu-l să vorbească mult, ca să treacă timpul, se gîndea la neamul lui de ţărani, la satul lui cu oameni vînzîndu-şi pămîntul ca să se poată vindeca, vînzîndu-şi boii ca să-şi poată duce copiii la doctor, amanetîndu-şi munca pe primăvara viitoare ca să-şi poată ţine femeile în spital. Ce fericiţi ar fi fost dac-ar fi avut, măcar la zece sate, un nebun ca ăsta plin de ştiinţă şi de omenie, cum era doctorul cu barbară mutră de schivnic.

Gîndindu-se la lucrurile astea, devenea tot mai trist privind faţa îmbujorată de satisfacţie a acelui Axente, pe atunci tînăr şi plin de forţă. Şi el era tot ţăran, tot neam de ţărani ; oare cum de se putea să nu-i fi trecut niciodată prin minte vreun gînd ca ăsta ? !

Ajunsese a fi covîrşit de tristeţe, cînd auzi mişcare în încăperile de-alături. Şi strigă ca o eliberare :

— Ionescule !...

— Da, tovarăşe secretar, îşi făcu apariţia şeful secţiei organe, un bărbat cu ochi întrebători, aşezaţi pe-un cap aproape cubic.

— Auzi, Ionescule, Axente ne-a scăpat de banditul ăla de doctor ; în sfîrşit, ne-a scăpat !... Îşi puse el în aplicare planul, cam cu scîrbă, cam fără tragere de inimă, mai mult în virtutea faptului că aşa hotărîse să procedeze, decît c-ar mai fi avut vreun chef.

Şi, aşa cum se aşteptase, Ionescu întrebă :

— Cum adică ?

— Adică, gata, ia povesteşte-i tu, Axente !...

Mîndru în fapta lui, Axente repetă povestea fără să-şi poată închipui că cineva l-ar putea condamna pentru

așa ceva. Și tocmai asta îl îngrozi mai mult pe Vardaru : va să zică unii oameni chiar cred că așa poate arăta munca de partid !

În vremea asta, Axente repeta aceleași cuvinte care-l încîntau :

— ...pistolul în sobă, ...o descindere conform celor legale... procesul-verbal de constatare... port ilegal de armă... pentru că n-are antecedente ia minimum, adică doi ani !...

— Ei, ai auzit, Ionescule ?...

— Am auzit, tovarășe secretar, răspunse Ionescu avînd parcă ochii și mai întrebători pe capul său cubic.

— Ei, atunci, nu se mai putu abține Vardaru și-și dădu drumul nădufului, atunci să-l punem urgent în discuția organizației !... și, ca și cum ar fi vrut să se elibereze de tot ce-l chinuise : și pe el, și pe căpitanul de la securitate !...

Axente se ridicase-n picioare. Doar o clipă îi fulgeră un zîmbet tîmp. Imediat, însă, își dădu seama de situație, și căpătă un aer de nedumerire jignită.

— Netrebnicule !... nu se mai putu abține Vardaru. Noi ne chinuim să-i atragem pe oameni, să-i atragem omenește și să le arătăm că meritățm încrederea, iar tu !...

Adunarea organizației i-a dat lui Axente vot de blam cu avertisment și l-a scos din munca de partid. Căpitanul a fost făcut plutonier.

De atunci, Axente s-a întors în satul lui, devenind brigadier ; și încă un brigadier foarte bun. Vardaru nu l-a pizmuit. Ci, dimpotrivă, a avut grijă de el, l-a sprijinit, l-a promovat, s-a bucurat văzîndu-l ambiționat să-și pună în valoare calitățile.

Iar cînd l-a propus președinte, tocmai cu grija lui față de omenia din om, grijă pe care, poate-a moștenit-o, poate-a învățat-o sau și-a cizelat-o în munca de partid,

l-a pus să-şi aprecieze cu ochii de atunci fapta de la care trecuseră cîţiva ani.

Axente a vorbit sincer ruşinat, ca unul ce-a depăşit asemenea apucături ; iar Vardaru s-a bucurat de sinceritatea lui. I-a luat drept sinceră chiar şi scuza că „eu, tovarăşi, chiar dac-am făcut aşa ceva, cu credinţă că servesc politica partidului am făcut-o şi pentru politica lui !"...

Obosit de atîtea amintiri, Vardaru adoarme chinuit de gîndul că, în cazul de faţă, nu a mai fost atît de ferm ca atunci cînd l-a pus pe Axente în discuţia organizaţiei. În somn, aşa cum nu s-a mai întîmplat niciodată de la operaţie, strigă de vreo trei ori cu glas clar că Axente ascunde pistolul în soba lui Radu, iar miliţianul îşi acoperă nasturii cu halatul de medic.

9

Lui Vardaru i s-a povestit că venise o furtună mare, cu nori vineţi şi atît de grei încît ştergeau cu burţile lor de lînă umedă şi murdară pămîntul. Şi i s-a mai povestit că, a doua sau a treia oară, lovindu-se aceşti nori de dealurile de piatră albă sau înţepîndu-se în acele stelaje înalte pe care stau roţile cu aripi negre ce le-nvîrte vîntul ca să scoată apă de la mari adîncimi, s-au spart ca nişte imense băşici din care-a-nceput nu să plouă, ci să curgă şiroaie de apă ca dintr-o cascadă pe care doar puterea mare a furtunii o mai spulbera. Era un întuneric vînăt, ca o apă de mare acolo unde abia mai ajunge cîte-o rază de soare ; norii se spărgeau cu bubuituri îngrozitoare care zguduiau totul şi, din bubuiturile lor groase, furtuna pornea ca-n vîrtejurile Dunării, lungind sunetele pînă la şuieratul tăios ca un brici.

I s-a povestit lui Vardaru despre tot acest prăpăd și despre ce s-a petrecut sub el, aproape de fața pămîntului, unde oamenii și animalele umblau cocîrjați ca sub fumul unui incendiu. I s-a povestit și ce s-a petrecut după, cînd furtuna s-a domolit și a dat prima geană de soare. Sau, chiar dacă nu i s-a povestit, el a simțit, a auzit sau a trăit exact întîmplările, pentru că a existat atîta vreme în neștire și, acum, viața altora vine să umple golul din viața lui. Timpul altora vine acum umplîndu-i netimpul său, și trăirile altora constituie lucrul sigur și cert care umple vidul netrăirilor lui. Pofta de viață, conștiința de viață care i-a revenit, îl face să absoarbă totul, să asimileze tot ce-a fost existența altora ca și cum ar fi fost a lui. Pentru că numai așa, atunci cînd se va ridica de pe cearșafurile în care a plutit atîta vreme imponderabil, va putea să nu se frîngă, va fi armat cu trăirile altora și nu-l vor mai periclita golurile din el.

Așa că, își amintește cu minuție de copitele vitelor pe care nu le-a văzut niciodată, năvălind nebune prin noroiul ce devenise adevărată mocirlă, spinările lor albe și roșii și vinete biciuite de trîmbele ploii pe care-o răsucea furtuna în șuvoaie groase ca niște funii, ochii lor proști și roșii de sperietură, boturile lor mugind cu bale de groază și alergătură.

Rămași mult în urmă, înfricoșați, paznicii dăduseră drumul dulăilor ca să le-ntoarcă din drum, dar aceștia nu făcură decît să le sperie și mai mult. Masa lor pestriță, noroită și convulsionată, rupsese gardul ocolului și gonea, dar mai degrabă parcă se prăvălea spre niște rîpe terasate pe care Voica le amenajase în vederea irigațiilor : o lucrare neterminată. În mijlocul ei, nu se afla decît Voica și cîteva femei care nu știau ce să facă mai întîi : să se acopere de furtună sau să fugă din calea cirezilor înnebunite care, într-un muget, ajunseseră lîngă terasele cu puieți proaspăt plantați. Spinările lor luceau

de apă și picioarele frămîntau noroiul devenit aproape o apă murdară.

Atunci au apărut Radu și Firuță. Pe motocicletele lor, gonind și spulberînd noroiul și claxonînd ca-n cea mai cruntă urmărire. Țineau genunchii strînși pe locul unde ieșeau din blocuri capetele bujiilor, și ambalau motoarele să treacă prin șuvoaiele de noroi frămîntat. Sunetele claxoanelor se amestecau cu tunetele și mugetele vitelor.

Motocicliști de rasă, ei escaladară terasele înconjurînd cireada, încercînd să taie calea vitelor și măturîndu-le privirile cu lumina farurilor.

Femeile fugiseră, gardurile ce înconjurau o parte a lucrării se prăvăleau, lucidul moment al groazei o făcea pe Voica să calculeze fără rost cîtă pagubă însemna năvala vitelor. Dar, văzînd motocicletele cum ocoleau cireada ferind lucrările, le opri pe femei și-ncepură și ele s-alerge.

Ploaia continua, furtuna, de asemenea, dar mugetele nu se mai auzeau. Animalele-nghețaseră pentru un moment, ca și cum nămolul le-ar fi încleștat picioarele. Muiate-n noroi în întregime, om și mașină, motocicletele înaintau spre ele amenințătoare, străfulgerîndu-le privirile prostite, cu farurile ce-și desenau lumina lung, în masa picăturilor de ploaie. Încleștare înceată, încordată, aproape statică, precum momentul decisiv al unei lupte între atleți, pînă cînd, învinsă, masa aceea uriașă de animale începu a mișca, întorcîndu-se spre cîmpie și părăsind terenul accidentat. Se-ntorceau greoi, nedumerite, fără scop și fără rost în instinctele lor ; mișcări defetiste, de animale devenite ele, unice și blînde, și desprinzîndu-se din masa care le inocula nebunia. Chiuind, motocicliștii, cărora, din stratul de noroi, li se vedeau doar ochii, porniră în mers ambalat mînîndu-le-ncet din urmă.

Împreună cu femeile, Voica începu să ridice la loc panourile de gard ce mărgineau lucrarea. Erau umede, grele şi pline de noroi. Cînd Radu trecu cu motocicleta prin dreptul ei, privindu-l şi opintindu-se-n acelaşi timp, Voica alunecă şi căzu.

Radu opri. Îi făcu semn plutonierului să meargă mai departe spre păşunea de unde se vedeau venind paznicii înveliţi în mantale, foi de plastic sau pături, fixă motocicleta în şuvoaiele de mîl ce se scurgeau pe drumul de lîngă gard şi se-apropie de Voica, ridicînd-o. Udă, mînjită de noroi pe faţă şi pe păr, ea avu un gest de fereală, de jenă, ca şi cum ar fi vrut să se ascundă.

10

Furtuna încetase, ploaia însă nu. Şiroia parcă vrînd acum să spele ceea ce spulberase.

O casă singuratică-ntre cîmpuri stătea cu ferestre oarbe sub bătaia ei. Motocicleta lui Radu opri, şi ei parcă săriră înăuntru, atît de repede intrară. Acolo, de-abia, îşi dădură seama cît de uzi şi de murdari erau.

Radu ridică motocicleta pe prispa roasă şi, sfărîmînd nişte scînduri de la o uşă ruptă, rîse pentru prima dată. Dinţii îi străluciră ciudat pe faţa neagră de noroi :

— Tot e un noroc : am brichetă ; dacă erau chibrituri, nu mai aprindeam noi focul !

Din toate cîte avea de făcut : să se şteargă, să se stoarcă, să-şi strîngă părul, ea îşi ascundea cu braţele strînse deasupra lor, sînii, care i se păreau goi sub bluza leoarcă.

Şi primul gest pe care-l îndrăzni într-un tîrziu, cînd el îi spuse c-o să răcească, fu să-şi arunce din picioare pantofii care chifteau de apă. Dar, tot aşa : ascunzîndu-şi

sînii cu brațele încrucișate strîns deasupra lor, ca și cum ar fi încercat să și-i încălzească.

Era frumoasă. Sau, poate, numai plină de tinerețe. Dar aducea un aer de miresme calde ce abureau din subțirea ei îmbrăcăminte udă. Și așa, ieși afară spălîndu-se ca paparudele sub biciul apelor ploii. Cînd reveni, era albă, albă și mirosea toată a curățenia ei.

Focul se aprinsese și Radu rîdea fericit ca un copil mare. Casa părea stranie cu pereții ei coșcoviți, mai ales că, acolo, între cîmpurile negre și apoase, sub cerul vînăt sufocînd întinderile ca o blană udă, nu părea mai mult decît o piatră spălată de ploi. Sau un cap de om, privind întinsul de pămînt gras, uns acum de apele ce se cerneau pînă sus, pe marginea zării, spre Dunăre, unde-ncepeau dealurile de piatră și nisipurile. Semăna cu un cap din pricina celor două ferestre ce-nchipuiau ochii, cu ușa mai lungă în mijloc și cu streașina ca niște sprîncene groase, stufoase, îmbumbate la rădăcina nasului. Un cap de om care privea nătîng, pînă hăt, peste dealuri, spre Dunăre, primind de la vînturi veștile cîmpului întins și ale fluviului care i se ascundea dincolo. Era casa dintre cîmpuri, casa părăsită dintre cîmpuri în care oamenii se refugiază doar pe vreme din asta, cînd ploaia umilește fumul și-l spulberă chiar la buza coșului, răpindu-i demnitatea de casă locuită care-și ridică fumul ca semn al existenței ei gospodărești sau ca legătură dintre ea și înălțimi.

Dar înăuntru focul ardea zdravăn, pocnind în fibra lemnului, binecuvîntînd totul, și pe ei doi, cu miros acrișor de fum. Radu o luă încet de umeri, o duse în fața flăcărilor, îi stoarse părul, îi mîngîie obrazul ștergîndu-i stropii și, pentru că era udă toată, îi scoase bluza, o stoarse, și începu s-o șteargă cu pînza ei. Iar sînii îi rămaseră tari, uzi, reci încă, primind pe ei jocul roșietic

al flăcărilor. Cîndva, sărutînd-o, el simţi mirosul acrişor al fumului în părul care-i acoperea umerii acum calzi, curaţi, spălaţi în apa ploii.

11

— Ne-am spălat ca paparudele, spuse ea mîngîindu-i părul de pe piept.

El îi privi obrazul liniştit, relaxat, transparenţa arămie a cearcănelor care-i subliniau acum linia frumoasă a ochilor şi constată, cu duios amuzament, cum, cu cealaltă mînă, cea cu care nu-l mîngîia, Voica tot îşi mai acoperea, într-o sfioşenie de bun-simţ, sînii. Avea coapsele lungi, superbe şi orice mişcare a lor dezvăluia instinctul înnăscut al graţiei umbrite de pudoare. Lumina flăcărilor îi juca pe gleznele subţiri, pe genunchii modelaţi, dîndu-le umbre expresive ca unui chip, pe pîntecele vibrînd moale, pe gîtul ei superb, a cărui eleganţă el avusese impresia c-o cunoaşte. Dar ceea ce admirase mereu cînd o vedea îmbrăcată nu era nici a zecea parte din linia de marmoră pe care o căpăta acum, într-o continuă curbă ce-i mîngîia conturul, pornind de pe sîn, atingînd umărul, cizelînd graţia gîtului şi plecîndu-se frumos odată cu forma prelungă a bărbiei.

Şi, peste toate, rîsul ei de adolescentă cu dinţi mărunţi, amănunt care te absolvea de respectul pentru sublim, dîndu-ţi sentimente mai omeneşti şi permiţîndu-ţi s-o admiri c-o dragoste protectoare, s-o mîngîi, să-i cauţi buzele şi, sărutînd-o abia, să-ţi dai seama cît sînt de febrile.

Stăteau amîndoi întinşi pe-o uşă de lemn bine geluit, care fusese vopsită cîndva în albastru şi, în jurul vetrei aprinse, cu miros ud, li se uscau hainele. Sentimentul aventurii, care pulsa în ei fierbinte şi tulburător, dădea

o aură stranie pereţilor coşcoviţi, urmelor de părăsire care tatuau casa cu trăsături specifice, ca pe-un suflet vagabond. Răsuflările lor, aburul trupurilor lor goale şi tinere prefăceau pustiul inert al nefiinţei părăsite a casei. Gîndurile lor, trăirile lor, intimităţile lor, bucuria lor de-a se lipi calzi unul de altul dădeau viaţă acestei mortăciuni din lemn şi lut, veghind a pustiu între cîmpurile goale. Colţurile ascunse ale încăperii prindeau mistere şi, cătînd în sus, în ochii de copil ai lui Radu, Voica descoperi la un moment dat partea frumoasă şi vie încă a casei : tavanul din blăni mari, geluite, vopsite şi pictate neîndemînatic cu flori mici ca-ntr-un cîmp înmiresmat de dragoste.

Iar ea văzu numai cîmpul, şi cîmpul, şi cîmpul, şi-l simţi pe Radu şi-i cuprinse umerii goi, fierbinţi acuma, fierbinţi şi puternici ca de piatră.

— ...Şi dacă ţi-aş spune că te iubesc de mult ? începu ea, cîndva, tîrziu, să vorbească.

Radu îi răsfiră părul lung, negru, îi acoperi cu el ochii şi-o sărută :

— Nu ţi-e urît aici ?...

— Şi dacă ţi-aş spune că te iubesc de mult ? insistă ea.

— Nu-mi spune.

— De ce ?...

— Voi, femeile, vă scuzaţi cu asemenea declaraţii, simţiţi nevoia să vă scuzaţi şi...

— Cunoşti casa asta mai de mult ? întrebă ea atunci, în continuarea altui gînd.

— Ai vrea să ştii dacă am mai fost cu altcineva aici, sună sec glasul lui.

— Aş vrea să ştiu tot despre tine, recunoscu ea.

— Nu. N-am ajuns aici cu nimeni, niciodată, spuse el, dar nu ca un răspuns la ce dorea ea, ci, mai degrabă, ca o constatare pentru sine însuşi.

— Dar ai văzut ce flori naive sînt pictate pe tavan ?...

— Eu m-am uitat la tine, nu la tavan !...

— Vrei să fii rău ?... îl întrebă ea ca şi cum i-ar fi promis că i se supune şi aşa.

Şi-ntr-adevăr, faţa lui nu arăta blîndă. Avea ceva maliţios în trăsăturile frumoase cu nas drept şi ochi atenţi, preocupaţi, ca de copil silitor. Ea-i mîngîie bărbia tăiată adînc, în formă de inimă, parcă, dar o inimă bărbătească spre care coborau două cute înalte şi drepte, tocmai de la umerii obrajilor.

— Ai faţa atît de matură, iar ochii de copil. Adică nu, şi părul e de copil : moale şi-ţi cade mereu în ochi.

— E o constatare sau o imputare ?

— Ţi-am spus că vrei să fii rău. Îmi placi şi aşa, îl dezarmă ea.

— Nu rău, dar aş vrea să-ţi fac o mie de declaraţii şi mi-e jenă de declaraţii, spuse el morocănos, bosumflat, ca şi cum ea ar fi fost vinovată, ea l-ar fi deranjat.

— Mi-ai spus tot. Mi-ai spus că n-ai mai fost aici ; cu asta mi-ai spus tot !...

Voica începea să fie înţelegătoare, şi maternă, şi mai puţin tulburată, şi să-l domine cu înţelepciunea ei. Simţind asta, Radu întrebă cu o răguşeală care putea să pară supărare :

— Unde-ai văzut florile alea ?...

— Acolo, sus, arătă ea către tavan.

— Aha !... făcu el la fel de răguşit, ca şi cum de-abia după ce privi în sus ar fi priceput de ce nu le văzuse. Era cu fantezie americanul !...

— Care american ?...

— Cel care şi-a făcut casa aici. Oamenii îi spuneau americanul.

— De ce-i spuneau americanul ?... îi plăcu ei şi să-l îngîne şi să-l obosească puştește cu întrebări.

— Fiindcă-şi făcuse casa aici, ca americanii.

— Americanii pictează floricele pe tavan ?...

— Nu, asta nu, spuse el hotărît, ca şi cum ar fi studiat problema îndelung.

— Era un om bogat, venise din America ?

Radu rîse, redeveni copil şi crisparea-i trecu.

De fapt, îi convenea să-i spună poveşti din astea cu poveţe, care-o făceau să se ghemuiască, să se adune ca o fetiţă lîngă el, caldă şi alintată şi inconştientă de aerul prea matur pe care i-l dădea splendoarea lină şi lascivă a liniilor trupului ei. Constata acum c-o voia mai degrabă aşa, puştancă, ascultîndu-l cu buzele întredeschise, cu o curiozitate ştrengară în expresia gurii ei cu dinţi mărunţi.

— Era un ţăran de pe-aici, mai citit, sau mai umblat, sau mai într-o doagă, nu-mi dau seama, care, întorcîndu-se din armată, sau din concentrare, unde apucase să vadă reviste sau să citească sau să asculte poveşti despre America, a spus în sat că fermierul american nu stă aşa, ca ţăranul nostru, gard în gard, să se uite-n ograda vecină, ci se-aşază pe pămîntul lui, în mijlocul pămîntului pe care îl lucrează, ca să iasă dimineaţa pe prispă şi să se uite la el, aşa cum se uită al nostru la livadă. Povestea şi enumera tuturor avantajele acestui fel de-a se aşeza şi cînd a avut posibilitatea şi-a făcut casa asta aici.

— Şi acum e mort ?

— Nu se ştie.

— Dar de ce n-o mai locuieşte ? De ce n-o mai locuieşte nimeni ?

De-abia acum se obişnuiseră-ntr-adevăr unul cu altul. Vorbeau ca de cînd lumea, nu mai erau nici crispaţi, nici jenaţi, nici pătimaşi. Erau liberi şi, în acelaşi timp, împreună, fireşti, mîngîindu-se neatent, atenţi adică la vorbe, la gînduri, şi neatenţi la gesturile atracţiei dintre ei care apărea acum normală, complementară existen-

ţei împreună. El desfăcu şaua dublă a motocicletei, i-o puse sub cap, se-ntinse lîngă ea şi povesti :

— Păi vezi, asta este : Dunărea nu-i Mississippi şi chiar dac-am întors azi cirezile cu motocicletele — motocicleta mea şi-a „şerifului", — tot nu sîntem cow-boy. Oamenii cred că ieşirea lui din rostul normal i-a adus un blestem. Zice că-şi luase omul nevastă, trăiau aici, munceau şi agoniseau, iar toamna, el se ducea la tîrg, la schelă la Dunăre, îşi vindea marfa şi lua ce le trebuia pentru iarnă. Cînd s-a întors odată de la schelă, nu şi-a mai găsit nevasta. Fugise de urîtul iernii care venea şi-i înconjura aici în pustiu.

— Şi el ce-a făcut ?...

— A luat o motocicletă şi şi-a adus alta, şi-a culcat-o pe-o uşă albastră, pe care-a acoperit-o cu fîn şi fînul cu cămaşa lui. Ţi-ar place să-ţi spun aşa, nu ?...

— Mi-ar place ; sigur că mi-ar place !...

— Şi apoi eu să mă duc din nou la tîrg, la schelă la Dunăre !...

— Da, şi eu să te-aştept. Şi să mă bucur de iarnă ; ştii, de-abia o aştept !

— De ce ?

— Pentru ca să ne-nconjoare aici cu pustiul ei şi...

— Şi ?

— Şi să fim singuri, şi să facem focul !

— Atît ?

— Atît.

Îl sărută şi se lăsă sărutată, îl mîngîie şi se lăsă mîngîiată. Totul era ca de cînd lumea, ei se cunoşteau de-o veşnicie, şi ea, de-o veşnicie, stătea ghemuită sub braţul lui, ascultînd cum îi suna glasul, nu ca de obicei, ci culegînd cu urechea sunetele aşa cum rezonau în el, în oasele lui, în trupul lui :

— ...A trăit iarna aia singur ; tocmai primăvara a coborît în sat. Pentru că primăvara era frumos, cîmpul verde îmbia. Şi şi-a adus o altă nevastă. A trăit şi cu

asta o iarnă aici, şi-au muncit împreună primăvara şi vara, iar toamna, la vremea ciulinilor, cînd s-a-ntors de la tîrgul de la schelă, n-a mai găsit-o nici pe aceea... În fine, aşa s-a întîmplat cu mai multe : veneau primăvara călcînd prin grîul verde, iar toamna, cînd începeau vînturile dinspre Dunăre gonind cocoloaşele de ciulini, plecau şi ele speriate de pustiul americanului. Dispăreau şi nu mai voiau să se-ntoarcă să petreacă la el încă o iarnă ; ca dovadă că femeia de la noi n-are calităţi de fermieră din America. Ultima pe care a luat-o a fost o ţigancă. Frumoasă şi tînără, şi cu păr negru despletit.

— Să ştii că eu nu sînt chiar ţigancă.

— Ştiu. Am să iau o salbă, am s-o desfac şi-am să-ţi împletesc în păr bănuţii ei.

— Am să fiu cum nu se poate mai fericită. Şi, dacă ţie are să-ţi placă aşa, am să merg în văzul lumii, fără să mă sfiesc !... Dar, acum, spune-mi ce-a făcut cu ţiganca.

— Ce să facă ? A iubit-o, au muncit împreună, au adunat de pe cîmp, şi a venit vremea tîrgului... Îşi încărca sacii în căruţă şi se uita la ea cît de frumoasă şi de tînără era, şi cum îl înconjura ca o vrăjitoare, cu faţa prelungă, cu gîtul de lebădă, cu sînii tari şi fierbinţi, cu ochii migdalaţi, care scăpau din cînd în cînd pe furiş privirile spre cîmpul pustiu pe care vîntul gonea ciulinii.

— Şi atunci, ce-a făcut, n-a mai plecat la tîrg ?

— Nu, că nu era ca mine, care ar trebui să mă sui acum pe motocicletă şi să mă duc să văd ce se-ntîmplă la irigaţii, cum a trecut pe-acolo furtuna.

— Şi de ce nu te duci ?...

— Pentru că mă înconjoară aici o vrăjitoare cu faţa prelungă, cu gîtul de lebădă şi cu părul negru răsfirat pe şaua motocicletei mele.

— Chiar nu te duci ?

— Lasă, să-ţi spun ce s-a-ntîmplat cu ţiganca : El a plecat. Nu putea să nu plece. Dar mîna caii, şi era mereu cu ochii în urmă. Voia s-o mai vadă, ca o trestie neagră, cum îi binecuvînta curtea şi cum ştia că n-o s-o mai găsească la întoarcere. Iar cînd n-a mai văzut-o, a dat bice, şi-a gonit caii în spume pînă la schela de la Dunăre. A vîndut repede tot, fără să se codească şi fără să se tocmească, a pus banii la chimir şi-a făcut cumpărăturile de iarnă.

— Şi s-a întors tot în goana cailor ca s-o mai prindă, nu ?...

— Nu. Ştia el că n-o mai prinde. Pesemne că se mai întorsese în goană şi la altele, şi tot nu le prinsese. Desigur că se mai întorsese în goană. Mai vînduse el repede marfa deîndată ce era obişnuit.

— Şi atunci ?

— Atunci, a tras la han, a deshămat şi a intrat în cîrciumă să-şi bea necazul de unul singur, să înceapă a se obişnui cu singurătatea de peste iarnă.

— Un han la schelă, la Dunăre.

— Da, cu vaporeni, cu negustori, cu tîrfe, cu şuţi, cu alţi ţărani veniţi ca şi el... Acolo s-a-mbătat, a chemat o femeie la masa lui, a băut cu ea şi-a întrebat-o dacă nu vrea să rămînă cu el peste iarnă, cînd Dunărea-ngheaţă şi ei tot nu-i mai vin clienţi cu vapoarele.

— Şi ?...

— A luat-o aşa, sulemenită, din han, a urcat-o pe sacii din căruţă şi, bînd amîndoi tot drumul, bînd şi cîntînd, au ajuns aici, la casa dintre cîmpuri.

— Şi-au rămas împreună ?

— Cum erau să rămînă, dacă ţiganca nu plecase ? !... Ba nu numai că nu plecase, dar aşteptase ca el să se ducă la tîrg — de asta căta aşa, cu privirile furişe în direcţia vîntului —, aşteptase ca el să se ducă la tîrg ca să-şi aducă aici toată şatra, care n-avea unde să ierneze.

— Ha, ha, ha !... şi i-a găsit pe toţi.

— Pe toţi. Ţiganii toţi aşteptîndu-l cu îndoială şi îndîrjire, de cînd i-au văzut căruţa răsărind măruntă cît un gîndac în capul dealurilor, şi pe el, chinuind împreună cu sulemenita, bînd rachiu şi cîntînd cîntece fără perdea. Aşa a apărut în faţa lor pe măsură ce se-apropia şi se distingea ce-i în căruţă.

— Şi ?...

— Atîta ştiu. Cred c-a fost veselie de moarte. Or fi bătut-o ţigăncile pe sulemenită de-or fi uscat-o. Numai dacă n-o fi fost şi ea una de-a lor !...

— Şi chiar nu mai ştii nimic, nimic...

— Nimic.

— Dar de ce-a plecat el, de ce-a părăsit casa ?...

— Asta-i altă poveste. Cînd s-a pornit colectivizarea i-au spus că-i cosmopolit, fiindcă i se zicea americanul şi şi-a făcut casă-n cîmp, ca fermierii. Şi l-au dat la chiaburi.

— Dar avea pămînt ?

— De unde ; nici aşa n-avea, ce i-or mai fi mîncat şi ţiganii !...

— Şi atunci ?

— I s-a pierdut urma. Unii spun că s-ar fi angajat rîndaş la hanul ăla de la schela de la Dunăre, alţii că nu, că a găsit-o, bătrînă, pe sulemenita pe care-o alungaseră ţigăncile, şi s-au angajat împreună la o cooperativă care face dopuri sau praf de purici, sau aşa ceva.

— Acuma glumeşti.

— Ba deloc. Întreabă pe oricine de americanul !...

— Eu ştii ce mă-ntreb ?... Care dintre neveste i-o fi pictat florile alea pe tavan.

— Cred că aia căreia îi era cel mai silă să se uite la el, şi atunci se uita numai în tavan.

— Dar dacă le-o fi pictat chiar el ?...

— De ce ?...

— Aşa, ca să le convingă să rămînă. Să vadă florile cînd se culcă şi să nu le fie urît peste iarnă...

Plecară noaptea. Tîrziu. Cînd îl văzu că fixează șaua la motocicletă, ea se așternu caldă peste spinarea lui și-l sărută :

— Ți-aduci aminte cum te-am văzut prima oară ?

— Cum ?

— Cu mîinile băgate adînc în motorul ei.

— Exact. Eram cu Firuță. E hobby-ul nostru. Ai văzut astăzi ce bine prinde acest hobby !...

— Dar plutonierul cum te-a ajutat, l-ai chemat ?...

— E un om de mare omenie. Ține la satul ăsta mai mult ca la orice.

— Și tu ești bun ; știi să apreciezi oamenii, am observat.

— Crezi că pe tine te apreciez ?

— M-am gîndit numai la ce simt eu.

— Ce simți ?...

— Nu știu dacă te iubesc sau te admir.

— Și ce-ai să faci ?...

Ea îl sărută și se urcă pe motocicletă, mîngîind-o :

— Pe ea o iubesc, o iubesc mult ; de asta sînt convinsă. O iubesc pentru că ea mă poartă cu tine !...

— Ce-ai să faci ? te-am întrebat.

— Am să mă gîndesc și-am să-ți spun. Sau o să vezi...

Ploua mărunt acum, ciobănește. Farul motocicletei bătea puternic. Ajunseseră pe șantierul de irigații. La luminile unor tractoare, oamenii opinteau din greu.

— Domn inginer, v-am căutat peste tot. Apele au spart !...

Cînd îl văzu sărind în noroi, sări și ea și munci alături de el toată noaptea. Nu asculta nici de vorbă, nici de alungătură.

— Voica, du-te acasă, îi spunea el ; aici e altceva.

— Și dumneavoastră ne-ați salvat pepiniera, domnule inginer, spunea ea cu glas tare.

— Bine, dar pepiniera-i tot a mea. De aici irig livezile şi din pepinieră vor creşte pomii ei. Sînt direct interesat, n-am venit din simplă dorinţă de ajutor, protesta el, văzînd-o cum se bagă în apă pînă la genunchi dirijînd motopompele.

— Ştiu că n-aveţi suficiente pompe, ştiu că tovarăşul preşedinte nu v-a adus încă suficiente, aşa că lăsaţi-mă să le dirijez cît mai eficient... îi răspundea ea c-o politeţă tehnicistă, făcîndu-l să-nghită-n sec sau să-njure-n gînd şi să tacă de ruşinea oamenilor din jur.

Spre dimineaţă, degajaseră locul şi se putea lucra în continuare. A urcat-o-n remorca tractorului strigîndu-le oamenilor : duceţi-o la unul din voi acasă şi rugaţi o nevastă să-i facă baie fierbinte ; nu vedeţi cît a stat în apă ? !

— Lăsaţi, tovarăşe inginer ; sînt obişnuită ; de asta mi-am ales o asemenea meserie !... răspundea ea, chipurile spăsită, din remorca tractorului care pleca, am să fac un foc bun şi-o să-mi fie cum nu se poate mai bine!...

El dădu din cap morocănos, convins fiind că toţi oamenii îşi dădeau seama despre ce era vorba.

12

Şi, aşa cum s-a temut el, satul începu să vorbească. Nu cu răutate. Pentru că nu există răutate în nevoia aceasta de-a comunica noutăţile. Răutatea vine pe urmă, la cei care comentează şi înfloresc şi batjocoresc şi înlocuiesc vorbele cu insinuările şi faptele propriu-zise cu zîmbete care dau de înţeles mai mult decît s-a întîmplat.

În această a doua etapă a circulaţiei veştilor, încep să se manifeste sentimentele pro şi contra şi, mai mult, cele dezinteresat ironice, iar nuda noutate devine bîrfă, can-

can, calomnie. În prima fază, însă, oamenii vorbesc numai pentru că de aia-s oameni şi au văzut, au înregistrat ce-au văzut, au comunicat mai departe ce au înregistrat, iar cei care-au auzit au înregistrat şi ei, au comunicat mai departe ce-au auzit, într-un circuit de cînd lumea şi pămîntul, de cînd omul şi obiceiurile lui de a trăi viaţa asta aşa.

Aşa că satul începu să vorbească. Sau, poate, numai să-i privească iscoditor, cu acea curiozitate glumeaţă care precede vorbele. Şi se iubeau, se căutau şi, în acelaşi timp, se fereau, se obligau să-şi reţină gesturile, să se ocolească, să-şi găsească alibiuri de-o fi unul într-un loc şi altul într-altul.

Ploua de-atunci întruna, o ploaie mărunţă care-nnegrea pămîntul arat pe-ntinderile lui nesfîrşite, albea dealurile de cretă pe care se desenau ca o şosea în serpentină terasele pentru livezi făcute de Radu şi afunda satul într-o monotonie cenuşie cu iz de must ce fierbe în hîrdaie pregătindu-se pentru vremea cînd va fi apreciat ca molan. Ploua trist sau îngrijorător, şi ei, cînd se-ntîlneau la cîmp, printre oameni, şi se priveau de departe, revedeau flăcările focului de scînduri sparte din casa dintre cîmpuri. Iar ea, în plus, clipind, îşi închipuia floricelele desenate naiv pe blănile tavanului şi nu-i mai trebuia nimic. Îl lăsa să se ducă, activ printre oameni, cu trupul lui mare, cu gesturile lui puternice, cu privirile lui atente la tot, ca şi cum s-ar fi ştiut antrenat într-un joc sportiv de mare agilitate şi în nici o clipă n-ar fi vrut să piardă şansa de a marca un punct. Şi fiindcă nu prea avea cînd vorbi cu el, întîlnirile lor scurte chinuindu-i cu patimi şi cu pasiuni adunate mult şi ascunse greu, cînd găsea prilej, ea sporovăia cu Firuţă, plăcîndu-i vorba blîndă şi sfătoasă a acestui miliţian cu faţa simpatic de strîmbă, primul om pe care-l văzuse-n sat alături de Radu, căruia-i cunoştea pasiunea pentru motociclete, comună cu a lui Radu, şi care apăruse atunci

împreună cu Radu, înfruntîndu-şi amîndoi motoarele cu voinţa cirezilor pornite.

Dar cînd a venit Ilarie la ea, n-a răbdat. Îl ocolise o dată, schimbase vorba a doua oară cînd el pomenise ceva de logodnă. Acum, desigur c-o pîndise, pentru că era una dintre puţinele zile cînd, după prînzul peste care sărise, se abătuse pe la gazdă, şi-şi făcuse ceva de mîncare.

Ilarie intră c-o vorbă bună, glumeaţă, pregătită desigur de mai-nainte. Era simpatic el, de obicei, şi-şi pipăia mereu părul dintr-un instinct de-a arăta frumos. Începu să vorbească de inele, de verighetele pe care le-a comandat, spuse mai multe lucruri în legătură cu ele, în vreme ce Voica tăcea şi se uita la el şi se acuza că nu-l mai poate vedea frumuşel, simpatic, bun dansator şi mare palavragiu care distra toată lumea la baluri, om distins, îmbrăcat întotdeauna cu grijă, cam periuţă cu şefii, dar fiind considerat de toată lumea răzbătător, mîndru în ştiinţa lui de-a se purta şi de-a vorbi fetelor, suflet blînd, care făcea curte cu răbdare, se obliga a aduce flori şi prăjituri şi a sta de vorbă cu tata şi cu mama şi a le deveni simpatic. Nu, nu-l mai putea vedea aşa, cum îl văzuse cu o vară în urmă, ci-i descoperea gesturi şi expresii stereotipe care-o enervau, îi deplîngea pedanteria, îi descoperea pe faţă nişte riduri care nu-l arătau atît trecut, cît îmbătrînit în convenţionalisme.

El pricepu şi tăcu deodată. Frînse discuţia despre inele, cantităţi de aur şi model, o privi altfel decît pînă atunci şi-o întrebă ca şi cum ar fi rugat-o să nege :

— Voica, e adevărat ce spune lumea, că inginerul Radu...

Tăcu, descifrînd parcă pe chipul ei că n-ar fi cedat rugăminţii de a nega. Tăcu, căutînd un alt ton, un alt mod de a i se adresa.

— Ce e cu inginerul Radu ? îi spulberă ea căutările.

— Se zice că ţi-ar face curte... Aşa spun oamenii, se scuză el.

— El mie ? !

— Da, aşa s-ar vorbi... Voica, tu să nu te superi, dar aşa se... naiba ştie, oamenii vorbesc...

— Nu mă supăr !... — Voica nu voia să-l domine ; dar furia ei, încordarea ei, pesemne că-l intimidau : Nu. Nu mă supăr, mai ales că nu-i adevărat !...

— Nu-i adevărat !... Voica, tu...

— Nu-i adevărat deloc. Eu îi fac curte lui, nu el mie. E clar ?...

— Voica, dar cum poţi vorbi astfel ?...

Ilarie se uita mirat la chipul ei, pe care îndîrjirea pesemne că-l făcea mai frumos. Şi-l văzu cum se înmoaie, cum devine trist sau grav urîţindu-se :

— Ilarie, te rog frumos : să nu mai vorbim despre asta. Şi lasă-mă. Te rog, lasă-mă...

— Bine, dar părinţii tăi ?...

— Ilarie, n-am vrut să ţi-o spun, de ce mă obligi ?...

— Ce ?...

— Părinţii mei nu ştiau că tu ai să mă sfătuieşti să fiu binevoitoare cu şefii !... Asta e, Ilarie. Te rog, du-te.

— Da ? ! Ilarie deveni un cu totul altul şi cutele feţei lui, care se mişcau cu plăcere cînd spunea vorbe convenţionale, căpătară altă expresie : Da ? !... Va să zică te-am jignit !... Dar sfatul, sfatul mi l-ai ascultat !... Pentru că şi Radu e şef !... Sfatul mi l-ai ascultat !...

Ea se-apucase să strîngă. Decisă, cu mişcări voluntare, fără să-i dea nici o atenţie.

Cînd a avut geamantanul gata, a ieşit cu el în strada căreia burniţa îi dădea un aer ireal şi a pornit pierzîndu-şi conturul în lumina serii ploioase.

Radu i-a deschis puţin mirat. Se uita parcă să vadă dacă mai era cu cineva. A făcut ochii mari, bucuroşi şi apoi a devenit din nou nedumerit.

— Nu mi-e deloc ruşine că te iubesc şi nu vreau să ascund nimănui lucrul ăsta, îi spuse ea.

Iar el o pricepu ; o trase înăuntru, o îmbrăţişă :

— Ai venit de tot ?...

— Cum vrei tu. Pot şi pleca. Dar nu pot să mă ascund. Cred că nu are rost!...

El o luă în braţe şi-o purtă prin toate încăperile acelea ale casei agronomului, cu construcţia căreia Axente se lăuda la fiecare şedinţă. Era mare şi puternic, iar ochii nu-i mai luceau atenţi, preocupaţi, ci plutea în ei o bucurie ca un triumf. O purta uşor dintr-o cameră-ntr-alta şi-o legăna şi nu le păsa că geamantanul rămăsese afară, în ploaie, putîndu-l vedea oricine şi deduce totul.

La ora aceea, Ilarie plîngea în biroul lui Axente :

— M-a făcut de rîsul satului !... Am comandat şi inele de logodnă — aur masiv —, două mii de lei.

— Eheee... făcea Axente şi amuzat şi satisfăcut, parcă intuind el un beneficiu de aici.

— Fiindcă-i inginer !...

— Inginer, eheee... îl ambiţiona Axente.

— Şi ce dacă-i inginer, striga Ilarie, eu am actele !... Nu-l las !... Am aici toată tărăşenia cu irigaţiile !... Cît s-a irosit în noaptea aceea... Să vedem cine pe cine !...

— Ilarie, deveni Axente atent, dar la furtună putea să se irosească mai mult, avem proces-verbal de calamitate !...

— Proces-verbal ?... Şi ce, scrie unde e justificat şi unde nu ? !... Scrie unde-a fost imposibilul şi unde-a fost neglijenţa ? !... Scrie doar suma globală pe care noi o acoperim la alte sectoare. De ce tocmai la dumnealui care...

Axente nu mai rîdea deloc. Ochii săi înguşti îl cîntăreau acum la mare amănunte pe Ilarie. Se-nvîrtea în jurul lui călcînd apăsat pe glezna sa ţeapănă şi-l cîntărea. Pînă cînd se porni pe un rîs mărunt :

— Eheee, Ilarie, bravo !... Eşti genial, genial, Ilarie ! Eheee...

— Tovarăşe Axente, eu sufăr, şi dumneata rîzi de mine !

— Nu rîd, Ilarie. Eşti genial, zău !...

— Am să mă răzbun crunt, tovarăşe Axente, crunt, auzi ?...

Ilarie se muiase. Simţea nevoia să-şi confeseze ura. Dar Axente începuse să mustească. Îi ridică bărbia-n sus şi-i spuse tăindu-l cu privirile sale înguste :

— Scăpăm de el, înţelegi ? !... Vardaru nu înghite chestii din astea cu morala !... Nici în ruptul capului nu înghite !... Inginerul, eheee... o să se convingă Vardaru : se ţine de fuste, rîvneşte postul meu şi face pagube cooperativei !... Bravo, Ilarie !...

— Eu sînt jignit, călcat în picioare şi dumneavoastră spuneţi „bravo", oftă acela greu, din rărunchi.

Dar Axente nu-l luă în serios :

— Eheee !... Lasă că te consolezi tu !... Te consolezi, nu-ţi plîng eu ţie de milă !... Eheee, dar de ăsta scăpăm ! Acum scăpăm... Ce-o să-l mai ancheteze, eheee... Ai să vezi !...

13

Lucrul păru cu atît mai ciudat cu cît maşina lui Vardaru trecuse glonţ pe lîngă irigaţii ca şi cum acelea nici n-ar fi existat. Trecuse glonţ Vardaru. La volanul vechii lui maşini de campanie cu bot drept şi faruri aşezate saşiu, despre care oamenii, cînd îi auzeau duduitul, spuneau „vine iapa vicelui". Trecuse fără să oprească, aşa cum niciodată nu se mai întîmplase, pentru că irigaţiile erau inima şi sufletul şi viaţa lui Vardaru, iar lacul acela de acumulare din care să dea drumul la apă cînd trebuia

și cum trebuia era visul lui dintotdeauna. Cînd venea în sat, nu exista să nu oprească acolo, ca la o fîntînă cu amintiri sau, mai bine zis, ca la o casă nouă pe care ți-ai dorit-o mult și căreia seara, cînd intri pe poarta ei, trăiești dorința să-i mîngîi zidurile ca s-o simți aievea că-ți aparține și că te adăpostește.

Așa era pentru Vardaru lacul ăsta care prindea acum formă și canalele care se scurgeau din el ca niște vine împînzind ființa cîmpiei. Își oprea mașina lui caraghioasă lîngă grămezile de pietroaie albe, calcaroase, aduse cu căruțele și cu camioanele, și inspecta sau punea mîna sau dădea sfaturi sau, de cele mai multe ori, și inspecta, și dădea sfaturi, și punea mîna alături de ceilalți, parcă dorind, dorind neapărat să vadă cît mai repede lucrul gata. Era atît de interesat și de îndîrjit încît, de la o vreme, oprindu-se aici, nu mai ajungea în sat. Ștabii comunei se învățaseră să vină la ei cîte un călăreț dintre oamenii care lucrau la irigații și să le spună : „Tovarășu Vardaru s-a oprit la baraj ; zice că să vă-ceți și 'mneavoastră la baraj ; că el lucrează la baraj și discută acolo cu 'mneavoastră"... Și suna falnic în gura trimisului acest „baraj", de parcă ar fi fost vorba cel puțin de Argeș sau de Lotru și nu de împletitura de nuiele bătută cu pămînt între buzele a două dealuri dobrogene.

Dar iată că de data asta nu s-a mai oprit. A trecut în goana mașinii prin ploaia care-i plesnea parbrizul cu stropi mari, a aruncat numai din mers o privire văzînd cum stropii mitraliază pămîntul bătătorit pe nuiele, și duduitul mașinii lui cîrne s-a auzit pe șoseaua satului făcîndu-i pe oameni să se uite după „iapa" vicelui. A oprit brusc în fața porții de la sediul cooperativei și lăsînd-o acolo s-o spele ploaia, Vardaru a intrat precipitat pe ușa din față dînd bună ziua tuturor fără să le strîngă mîinile. Părea nervos, sau neîndemînatic. Cerceta cu atenție chipurile din biroul președintelui, ca și cum le-ar

fi numărat. Apoi, cerînd să fie lăsat doar cu președintele, secretarul de partid și împricinații, fără a-i privi în ochi, se așeză pe scaun și începu să-i judece.

Împricinații stăteau unul lîngă altul, umăr în umăr, pe banca aceea cu spătar verde ce urmărește peretele dinspre stradă din biroul președintelui. Umăr în umăr, ca și cum s-ar fi sprijinit, gata să se apere unul pe celălalt. Iar Vardaru, vorbindu-le, la umerii lor apropiați, lipiți, privea. Și nu știai dacă făcea asta pentru că-l intrigase modul cum stăteau lipiți numai în umere — în rest trupurile despărțindu-li-se cu sfială — sau o făcea ca să ferească a da ochii cu el. Se uita atent, intrigat, enervat, la umerii aceia care stăteau aproape egali unul lîngă altul, și vorbea sec, vorbele lui căzînd ca niște lovituri dese de toporișcă prin care voia să-i despartă, să-i distanțeze, să-i rupă unul de altul. Vorbea aspru, cu mîhnire sinceră :

— Voi, intelectualii satului ; voi, în care mi-am pus toată nădejdea ; voi, care... Dar gîndiți-vă că aici nu avem de făcut numai producție, ci și muncă de educație ; gîndiți-vă că tot satul e cu ochii pe voi... iar voi !... vouă nu vă pasă de ce se spune, voi... voi ca niște... ca niște...

Se opri înghițind în sec, pentru că nu știa dacă din pudoare sau din ciudă nu-i venea să spună ce-au făcut cei doi. Și-i privi cu ochi răi. Îi privi strîmb, cu ochii lui verzi care de obicei sînt visători, puțin romantici chiar.

Neschimbați, cu luciul lor vanitos, dintotdeauna, erau doar ochii mici, îngustați, ca de animal gras, ai lui Axente. Pufăind greu, acesta își ascundea satisfacția și doar o lumină sănătoasă pe obrazul lui roșu ca un măr uns i-o trăda. Stătea nemișcat, arborînd o perfidă indiferență de om disciplinat și doar din cînd în cînd își trăda interesul, căutînd cu coada ochiului să vadă dacă cel care se afla cu ei al cincilea în încăpere nota exact ce spunea vicepreședintele.

Iar vicepreşedintele, şi cînd tăcea, spunea destul. Pentru că tăcea plin de expresie rea. Tăcea cînd indignarea sau supărarea îl înecau, sau cînd îşi dădea seama că speranţele i s-au realizat cu totul altfel — împotriva lui. Tăcea ca şi cum s-ar fi împiedicat în prea multe vorbe pe care le avea de spus. Gesturile, mimica îi continuau explozia de nemulţumire.

Faţa lui, de obicei smeadă, cu trăsături aspre, parcă subliniind o sobrietate principială, se înroşise un pic căpătînd ceva din lumina care ungea obrazul lui Axente ; iar părul negru, tuns scurt, ca la boxeri, înţepa aerul de cîte ori capul i se mişca nărăvaş :

— Un sat întreg vorbeşte ; cine ştie de cînd vorbeşte pînă ca astea să ajungă la urechile mele ; şi cine ştie ce mai vorbeşte, ce lucruri care încă n-au ajuns la urechile mele !... Vă daţi seama ce-aţi făcut ? !... Vă daţi seama cum v-aţi subminat prestigiul şi autoritatea ? !... Vă daţi seama că...

Se uita la Axente. Cu trupul lui mare, zdravăn şi bine hrănit, preşedintele stătea nemişcat, într-o poziţie cît mai disciplinată. Nu se mişca, nu se agita, nu făcea nici măcar vreun semn, de parcă n-ar fi vrut să clatine situaţia în care se ajunsese. Şi Vardaru, care-l cunoştea bine, pricepu că preşedintele era mulţumit. Că asta a vrut. Că judecata celor doi îl satisfăcuse pe deplin. Dîndu-şi seama, pe Vardaru îl cuprinse o ciudă : adică ce, oare el face jocul lui Axente ? El îl cunoaşte pe Axente, doar lucrează împreună de-atîţia ani. Axente nu iartă. Nu iartă pe nimeni care i se opune. Iar Radu... Radu de multă vreme i se opune...

De data asta Vardaru tăcu altfel. Tăcu circumspect : dacă făcea jocul lui Axente ? Dacă Axente îl asmuţea împotriva celor doi, tocmai ca să se răzbune pe Radu ?... Dar ideea că el, care de atîţia ani păstoreşte toate satele astea, care-i cunoaşte pe toţi şi nu mai e de multă vreme

„tovarășul vice", ci „tovarășul Vardaru", ar putea fi influențat, îl înfurie atît de tare încît se repezi și mai principial asupra celor doi :

— Mi-am pus atîtea speranțe-n voi, am fost atît de bucuros că am specialiști cu care să facem acest nod de irigații ; v-am pus în mînă planurile oprobate și am simțit cum, odată cu știința voastră, crește și satul și moralul lui și cînd colo... Din pricină că voi vă țineți de alte celea irigațiile stau pe loc, barajul nu e gata... Da, nu e gata pentru că tu, Radule, ți-ai neglijat treaba... da, ți-ai neglijat-o, ți-ai ne-gli-ja-t-o, înțelegi ? Ia spune, ia spune Axente, cîte zile-muncă s-au irosit !

Cu toate că le știa pe dinafară, doar pe dinafară i le-a spus lui cînd a venit la județ, Axente scoase carnetul cu scoarțe groase, lucitoare, pe care-l purta ca pe un însemn de președinte de cooperativă și citi din el cu glas de raport :

— Patru sute optzeci și șase la un calcul sumar, tovarășe vice, ca să nu mai adăugăm materialele — cimentul, piatra, nisipul, lemnăria și să nu...

Vardaru i-o reteză cu un gest scurt, gestul lui obișnuit la concluzii, și se îndreptă către inginer :

— Uite, Radule, vezi ? !... Vezi unde duce... Vezi că ți-ai neglijat... Va trebui să dai socoteală acum...

Glasul nu-i mai era indignat ; nici furios. Era calm și sigur. Sigur că nu greșea, că nu era influențat. Ci că punea la punct situația așa cum trebuie, cu fermitate și principialitate.

Și doar riposta dură, tonul stins, mocnind de îndîrjire al inginerului Radu îl făcu să tacă pentru o clipă :

— Pentru alte lucruri, judecați-mă cùm vreți, dar nu legați asta de întîrziere. Întîrzierea se datorește faptului că tovarășul Axente îmi pune bețe-n roate ; știți prea bine ! A venit o calamitate și ne-a lovit din mers. Iar noi nu am fost cu lucrările gata, pentru că, dumnealui,

președintele, n-a vrut să aducem mașinile repartizate. Asta-i toată jusificarea mea ; mai mult nu voi spune niciodată ! Iar dacă e cineva de judecat, judecați-mă pe mine ; eu răspund pentru tot ; pe ea lăsați-o în pace !...

— Nu lăsăm pe nimeni în pace, Radule, pe nimeni !... În definitiv, ea e tehniciană și lucrează cu tine !... Și legăm una de alta, pentru că așa stau lucrurile — o situație o determină pe alta ; faci o prostie-ntr-un loc, are urmări și-ntr-altul. Mă-nțelegeți voi, sînteți vinovați, pentru că v-ați pierdut autoritatea, și ați intrat în gura satului și v-ați neglijat îndatoririle, sînteți foarte vinovați, înțelegeți ? !

Vinovații stăteau tot așa, cu umerii lipiți — unic punct de tangență între trupurile lor crispate care se retrăgea fiecare în propria sa ființă : genunchii strînși, palmele apăsate pe genunchi, cefele drepte, bărbiile îndreptate înainte, desigur, spre a ocoli orice privire a lui Axente. Spre a nu ști că Axente se află acolo.

Vinovații !...

Arătau frumos : o pereche tînără, el cu vigoare calmă în priviri și-n poziția brațelor, ea pieptănată sobru, școlărește și îmbrăcată sportiv, c-un pulover gros care nu reușea să-i ascundă linia frumoasă a trupului, ci, poate, dimpotrivă. El avea ochii cenușii, duri, în care fierbeau toate răspunsurile pe care le va da. Ai ei erau foarte luminoși, de un verzui auriu care deschidea mari adîncimi și mari întrebări. Iar Vardaru, judecîndu-i cu sinceră indignare, ocolea, totuși, ochii aceia ai ei. Pe Radu îl înfrunta. Se uita din cînd în cînd la el, chiar aspru, neiertător, amintindu-i de pierderile despre care pomenise Axente. Dar unda verzuie a ochilor ei o ocolea. Mai ales cînd le striga că sînt vinovați și că vor da socoteală, o ocolea. Pentru că o simțea pe ea întrebîndu-se sincer de ce-ar fi vinovată.

14

Şi, în definitiv, de ce era vinovată ?... Ce făcuse neconform cu firea şi pe cine deranjase ceea ce făcuse ea ?...

Acum, între cearşafurile care-l învăluie ca un giulgiu, lăsîndu-i liberă doar mintea care şi-a revenit — cunoştinţa sau conştiinţa, vorba miliţianului, întrebarea pluteşte-n el senin, categoric, eliberată de orice prejudecăţi. De ce era vinovată, Vardarule, şi de ce-o judecai ?... Şi, mai ales, cine-ţi dădea ţie dreptul s-o judeci, pe ea, care era atît de frumoasă, pe ei, care se potriveau atît de bine, cine ? !...

Şi, chiar dacă i-ar fi dat cineva dreptul, chiar dacă, prin funcţie ca şi prin anii — o jumătate de viaţă de om — în care-a păstorit satele astea, ar avea dreptul moral să-i judece, pentru ce trebuia să-i judece, ce făcuseră ca să-i judece ?...

Ce făcuseră ?... Se iubiseră. Se iubiseră frumos, asta făcuseră. Se iubiseră frumos şi demn, pentru că, altcum, n-ar fi avut tăria să stea aşa, drept, şi umăr în umăr, atît cît era necesar ca să-şi simtă unul altuia sprijinul şi încrederea.

De ce, atunci, îi judeca el atît de aspru, indignat chiar, şi sincer în indignarea sa, foarte sincer ?... Ce-l făcea să fie sincer mîhnit de fapta lor şi să se considere el lezat de comportarea lor ?... Oare era orb, oare se sădiseră-n el nişte convingeri false ? Nu. Era convins că face bine ceea ce face şi că apără morala, că-şi îndeplineşte o datorie importantă faţă de echilibrul vieţii satului. Nu era pornit, ci sincer mîhnit. Nu-i pedepsea, nu-i admonesta, ci îi mustra pentru ceea ce ei făcuseră neaşteptat pentru impresia lui despre ei. Era de bună-credinţă. Era de foarte bună-credinţă...

Era pe dracu ! Era un prost, asta era !...

Se foieşte-n cearşafurile lui albe, care seamănă cu un coşciug ce-l poartă în imponderabil zbor, şi-i e ciudă pe el însuşi.

Era un prost periculos, asta era. Un prost plin de prejudecăţi ; legat de prejudecăţi ca de nişte cătuşe ferecate-n zid. Era convins că face dreptate, că rosteşte numai vorbe înţelepte, că apără bunul-simţ... Şi făcea rău, se bălăcea în prejudecăţi, încălca cel mai elementar bun-simţ dintre bunele simţuri, amestecîndu-se-n viaţa oamenilor ăstora care se iubeau curat.

Ah, ce ciudă îi era pe el, cel de atunci, şi cel dintotdeauna.

Crescuse cu frontul. Şi nu-i trebuiseră femei, sau se-nvăţase să nu-i trebuiască. Apoi, devenise activist, umbla prin sate cu sarcini grele şi nu mai avusese timp de-aşa ceva, chiar îşi aminteşte ; era primar undeva jos de tot, la graniţă, într-un sat din acelea cu pămînt gras, împărţite-n două — partea moşnenilor şi partea cojanilor —, adică cuzenilor, adică celor împroprietăriţi de Cuza sau mai tîrziu şi aduşi colonişti aici. De patru, de cinci generaţii, stăteau fiecare în partea lui de sat şi nu se pomenea nici măcar să se-ncuscrească unii cu alţii. Satul greu, el tînăr, lupta de clasă în toi, dările către stat trebuiau strînse. Şi-i plăcuse grozav o fată. Plîngea după ea noaptea, atît de mult îi plăcuse ! Înaltă şi smeadă şi cu ochii mari, migdalaţi, pe obrazul tras prelung ca-n icoane. Îşi făcea de lucru pe la ei, ea îşi făcea de lucru pe la primărie. Era topit. Îşi cumpărase o pereche de bocanci noi, şi-avea o scurtă de dimie neagră şi nu purta părul aşa scurt, tuns ca acum, ci ceva mai lung, de-i cădea în ochi. Şi-şi aminteşte că a luat-o într-o seară de la un bal şi-a dus-o pe cîmp, şi-a ţinut-o-n braţe toată noaptea şi ea-i ridica părul care-i venea în ochi şi i-l dădea pe spate... A iubit-o mult. S-a hotărît să se-nsoare cu ea, să rămînă acolo-n sat şi... va vedea el ce-o mai face !...

Disciplinat, s-a dus şi-a raportat superiorilor săi. Iar aceia s-au îngrozit : cum o să facă una ca asta ?... Ba, unul a şi spus înţelept : „Vezi, dacă punem primari flăcăiandri din ăştia !“ Şi el tot nu pricepea. Pînă cînd i-au explicat :

— Păi de ce te-am trimis noi pe tine primar acolo ?... Fiindcă eşti din afară, fiindcă eşti obiectiv, fiindcă nu te-amesteci nici cu unii, nici cu alţii şi poţi avea autoritate !... Din ce mahala e fata :

— Din cojani, a răspuns el spăsit, adăugînd a speranţă : şi să ştiţi că sînt oameni săraci, că nu intră decît cu pumnii în lupta de clasă...

Au rîs de naivitatea lui :

— Măi omule, dac-ai intrat în activ, trebuie să judeci, să ştii că nu-ţi mai aparţii ţie ; or fi ei oameni săraci, dar sînt dintr-o parte a satului, că trebuie şi ei să stea undeva. Dacă intri-n neamul lor, nu mai ai nici o autoritate peste partea cealaltă a satului, ba încep să te şi urască !... Pricepi ?...

Pricepea. Doar avea de domolit, mai în fiecare săptămînă, bătăile aprinse din senin între flăcăii dintr-o mahala şi dintr-alta. Se porneau aşa, fără să ştii de ce, şi ajungeau la bătăi crunte, cu oase sfărîmate, iar dacă se-nteţea puţin istoria nu dădeau înapoi nici maturii de a intra în învălmăşeală. Atunci se putea sfîrşi chiar şi cu cîte o casă devastată, prilej apoi de veşnice răzbunări.

Era ură pe vreun motiv concret, erau atavice porniri care aţîţau în generaţii nevoia de-a se şti în luptă cu cineva ?... Nu ajunsese încă să înţeleagă lucrul acesta. Înţelesese doar de ce nu trebuia să se însoare. De ce avea datoria să-nfrîngă ceea ce era duios şi romantic în sufletul său tînăr şi să umble-n scurta de dimie neagră, primind salutul unora şi altora : „să trăiţi, domn primar !...

A mai stat aproape un an în satul acela. Fata s-a măritat între timp cu unul de-al ei, din mahalaua ei, dintre ai lor. Iar el, ca primar, a trebuit să le facă for-

mele. După asta însă n-a mai răbdat. S-a dus şi-a cerut să fie trimis. Oriunde, numai să fie trimis. Pentru că multă vreme nu i-a putut ieşi din gînd chipul ei de icoană bizantină.

Exact. Multă vreme l-a obsedat chipul ei, pentru ca acuma să-l uite. Face eforturi uriaşe să şi-l amintească şi, oricum l-ar întoarce, de orice amănunt s-ar agăţa, el tot ca pe Voica o vede, tot chipul Voicăi îi apare dinainte. Exact : smeadă, cu obraz prelung şi mari ochi migdalaţi auriu-verzui. Oare aşa o fi arătat şi aceea, sau imaginaţia lui, dorinţele lui, refulările lui... O vede însă perfect de bine cu chipul Voicăi, cu mersul Voicăi, cu mîinile lungi ale Voicăi, trecînd pe uliţa prăfoasă a satului aceluia despărţit în două, cu ură, şi venin, şi dispreţ, pe viaţă şi pe moarte.

Categoric, a fost ghinionist sau, cel puţin, neîndemînatec, în materie de femei. Pe front, rănit uşor fiind, a stat trei zile într-un pătul din ograda unui cantonier de pe-o linie secundară dincolo de Debreţin. Şi se uita ca la o icoană la fata cantonierului. O pîndea din pătulul lui, cum trecea la fîntînă ca o sălbăticiune, cu mers lasciv şi mîini lungi legănate pe lîngă trup, şi cum se-ntorcea, cu sînii tari înainte, ducînd căldările pline. Se uita la gîtul ei lung, la părul negru pe care şi-l ridica într-un coc deasupra cefii, la gleznele subţiri care-i dădeau, chiar şi-n efort, o călcătură elegantă. Şi nu-ndrăznea nici măcar s-o atingă. Se intimida şi se-nroşea, cînd ea venea şi-i aducea cîrpe curate pentru comprese şi i le uda cu apă şi cu spirt. Se intimida, înghiţea în sec şi se justifica faţă de pornirile din sineşi spunîndu-şi că nu-i ştie limba, deci n-are cum începe cu ea o conversaţie. Într-a patra noapte, s-a trezit auzind mişcare în canton. A priceput cu greu, dar a priceput : erau cel puţin o grupă care-o violau. Fără să-i ştie limba !... Îi auzea vorbind o alta. A tras o încărcătură de automat în aer şi, apoi, cînd a

simţit linişte după ce aceia au fugit ca potîrnichile, a plecat lăsîndu-i compresele acolo, în pătul.

Şi-a amintit-o de multe ori, aşa cum trecea cu căldările de la fîntînă. Cu sînii tari înainte, şi îndepărtîndu-se, în vreme ce el îşi plimba privirile pe gîtul ei lung, pe adîncitura moale a cefii descoperită de părul ridicat în coc. Şi-o aminteşte şi acuma, dar culmea ! Îşi dă seama din ce în ce mai bine cum seamănă cu Voica : sînii tari, gîtul prelung, glezna subţire !... De ce oare, nu-şi dă seama şi nici măcar nu-ncearcă să-şi explice. E prea tulburat ca să se mai gîndească la asta. Tulburat de nerealizările lui în dragoste, de neîndemînarea şi timiditatea care l-au împiedicat. De cine ştie ce concurs de-mprejurări care, repetîndu-se, l-a făcut să se teamă, să devină neîncrezător, să se ferească şi, chiar, chiar să respingă, cu bună-ştiinţă, femeile.

Prin '47, nu mai era primar. Îl făcuseră instructor pe vreo trei sate amărîte, între nişte bălţi. Veniseră la instructaj, la judeţ. Mai mulţi, aproape toţi instructorii. Iar cîţiva, dintre cei mai tineri, şuşoteau. Aşa era obiceiul. Ca la armată în ziua de permisie. Mai ales că, la ei, permisia era mult mai rară, munca fiind înrobitoare, ziua şi noaptea cu săptămînile şi lunile, în satele acelea unde trebuiau să fie, pe lîngă toate celelalte, şi exemple de morală, de principialitate. Era exclus să se-ncurce cu vreuna, că le ieşeau şi vorbe, se-alegeau şi cu sancţiune.

Îi instruia, pe lîngă secretarul, care era şeful lor, o tovarăşă de la centru, sau aşa ceva, Mara sau Sara pe nume, cu părul tuns scurt, ochi încercănaţi şi care fuma, cu foarte multă patimă, ţigară de la ţigară. Vorbea gros, răguşit, cu accente revoluţionare puse pe multe dintre cuvinte şi repeta de predilecţie expresia „dintr-aceea că" sau „dinspre aceea că".

I-au prelucrat bine, i-au instrumentat cu tot ce-aveau de făcut şi, mai ales, ce cote au de trimis. Tovarăşa Mara

sau Sara, le-a atras în încheiere atenţia că ţăranul e „şiret“ şi, după cum ne-nvaţă clasicii, are-n el tendinţa de închiaburire, dintr-aceea că ei trebuie să fie cu ochii în patru şi să aplice linia fără şovăire. După care, înseninîndu-se, le-a dat drumul să se ducă fiecare unde crede — acasă, dacă aveau casă acolo, sau în drum spre satele lor, prin oraş, după tîrguieli sau să mai vadă un film, dar, în orice caz, a doua zi pînă-n prînz să ajungă înapoi şi să pună în aplicare tot ce fuseseră instruiţi.

El avea un tren la cinci dimineaţa, care-l lăsa la vreo opt kilometri de prima comună. S-a dus împreună cu ceilalţi după cumpărături ; cu ceilalţi doi tineri, care n-aveau familii. Dar se pierdu de ei. Se-ntîmplă că se rătăci de ei prin piaţă tocmai cînd trebuiau s-o pornească-n jos, spre strada aia de lîngă port pe care-o ştia prea bine de pe vremea cînd lucrase ca hamal aici. Se rătăci deci, îi căută ce îi căută şi porni singur, pentru că, de fapt, unde se duceau, tot singuri şi individual aveau de făcut treaba respectivă, viaţa despărţindu-i oricum şi băgîndu-i într-una din camerele acelea sordide, c-o fată zîmbindu-ţi de complezenţă.

A pornit în jos, pe strada bătută de toţi marinarii şi hamalii de port şi, în definitiv, de toţi muncitorii care aveau ceva trafic cu Dunărea. Lîngă port, a cotit-o la stînga, pe lîngă cafeneaua unde, cînd erau militari încazarmaţi aici şi aveau învoire, îşi dădeau întîlnire ca să meargă împreună la cazarmă. Cei care-avuseseră bani, veneau de pe strada asta ; cei care nu, de la plimbare de unde bătuseră trotuarele.

A cotit, deci, şi a început să încerce să distingă casele, să nu nimerească în vreuna locuită de oameni cu grijile lor. Şi tot chiorîndu-se aşa, numai ce dădu nas în nas c-o femeie trupeşă, chiar grasă, fumînd pofticios. Era tovarăşa Sara sau Mara.

— Ce faci, tovarăşe ? Tu eşti din satele alea care au probleme cu porumbul la colectare, nu ?...

I s-a făcut o ruşine de moarte. Nu ca acuma, sau ca-n ultima vreme, cînd, evoluat fiind, s-ar fi gîndit cu teamă la situaţia lui, la faptul că el, cu funcţia pe care o are, a fost prins într-o postură imorală şi că va fi tras la răspundere, pus în discuţie, sancţionat. Aşa ar fi gîndit acuma, cînd a învăţat să ţină seama de părerile unora şi altora şi chiar să se ferească de ele. Atunci însă, nu : i s-a făcut pur şi simplu ruşine. O ruşine ţărănească, sinceră, ca şi cum în locul aceleia ar fi fost maică-sa şi l-ar fi surprins mergînd într-acolo. Atît. Sau poate, chiar din pricina asta mai grav.

— ...Păi treceam şi eu pe-aici, tovarăşă Mara, sau Sara, nu-şi mai aminteşte cum i-a zis.

— Pe aici ?... Treceai ?... Treceai dumneata pe-aici, aşa, în plimbare ? Că asta e strada de promenadă !...

Stătea spăsit, în faţa ei, şi nu-i venea altceva decît să-i spună „să mă iertaţi", dar, de ruşine, nu i se descleşta gura.

— Ei, hai, condu-mă şi pe mine-încolo !... Te-nţeleg : eşti tinerel !... Te-nţeleg ; doar sîntem marxişti, ce naiba !...

A pornit încet, ca un cîine de pripas, pe lîngă ea, pe strada aceea care urca panta dinspre port spre oraş.

— Va să zică aici vă duceţi voi, băieţii, activiştii noştri, cînd veniţi la instructaj !... Spuse ea fără să trădeze prin glas dacă era o ironie sau o constatare.

— Numai cei ne-nsuraţi, tovarăşa... se scuză Vardaru ca şi cum ar fi diminuat din vină.

Era tinerel şi subţirel ca un lujer. Avea obrajii supţi, ochii îi ardeau în adîncul orbitelor, şi nu ştia ce putea face cu mîinile-i mari. Mai ales cu palmele-i noduroase, păstrînd încă urme de la munca cîmpului şi de pe front, care-i asudau întruna :

— Numai noi, cei ne-nsuraţi, tovarăşa... Şi nu-i mai spuse pe nume pentru că nu ştia dacă o chema Sara sau Mara.

— Îmi pare bine că eşti cinstit, spuse ea ; aşa trebuie să fie un comunist ; şi mai ales, un activist. Dacă ai simţ autocritic, e bine ; înţelegi ?... El dădu din cap şi din mîini, grăbit să-şi demonstreze c-a înţeles, cu toate că un gărgăune îl rodea în minte : cînd spunea „dacă ai simţ autocritic, e bine", ea parcă voia să spună că e atît de bine încît nici nu mai ai nevoie să te duci pe strada aia.

— Ştiţi, îi mărturisi el, cînd, în capul pantei, ajunseră în strada principală a oraşului, sînt convins c-o să mă-nţelegeţi, pentru că sîntem marxişti, aşa cum aţi spus, dar noi, cei neînsuraţi, ne mai ducem pe-aici, cînd venim la instructaj, pentru că, în satele acelea, nu trebuie să ne atingem de nimic ; în satele acelea şi aşa sînt provocări destule ; dacă ne mai prinde şi la vreuna...

— Te-nţeleg, tovarăşe, te-nţeleg : e bine că ţii la prestigiul nostru. Pentru că prestigiul tău e prestigiul nostru ; tu nu-ţi mai aparţii ţie, ci partidului ; şi, în tot ce faci, trebuie să te gîndeşti la partid !... Ei, ia spune : te gîndeşti într-adevăr ?...

— Da, sigur că da ; bineînţeles că mă gîndesc !... se grăbi el să răspundă ca un şcolar, pentru că simţea un neţărmurit respect pentru femeia aceea pe care-o bănuia că ştia multe, că era foarte pricepută şi, ca o adevărată şefă, ştia să exercite o deosebită autoritate.

În sinea lui, însă, devenise atent la o vorbă pe care i-o spuseseră şi alţii : „tu nu-ţi mai aparţii ţie !" Nu îndrăznea să-şi spună nici sieşi dacă ar fi intenţionat s-o corecteze sau nu ; se întreba numai : „oare ea a învăţat de la ei sau ei de la ea ? !"... Fără să ştie de ce, ar fi înclinat să creadă că ei de la ea.

Ajunseseră la căminul judeţenei, o veche şcoală sau internat, cu trei încăperi mari pline cu paturi. Ea îi primea cu neîncredere răspunsul :

— Uite, să-ţi explic eu cum vine cu această dăruire, îi spuse, că te văd tinerel şi inimos. La noi în partid nu-i

de-ajuns să spui că „mă dăruiesc“ şi gata ; aici e vorba de o opţiune filozofică şi pentru asta trebuie să fii convins de-o serie de lucruri şi să le vezi în dialectica lor.

Intră în dormitorul unde stătea ea, îşi scoase pardesiul, îl pofti să ia loc pe un pat şi, aşezîndu-se în faţa lui pe scaunul de la masa din mijloc, îi spuse, autoritară, ca o profesoară de la catedră :

— Ce v-am explicat eu şi astăzi la instructaj ?... Că numai cu pasiunea revoluţionară, pe care o aveţi, nu faceţi totul. Trebuie şi o înţelegere marxistă a lucrurilor, iar pentru asta trebuie să studiaţi, să studiaţi, să studiaţi... Uite, exemplul cel mai recent, de astăzi : au venit la noi, la centru, unele informaţii cum că voi, după instructaj, vă duceţi acolo unde v-am găsit... Vă duceţi sau nu ? !

— Păi, ne ducem ; dar... v-am spus...

Lui i se făcuse iarăşi o ruşine de moarte. Se uita la paturile goale, înşirate potcoavă de-a lungul pereţilor şi parcă din fiecare îl mustra cîte cineva pentru slăbiciunea lui omenească. Iar în mijloc, la catedra ei, femeia asta aspră, cu părul tuns scurt şi toate aşezate perfect, după o logică imbatabilă, în minte, îl diseca bucată cu bucată, arătîndu-i ce era şi ce nu era marxist în el :

— Vezi, mie mi-a plăcut raţionamentul tău şi te-nţeleg perfect, dintr-aceea că aş zice c-aş putea fi bărbat ca şi tine : nu vrei să te-ncurci acolo-n sat, nu vrei să-ţi strici prestigiul acolo-n sat ; rabzi şi aştepţi să vină instructajul. După instructaj, te duci, nu-i aşa, şi-ţi faci asta ca pe-o nevoie oarecare, ca să pleci apoi liniştit la munca ta.

Vorbea atît de serios, atît de analitic, încît lui începuse să-i treacă ruşinea. Era atent la cuvintele ei, la sfaturile ei şi numai cînd se pomenea prea direct ceea ce intenţionase el să facă atunci cînd ea îl găsise pe strada cu pricina, îl mai năpădea cîte-un abur cald în obraz. Mai ales că se

gîndea la faptul că ceilalţi apucaseră să intre, pe cînd el, ba !...

— Tu, ca om care ai răspunderea ta, în satul acela, poate că ai dreptate ; şi te-nţeleg... — spunea ea. Iar el era emoţionat şi ruşinat în acelaşi timp. Mai ales cînd îi spunea că-l înţelege pentru că, prin tonul cu care-i spunea, îl obliga la a fi sincer autocritic în sinea lui... „te înţeleg dintr-aceea că ai şi tu nevoie şi nu vrei să-ţi iasă vorbe în satul acela ; foarte frumos !... Dar, te-ntreb eu, la fetele alea la care voiai să te duci te-ai gîndit ? La soarta lor, la destinul lor, la viitorul lor, te-ai gîndit ?“...

Sincer, el recunoscu că nu se gîndise. Nici nu prea avusese timp de asta, dar, ca să fie cinstit, nici nu se gîndise ; tovarăşa avea dreptate : nu se gîndise.

— De ce te-ntreb eu dacă te-ai gîndit sau nu ?... Dinspre aceea că, dacă ai pornit-o pe calea asta de activist, trebuie să te preocupe soarta tuturor. Nu numai acolo, în satele unde ai răspunderea. Pe noi, dragă tovarăşe, trebuie să ne preocupe soarta întregii lumi, de asta ne-am înregimentat. Şi atunci, de ce nu te gîndeşti şi la bietele fete dinspre aceea că ele reprezintă cea mai monstruoasă formă de exploatare !...

Slab şi tinerel şi cu ochii duşi în fundul capului, el întorcea timid palmele-i butucănoase şi asudate, în semn că, într-adevăr, nu s-a gîndit pînă atunci la bietele fete decît într-un anume fel. Iar ea îi demonstra punctul de vedere revoluţionar în legătură cu starea socială a prostituatelor :

— Ce sînt fetele astea decît treapta cea mai de jos pe care burghezia poate să-l coboare pe om ?... Ele sînt înrobite de ban şi de exploatare, asta sînt. Ar fi putut, în alte condiţii, să devină inginere sau doctoriţe sau aviatoare şi, în loc de asta, au ajuns să-şi vîndă trupul pentru că asta este condiţia la care le condamnă capitalismul, înţelegi ?... Adunate în acele bordele insalubre, ele sînt

prilej de pofte pentru bărbaţi şi de cîştig nemuncit pentru proxeneţii care le exploatează !... Să-ţi vinzi trupul, îţi dai seama ce înseamnă asta ?... Înseamnă că nu mai ai nimic altceva, înseamnă că ai fost adus la condiţia cea mai de jos. Dintr-acelea rezultă că societatea pe clase e condamnată definitiv şi că noi trebuie să luptăm ca să îndreptăm aceste racile, ca să le salvăm pe aceste biete fete de exploatarea la care sînt supuse. Da, da, datoria noastră este să le ridicăm fruntea şi conştiinţa şi nu să le afundăm mai rău, dragă tovarăşe...

Îi ardeau obrajii, aşa cum stătea pe marginea patului aceluia şi asculta vorbele ei care, cu toate că nu-l dojeneau, ci-l povăţuiau, el le lua ca pe-o dojană.

Cînd după ani şi ani a povestit întîmplarea unor prieteni, aceia au rîs de el cu multă poftă.

Dar acesta era hazul lor tîrziu, de bărbaţi în toată firea, pe care munca de teren şi rigorile ei îi învăţase să se răzbune pe nefaptă vorbind ei între ei. Cu asta se obişnuise Vardaru ; era apreciat ca bun povestitor şi hîtru. Dar cu lucrul celălalt, cu înţelegerea femeii, a sufletului ei, a necazurilor ei, nu. Pe cît era de hîtru şi sfătos cînd vorbea cu mai multe şi glumea cu ele şi le ciupea şi le făcea să chicotească, pe atît de timid şi morocănos era cînd rămînea cu vreuna singură. Ca atunci cînd îşi ţinea obrajii în palmele arzînde, şi era subţirel şi cu ochii duşi în fundul capului.

Cam aşa era, dar cînd se gîndeşte mai bine, nu se poate închipui exact cum arăta. Îi face impresia mereu că arăta aşa cum e chipul lui Radu astăzi.

Axente a mers la sigur cînd l-a chemat să-i judece pe cei doi. Îl ştia om încuiat şi neiertător în privinţa asta. Şi-a făcut el calculul exact, cu ochii aceia ai lui, înguşti, cu mintea lui lucidă şi inteligentă, care ştie să meargă la sigur. L-a ales pe el, s-a gîndit la el sau, mai bine zis, a aranjat lucrurile în aşa fel încît să-l întărîte pe el. Ţintea la sigur : un Vardaru puritan, om renumit

că te-nţelege şi te ajută la orice, dar în chestiuni de morală e neiertător. Un Vardaru care-a avut o nevastă bolnăvicioasă toată viaţa ei, săraca, şi s-a mulţumit cu ea ; un Vardaru care roşeşte şi acum, ca un puiandru, cînd cineva vorbeşte mai fără perdea faţă cu femeile şi se pierde de tot cînd o femeie mai curajoasă îi face un apropo.

Desigur, aşa a gîndit, aşa a calculat Axente. Ceea ce se-ntreabă Vardaru acum, mai degrabă curios decît temător, pentru că el de multă vreme nu se mai teme de nimic, de multă vreme se simte eliberat şi uşor, dezlegat de toate „politicalele" la care-l obliga viaţa de zi cu zi, clar, ferm, şi liber total în imponderabilitatea sa — ceea ce se-ntreabă, deci, acum, este dacă Axente şi-a dat seama de faptul că el băga viaţa în nişte scheme, că el pornea de la schemele pe care şi le făcea în minte, de la ceea ce voia să fie, de la ceea ce credea el că trebuie să fie.

Obişnuinţa asta cu schemele nu e ceva prea des întîlnit la el, ci doar aşa, în ultima vreme s-a surprins... Iar acum îl obsedează, pentru că e vorba tocmai de acel sat, tocmai de Axente şi de Radu, faţă de care s-a-ncăpăţînat sau, mai rău, şi-a dat voie sieşi să-şi repete la modul stereotip schema, formula în care nici el nu credea prea mult, dar, raţional, ţinînd seama de întregul concurs de împrejurări ; ştia că e cea mai comodă cale, cea mai fără bătaie de cap.

Şi uite ce-a ieşit !...

Nu, nu ! Nu ne permite nimeni să ne băgăm în viaţa oamenilor, să le facem scheme pentru această viaţă, să-i obligăm, dacă sîntem mai puternici decît ei, să se adapteze acestei scheme pe care le-o impunem noi. Cine ne permite lucrul acesta ?... În virtutea cărui atribut al nostru îi obligăm pe ei să trăiască aşa cum ne este nouă mai comod ? !... Cu ce drept intrăm în viaţa unor semeni

de-ai noştri şi îi obligăm să se comporte într-un anume fel numai pentru că nouă ne vine mai uşor ? !

Ne permitem să-i judecăm, să le impunem judecăţile noastre adică, ceea ce, în multe cazuri, este totuna cu prejudecăţile noastre. De ce ?... De ce prejudecăţile noastre să devină criteriu de viaţă pentru alţii ?... Ele n-ar trebui să devină nici chiar pentru noi !...

Da, da... Cea mai frumoasă şi mai tristă amintire pe care o are — pentru că mai are una în legătură cu viaţa sa sentimentală — e vătămată tot de prejudecăţi.

Îşi dădea examenele de doctorat. Parcursese o viaţă întreagă dăruită total pămînturilor astea de aici, oamenilor de aici, şi teza tot în legătură cu ei şi-o pregătea. Din pricina aceasta nu mai era vorba de o simplă lucrare ştiinţifică alcătuită cu ajutorul unei bibliografii, ci era viaţa lui. Îşi sintetiza, la un mod ştiinţific, existenţa în criterii de organizare a oamenilor şi exploatare a pămînturilor. Era viaţa lui acolo, pe care şi-o reconstituia altfel, stenic, cu concluziile a ceea ce realizase şi ce învăţase în 25 de ani, în evoluţia lui de la fiul de ţăran ajuns hamal în port şi pînă la doctorandul în vîrstă matură, de atunci. Viaţa, cu ce reuşise în ea, cu ce dobîndise în ea, adică acea mare experienţă din istoria ţăranului român la care a participat, a pus umărul, pe care a trăit-o şi-a influenţat-o acolo, la postul lui de soldat al cîmpiei. Viaţa lui, cu ceea ce-i putea da certitudinea că n-a trecut degeaba prin ea, că a realizat ceva trainic.

Dar mintea lui experimentată şi cizelată de astăzi, care, veghind asupra paginii de manuscris, îşi rememora mult mai multe lucruri decît se sintetizau acolo, nu putea ocoli şi celelalte aspecte, şi cealaltă parte a vieţii pe care şi-o punea în cîntar. Partea ei tristă, lipsită de sentimente, strangulată de amînări : „lasă, că va fi vreme mai tîrziu“... Mai tîrziu !... Şi cînd a venit acel „mai tîrziu“ ?... Cînd a venit acel „mai tîrziu“, n-a mai fost vreme. A trecut prin viaţă cam fad, el ar spune auster.

A trecut auster. Fără alte satisfacţii decît datoria. Om de chef n-a fost şi atunci cînd protocoalele i-au cerut a făcut-o mai mult din obligaţie, tot ca pe-o datorie, tot cu un anume scop lucrativ. Viaţa trupească şi-a dus-o lîngă o femeie bolnăvicioasă, care i-a făcut un copil. Copilul e bine, sănătos, sîrguincios, student bun : va ieşi om de nădejde din el. Din partea asta are o satisfacţie. Dar, nu ştie de ce, şi această satisfacţie i se plasează tot în rîndul celor profesionale şi nu dincoace. Era, de fapt, prea dăruit tuturor oamenilor ca să-l poată satisface egoist numai propria sa progenitură. Pentru că întotdeauna a lucrat cu oamenii şi succesele lor le-a considerat succesele sale pe planul vocaţiei pe care-a avut-o.

A trecut deci şters, totalmente şters prin viaţă, din punctul acesta de vedere. Fără satisfacţii... Cînd, o fată de la U.T.M., care lucra cu multă pasiune alături de el, privindu-l uneori cu nişte ochi foarte mari, foarte visători, i-a spus odată : „vai ce frumos aţi vorbit, tovarăşe secretar, minunat !"..., el a privit-o suspicios, simţind sudori reci în palme. Şi, cu prima ocazie, a chestionat-o convins că-şi face just datoria :

— Măi fată, nu cumva ai făcut prostia să te gîndeşti mai mult decît trebuie la mine !...

— Ba da, tovarăşe secretar — a crezut ea că acesta ar fi fost doar un mod de-a deschide discuţia — nu ştiu de ce, dar pe dumneavoastră vă văd aşa cum îmi închipui un personaj dintr-o carte la care ţin foarte mult !...

Şi-a înfrînt în el chiar şi curiozitatea de a afla care era cartea, care era personajul. I-a spus fetei cu glas răguşit, nesincer :

— Dumneata ai calităţi de activistă. Trebuie să ţi le pui în valoare. Şi să munceşti ; asta să te preocupe !...

Asta s-o preocupe şi nimic altceva. Ca pe el. Da, acum cînd se gîndeşte mai bine, cînd îşi priveşte viaţa retrospectiv, i se pare că ea s-a desfăşurat în două dimensi-

uni, în loc de trei. Atîta tot. I-a lipsit o dimensiune pe care el n-a observat-o. Încolo, totul pare a fi în ordine.

Iar atunci cînd stătea la Bucureşti, la cămin, şi-şi pregătea doctoratul, i s-a părut, a avut impresia că ceva a-nceput să vibreze-n el.

Era o femeie cu faţa serioasă, frumos alungită-n tristeţea ei, care studia extrem de atent, extrem de conştiincios, la bibliotecă. Se surprindea uneori spionîndu-i profilul preocupat, mîinile cu degete lungi, odihnind pe paginile cărţilor. Purta în ea o tristeţe care-l aţîţa, îl intriga, îl făcea curios. O tristeţe serioasă, studioasă, politicoasă chiar. Era tipul acela de femeie care nu avea în ea nimic agresiv, nimic provocator, poate de asta-i plăcea. Nu răscolea la el în nici un fel temerile pline de prejudecăţi cu care se ferea aproape monahiceşte de alte femei. Era sobră, cu grijile ei, cu preocupările ei. Trecerea ei nu deranja pe nimeni, aşa cum se întîmplă cu femeile care trebuie să vorbească, sau să gesticuleze sau să facă ceva ; şi doar tăcerea ei, tăcerea ei retrasă, putea să atragă atenţia unor sensibilităţi ca ale lui, putea trezi nişte sentimente contrarii în mentalitatea lui temătoare. blindată de convenţii rigide.

A privit-o zile-n şir, şi zile-n şir a încercat să ghicească cine este, ce este cu ea. Să ghicească el, s-o intuiască el, adică, fără a se servi de nici o informaţie luată din altă parte, cum, dealtfel, uşor putea căpăta acolo, în cămin şi-n institut... Dar nu ; se ambiţiona cu deosebită plăcere, îşi făcea o duioasă ambiţie din a-i deduce el toate atributele, a-i aşeza el toate datele. Era un semn al admiraţiei lui, această satisfacţie în sine de a o descoperi singur, avînd astfel plăcerea de a şi-o păstra mai multă vreme-n gînd, de-a şi-o închipui într-un fel sau altul. Simţea nevoia să şi-o închipuie el, aşa cum ar fi dorit-o, şi, romantic întîrziat, plutea în visul acesta, gîndindu-se la profilul ei frumos alungit, la ochii calzi şi serioşi, plutind în propriile ei preocupări.

Se amestecau pe atunci sentimentele faţă de ea cu viaţa pe care el şi-o cîntărea şi şi-o evalua. Astfel se-mbina, se-mpletea totul într-un timid vis de arderi tîrzii, mocnite în ponderea vîrstei, şi, tocmai prin asta, acolo, în străfundurile neutilizate ale sufletului său, căpătau intensităţi mult mai mari. Era pe-atunci, se zice, un bărbat frumos pentru vîrsta lui, brunet şi uscăţiv, cu ochi verzi, minaţi de-o tristeţe sau de-un romantism adolescentin, în cel mai viu contrast cu tîmplele cărunte şi obrazul adîncit de cute bărbăteşti.

În preziua examenului, de-abia, a apucat sau a-ndrăznit să-i vorbească. A descoperit la ea o deosebită căldură, chiar intimitate, ca şi cum s-ar fi cunoscut cine ştie de cînd... Cine ştie de cînd !... Poate că şi ea, în sinea ei, aşa cum el... Îşi spunea aceasta în vreme ce constata cum se eliberase de orice fel de prejudecăţi, de orice fel de temeri şi neîndemnări şi, doctorand bătrîn, parcurgîndu-şi cu greu, la maturitate, drumul de intelectual, simţea influenţa plăcută şi tinerească a băncilor facultăţii, care-l făcea să trăiască altfel. Află de la ea că era văduvă şi că se străduise-n anii din urmă să-şi depăşească toate tristeţile învăţînd, că doctoratul devenise pentru ea o a doua viaţă şi, din pricina aceasta, i se dedica cu atîta sobră seriozitate.

Vorbiră mult, cine ştie cît, pînă noaptea tîrziu, surprinzîndu-se deseori că îşi zîmbeau unul altuia fără rost, la masa rotundă de la micul bar al hotelului-cămin şi, din cînd în cînd, fiecare simţea nevoia să-i mărturisească celuilalt că se simţea grozav de bine, mulţumindu-şi politicos unul altuia, pentru că-şi ţinuseră de urît şi se ajutaseră să-şi alunge singurătatea într-o seară plină de emoţii cum este cea dinaintea examenului. Şi practicau politicoasa convenienţă cu subînţeles, fiecare ştiind că, de fapt, îi părea foarte, foarte bine că erau împreună, că se cunoscuseră, că aveau ce să-şi spună, că, în fine, nu mai era fiecare singur. Pentru că, de ce n-am recu-

noaşte-o ?, e greu, pentru oameni la vîrstă matură, să se apropie unul de altul. Vorbim, discutăm, avem relaţii şi afaceri, avem interese comune, drumuri comune, lucruri comune de făcut, dar, de apropiat sufleteşte în adevăratul înţeles al cuvîntului, din ce în ce mai greu ne putem apropia, pe măsură ce ne depărtăm de tinereţe. Vorba, chiar comunicarea, chiar lucrul împreună, petrecerea împreună, nu pot fi totuna cu apropierea, cu căldura sufletească şi cu confidenţa deplină. Avem amici, avem cunoscuţi, avem colegi, avem tovarăşi, avem oameni cu care ne interferăm în preocupări sau interese şi cu care ne petrecem o bună parte din timpul nostru. Dar numai uneori, sub cine ştie ce zodie, crusta raţiunii cuminţi se desface şi începem să comunicăm cu cineva altfel, pe altă lungime de undă, cu altă intensitate decît cea normală. Numai uneori, rareori, sub cine ştie ce zodie !... Şi chiar asemenea ocazii, de cele mai multe ori, le ratăm. Viaţa ne duce mai departe, pe coordonatele ei obişnuite, după convenienţele şi necesităţile ei curente.

Din pricina aceasta, Vardaru dorea, dorea intens atunci, chiar în exprimarea politicoasă şi protocolară cu care i se adresa, să n-o piardă, s-o mai vadă :

— Vă rog, dacă vă face plăcere, ar trebui să ne întîlnim mîine, după examen...

S-au despărţit, fiecare cu sentimentul că poseda ceva în plus, că realizase ceva în plus, că dobîndise ceva în plus. El, cel puţin, trăia convingerea aceasta atît de puternic încît, uneori, ar fi simţit nevoia să se caute prin buzunare, să găsească un obiect concret al cărui posesor era. Se simţea vesel, gata să ţopăie, se-ntreba în acelaşi timp dacă e bine ce face şi-şi răspundea că e foarte bine, că şi el e văduv, şi e normal să se întîmple aşa şi iar era gata să ţopăie şi iar se-ntreba dacă e de demnitatea lui să facă ce face şi-şi răspundea descoperindu-i ei calităţi deosebite. Îşi recuza temerile şi valsa pe ele, pentru

ca apoi să se-ntrebe din nou, să-şi pretindă sieşi să analizeze cu seriozitate situaţia, ca la şedinţă, iar apoi să rîdă, venindu-i din nou să ţopăie. Şi aşa toată noaptea... Stabiliseră — tot o dulce convenţie primită cu plăcere de amîndoi pentru că acoperea atît de naiv şi de stîngaci dorinţa lor de a se vedea — stabiliseră ca după examen să se aştepte în hol şi să meargă-mpreună la un restaurant spre a-şi sărbători succesul.

A doua zi după examen, el a sărit în primul autobuz, a ajuns la gară unde-a sărit în primul tren şi s-a-ntors aici sărind din nou pînă-n gît în munca lui care-i acoperea toate celelalte gînduri.

De ce făcuse asta ?... Nici măcar nu mai voia să comenteze. Îi era imposibil să comenteze. Chiar şi acum, în starea care-l elibera total şi-l făcea să fie cinstit, dureros de cinstit în aprecierea tuturor actelor sale, lucrul acesta nu mai voia să-l comenteze în nici un fel. Voia să-l îngroape, odată cu un geamăt surd, dureros şi greu de regrete, pe care-l îngropa în faţa de pernă sterilizată... Da, totul era sterilizat, şi pur, şi just, iar viaţa lui, partea asta de viaţă, n-avea nici un rost, stînd inutil de demnă în faţa tuturor prejudecăţilor.

Pentru că nici măcar nu ştia cum o cheamă şi de unde e. Întîlnirea aceea din hol, după examen, era singurul cîrlig al viitorului lor. Cîrlig rupt al viitorului lor. Oricîte regrete ar fi trăit, n-a mai avut de unde s-o ia. Iar să întreprindă investigaţii la secretariatul rectoratului, el, cel care nu făcuse asta nici în perioada cînd o admirase de la distanţă şi ar fi putut auzi, de la un coleg sau de la altul, sau de la portar vreo cît de mică informaţie în legătură cu ea, nu era în stare.

A rămas cu chipul ei, cu profilul ei alungit şi desenat frumos, ca-ntr-o tăietură de vioară, aplecat într-un sobru studiu asupra cărţilor de la bibliotecă. A rămas ?... Oare a rămas ? Se-ntreabă pentru că, acum, cu cît e mai

mare efortul pe care-l face să şi-o amintească, cu atît îi e mai imposibil s-o vadă altfel decît cu chipul Voicăi.

Da, Voica îi apare în toate. Chipul ei este chipul lor, chipul lor este chipul ei. Straniu chin, de-a nu te mai putea desprinde de un chip, de-a nu mai putea distinge, din pricina trăsăturilor lui, alte chipuri !

Pe toate, şi pe fata cantonierului, şi pe cea care-ar fi vrut s-o ia de nevastă, şi pe fata de la U.T.M., şi pe cea al cărei profil l-a spionat zile-ntregi în bibliotecă, pe toate le vede cu chipul Voicăi, tuturor le află trăsăturile Voicăi. Figura gravă, îndîrjită a Voicăi, urîndu-l, se aşază peste toate oglinzile sufletului său, răsfrîngîndu-se-n ele.

Da, e chipul Voicăi, cu trăsături prelungi, bizantine şi priviri drepte, dispreţuitoare, în alungiţii ei ochi auriu-verzui. Priviri cărora nu le e ruşine de sentimentele ce le oglindesc, tot aşa cum ei, fiinţei ei dezinvolte şi ferme, care are ceva şi din natura ţărănească a prezumtivei lui neveste, şi din aerul sălbatec al fetei cantonierului, şi din copilăroasa pornire spre dragoste a utemistei, şi din sobrietatea preocupată a femeii din bibliotecă, nu-i e nici teamă, nici ruşine de sentimentele pe care le trăieşte. Şi nu numai că nu-ncearcă în vreun fel a le ascunde, dar nici nu-i poate trece prin minte aşa ceva.

E Voica cea care-l urăşte profund, îl urăşte de moarte, pentru că s-a băgat în viaţa ei şi-a judecat-o aşa cum nu-i era permis, mai ales lui, care ştie atît de puţine despre partea asta de viaţă.

Îl urăşte de moarte şi nici nu ştie că el nu mai are prejudecăţi. S-a eliberat de ele şi acum pluteşte imponderabil. Nu, nu mai are prejudecăţi şi nici nu mai apasă viaţa în tiparele lui false. Dar ea n-are de unde şti aceasta, şi-l urăşte ; îl urăşte de moarte, îl blestemă ca pe o piază rea ; care nu se-ntreabă cum îşi permite s-o judece !...

15

În colţul lui, Axente părea mulţumit. Şi numai perfidia îl făcea să ia o mină tristă ca şi cum i-ar fi părut rău de cele întîmplate. Se uita încuviinţînd la omul sobru şi foarte încăpăţînat în cinstea lui, care era vicepreşedintele de la judeţ. Încuviinţa tot ce spunea acela :

— ...Şi aţi făcut să se răscolească tot satul !... Ce credeţi voi că dacă-mi spunea numai unul sau altul, eu aş fi venit ?!... Dar cel puţin douăzeci mi-au spus ; cel puţin douăzeci... Au venit oameni cu diverse treburi şi mi-au spus ; şi femeile mi-au spus... Şi nu i-a trimis Axente că dacă-i trimitea el, aş fi simţit eu, mi-aş fi dat seama... Aţi făcut să se răscolească tot satul... Tot satul...

Repeta fiecare cuvînt aproape, fiecare sfîrşit de propoziţiune. Ca şi cum s-ar fi gîndit şi-ar fi încercat să asculte încă o dată rezonanţa lor să vadă dacă era adevărat ce spunea. Şi deodată deveni rece ; crispat şi rece :

— Radule, ştii c-am ţinut la dumneata, ştii că te-am apreciat, dar... Nu vorbesc de altele, dar tot ce s-a analizat ca muncă, tot ce s-a analizat ca rezultate care trebuiau să fie... Cred că eşti de acord că s-a făcut o analiză...

— Nu s-a făcut nici o analiză ; nici o analiză adevărată, strigă Radu... Dacă s-ar fi analizat într-adevăr întreaga situaţie, s-ar fi văzut că acest om, tovarăşul Axente, se poartă aici ca un vătaf, că...

Axente părea gata de bătaie. Presimţind, Vardaru interveni :

— Nu-l insulta, că...

Radu însă nu se lăsă :

— ...O să vă daţi seama că e o piedică ; o să vă daţi seama cum aduce din condei rezultatele. Conflictul meu cu el a pornit de acum doi ani din pricina aceasta !... Se

laudă mereu că are relaţii la judeţ... Şi ce dacă are ?... Cooperativa asta trăieşte din credite ; o să vedeţi că...

Ca să-i taie vorba, Vardaru spuse dur :

— Treburile merg prost şi pentru că voi doi, care ar trebui să fiţi exemplu, nu vă înţelegeţi... Şi deodată grav : Va trebui să hotărîm : cine este vinovat de asta, să plătească...

Axente deveni deodată atent. Îi făcu semn celui de alături să noteze, să noteze cît mai exact. Mai ales lucrurile spuse de Vardaru să le noteze cuvînt cu cuvînt. Ba, mai mult, scoţînd un stilou nu prea întrebuinţat, cu scris mare, îşi notă şi el.

Era pentru prima dată cînd Radu se mişca. Se ridică în picioare făcînd un pas ca şi cum ar fi vrut să se apropie de Vardaru :

— Tovarăşe vicepreşedinte, am ascultat toată judecata ; judecata asta aspră. Eu nu mă dezvinovăţesc, v-am spus. Eu nu voi mai deschide vreodată gura ca să arăt dacă-s vinovat sau nu pentru lucrările întîrziate. Asta se poate constata, iar eu mă voi supune la ce se va constata cu dreptate. Deci e clar că eu nu întreb acum ce se va hotărî. Eu însă întreb ce vă spune conştiinţa dumneavoastră. Conştiinţa dumneavoastră de om... Dumneavoastră, care ştiţi că eu am dreptate şi care m-aţi ajutat la început !... Ce spune conştiinţa dumneavoastră... Pentru că, această conştiinţă, dacă există, trebuie să spună ceva !...

Vardaru ezită. Axente îl simţi parcă slăbind. Intră în alertă. Aruncă masca aceea calmă, spăsită, cu care ascultase pînă atunci totul. Şi dădu drumul loviturii grele, pentru că ştia el unde Vardaru nu putea fi decît intransigent, ştia el că în materie de morală Vardaru nu suferea şi nu ierta nimic. Şi spuse cu glas de înger :

— Bine, dar e şi problema morală... problema, cum să spun, problema cu tovarăşa Voica...

La aceasta Radu nu se mai abţinu. Un urlet amenin-ţător îi scăpă :

— De Voica să nu vă atingeţi. Nu permit nimănui, mai ales dumitale nu-ţi permit. Mai ales dumitale, în-ţelegi ?!

Şi, apăsat, se duse spre el în aşa fel încît, auzind deodată puternica ploaie de afară, Vardaru îşi dădu seama că nu mai era nimic de făcut. Îl văzu doar cum se ducea spre Axente şi-şi închipuia ce urma să se întîmple.

Dar, în clipa aceea, uşa se deschise. Cu glas speriat, un om într-o manta udă strigă :

— Veniţi la baraj, dau apele, dau apele... !

16

Alerga spre baraj, spre catastrofa pe care o tot cobeau cei ce-i anunţaseră, dar, mai mult decît aceasta, îl preo-cupa ura lor. Ura lor pe care o văzuse dezlănţuită în forme grave, neomeneşti, gata de lovire ; poate chiar şi de crimă, dacă ajunsese la forme din acestea iraţionale.

Îl chinuia mult imaginea pornirii lor agresive şi se amesteca în ochii lui cu aceea a apelor învolburate care loveau digul aflat încă în construcţie.

— Se rupe digul, se rupe digul !...

Striga o voce ridicîndu-se către plafonul de nori şi căzînd din el ca o pasăre moartă.

— Se rupe digul, se rupe digul !...

Oamenii fugeau. Văzîndu-i astfel, Radu uită de tot ce-l preocupa, tot ce-l chinuia pe el. Alergă în calea lor şi-i întoarse. Oamenii credeau în el, ascultau de cuvîntul lui. Se înapoiau împreună cu el. Tractoare, şi căruţe, şi bul-dozere roiau din nou pe lîngă digul care începuse să se surpe.

Ploua de se rupea cerul. Apele băteau în malurile lacului, şuvoaie se scurgeau de pe dealuri spălînd pînă la

piatră stratul de pămînt aşezat cu greu pe terase. Oamenii se adunaseră, Radu stătea în mijlocul lor, dădea indicaţii sigure, atent în mai multe direcţii, ştergîndu-şi din cînd în cînd apa ce-i şiroia pe frunte.

Atunci se petrecu pentru Vardaru tragedia : Îl văzu pe Axente desprinzîndu-se de el şi ducîndu-se-ntr-acolo. Îl văzu spunînd ceva şi pe Radu nedîndu-i atenţie, ci strigînd ceva. Şi, din gesturi, pricepu că Axente-i îndemna pe oameni să se dea înapoi, să se ducă în altă parte. Îl mai văzu o clipă pe Radu nemişcat, cu spatele la Axente, comandînd oamenilor, şi pe Axente făcînd de asemenea un gest de comandă, dar în altă direcţie.

În clipa următoare îi văzu încleştaţi, unul cu mîinile în gîtul celuilalt. Se împingeau, se îmbrînceau, se loveau cu picioarele, iar el, din pricina ploii care spulbera toate imaginile, nu-i putea vedea la chip. Dar ce nevoie avea să le vadă chipurile, parcă nu ştia ce puteau exprima ele ; ...Era doar — o-ncercare ratată, o speranţă deşartă a lui de-a nu crede ceea ce, prin ploaia care clătina totul, îi vedeau ochii.

Cei doi se descleştaseră acum. Se descleştaseră şi loveau orbeşte unu-ntr-altul cu pumnii. Loveau setos, răsunetul înfundat al pocniturilor auzindu-se pînă la el. Şi mai remarcă o clipă chipurile nedumerite ale oamenilor care lăsaseră lucrul, lăsaseră apele să doboare totul şi-i priveau. Porni în goană, văzîndu-i tot timpul cum se loveau, văzînd şuviţe de sînge, fără să ştie exact pe care chip, auzind icniturile lovi turilor date şi primite. Pînă cînd îi găsi, încleştaţi din nou, un singur trup parcă, zbătîndu-se şi prăvălindu-se în noroiul gros de pe jos, tăvălindu-se în el pînă nu li se mai distinseră feţele.

El alergă, lunecînd prin noroi, oamenii se îndepărtau, dînd din capete dezaprobator, digul se chinuia sub năvala apelor, începînd o lentă surpare ce desena locul viitoarei rupturi.

Sări peste ei. Nu-i mai păsa de noroiul în care erau în întregime muiaţi. Se-nnămoli şi el alături de ei, primi izbiturile lor, dar nu se lăsă.

— Nu vă e ruşine, vă vede tot satul !... Nu vă e ruşine. Voi vă bateţi, iar digul... Nu vă e ruşine !... daţi-vă la...

Lor nu le era ruşine. Mîncau noroi şi dădeau cu sete unu-ntr-altul, puţin obosiţi acum, mai feroci din pricina asta, amestecîndu-şi pe lîngă buze sîngele cu noroiul şi chibzuindu-şi loviturile în aşa fel încît cu fiecare pumn să plătească la sigur încă o poliţă din marea lor ură.

— Nu vă e ruşine...

Dar glasul lui fu acoperit deodată de unul mult mai puternic. Puternic şi disperat :

— Rupeee !... rupeeee !... Fugiiiţi ! Buza digului se prăvălea.

— Fugiiţi, rupe !... strigau cei de pe margine.

— Nu auziţi ce se-ntîmplă !... Vardaru încerca să le prindă privirile. Despărţiţi-vă !... Despărţiţi-vă, n-auziţi !... Despărţiţi-vă !...

Dar acest al treilea, „despărţiţi-vă“ sună oarecum înfundat. Vardaru nu mai avu vreme decît să simtă cum cei doi se desprind deodată, sărind în lături. Iar el căzu în bolboroseala murdară a apelor ce năvăleau. Mîlul îi acoperi ochii, iar izbitura îl aruncă cine ştie unde. Şi simţi ca o fierbinţeală la cap. Teribilă fierbinţeală ! Apoi nu mai simţi nimic, nimic, ci numai apa care-l tot întorcea, îl răsucea, îl înfunda cu capu-n nămol, şi-l scotea la suprafaţă ca să-l izbească mai puternic în şuvoaiele ei.

Cînd l-au scos, încă i se mai prelingeau pe tîmplă şuviţe de sînge. El simţea însă o durere oarbă mai sus, mult mai sus, în creştet, şi ar fi dus mîna acolo, dar mîna nu-l mai asculta.

Îi auzea pe oameni făcînd un efort mare, dar nu-şi dădea seama că efortul ăsta cu trupul lui se făcea. Şi-i auzea plîngîndu-l ca pe mort :

— Săracu', că nu era om rău !...

Vru să le spună că nu e mort, dar nu putu. Îi auzi, ca și cum lui i-ar fi dat răspunsul :

— Cum să nu moară, mă, nu vezi ce gaură are-n țeastă ?!...

Atunci făcu un efort supraomenesc și scoase un geamăt, sau încercă o mișcare, sau făcu în orice caz ceva, ca să le-atragă atenția că era viu. Și-l simți pe Firuță spunîndu-i cu șoaptă caldă :

— Stați liniștit, vă rog stați liniștit !...

— Ce-i, Firuță, vorbește ?! auzi el glasul lui Axente. Păi dacă vorbește, să-ți spună ce pedeapsă să-i dăm inginerului !... uite, că l-a și omorît !...

Vardaru făcu un efort extraordinar să le spună ceva, dar, pesemne, nu era capabil de nici o exteriorizare. În sinea lui, totuși, le spunea : ține bine minte că le spunea. Le spunea că doar el e vinovat, că el i-a ținut pe amîndoi alături pînă cînd au ajuns în situația asta. Că el i-a tăvălit în noroi, și nu ei s-au tăvălit singuri. Că el, că el, că el... Cu schema lui, cu formula lui prin care avea nevoie de amîndoi... se agățase de amîndoi, și-i ținea pe amîndoi, și de asta l-au luat apele lovindu-l cu țeasta de bolovanul acela, cînd ei au sărit în lături.

Le spunea toate acestea cu glas răspicat și se mira că ei nu auzeau nimic.

Sau poate numai că nu voiau să-l asculte. Nu-i interesa să-l asculte. Le păsa de ale lor.

Îl auzea pe Firuță cum ruga să nu se mai vorbească, pentru că el e conștient, și pe Axente care striga :

— De ce, mă ? Dacă l-ai scos din apă și e încă viu, pune-l să spună cine plătește pagubele. Să nu moară fără să spună asta !

Atunci pricepu că cel care-l salvase, cel care-l scosese din apă, fusese Firuță.

17

Intrarea lui Axente, cu burta lui prestantă, la postul de miliție, constitui o surpriză. Lui Firuță chiar îi stătea pe limbă să-l întrebe ce eveniment îl aduce. N-o făcu doar datorită faptului că o întrebare mai importantă îi trecea prin minte : oare de cînd e postul ăsta de miliție o fi intrat vreodată președintele în el ?...

Axente nu părea a-și pune atîtea întrebări. Era direct, și încerca să glumească :

— Salut, șerifule !

Dar numai încerca. Pesemne, tocmai pentru a para. Încercă și o strîngere de mînă prietenească. Însă la jumătatea gestului nu mai avu răbdare. Bägă cealaltă mînă în buzunar scoțînd carnetul pe care-l purta ca pe un însemn al puterii.

Dădu să-i arate ceva din el, apoi se răzgîndi, bägă un deget între pagini lăsînd mîna-n jos.

— Ți-a venit citația pentru inginer ?... întrebă el ținîndu-i palma, așa cum începuse să i-o strîngă.

Firuță se desprinse încet și se mișcă spre dreapta cu fața atentă în altă parte, de parcă n-ar fi auzit nimic.

— Citația ! Ți-a venit citația ?!... insistă Axente.

Dar nu primi alt răspuns decît privirea plină de reproș de pe fața cu formă neregulată a lui Firuță.

— Nu vrei să spui !... rosti el înfuriat, ca o amenințare.

Răspunsul însă veni calm :

— Eu am șefii mei cărora le raportez...

— Da ?... Ai șefi ?!... se-nfurie Axente și înălță carnetul între paginile căruia ținea degetul ca un semn. Dar știi cît e paguba ?... E două sute optsprezece mii !... El, el singur, care are tot interesul să se apere, respingînd acuzația, a fost, totuși, nevoit să recunoască în sarcina lui peste o sută de mii de lei pînă acum !... Așa că în loc

să-mi spui de şefii tăi, ia măsuri !... Vardaru nu ne mai poate ajuta. E ca şi mort !... Conştiinţa lui Vardaru, de care făcea Radu caz, nu mai e ! Bagă de seamă : Ia măsuri, îţi spun, pînă nu e prea tîrziu !... Vezi ce i se poate confisca... Altfel, ne ridicăm oamenii în cap : E averea obştească !... Sînt banii lor, nu ai mei !... Tu eşti pus aici să ai grijă de averea obştească !...

— Şi ce trebuie să fac ?... întrebă plutonierul neîncrezător.

— Să te duci şi să vezi ce i se poate confisca ! Să ştiu cum vom recupera banii !...

— De ce să nu ne ducem cînd o veni hotărîrea judecătorească ?

Glasul plutonierului era şters, dar mutra lui de om cumsecade începea să capete o lumină îndărătnică.

Axente îşi dădea prea bine seama de asta şi agita carnetul :

— Ca să fie sigur satul că nu rămîne păgubit ! Aşa a zis şi Vardaru, nu-ţi aminteşti ?!...

Răspunsul veni sec :

— Nu-mi amintesc.

— Nu ?... Eheee... Află că eu îmi amintesc foarte bine şi am şi alţi martori !... De fapt, am comunicat şi judeţului lucrul acesta...

— Atunci aşteptăm ordin de la judeţeană.

Axente nu se mai stăpîni :

— Dacă nu se va inventaria exact tot ce i se poate confisca, să ştii că te fac răspunzător. N-ai dreptul să-l părtineşti, înţelegi ?!

Ţipătul lui nu păru a-l impresiona prea mult pe Firuţă. Încheindu-şi calm centura de la diagonală, acesta spunea cu convingere :

— Eu n-am dreptul să părtinesc pe nimeni !...

— Unde te duci, nu stai să... sări nervos Axente văzîndu-l că vrea să iasă. Şi rămase chiar mirat auzind :

— Păi n-ai spus că vrei să mergem să inventariem ?... Haide !

Dar Axente nu se clinti. Asta nu voia s-o facă. Nu voia s-o facă el, adică. Se despărți de miliţian în mijlocul drumului spunîndu-i că-l aşteaptă pe-acolo pe undeva.

De pe fereastra casei inginerului, Firuţă îl văzu cum trecea pe şoseaua satului, cu burta-nainte şi pasul mare, căutînd fioros în dreapta şi-n stînga. Şi lăsă deoparte farfurioara cu dulceaţă pe care Voica, parcă mai frumoasă în tristeţea ce-i asprea trăsăturile prelungi de icoană, i-o pusese în tăcere dinainte.

Tăcerea apăsă îndelungă vreme. Radu fuma, Firuţă se simţea obligat să se uite pe rînd la lucrurile din casă. Şi, deodată, cînd îl văzu pe Axente trecînd pentru a treia oară pe mijlocul şoselei, nu se mai abţinu şi spuse greu :

— ...N-or să vi le confişte ; dar trebuie să faceţi ceva pentru asta ; trebuie să vă zbateţi !

— Dumneata să-ţi faci datoria, îi spuse Radu încăpăţînat ; primeşti ordin să confişti, confişti !

— Dar de ce să primesc ordin ? Se poate interveni pînă la primirea ordinului.

Voica veni lîngă el, dîndu-i dreptate. O simţeai cum îi dădea dreptate şi cum spera ca Radu să facă ceva. Iar tristeţea ei frumoasă de icoană desenată pe lemn arăta clar că ştia : Radu nu va face asta !

Nu mai avea nimic din fata înaltă, adolescenta sportivă-n mişcări, care fusese cînd a venit aici. Era acum o femeie matură, chinuită de sentimente şi aspră de griji.

Nici gestul ei nu mai era calin. Îşi trecu mîna prelungă prin părul lui Radu, mai mult spre a i-l aşeza, ca să fie demn în demnitatea atitudinii lui, decît spre a-l mîngîia. Cît despre această atitudine, ea, chiar dacă suferea, vedeai prea bine că i-o înţelege.

— Eu cunosc legea, şi cunosc şi adevărul celor întîmplate aici, spuse Firuţă...

Dar Radu îl întrerupse :

— Eşti un om bun ; eşti unul dintre cei mai buni oameni, nea Firuţă !

— Ei, ripostă plutonierul cu vorba lui obişnuită, toţi oamenii sînt buni ! Toţi, zău ! Numai că unii dintre ei nu ştiu asta.

Şi, privindu-i pe cei doi stînd unul lîngă altul, aproape ca-ntr-un instinct de apărare :

— Măi oameni buni, înţelegeţi-mă ! Trebuie să vă zbateţi pentru dreptatea voastră !

— Dacă am ajuns să trăim în ziua de azi, eu zic că pentru dreptate nu mai trebuie să ne zbatem !... Eu am spus ce-aveam de spus, şi n-am să-mi irosesc toată viaţa ca să repet !...

Radu avea ochii tulburi şi încăpăţînaţi.

Firuţă dădu din cap dezaprobator. Dar nu mai spuse nimic. Îl ştia prea bine pe inginer, şi-i simţea şi indignarea :

— Are cine să facă dreptate în ţara asta ; eu nu mă ocup să-mi fac mie dreptate !...

18

După ce ieşi Firuţă, se lăsă în casa lor o linişte grea şi tulbure. O linişte rece... Apropierea prea mare, dar forţată, presată de pericolul exterior, ajungea să-i despartă. Fiecare cu gîndurile lui. Desigur, gînduri în legătură cu celălalt, dar ale lui, măcinate în el, fără să le rostească. Tăceau învîrtindu-se încet, ca la priveghi, sau ca şi cum ar fi îngrijit un muribund. Făceau gesturi, făceau mişcări, dar încercau să nu se-audă şi să nu se privească, să nu se-atingă şi să nu-şi încrucişeze drumurile ca şi cum un corp străin i-ar fi obligat să se ferească neapărat unul de altul, ca şi cum o lege nescrisă

l-ar fi alungat pe fiecare în sinea sa, l-ar fi înghesuit pe fiecare în sufletul său, să aibă cît mai puţină contingenţă cu celălalt.

Era pentru prima dată în existenţa lor fierbinte, unită pînă la sublim şi neant în săptămînile acelea de dragoste devoratoare, cînd ajunseseră într-o asemenea stare. Ştiau ; raţional ştia fiecare : aceasta ar fi urmat, ar fi venit cu timpul ; momentul cînd să iasă din tulburea plăcere a convieţuirii totale şi să-şi dea seama că fiecare există totuşi în el şi prin el ar fi venit. Dar nu se aşteptau ca să se întîmple atît de repede, şi asta îi năucea. Încercau să nu se uite unul la altul şi, totuşi, îşi dădeau seama că erau două minţi, două firi, două rînduri de sentimente în faţa aceluiaşi factor exterior care-i ataca. Erau ameninţaţi amîndoi, loviţi amîndoi şi, de unde, pînă atunci, cîtă vreme nu existase pericolul, fuseseră într-adevăr *amîndoi*, acum erau unul şi unul, fiecare cu temerile lui, cu gîndurile lui, cu reacţiile lui. Ciudat sentiment de disociere a două suflete care se considerau perfect unite, mînate de aceleaşi descărcări de energie şi nereacţionînd decît în perfectă concomitenţă !

Iată-i deodată înstrăinaţi total ca reacţii. Şi cînd ? Tocmai în clipele în care nici unul dintre ei nu se mai gîndeşte la el însuşi, ci numai la celălalt. Pentru că tocmai gîndindu-se prea mult fiecare la soarta celuilalt, se simţeau mai despărţiţi, mai distanţaţi unul de altul.

Ameninţarea îngheţa între ei un zid tot mai gros.

Cînd îşi dădu seama, Radu se scutură ca de moarte, veni la ea şi, pentru prima dată, îi vorbi grav, de la om la om şi nu altfel :

— Voica, tu crezi în mine ?...

Cerul căzu pe ea. Pentru că atunci pricepu ce se întîmplase cu amîndoi. Atunci !...

Pricepu că întrebarea lui n-ar fi avut rost dacă n-ar fi fost posibilă şi negarea ei... Întinse către el mîinile,

dar gestul îi rămase la jumătate și, făcînd ochii mari, scăpă vorbele ca un geamăt :

— Dumnezeule, dar cum s-ar putea să nu cred ?!!!...

„Cum s-ar putea să nu cred ?!!!“ ; „Cum s-ar putea să nu cred ?!!!“ ; „Cum s-ar putea să nu cred ?!!!“

Răsuna în întrebarea asta pe care patetismul o gîtuise toată dragostea lor, toate jurămintele lor din febrila patimă a acelei toamne ce-i legase, îi lipise unul de altul, frumoși și tineri, și nepăsători în fața răului, așa cum se iubiseră de cînd ea venise sub acoperișul casei lui.

Erau plimbările lor senine și căutările înfrigurate peste cîmpuri, erau nopțile fantastice în singurătatea pe care-o umpleau ei doi, doar ei doi pentru întreaga lume, constituind o lume !... Era somnul lor liniștit, binecuvîntat de visul în care se purtau unul pe altul în brațe, numai unul și altul constituind o lume ; doar ei doi — lumea întreagă a visului lor. Era goana lui pe motocicletă cînd venea către ea și auzul ei ascuțit de fiară tînără și pătimașă care pune-n funcțiune toate simțurile și-l percepe, îl simte, îl știe că gonește către ea, încă de cînd se află la depărtări. Era felul în care ea îi mîngîia, cu degete prelungi, fruntea și-i asculta planurile. Felul în care se descopereau mereu unul pe altul, cum ea îl descoperea pe el în gîndurile lui, el o descoperea pe ea în faptele ei, în dăruirile ei. Da, în fiecare zi descopereau că aveau să-și dăruiască ceva în plus și își dădeau în fiecare zi seama cum cred unul într-altul, cum sînt dedicați unul altuia, cum nu pot exista unul fără altul. Și cerul, și noaptea, și casa, și mișcarea copacilor, și pîlpîirea stelelor, și apa în luciul ei, și soarele, și depărtările, totul, totul îi înconjura pe ei, unul pentru altul, două emisfere unindu-se și constituind perfect o lume. O lume care exista prin ei, în jurul lor, pentru ei. Pentru ei doi, mereu doi, mereu ei amîndoi.

— Cum s-ar putea să nu cred !

Stătea răsunetul glasului grav și patetic al Voicăi deasupra capetelor lor.

Și el întinse mîinile prinzîndu-le pe-ale ei. O ținu așa, drept, ca să-i privească ochii : ca să-i pătrundă și să-i capteze în permanență privirile :

— Tu cunoști prea bine acum locurile ca să-ți poți închipui tot cîmpul nostru, și dealurile acelea sterpe, și văile de nisip. Ei bine, eu de cînd am venit aici de ele m-am legat. Le știu exact cum pot arăta, mă înțelegi ? Și, mai mult decît atît, eu știu și cum vor trăi oamenii cînd vor arăta ele așa !... Le-am demonstrat ; ei m-au înțeles, m-au aprobat, au pornit cu mine, înțelegi ?... Iar eu mi-am dedicat toată viața de pînă acum lucrării ăsteia. Știi în ce constă ? Vreau să contrazic ideea de loc sterp și să demonstrez că el poate produce mai mult decît locul bun !... În doi ani de la terminarea irigațiilor și a teraselor, aici vor fi livezi și vii. Ca-n Arcadia !... Înțelegi tu, Voica ?... Dar pentru asta trebuie muncit, muncit, muncit. Recolta își are legile ei, firea ei, timpul ei și sezoanele ei, cărora trebuie să te supui ; nu ai cum grăbi. Ai numai cum persevera. Și ține ritmul. Numai dacă lucrările se fac repede și sigur, teza mea se demonstrează în recoltele de peste doi ani, se confirmă prin cele de peste trei și începe să aducă beneficii oamenilor peste patru, peste cinci, peste șase. De asta eu n-am timp de pierdut. Eu am de făcut ceva ; nu am de pierdut timpul. Alții au timp de procese, de anchete, de înscenări, pentru că n-au ceva mai bun de făcut. Eu n-am. Să pierd timpul cu judecățile înseamnă moarte, înțelegi ?!... Ei bine, eu nu vreau să-mi omor o parte din viață cu preocupări irositoare, cu drumuri la unii și la alții, cu aranjamente, cu procese. Știu ce-nseamnă asta. Am avut doi unchi care s-au judecat toată viața pentru o sfoară de pămînt. Își cheltuiau timpul și banii cu drumurile și procesele, iar pămîntul rămînea nelucrat. Ani în șir a rămas o paraginã, iar ei se judecau. Ăsta-i nisip scurs printre degete

fără nici un rost. Eu nu-mi pot permite o asemenea irosire ; eu am ceva de făcut. Să acţioneze ei. În măsura în care sînt vinovat, am să plătesc ; în măsura în care nu, nu. Dreptate se face în ţara asta şi eu nu trebuie să-mi pierd vremea zbătîndu-mă pentru ea. Lasă-i să o piardă ei cu aranjamentele lor. Se va face pînă la urmă dreptate, iar eu nu mă voi opri, nu voi întrerupe acest plan lung, atît de lung, pe care îl am. Înţelegi tu, Voica ?... Eu am nevoie de timp ca să-l pun în aplicare ; de ce să irosesc timpul altfel ?!... Înţelegi ?...

Liniştiţi şi duioşi, dilataţi parcă spre a-l cuprinde, spre a-l soarbe cît mai bine, ochii ei spuneau :

— Înţeleg, dumnezeule !... Cum s-ar putea să nu-nţeleg ?!!!

A treia zi, prin telefon, a fost chemat la anchetă. Ea l-a însoţit tăcînd pînă la maşină. Cu mersul ei demn, aproape trufaş. Iar cînd Firuţă, întorcîndu-se seara, i-a spus că e vorba de-o sumă mult mai mare decît se aşteptau şi va trebui să rămînă mai mult, pînă se face întreaga anchetă, ea nu l-a mai întrebat de ce-i ocoleşte privirile şi-şi frămîntă mîinile aşa.

A plecat călcînd durerea cu paşi demni, a intrat în şedinţa brigadierilor şi, fără să ceară nimănui vreo permisiune, a preluat tot mersul lucrărilor, veghind ca nu cumva să rămînă ceva pe loc. Oamenii o ascultau fără să se-ntrebe de ce. Ea începuse să fie mai slabă, cu obrazul transparent, şi-i domina cu o autoritate tăcută. Tăcea în ea. Nici măcar sieşi nu-şi vorbea.

19

Tristeţea şi-a pus pecetea definitiv asupra chipului Voicăi făcînd din ea o femeie matură, măcinată mai degrabă de griji decît de bucurii. Mersul ei pe străzile sa-

tului nu mai avea mişcarea uşoară, aeriană de odinioară. Se ţinea tot drept, dar, fără să ştii de ce, nu mai simţeai nevoia să-ntorci capul după ea, aşa cum se întîmpla altă dată. Făcea parte din peisajul cunoscut al satului, iar oamenii nu-i mai comentau nici aventura, nici tristeţea. Lucra toată ziua. Din zori şi pînă noaptea tîrziu.

Prima dată cînd Radu n-a venit, s-a speriat. N-a dormit toată noaptea, iar dimineaţa a ieşit în şosea de cel puţin zece ori pînă l-a văzut coborînd dintr-un autobuz. Apoi, s-a obişnuit. Sau l-a înţeles, sau s-a resemnat. Pentru că cine putea şti ce era în sufletul femeii ăşteia care devenise atît de tăcută, care parcă nu mai ştia altceva să spună oamenilor în afară de indicaţiile de lucru la irigaţii.

A secat ceva în ea şi, după încă o anchetă, şi încă o anchetă, chiar cînd îl vedea pe Radu revenind la casa aceea din mijlocul satului, nu mai tresărea, nu se mai repezea la el ca să-l îmbrăţişeze. Bucuria ei se înjumătăţea deîndată cu neliniştea, cu întrebarea, cu durerea. Stătea multă vreme, cu ochii mari, privindu-l ca şi cum ar fi vrut să se convingă de faptul că într-adevăr el s-a întors. Amorul lor puternic, tot mai puternic parcă, tot mai încrîncenat şi mai adînc, răscolind profunzimi pe care niciodată fericirea fără pătimire poate că nu le-ar fi scos la iveală, avea şi el ceva dramatic, tăcut, de oameni care se ascundeau unul într-altul, unul de altul. Se înţelegeau din ochi, din degete, din respiraţie, din palme, din poziţia trupului şi chiar din privirile pe care nu şi le vedeau. Pentru că totul era doar al lor, şi chinul, şi durerea ; iar tristeţea ce le venea de la alţii nu trebuia exprimată. Tăcerea tristă, gravă, în care se înţelegeau perfect, era singura lor armă faţă de cei care le voiau răul.

Şi toată această convingere s-a aşezat adînc pe chipul ei săpat acum matur şi luminat de iremediabila tristeţe a ochilor.

Văzînd-o, oamenii voiau să-i spună vorbe bune, unii să-i dea sfaturi, alţii chiar să cîrtească împotriva lui Axente. Ea îi oprea, îi ruga să nu aducă vorba, aşa cum îi ruga şi Radu.

„Singurul mod de-a-l ajuta e să terminăm irigaţiile cît mai repede", le repeta ea vorbele lui, vorbele cu care el îi oprea pe ţărani cînd, între două anchete, întîlnindu-l, ei voiau să-l înjure pe Axente...

„O să discutăm noi la adunarea generală", spuneau oamenii.

„Să discutăm cînd irigaţiile vor fi gata", îi ruga ea.

Şi oamenii pricepeau. Oamenii aceştia obşinuiţi cu fapta pricepeau că numai prin faptă îl puteau ajuta pe inginer. Şi munceau ; munceau îndărătnic, munceau fantastic sub îndrumarea ei.

Întîlnind-o de aproape, nevasta lui Axente nu ştiu ce să creadă. Ar fi întrebat-o ce s-a-ntîmplat cu ea, ar fi mîngîiat-o, ar fi consolat-o. Pînă la urmă însă, descoperindu-i privirile rele, ura, îi spuse neaşteptat :

— Să nu mă urăşti !... Mă uit şi eu ce-a putut să facă din tine cîinele de bărbatu-meu !... Şi se-ndepărtă tot repetînd : Şi ce tînără erai !... Şi ce tînără erai !...

A fost atît de impresionată femeia aceea slabă şi păroasă încît, cînd dădu cu ochii de bărbatu-său, nu se mai abţinu :

— Cum poţi să fii atît de rău, omule ?! Ai şi tu inimă ; măcar pentru ea ai inimă. Gîndeşte-te ce tînără era ; şi veselă ! Era ca o floare !... Ai şi tu inimă !...

— Nu te băga tu în treburile mele ! o puse la punct Axente ca şi cum ar fi alungat o muscă.

Dar ea nu se lăsă. Îşi cunoştea prea bine bărbatul, aşa că, într-un fel, îşi cunoştea şi soarta ei pînă ce-şi va pune braţele pe piept. Şi nu se-nfricoşă. Dădu drumul vorbelor, ca femeia convinsă că asta e singura mulţumire care i-a mai rămas :

— Să nu mă bag ! Că eu sînt bună numai să-ţi fac mese pentru ştabii tăi ! Că eu, cînd m-am măritat cu tine, parcă m-am luat c-o droaie de chilipirgii care te mănîncă şi te beau ; iar dacă-ţi spun ceva de omenie, n-am cui spune, că tu nu te gîndeşti decît la plocoanele pe care le duci şi la afacerile pe care le întorci !... Că eu de asta m-am măritat, nu ca să am om lîngă mine, cu care să pot schimba o vorbă de suflet !

Axente dădu din mînă pe jumătate neatent :

— Ce ştii tu ce-s relaţiile şi cum se aranjează viaţa asta !...

Dar ea nu-l lăsă :

— Cum poţi fi aşa cîine, omule ?! Era ca o floare cînd a venit aicea ; ca o floare !...

Iar el o repezi :

— Lasă prostiile şi mai bine pune masa !...

Ca om al cîmpului, de dimineaţă Axente mînca zdravăn şi bea cîteva păhărele de-ale lui. Făcea asta convins, cu o oarecare atenţie şi disciplină, conform mentalităţii „să fim siguri acum, cine ştie ce se-ntîmplă pe urmă !“

Uscată şi cu ochi de om al datoriei, a cărui misiune asta e, nevastă-sa stătea alături pe-un colţ de scaun, privind cum termina el dintr-o farfurie, pentru a-i aşeza alta. Şi cînd crezu că e cazul, ca şi cum ar fi chibzuit să aleagă momentul în care el e cu paharul la gură, continuă :

— Dacă-l anchetează pe inginer, de ce trebuie să-l ţină acolo, la miliţie, la judeţ ?... L-a anchetat pînă acum şi fără să-l ţină.

Axente rămase cu paharu-n aer, nebăut :

— Ai vrea să-i plătesc cameră la hotel ?!... şi deodată se-nfurie : Da' ce-ţi veni tocmai acum cu asta ?...

Ea nu-i răspunse la-ntrebare decît mai tîrziu ; îl lăsă să dea paharul pe gît şi rosti ce-avea în minte :

— Se zice că ai necaz pe inginer... Că-i priceput şi-o să-ţi ia locul ; ...Dar oamenii spun că el nu te-a vorbit

niciodată de rău... Toţi oamenii spun asta. Vezi că satul vorbeşte şi e nemulţumit... Pînă aici se purtă liniştit ; dar deodată izbucni, răspunzîndu-i la ce-o-ntrebase, mai bine zis, la modul cum el o pusese la punct : Şi mi-a venit acuma, pentru că, altă dată, unde eşti ?... Ba eşti la judeţ cu plocoanele, ba la vînătoare ; cînd te caută omul pe un cîmp, se zice c-ai putea fi pe altul, laşi vorbă că eşti la irigaţii şi de-acolo se spune că te-ai dus la terase, iar tu cine ştie cu cine te-nfunzi la chef !...

Îi spuse toate astea dintr-un foc şi dintr-un of, aşa de pornită încît el n-avu vreme să scoată un sunet printre vorbele ei. O lăsă să termine bînd încruntat două păhărele şi, cînd ea se opri să-şi tragă răsuflarea, repetă ca de obicei :

— Nu te băga tu în treburile mele !...

— Să nu mă bag !? Aşa cum vorbeşte fiecare membru, pot vorbi şi eu !... Iar ei vorbesc, s-o ştii tu !...

— Taci din gură ! strigă Axente, dar nu renunţă la mîncat pînă nu termină tot din farfurie.

— Să ştii că oamenii nu mai înghit ; unii mi-au spus-o verde-n faţă : să te potolesc, să te astîmpăr, că altfel...

Îmbrăcîndu-şi dolmanul, Axente rosti cu un fel de milă :

— Şi tu te-ai speriat de gura lor... Axente are relaţii, proasto !... Ce, degeaba ai ajuns şi tu să te plîngi că la noi e „Pun-te masă, scoală-te masă“ ? !... Pentru ca, deodată, să-i fie ciudă pe tonul prea îngăduitor şi să se răstească : Eheee, de cînd te-ai dat tu cu ăia ?... Sau nu ţi-e bine ?!... Ce, tu de-acuma ştii că am duşmani în sat ?!... Am, da' io-s mai puternic !...

Femeia dădu să-i răspundă şi, încă, destul de colţos, dar tocmai atunci intră Ilarie pe uşă : Scuturîndu-se de praf, ca după un drum lung şi aranjîndu-şi frizura, el le spuse bucuros :

— E aranjat. Nu vine el atît de uşor înapoi !... Bătu demonstrativ cu palma în mapa de plastic pe care-o ţinea

subsuoară : Cînd l-am aranjat eu... Ehe, l-am aranjat bine.

Ca să-l facă să vorbească mai puţin, Axente întrebă sec :

— Ţi-au primit actele ?

— Bine-nţeles, rînji Ilarie neavînd starea sufletească de a-l pricepe. I-am ridicat imputarea personală la o sută nouăzeci şi opt de mii şase sute ! Păi cînd eu am demonstrat cu acte, da, actele astea, că...

Axente băgă umărul în el şi-l întrebă şoptit :

— Ţi le-au primit pe toate ?...

— Toate, ce ?...

— Actele, mă, actele !... Ţi le-au primit ?...

Mîngîindu-şi mapa, Ilarie dădu din cap a „ce naiba !“ :

— Păi cum, tovarăşe preşedinte, cum ?!... Dă-i o sarcină lui Ilarie şi nu te doare capul !...

— Va să zică ţi le-au primit... spuse Axente pe gînduri. Şi nu se putu abţine să nu-l întrebe : Mă, ţie nu ţi-e frică ?... Nu-i prea mult ?...

Se uită cu teamă la nevastă-sa, care înadins o tot lungea cu strînsul mesei, ca să le asculte discuţia. Vru să-l ia de mînă să-l tragă afară, dar Ilarie era în acea stare de om mîndru de reuşita misiunii :

— Tovarăşe preşedinte, nea Axente, păi cum, acuma dai înapoi ?!... Cînd eu m-am dus şi-am susţinut, şi...

Atunci se petrecu ceva ce se temuse Axente, ceea ce-l făcuse cu cîteva clipe mai înainte să vrea să-l tragă afară pe Ilarie, ceea ce-l făcea acum să se blesteme că nu l-a scos : Rea, ea apăru ca din senin între ei doi, şi ochii ei încercănaţi erau de data asta neiertători :

— Spurcaţilor !... Aţi căşunat pe bieţii oameni ! Fiindcă sînt frumoşi, harnici, tineri ; fiindcă se iubesc... Spurcaţilor !...

Şi făcu un gest de ură la care, pesemne, ştiindu-l din lunga lor căsnicie, Axente nu se mai putu abţine :

— Proasto !... „Frumoşi şi tineri“, ai ?!... Frumoşi şi tineri, şi pe bărbatu-tău îl lucrează, zic că-i depăşit, că n-are metodă, eheeee...

Dar ea, acum, rîdea ; rîdea arătînd spre Ilarie :

— Ce ehe ?... Aveţi acuma mapă, asta e !... V-aţi făcut cu mapă, te-ai ajuns domnul cu mapă şi acum bagi în ea toate actele spurcate, toate actele cu care...

— Tu să taci ! Că... o ameninţă Axente. Şi-l smulse pe Ilarie.

Dar ea nu se lăsă şi nu-i lăsă :

— Ba nu tac !... Că nu vouă, ci mie-mi spun oamenii : Că nu-i bine ce-ai făcut cu ingineru !...

— Şi de ce ţi-ar spune ţie, mă rog ? încercă Axente fără succes s-o dea la o parte din uşă.

— De ce ?... întrebă ea cu ochi aprinşi. Pentru că eu lucrez cu ei la cîmp, nu stau ca tine mai mult pe la mese cu ştabii !

Nemaiavînd replică şi nici n-avînd cum s-o clintească din uşă, Axente simţi o dorinţă să-i spună ce era mai rău cu putinţă şi i-o trînti, aşa cum ar fi demascat-o într-o şedinţă :

— Imoralo !... Da, eşti o imorală !... O imorală, înţelegi ?! Pentru că ţii cu ei, cînd Radu i-a luat logodnica ăstuia !...

Ea nu se sperie. Privi la Ilarie într-un anume fel şi ridică din umeri :

— Dacă-i prost şi n-a ştiut s-o ţină !...

— Da ?... El e prost ?... Şi noi toţi sîntem proşti. Şi, după mintea ta, ar trebui să ne lăsăm în continuare prostiţi de ăia !... Eheee, madam Axente, ai să vezi tu !... Şi toţi imoralii din sat care le luaţi partea !...

Pumnul lui gros se mişca în aer. Furiile, aşa cum ţi le poate trezi doar o nevastă, fierbeau în el. Iar cînd ea îi mai spuse : „Prea eşti în stare de orice !...“, el se abţinu să nu lovească, sau îşi păstră forţa pentru ce avea de gînd să facă şi-l împinse pe Ilarie :

— Hai, mă, că le-arătăm noi !...

Ieşi ca din puşcă, apăsînd cu o ură fanatică pe glezna aceea ţeapănă a piciorului stîng şi parcurse şoseaua pînă la sediu, tot aşa, cu Ilarie gîfîind după el. De sediu, însă, trecu, intră pe portiţa de-alături şi urcă lovind zdravăn cu piciorul ţeapăn cimentul treptelor de la casa agronomului. Deschise uşa stăpîn, fără să bată, şi rămase surprins doar cînd, dînd faţă-n faţă cu Voica, îi remarcă obrazul îmbătrînit.

— Aha, bine că n-ai plecat încă la cîmp, tovarăşă, rosti el autoritar, noi am venit ca să-ţi spunem...

Ochii ei erau mari şi seci. N-aveau nici o expresie şi nu le păsa de nimic din ce s-ar fi putut întîmpla. El pricepu acest lucru şi-l derută. O privi furios, din pricina propriei sale ezitări, şi, văzînd-o cu fierul de călcat în mînă, aşa cum rămăsese cînd ei intraseră, se răsti la Ilarie :

— Scoate, mă, fieru din priză, că acuşi mai face scurtcircuit şi ardem şi casa asta care-i tot din averea obştească !...

Ilarie se execută. Îşi ceru scuze de la Voica şi-i luă fierul din mînă. Dar în mintea lui era şi altceva : vedea din atitudinea femeii că nu i-ar fi fost străină ideea de a le da cu el în cap. Aşa că luă fierul cu atenţie, îl aşeză pe suportul său şi apoi veni lîngă Axente ca şi cum i-ar fi făcut gardă.

Voica stătea în faţa lor şi, sigur, nu-i vedea ; nu existau pentru ea. Stătea stană, cu obrazul îmbătrînit.

— Aşa, spuse Axente, ca şi cum treaba asta cu fierul de călcat ar fi aşteptat-o. Aşa... Acum, tovarăşă, fiţi matale drăguţă şi eliberaţi imediat casa. Că e casa agronomului. Iar agronomul, cine ştie cît o să întîrzie pe unde e. Trebuie să aducem altul. Aşa că eliberaţi !... Numai dacă nu vreţi să rămîneţi şi cu acela pe care-l aducem...

Ieşi repede, aproape alergînd, şi tot aşteptîndu-se să-l ajungă din urmă, în ţeastă, fierul de călcat.

De-abia cînd intrară la sediu, pe scări, văzu că Ilarie era alb ca varul. Prima dată îi trecu prin minte că acela fusese lovit de fierul de care se temuse el. Apoi pricepu că nu şi dădu să-l întrebe ceva. Dar Ilarie îi şi spunea cu glas stins :

— Păi eu... eu am iubit-o pe femeia asta... Nu trebuia s-o dăm afară ; e groaznic !... Înţelege-mă !... sau în orice caz, nu trebuia să mă iei pe mine cînd i-ai spus toate alea !... Nu.trebuia !

Axente-l împinse cu un deget :

— Filfizon cu suflet de muiere !... Aici e pe viaţă şi pe moarte, mă !... Nu vezi cum se răscoală tot satul ?!... Şi-l apostrofă crunt : E pe viaţă şi pe moarte, iar ţie-ţi arde să fii sentimental !... Acum trebuie să gîndeşti limpede şi să-ţi pui pielea la adăpost !...

20

Cînd Voica ieşi în uşă cu bagajele făcute, pe trotuarul de beton de sub streaşina casei agronomului venea sau, poate, aştepta acolo, Ilarie.

— Voica, îi spuse el frămîntat. Voica, mă doare ce se-ntîmplă cu tine ; eu nici n-am ştiut pentru ce m-a adus Axente aici ; crede-mă, Voica !...

Era spăsit, cu obrazul său de bărbat frumuşel albit de-o remuşcare sau de-o mare grijă. Şi-ntr-adevăr, suferea :

— Voica, eu, dacă tu vrei... eu am aranjat cu ţaţa Domnica, te poţi muta acolo. Uite, acum vin cu camionul.

Voica intră înapoi şi-nchise uşa. De peste gard, din curtea cooperativei, mai multe capete se-ntorseseră către ea. Erau, în primul rînd, femeile acelea care controlau şi cele care cîrpeau prelatele serelor, ca şi în vară, cînd ea venise. Erau apoi magazinerii şi camionagiii, şi oamenii

veniți după produse. Erau mulți, și toți își lăsaseră treburile comentînd. Se iscă, de adevărat sau, poate, numai în auzul ei chinuit de zvonuri chiar o rumoare a acestor comentarii. O febră precipitată o cuprinse. Nu mai dorea altceva decît să termine odată cu chinul, cu obsesia asta. Deschise ușa și-ncepu să ducă lucrurile spre poartă. Din fericire, Ilarie plecase.

Era o zi reavănă în care mijea timid primăvara. Totul arăta gol și jilav. Fără iarbă, fără zăpadă, fără frunze, satul părea că se dezbrăcase de tot, se scuturase de tot și, golaș, aștepta o haină. Te-ntîmpina în aer un sentiment bizar : adia, parcă, o speranță de-nnoire, dar totul era nedefinit, nehotărît și, din pricina asta, trist. Era o vreme de naștere sau de-nmormîntare. Pe trotuarul de sub streașina casei, Voica se chinuia c-un balot mare, verde, o pătură în care legase tot ce nu apucase să-i intre în geamantane.

Trăise un sentiment ciudat, adunînd lucrurile.

Se atingea pentru prima dată de multe dintre obiectele lui Radu și lua decizii, ea singură, în legătură cu ele. Dar le lua. Cu o conștiinciozitate sfîntă. Cu un sentiment de împuternicire, ca și acela care-o făcea să dirijeze irigațiile cu mînă sigură. Pentru că mîna ei trebuia să facă ceea ce nu putea face a lui, mîna ei trebuia să păstreze ceea ce nu putea păstra a lui. Numai astfel lucrurile aveau să meargă înainte, iar timpul avea să fie folosit, nu lăsat să se irosească. Îi așeza în geamantane cravatele, ca și carnetele de însemnări, cu toate că încă nu știa unde le va duce. Dar toate tristețile acelei jumătăți de iarnă în care Radu fusese anchetat se compensau în ea prin datoria miraculoasă pe care și-o făcea față de tot ce-i aparținea lui Radu. Existenței lui fizice, gîndirii lui, planurilor lui. Ea avea datoria să păstreze totul și să continue. Rostul ei în viață acesta era. Și și-l îndeplinea solemn.

Despărțindu-se de casa aceea, de încăperile ei, de pereții ei, se rupea parcă de tot ce însemnase iubire fulmi-

nantă. Acolo petrecuse cele mai fericite zile din cîte trăise ea. I se părea o veşnicie, i se părea a-i fi toată viaţa de pînă atunci. Şi, totuşi, cînd le aduna, erau atît de puţine ! Atît de puţin însemna viaţa ei !... Erau nouăzeci de zile ; mai bine zis, optzeci şi nouă — pentru că una dintre ele fusese revelionul... Îl petrecuseră tot acolo, tot numai amîndoi, şi fusese pentru ea mai plin decît orice An nou petrecut între sute de oameni. Fusese visul iernii aceleia, aşa cum, apoi, urmase coşmarul ei.

Strîngînd şi cărînd lucrurile, vedea totul din nou, ca o dulce petrecere de iarnă care, prin frumuseţea ei rece, îi aduna şi mai mult unul lîngă altul, la lumina lumînărilor, printre crengile de brad. Auzea din nou totul : glasul lui şi glasurile urătorilor, veselia satului care nu făcea decît să-i înconjoare ca un dulce zvon estompat de nămeţi, veselia lor, rîsul lui Radu, rîsul ei, şoaptele lui Radu, şoaptele ei, clinchetele paharelor care niciodată nu poate fi mai rezonant decît atunci cînd sînt doar două, muzica dansului lor, muzica dansului solitar cu care ei doi umpleau lumea.

Îşi rememora toate astea, simţind cum se rupe de ele. Şi ruptura durea, dar ea era nepăsătoare pentru că, undeva, ştia prea bine că era necesară pentru a şi-l putea păstra pe el. Se rupea de amintiri, dar îi rămînea el, cel care i le dăruise. Şi asta era esenţial.

Ca şi în nopţile cînd el venea acasă. Vorbeau orice. Sau, mai bine, tăceau. Dar ea nu-l întreba nimic despre ce se-ntîmpla acolo, iar el nu-i spunea nimic. Ştiau amîndoi prea bine că aceea era moarte. Era timp irosit, timp omorît, cu care nu aveau să se mai întîlnească niciodată, pe care nu aveau cum să-l recupereze niciodată. Şi atunci, nu avea nici un rost ca ei să-l mai şi repete, să-l dubleze, vorbind despre el. Existau împreună, munceau împreună cu îndîrjire, apoi Radu se suia pe motocicletă şi pleca din nou, iar ea rămînea, cu inima mică, mică şi

auzul chinuit fără voie, zile și săptămîni, pînă ce auzea, dumnezeule, de la cele mai mari distanțe cu putință auzea, auzea bătaia motorului lui întorcîndu-se.

Ultima dată, fiind vremea rea, Radu plecase fără motocicletă, iar acum, cel mai greu lucru pe care-l avea ea de luat de acolo era tocmai motocicleta. Împingea cu neîndemînare de coarnele ei și mașina aceasta care, în mîinile lui Radu, dominată de Radu, părea suplă, agilă, ageră, elastică, sensibilă și ușoară ca un fulg, acum era greoaie și nefiresc de îndărătnică asemenea unui animal ce nu-și cunoaște stăpînul. Voica se chinuia cu ea, dar îi era dragă ; o mîngîia și, împingînd-o, era grijulie ca și cum s-ar fi temut să nu-i facă vreun rău. Pentru că această motocicletă o purtase prima dată lîngă Radu, lipită de Radu, și tot ea i-l adusese în ultima vreme pe Radu. Îi era dragă. Poate cel mai drag obiect al lui din toate cele cîte-o înconjurau. Din pricina aceasta, chinuindu-se cu îndărătnicia mașinii, nu-i venea s-o blesteme, ci o mîngîia dulce : hai, draga mea, hai, că Radu... vine și Radu ; vine și vom fi din nou împreună. Hai, hai acum... Pînă cînd, ca un răspuns, de peste gard, auzi glas arțăgos de femeie :

— Haideți, fa !... Ce, de privit ne arde ?!... Haideți s-ajutăm fata !...

O priviseră pînă atunci ?... Cum o priviseră, cum o comentaseră, nu-și dăduse seama. Nu-i mai păsase. Dar cînd se trezi cu mîinile lor calde, ajutînd-o, cînd se simți între mișcările lor inimoase, toată gheața durerilor ei se topi, se muie, de-i venea să plîngă. Într-o clipă, balotul, geamantanele și motocicleta erau luate, purtate și omenia, omenia aceea nețărmurită pe care simțeau nevoia să o manifeste o făcea pe fiecare să vrea să mai ia ceva, să mai ajute cu ceva. Dar se dezmeticiră cu adevărat numai cînd una își dădu seama ce trebuia să întrebe :

— Dar încotro mergem ?... Unde vrei să te duci ?...

Din privirile ei, femeile pricepură. Pricepură că la acest lucru nu se gîndise. Şi atunci, acele ţaţe şi caţe, şi cum ai vrea să le mai spui dacă te iei numai după ce le turuie gura, deveniră ceea ce în fondul lor erau ; inimile lor se arătară mari şi calde aşa cum erau. Începură să se ofere care mai de care s-o ia la ea. Şi-i apucau bagajele şi aproape că se certau între ele :

— O să vină la mine, că doar avem casă, slavă domnului !

— Da' ce, noi n-avem ?!... De ce să nu vină la mine, eu n-am loc pentru două suflete curate ?!...

— Hai, draga mea, c-om sta împreună, că tovarăşu inginer a mai stat la mine înainte de-a se muta aici !...

— Vă mulţumesc, vă mulţumesc, le spunea Voica, şi nu ştia cum să le-mpace, nu ştia cum să le facă să nu mai tragă de bagaje. Într-adevăr, nu se gîndise pînă atunci unde se va duce. Dar, deodată, din intuiţie mai mult, îşi dădu seama ce trebuia să facă. Avea acum impresia că ştia exact unde trebuie să se ducă şi că ştiuse dintotdeauna locul unde avea să se ducă.

— Nu merg la dumneavoastră, eu mă duc, mă duc... spunea ea privind undeva anume.

— Dar cum, pleci ?!...

Femeile se cam speriară, iar unul dintre bărbaţii care, mai reţinuţi, veniseră doar pînă la gard, îi spuse fără înconjur :

— De ce să pleci, domnişoară ?... De ce să pleci dumneata sau tovarăşu inginer ? Să plece alţii !...

— Sigur că da, de ce să pleci dumneata ?!... reluă mai îndîrjit ideea o femeie cu dinţii apăsaţi şi ascuţiţi ca de iepuroaică şi se-ntoarse către toată lumea : De ce să plece ei ?!... Şi nu se lăsă : Lasă că vine ea adunarea generală.

— Şi ce dacă vine ?... o-ntărîtă de peste gard un om cu zîmbet ştirb care tot pocnea un bici.

— Cum, mă, „ce dacă vine" ?! Tu nu ştii ce-i aia democraţie !...

O uitaseră pe Voica. Îşi luaseră ochii de la ea. Ciuda lor se pornise şi acum şi-o mistuiau. Cărau bagajele, dar gura lor spunea mult mai mult.

— Da, tu !... Că din democraţie i se trage şi lui Axente, că altfel nu se mai vedea el stăpîn în satul ăsta !...

— Şi ce, o să-l înveţi tu pe Axente ce-i democraţia ? o-ntărîtă cel de după gard, dar vedeai clar din zîmbetul lui ştirb că-i convenea ce se spunea despre preşedinte.

— Păi ce, dacă nu l-a-nvăţat Vardaru, care-l susţine, o să-l învăţăm noi !... răspunse o alta înfruntîndu-l pe bărbat ca şi cum l-ar fi înfruntat pe preşedinte.

Aceluia tare-i plăcea. Se-nţelese din priviri c-un alt bărbat, care-i preluă insinuarea :

— Păi Vardaru nu mai e, ca să-l susţină atît de focos...

Dar îşi primi răsplata pe loc. Prima femeie nu i-o iertă :

— Nici atunci nu l-ar fi susţinut, măi mămăligă, dacă voi, bărbaţii din sat, aţi fi avut coraj...

— La ce coraj, fa ?...

— La şedinţă ; să spuneţi că Axente a devenit domn !

— Da' voi de ce n-aţi spus ?...

— Las'că spunem, că nu-i timpul trecut !...

Cel cu zîmbetul ştirb, în ai cărui ochi micuţi luminînd şiret pe obrazul neras vedeai cît de mult îi plăcea cum se porniseră lucrurile, îşi repetă, ca un mitralior la ţintă fixă, tirul, fiind acum sigur cît de mult putea s-o întărîte :

— Şi acuma, va să zică, vrei să-l înveţi tu pe Axente ce-i democraţia, a ?!...

— Ehe, ba bine că nu ! sări nu numai aceea, ci şi o altă femeie, o ceacîră şi cu buze groase, care era şi-un fel de şefă de echipă la cîrpit prelate : Să-nveţe, dac-a uitat-o, că mănîncă pîine de pe urma ei domnul Axente !...

Atunci tăcură. Slabă, părăoasă, cu priviri nebinevoitoare, apăruse nevasta lui Axente. Se uită la femei, care nu prea arătară să se intimideze, şi se-ndreptă hotărîtă spre Voica. Aceasta întoarse cheia-n broască încuind, o scoase şi, cînd o simţi ajungînd lîngă ea, i-o întinse.

I-o întinse cu gest ferm, înfruntîndu-i privirile nebinevoitoare. Dar femeia nu i-o primi. Îi împinse mîna cu un gest mult mai moale şi mai mîngîietor decît te-ai fi aşteptat :

— Nu de asta am venit, măi fată ! nu de asta !... Şi-o privi lung ca şi data trecută cînd a simţit nevoia să se mire cît de mult i s-a schimbat chipul... Am venit să-ţi spun să rămîi. Să rămîi aici. Rămîi pînă vine el ; nu te dă nimeni afară, că asta n-o poate hotărî Axente aşa, de unul singur...

Înghesuindu-se şi înghesuindu-le, femeile pricepură.

— Bravo, Sultană !... Va să zică l-ai îmbunat !... Bravo ţie, că era păcat de fata asta, dar făcea şi el un mare păcat !... Va să zică i-ai tras un perdaf aşa cum ştii tu şi l-ai făcut om !... Inimoase, apucară lucrurile gata să le ducă înapoi înăuntru.

Dar Voica le opri. Cu priviri grele şi o înceată mişcare din cap care nu lăsa nici o îndoială.

— Nu, dragele mele ; vă mulţumesc, îţi mulţumesc şi dumitale, dar nu mai rămîn. N-are rost să rămîn, înţelegeţi-mă !... Nu se mai poate să rămîn.

Spunînd toate acestea, îşi luă bagajele trăgîndu-le înapoi spre poartă. Acolo, mîngîind parcă şi el motocicleta cu pasiunea molipsită de la Radu, apăruse Firuţă. Tăcea, şi nici măcar un gest nu făcea, fiindcă ţinea amîndouă mîinile pe coarnele ei. Faţa lui, cu un obraz ceva mai colţuros decît celălalt, nu exprima nimic. Şi numai ochii rotunzi şi mici arătară, dintr-o singură clipire, că pricepuseră totul. Apucă un balot, îl aşeză pe şa, puse şi-un geamantan alături şi, spre nedumerirea femei-

lor care rămăseseră-n poarta casei, porni cu Voica după el, amîndoi, tăcuţi, fără să mai schimbe măcar o privire.

Mergeau astfel, cînd, în mijlocul drumului, apăru Ilarie. Avea ochi tulburi şi se opri lîngă Voica, nu prea sigur pe picioarele sale :

— De ce-ai plecat ?... L-am convins să te lase. Nu ţi-a spus nevastă-sa ?...

Ea nu-i răspunse. Trecu pe lîngă el cu priviri absente.

— Voica !

Ilarie o prinse de mînă. O prinse şi o reţinu :

— Dacă vrei, vino la mine. Te-aş ierta. Imediat te-aş ierta !...

Voica se smulse şi porni înainte împingînd la motocicletă. Îi ardeau obrajii. Şi împingea cu ură, dorind să iasă cît se putea de repede din strada aceea unde privirile ei înfipte-n pămînt simţeau privirile celor de pe margini. Lumea nu pricepea rostul miliţianului. Unii spuneau sau bănuiau că li se confiscase totul ; alţii contraziceau această idee cu un argument foarte credibil : „Nu se poate totul ; ei n-are ce să-i ia, pentru că nu e măritată legal cu el !“

Mergea cu privirile-n pămînt şi i se părea strada aceea nesfîrşită. Cînd, deodată, simţi o mînă aşezîndu-i-se pe umăr. Şi răsuflarea lui Ilarie, pe care-l ştia în spatele ei :

— Voica, vino la mine, Voica... Vino la mine, pe ăla tot o să-l mănînce puşcăria !...

Atunci, tocmai din capătul străzii, din poarta casei agronomului, unde rămăseseră femeile ce-o ajutaseră pe Voica, se auzi ca un chiuit :

— Ia, ia !... îl bate, tu ; pă Ilarie !... Şi ce-l mai bate !... Hai şi noi !...

Voica lovea cu sete. Lovea răzbunîndu-şi toate umilinţele şi toate chinurile. Lovea şi nici nu auzea bolboroseala lui Ilarie :

— Voica, eu sînt cavaler, eu nu pot să dau într-o doamnă, Voica, nu profita de ocazie...

Ea lovea şi mişcările îi erau atît de molipsitoare, încît femeile, care veniseră-n goană, simţiră nevoia să dea şi ele.

Văzînd că se strîng oamenii, şi mai ales femei întărîtate, Firuţă trase de motocicletă pornind spre marginea drumului. Văzîndu-l, Ilarie uită că era lovit şi striga ca o ameninţare :

— Pleci ? Te retragi ?... De ce nu intervii ?!...

Atîta trebui. Femeia aceea vînjoasă, cu dinţii teşiţi, ca de iepuroaică, se repezi la el :

— Fătălăule, acuma vrei să te apere miliţianul de nişte biete muieri !...

Ilarie scăpă o-njurătură şi fugi. Sau, mai bine zis, o rupse la fugă şi, cînd se simţi mai în siguranţă, înjură. Frumosul lui costum era mototolit ; îndepărtîndu-se, el şi-l mîngîia cu mîna. Dar atît le trebui femeilor : să-i audă înjurătura. Năvăliră toate după el. Firuţă coti pe-o uliţă lăturalnică şi se pierdu. Ilarie remarcă aceasta. Vru chiar să-l strige, să-i atragă din nou atenţia asupra datoriei lui. Dar nu mai apucă. Stolul de femei îl năpădise şi-l împingea spre zidul bisericii. Acolo, ca pe-un mucenic îl bătură, pînă cînd, în inimile lor sentimentale, se domoli şi se răzbună toată tristeţea pe care le-o produsese starea Voicăi. Plîngeau de mila ei, dădeau în el, şi-i strigau :

— Nenorocitule, care te iei de noi, nişte biete femei neputincioase.

Răstignit de zidul bisericii, el simţea cît de putincioase erau. Loveau cu îndîrjire, iar pe de lături, oamenii rîdeau, nu atît de starea lui, cît de caraghioasa furie a muierilor.

Această caraghioasă furie pe el îl cam costa. Icnea înfundat şi nu mai spunea nimic, de teamă să nu fie lovit mai rău.

Ieşi şi popa, în uşa din spatele altarului, dar furia lor tot nu se domoli. Le-ntărîta rîsul bărbaţilor din jur

care — spre nefericirea bietului Ilarie — rîdeau de felul în care ele îşi manifestau furia.

Numai Voica ridicase de multă vreme legătura cea căzută pe jos şi, neobservată, plecase pe-o ulicioară strîmtă care, printre nişte garduri de nuiele, o scotea afară din sat.

21

Mergea singură printre cîmpuri. Imense, rotindu-şi din toate părţile pămînturile negre în jurul ei, acestea parcă-i însoţeau durerea. Mergea pe-o cărăruie îngustă, lucind argintiu printre pămînturile jilave, sub cerul cu nori deschişi, pe care nu-i spărsese încă nici un tunet. Era un fir în imensitatea aceea de cîmpuri şi cer. Un fir împins de nişte nebănuite vînturi într-o direcţie necunoscută. Şi, numai dacă te-ai fi apropiat de ea, numai privindu-i chipul profilat pe cerul de cositor în încăpăţînata mişcare cu care înainta, îţi dădeai seama că femeia aceea cu ochii îngustaţi în faţa luminii difuze a primăverii şi obrazul înăsprit în dîrzenia cu care înainta prin curenţii de aer ai cîmpiei avea o direcţie. Era, pe acel întins, cînd un fir alunecînd mărunt şi trist printre ogoarele atît de negre încît băteau în albastru, ca oţelul, cînd un chip întreg şi aspru desenîndu-şi pe tot cerul profilul frumos, de o voinţă limpede, care trecea dincolo de tristeţe. Cu mers hotărît, demnă, înainta pe drumul pieziş al urmelor lăsate de tractoare, spre o direcţie anume, care, în imensitatea aceea rotundă, lipsită de direcţii, putea fi mai degrabă simţită decît ştiută. Şi nu se opri decît atunci cînd, pe ogorul proaspăt, cu acoperişul ei puţin povîrnit, ca o pălărie aşezată glumeţ, începu să se distingă casa dintre cîmpuri.

Atunci, pentru o clipă, Voica se opri în mijlocul întinsului. Poate că de-abia în clipa aceea îi deveni clar că într-acolo trebuia să se ducă. În apele depărtărilor, casa parcă îi zîmbea. Îi zîmbea şi căpăta chipul lui.

Porni întins, nerăbdătoare. Ştia acum totul. Tot ce avea de făcut. Şi, cînd ajunse, nu se opri decît ca să lase legătura. Se apucă de treabă, ca şi cum venea la casa ei dintotdeauna.

Norii de cositor aduceau plafonul cerului jos, întinzînd cîmpurile sub el. În mijlocul lor, un fum drept ca un ţăruş de centru se ridica din soba casei. Înăuntru, Voica privea cînd la tavanul cu floricele surîzătoare ca nişte copii prostuţi, cînd la ferestrele pe care le aşezase-n ţîţîni. În ele fluturau, da, fluturau bluza ei şi cămaşa lui Radu. Le vedea bine cum fluturau.

22

Au descoperit-o de-abia după trei zile. Privind nesfîrşitul şi auzind ceva ce numai pentru auzul ei se aduna din adîncul cîmpiei. Cu părul legat ţigăneşte, într-o cîrpă roşie, şi poalele mult suflecate deasupra pulpelor albe, ea frămînta în picioare lutul şi paiele într-o groapă săpată lîngă casă. Le frămînta, şi noroiul îi mîngîia gleznele ca atunci, stropii îi săreau pe piept şi pe faţă, ca în goana motocicletei, apa murdară şi groasă îi atingea genunchii, îi încleia mîinile. Iar ei i se părea că alunecă şi cade, şi cade...

Tare-ar mai fi căzut ! S-ar fi întins în noroiul moale, ştiind că el vine din urmă şi-o ridică, şi rîde de faţa ei mînjită, şi-o ia ca pe un fulg aşezînd-o în şaua motocicletei... Tare-ar mai fi căzut !

Dar ştia că nu se poate aceasta, şi frămînta lutul cu cerbicie, frumoasă în truda ei, ştergîndu-şi cu braţul stro-

pii care-i săreau pe faţă şi călcînd lutul ca-ntr-o silă, ca-ntr-un destin. Nici nu se mai întreba de ce făcea asta. Instinctul care-o îndemna să lucreze crîncen era mult mai puternic decît orice raţiune. Simţea adierile primăverii sub care respira cîmpul şi lucra intens, dăruită total, aşa cum la vremea asta lucrează păsările făcîndu-şi cuibul. Făcîndu-şi-l şi neîntrebîndu-se care raţiune le obligă să şi-l facă. Neîntrebîndu-se, tocmai pentru că raţiunea de-a şi-l face se află născută în ele, superioară oricărei puteri de înţelegere. Ele există, tocmai pentru a-şi face cuibul, în fiecare primăvară, cînd cîmpurile respiră moale o căldură de viaţă ce vine din straturile unde seminţele încolţesc.

Muncea dintr-un instinct mai puternic decît orice întrebare pe care şi-ar fi pus-o. Frămînta lutul, îl căra legănîndu-şi efortul sub greutate şi lipind pereţii casei aceleia dintre cîmpuri. Îşi clădea căminul. În ciuda tuturor necazurilor abătute asupra ei, ridicîndu-se peste ele şi călcîndu-le-n picioarele cu care călca lutul, fără vreun plan, fără vreun gînd precis, ci dintr-un mare şi sfînt instinct, ea îşi clădea căminul tot aşa cum, sub streaşină, cu ţărînă cărată-n cioc, rîndunelele îşi făceau cuibul.

Aşa o găsiră femeile, întîmplător, trecînd într-o remorcă dinspre partea aceea de cîmp.

— Ie-te, tu, repară cineva casa americanului !...

— Voica !... E Voica ! Ia stai, mă !... Opreşte, mă, belitule, nu mai goni tractoru aşa, că-i Voica !...

Năvăliră toate, se-mbulociră pînă pe marginea gropii de lut, se-mpinseră care mai de care s-o privească sau să-i spună :

— Vai, ce ne mai speriaşi, domnişoară, c-ai dispărut ; vai, ce ne mai speriaşi !... Da' ce faci aici ?!...

Pînă cînd una mai de iniţiativă le repezi într-un fel în care parcă şi-ar fi răspuns sieşi :

— Da' ce-ntrebaţi, nu vedeţi ce face ?!... Mai bine puneţi mîna şi voi !...

Peste un ceas, erau toate la treabă, de parcă nu plecaseră de la cîmp tocmai ca să-şi facă fiecare rostul pe la gospodăria ei. Erau la treabă, ca furnicile, roind din casă afară şi cărînd, şi scoţînd, şi potrivind şi spălînd, şi lipind, şi minunîndu-se :

— Măi, numa c-o să m-apuc de dres casa americanului nu-mi trecea prin minte azi-dimineaţă, cînd am plecat de-acasă !...

— Lasă tu, că multe nu-ţi trec prin cap, şi tot le faci ! spunea cu înţeles femeia aceea hîtră, cu dinţii împinşi, ca la iepuroaică. Şi chicotea mărunt frămîntînd în groapă alături de Voica.

Aşa le găsi Firuţă, care veni în goană pe motocicletă aducînd bagajele :

— Tovarăşă Voica, să-mi faceţi mie una ca asta, tovarăşa Voica !...

— Lasă, mă, şerifule, îl linişti aceeaşi femeie din groapa cu lut, domnişoara nu se pierde ! Tu ai grijă de Ilarie, că ăla-i neajutorat !...

Dezbrăcîndu-şi vestonul, miliţianul se apucă să cîrpească duşumelele. Şi se simţea chiar bine între atîtea muieri gureşe.

A doua zi, ele veniră şi cu bărbaţii :

— Hai, că dacă nu ne-a-ntrebat şi pe noi cînd v-au scos de-acolo, facem noi adunarea generală aici.

Voica se trezi cu mulţime de lume în jurul ei. Muncind. Munceau şi sporovăiau. Numai ea tăcea. Nu avea nici odihnă, nici habar de oboseală. O purta un singur instinct : să pregătească acea casă pentru el.

Cîndva, pe seară, un camion se opri pe drumul desfundat stricînd liniştea sau, mai degrabă, peisajul acela al cîmpurilor întinse în pămîntul cărora mijea firul verde. Din el coborî, încărcată cu lucrurile mărunte care mai rămăseseră prin casa agronomului, nevasta lui Axente. După ce ea intră, cam ferit, ducînd trei scaune unul peste altul, Voica îl văzu şi pe Axente.

— Sînt lucrurile tovarăşului, mormăi el punînd scaunele jos şi apucînd din camion masa ; şi le-a luat în rate, ştiu eu !...

Şi se ferea de ochii ei mari, care treceau parcă peste ei. cuprinzînd zarea.

Muncind zdravăn la descărcat, nevasta lui Axente îi spuse :

— Să te abţii, fată, să nu-l baţi ca pe Ilarie !... că, dacă sări, află că săr şi eu pe el !... Nu-i păsa de nimic ; parcă n-avea nimic sfînt, sau, în orice caz, n-avea nimic sfînt faţă de bărbatu-său : ...Ţi-am adus lucrurile, că-s ale lui Radu, spuse, punînd umărul la coborîtul şifonierului... Ţi-am adus lucrurile şi l-am adus şi pe el ca să-ţi spuie !... Şi zborşindu-se la preşedinte : Spune-i, Axente, spune-i, că destul ai nenorocit-o pe biata fată !...

Lui Axente nu prea-i venea la îndemînă. Îşi simţea autoritatea şifonată. Îşi scutură mîinile mari şi spuse cu privirile îngustate, în aşa fel încît să nu i le poţi vedea :

— Am venit să te rog să lucrezi la noi la irigaţii. Să vii la lucru, că avem nevoie...

Stătea drept ; ceva învinsese pesemne-n el. Şi Voica simţea că gestul lui nu era făţarnic. „Aici sînt treburile cooperativei, sînt bani cheltuiţi şi trebuie să luăm măsuri“, spunea atitudinea lui de om care-şi călcase acum pe inimă. Cu toată încrîncenarea momentului, Axente i se arăta într-o altă faţă. Ceva, un sentiment drept învinsese în el făcîndu-l să vină aici din nişte obligaţii de care era foarte conştient, de ochii cu care-l privea satul şi, pe care, îi ştia el prea bine.

Cu toată durerea ei, Voica putea chiar să-l înţeleagă. Şi cine ştie cum i-ar fi răspuns dacă el n-ar fi simţit nevoia să adauge :

— Eşti, doar, tehniciană ; am nevoie să-l înlocuieşti pe inginer, înţelegi ? Că el cine ştie cînd vine şi sînt bani mulţi cheltuiţi !...

Asta o orbi. Strigătul ei răsună pesemne deasupra tuturor cîmpurilor. Îl dădea afară. Îl dădea afară pe Axente din casa ei. Şi simţea, pentru prima dată, că era în casa ei, aranjată de ea, pentru ea şi pentru Radu şi că, acolo, era stăpînă, putînd să nu permită nimănui să vorbească în vreun fel de Radu. Mînia ei avea accente joase şi ameninţătoare şi totul se-nvîrtea în jur, toate cîmpurile... Numai casa, casa pe care-o pregătise pentru el, rămînea dreaptă, şi-o sprijinea cu zidurile ei, şi-i dădea tărie, stabilitate pe pămîntul acela.

Şonticăind, Axente se dădea-napoi prin locul porţii lipsă, în vreme ce nevastă-sa, în loc să-i dea lui vreo atenţie, mîngîia cu palmele ei osoase braţul Voicăi :

— Strigă, puică ; strigă mai tare, că aici tot nu aude nimeni şi, dacă strigi, te linişteşti, aşa-i făcut omul : strigă, se răzbună pe necaz şi se mai linişteşte !... Hai, strigă, c-am strigat şi eu destul la el... Nu te ruşina, că el merită să strigi, iar aici tot nu ne-aude nimeni ca să ne facem de rîs !... Hai, mă, ce stai, strigă şi ea la şofer, pune mîna !...

Voinică, apucă mobilele cu şoferul şi le bagă în casă. Cînd termină, veni la Voica şi-o prinse cu braţul pe după umeri :

— Văd că te-a-nveninat şi-ai rămas stană... Lasă că trece. Şi să vii la lucru, că asta nu i-am spus-o eu să ţi-o spună. Asta ţi-a spus-o el, că are cap pentru treburile cooperativei ! Să vii, draga mea, cînd te-i linişti. Pînă atunci, muncim noi pentru tine cum ne-om pricepe, n-avea grijă !...

Rămaseră amîndouă privind cum, şonticăind printre cîmpuri, Axente se făcea mai mic, tot mai mic, de parcă s-ar fi îndepărtat şi s-ar fi micşorat concomitent, cu mişcări mecanice : cîte-un pic la fiecare şchiopătat.

Cînd plecă de la ea, ca o vrăjitoare, nevasta lui Axente scoase de undeva, fără să ştii de unde, o pereche

de pui zdraveni, o găinușă și un cocoșel și, din poarta nepusă, îi aruncă în curte :

— Să-ți fie de prăsilă, ca să simți că ești la gospodăria ta !

Și plecă. Grăbită, ca nu cumva s-o mai audă pe ea ce i-ar fi spus.

Voica, într-adevăr, i-ar fi spus ceva. Ar fi întrebat-o, adică, de unde și pînă unde o asemenea atenție, atîta grijă ?... Cu toate că bănuia : nu de ea, de Voica, îi păsa femeii aceleia ciolănoase. Ci de dragostea lor, a ei, și-a lui Radu. O impresiona dragostea lor. Și, matură cum era, simțea de datoria ei s-o ocrotească. Instinctul ei bun o făcea să simtă nevoia să le ocrotească dragostea ca pe-o floare frumoasă de care ea nu mai putea avea parte. Și cine știe, căldura asta a ei se răsfrînsese, ca un regret tîrziu, și-n sufletul încîinoșat al lui Axente.

23

— Cum de-ai știut că te-aștept aici ?... îl întrebă ea cu ochi mari, neîndrăznind nici să-și apropie, nici să-și îndepărteze mîna de bărbie, parcă i-ar fi fost teamă să nu-i alunge imaginea.

Dar el era adevărat, în carne și oase, cu privirile ceva mai triste numai, și cu degetele tremurînde atingîndu-i obrazul :

— Ai slăbit, Voica... Te-ai chinuit, nu-i așa ?... Și adăugă repede, nu din dorința de-a se corecta, ci dintr-o mult mai adîncă nevoie de a-și confirma ceea ce vedea : Ai slăbit și ești mai frumoasă !...

Abia atunci ea îndrăzni să coboare mîna, s-o prindă pe a lui și să-l tragă înăuntru :

— Vino. E casa noastră. Eu am făcut-o. Ele m-au ajutat ; toți m-au ajutat. Și nu din milă m-au ajutat.

Dac-ar fi fost din milă, nu i-aş fi lăsat... Din omenie. Din gîndurile lor bune pentru tine. Vezi tavanul !... L-am spălat şi acum florile strălucesc. Vino, e casa noastră ; de aici nimeni nu ne mai poate da afară !...

El trecea pe lîngă vatră şi vedea focul, aşa cum îl aprinsese prima dată, cu toate că acum zidul ei era lipit şi văruit, iar fumul nu avusese destulă vreme ca, furişîndu-se pe lîngă buză, s-o înnegrească... Mîngîia ferestrele prin care se vedea nesfîrşitul cîmpului şi i se părea că-n ele flutură cămaşa ei şi-a lui, cămaşa lui şi-a ei, spre depărtările încinse de ceţurile primăverii... Se aşează apoi pe pat şi, nu ştia de ce, dar simţea că se aşeza pe patul lui dintotdeauna, că se afla în casa lui dintotdeauna, că totul îi era familiar şi al lui, că acolo îşi avea rostul şi locul, dintotdeauna, cum, dintotdeauna, Voica venea către el, cu pielea albă şi curată şi reavănă, ca atunci cînd se spălase în ploaia de afară.

Era la el. Simţea din plin. O simţea prin ea, prin bucuria cu care ea îl primise în casa pe care i-o pregătise şi-n care îl aşteptase. Iar dragostea lor nu mai era dragoste, ci un legămînt sfînt sau drăcesc. Şi sfînt, şi drăcesc şi, mai degrabă, pămîntesc. Pe atît de pămîntesc, pe cît de fierbinte şi de cuprinzător era trupul ei, trupul ei chinuit care-l aşteptase şi care venea acum reavăn, îmbăiat în ploaie şi-n aburul de germinaţie al cîmpurilor acelora nesfîrşite.

Era la el, era la el, era la el acasă, pentru că totul se simţea făcut de mîinile ei, care acum îi mîngîiau cu degete prelungi, graţioase-n nedumerirea cu care tremurau încă între durere şi bucurie. Şi-i simţea răsuflarea fierbinte, fără de care ştia, ştia acum prea bine, că n-ar mai putea trăi, că n-ar mai putea concepe lumea asta. Îi privea ochii, luciul lor fierbinte, şi vedea oglindindu-se-n ei naivele flori cu zîmbet copilăresc de pe tavan...

— Nu ţi-a fost greu ? o întrebă el cîndva, tîrziu, jucîndu-se cu părul ei răvăşit pe perna albă.

— De ce să-mi fie ?... Aveam de pregătit casa pentru tine, asta era toată viaţa mea !... De ce să-mi fie greu ?...

— Ai lucrat şi la irigaţii ?...

— Am lucrat. Dar tu, Radu...

Se opri. El îi vedea gîtul frumos cum se arcuia deasupra privirilor lui ca-ntr-un semn de-ntrebare şi-i simţea dorinţa cenzurată. Ştia, ştia prea bine de ce : pentru că ea nu-l întreba niciodată ce se-ntîmpla acolo la anchetă, pentru că ea îl înţelesese şi nu voia niciodată să repete timpul acela mort, timpul care lui îi murise nelăsîndu-i să facă altceva. Vru s-o dezlege de jurămîntul ăsta. Acum se terminaseră toate. Îi ridică părul, care cădea negru peste piept şi linia albă a gîtului, i-l cîntări greu în palmă şi, lăsîndu-l să cadă înapoi, îi spuse :

— Întreabă-mă, de ce nu mă întrebi ?...

Ea se gîndi. În ochii ei inteligenţi se schimbară luminile mai multor întrebări. Pînă la urmă, alese. Nu ceea ce i-ar fi satisfăcut curiozitatea, ce-ar fi dus la poveşti dureroase şi pentru el, amintindu-şi-le, şi pentru ea, cunoscîndu-le. Ci ceea ce era important, într-adevăr important pentru el, important pentru ei, de acum înainte:

— Cu teza, cu teza ce faci?... Ai mai avut vreme să te gîndeşti la ea ?...

El îşi trase mîna. Nu mai simţi nevoia s-o mîngîie :

— Ştii ferma de la Nisipuri ?

— Acolo te-au dat !...

— Da, acolo, răspunse el repede, ca să treacă peste indignarea ei.

Dar nu reuşi.

— E numai pămînt sterp, nisip !... Ce-o să faci cu teza ?

— E ca și aici ; numai că trebuie s-o iau de la început. E chiar mai greu decît aici, așa că demonstrația va fi și mai puternică. Înțelegi, Voica ; de ce mă privești așa, straniu ?... Voi munci acolo, voi plăti ce e de plătit, îmi voi continua teza. Asta e tot.

Ea se ridicase. Își strîngea părul. Era cu capul plecat spre a-și prinde cocul. Și, deodată, cînd ridică fruntea, sub lumina ei albă i se văzură ochii arzînd :

— Să fie blestemat Vardaru !... Numai el te-a-mpins.

— Voica, ce să mai discutăm. Sînt pagube, cineva trebuie să le plătească.

— Și ți-au lăsat toți banii, atît de mulți, cîți erau la început ?...

— Voica, tu știi prea bine că eu am de făcut teza ; de ce să-mi pierd timpul cu judecățile, nu mi-am pierdut pînă acum destul ?...

Ea nu mai putu da dovadă de tărie. Veni la el, se lipi de pieptul lui încheindu-i încet, cu gesturi rare și mîngîietoare, nasturii cămășii :

— Eu, spuse în șoaptă, ca și cum ar fi vrut să uite, eu de asta m-am mutat aici, între cîmpuri. Sînt cîmpurile pe care tu le-ai lucrat, de asta m-am mutat între ele. Tu trebuie să rămîi aici !

— Voica, ți-am mai spus : dreptate se face ; pînă la urmă, se face. Noi nu ne pierdem timpul s-o căutăm. Avem ceva mai bun de făcut.

— Și cînd pleci ?... mai întrebă ea depărtîndu-se ca și cum ar fi vrut să-l privească tot, să-l cuprindă în întregime pe retină și să și-l păstreze așa.

— Nu plec ! zîmbi Radu venind spre ea și trăgînd-o lîngă vatra unde se stinsese focul. De ce să plec ?... M-am gîndit mult cînd eram departe de tine...

Ieși cu ea pe sală, o luă în brațe, o așeză pe motocicletă :

— Cine-a făcut motocicleta asta să strălucească ?

— Eu ; o ştergeam, o lustruiam, şi parcă te alintam pe tine.

— Cred că atunci cînd tu o lustruiai şi-o ştergeai eu mă gîndeam la ea. Da : Ea te va aduce la mine, ea mă va aduce la tine. Chiar pînă te mut şi pe tine acolo nu vom fi niciodată despărţiţi. Înţelegi ?

Ea nu răspunse. Rămase aşa, mîngîind manetele strălucitoare ale motocicletei şi îngînînd :

— Ea mă va aduce la tine ; ea te va aduce la mine...

— Da, ea va scurta despărţirile noastre, spuse Radu convins şi o luă de mînă trăgînd-o în casă : Am ceva pentru tine. Adică pentru noi...

Voica veni supusă. Cu paşi mici de fetiţă curioasă. Şi, văzînd în mîna lui cutia cu verighetele, se intimidă. De-a dreptul se intimidă.

— Radu !...

Mai mult nu putu să spună. Îi luă mîna, i-o mîngîie, i-o mîngîie mult, o duse la obraz şi-o ţinu aşa, cine ştie cîtă vreme, ca un copil.

Cînd ridică privirile, o undă de umor strălucea în ele :

— Te-ai gîndit bine ?...

— Să fii convinsă ! Altceva mai bun de făcut tot n-am avut acolo...

— Radu, uită-te bine la mine. Am îmbătrînit, faţa mi s-a înăsprit, toată lumea spune asta !...

El dădu din cap neîncrezător :

— Tu eşti aceeaşi pentru mine, tu nu poţi fi alta : Uită-te bine la noi şi-ai să-ţi dai seama de asta.

O duse în faţa oglinzii spre care ea privi cu ochi mari, uimiţi şi exclamă :

— Într-adevăr, aşa-i !...

Aşa era. Lîngă el, alături de el, plecîndu-şi capul pe umărul lui mare, era iarăşi Voica aceea voioasă şi îmbujorată, cum venise în sat. Era iarăşi, chiar dacă două

dungi îi tăiau ceva mai adînc obrajii. Pentru că lumina ochilor îi revenise.

Şi era acum convinsă că atîta vreme cît va fi lîngă el, atîta vreme cît îşi va simţi creştetul sprijinit pe umărul lui lumina din ochi nu i se va stinge.

Da, simţea şi ştia, ştia şi simţea : venise spre Radu aşa, dintr-o atracţie care nu se explică şi căreia nu-i cauţi explicaţie. Dar totul a crescut, a crescut imens în sufletul ei, descoperindu-l din ce în ce mai mult, din ce în ce mai adînc. Firea lui, gîndurile lui, ambiţiile lui, dimensiunile nebănuite ale sufletului lui erau pentru ea tot mai mare prilej de uimire şi satisfacţie. Cinstea lui, preocupările lui, pasiunea lui o covîrşeau pe măsură ce el i se descoperea : firesc şi sincer şi blînd şi pasionat.

Nu, nu îmbătrînise, nu se înăsprise, decît atunci cînd fusese departe de el. Acum, chiar dacă obrazul alungit mai păstra semnele acelea, ochii, bucuria lor, căldura pe care-o căpătau de la el infirmau totul.

— De unde sînt astea, Voica ? Ce sînt ?...

— Care ?...

— Perdelele, ştergarele, faţa de masă ?...

— Sînt zestrea mea. Dincolo nu-mi venea să le despachetez. Dincolo nu eram la noi.

— Sînt zestrea ta...

— Da. Făcute de mine. Fiecare fată, la cămin, asta făceam seara : ne brodam zestrea.

— Cîţi ani ?

— Toţi. Nu-ţi spuneam ?... Asta făceam seara. Nici nu ştiam ce-i acela măritiş, dar de brodat, brodam ; şi ştiam că ne brodăm zestrea...

Ciudat lucru, dar florile mărunte ale ştergarelor aveau ceva din nedumerirea naivă a florilor de pe tavan.

— Da, Radu, ai dreptate. Am să-nvăţ şi eu să merg pe motocicletă. Ea va scurta despărţirile noastre !

24

Cînd aprilie se cobora discret în ploaie de flori albe şi alb-roze, iar cîmpurile îmbrăcau peria verde a grîului, deasupra lor plutea ca o pulsaţie a renăscutei case dintre cîmpuri bătaia motorului motocicletei.

Bătea rar, şi deodată accelerat, parcă ajunsese de neconceput verdele tînăr al cîmpului în lumina lui duminicală, fără bătaia asta.

În jurul casei, ţinută încet de Radu ca un mînz ce trebuie îmbunat, motocicleta purta cu neîndemînare trupul încă temător al Voicăi. Întîi, în linii drepte, cîrmind cu greu ghidonul la întoarceri. Apoi, în cercuri mici, păstrîndu-şi bine echilibrul. Mai apoi, în cercuri mari, largi, cu oarecare siguranţă, pierdută doar rareori, cînd privirile ei le căutau pe-ale lui şi se redresau întîlnindu-le. Şi apoi, în cercuri şi mai mari, tot mai des repetate fără oprire, cu el, încordat şi grijuliu, stînd în mijloc gata să sară, iar ea, atentă, strîngînd din dinţi şi mergînd, mergînd, mergînd, schimbînd vitezele, ambalînd, gonind, scăldată-n bătaia vîntului de aprilie. Gonea, şi cînd se simţea liberă, uşoară, stăpînă pe motocicletă, atunci ştia că depărtările dintre ei nu vor mai conta, că nu e un capăt de lume pînă în partea cealaltă a judeţului şi că fiecare motocicletă îi va aduce unul la celălalt comprimînd distanţele şi duratele, ţinîndu-i aproape, aproape. Sub supravegherea lui sigură, competentă, Voica gonea cu părul în vînt, rîzînd şi alintîndu-se în aerul pe care-l tăia goana ei. Iubea şi mîngîia motocicleta ca pe-un mînz drag şi inteligent care vine la tine, te priveşte cu ochi calzi şi-ţi mănîncă zahăr din palmă.

Începuse să se ştie din depărtare dacă ei sînt acasă sau nu după bătaia motocicletei. Aşa îşi dădură seama cei care traversau cîmpul.

Executorul judiciar venea însoţit, după cum cerea legea, de contabil şi de miliţian. Contabilul era Ilarie, miliţianul — Firuţă.

Poarta era pusă. O făcuse Radu. O făcuse din şipci late pe care le vopsise cu verde şi, pe vopseaua verde, stropise cîteva floricele aşa cum erau pe tavanul americanului şi pe ştergarele Voicăi.

O deschise Firuţă. Ilarie o-nchise cu grijă la loc, pierzînd cît mai mult timp cu asta, pentru ca să rămînă mai în urmă.

Totuşi, trebui să se apropie de cerdacul în care, cu gest automat, aproape fără să privească hîrtiile întinse de portărel, Radu le semna.

Se apropie şi, căutînd un moment potrivit, îşi făcu datoria spunînd :

— ...Şi tovarăşu' preşedinte zice că n-avem încotro acuma ; asta-i legea !... Dacă Vardaru era întreg, poate că-l mai convingeam cumva : dar aşa, el v-a trimis în judecată, şi s-a betegit...

Ridică mîinile în sus a „ce să-i faci !", cu toate că nimeni nu se uita la el ca să-i remarce gestul.

Obişnuit să fie tratat cu duşmănie din pricina funcţiei pe care o exercita, executorul judecătoresc, un om slab şi fără vîrstă, cu obrazul care cînd părea de băiat subnutrit, cînd de vîrstnic bolnav de stomac, arătă hîrtiile ţinute de degetele sale cu unghii bombate, ca de tebecist, şi-şi rosti fraza tip.

— Exemplarul doi rămîne la dumneavoastră. Poftiţi ! Acum, împreună cu tovarăşii constituiţi în comisie, vom proceda la inventariere.

Păşeau prin încăperi încet, ca într-o casă de mort. Vorbeau în şoaptă şi se-nţelegeau mai mult din priviri, în legătură cu denumirile lucrurilor, aşa cum trebuiau trecute în procesul-verbal.

Radu mergea alături de ei. Voise să rămînă afară, dar, cu o frază la fel de şablon, rostită cu plictisul stereo-

tipiei, executorul care, din unghiul în care stătea i se părea un copil îmbătrînit prematur în lupta cu limbricii, îi explică faptul că legea prevedea prezenţa lui ca absolut necesară, deci, era rugat să se afle alături de comisie. Aşa că trebuia să meargă lîngă ei, să mişte cîte-un pas cînd se mişcau ei, ca-ntr-un ritual de chin pe care-l suporta cu voinţă, cu multă voinţă, ca să nu izbucnească.

Din încăperea alăturată, întotdeauna din încăperea alăturată, simţea prezenţa Voicăi. Nevăzută, neauzită, o intuia încordată şi atentă toată, simţind parcă prin pereţi reacţiile lui, toate reacţiile, pînă la cele mai mici şi mai neobservate. Şi amplificîndu-le, trăindu-le ea de zece ori mai dureros. O dată, o şi văzu. Cînd treceau dintr-o încăpere în alta. Ei intrau şi ea ieşea, pentru a se plasa dincolo şi ai fi iarăşi alături de el, în ciuda pereţilor groşi şi opaci. O văzu o clipă şi apoi nici nu ştiu pe unde se strecură. Era ca o nălucă, sau ca o ştimă ; era duhul bun al acestei case, care transmitea viaţă acestei case şi-o ţinea caldă pentru el, şi-o însufleţea pentru el, şi-i dădea sens acolo, între cîmpurile imense. O simţea alături de el, umbră pe umbra lui, cum se mişca odată cu el, cum tresărea odată cu el, cum făcea cîte-un pas mic, exact aşa cum îl făcea şi el, în spaţiul restrîns al camerei, trecînd cu „comisia“ de la un obiect la altul.

Şi singurul lucru pe care nu-l putea suporta era gestul mecanic pe care executorul îl făcea după trecerea în procesul-verbal a cîte unui obiect, cînd băga mîna în buzunarul stîng, apuca cu unghiile sale ca nişte bile un capăt de cretă, făcea cu un scîrţîit enervant o cruce pe lucrul notat şi punea grijuliu la loc capătul de cretă în buzunarul stîng.

Scîrţîitul acela al cretei, care părea că-i produce chiar plăcere portărelului, îl enerva groaznic, îl făcea să strîngă dinţii şi, mai ales, s-o simtă dincolo de perete pe Voica suferind invers, adică suferind pentru el şi încercînd

să-l calmeze, să-l țină, să-i șteargă, parcă, din auz ecoul enervant. Cu un gest dulce care-l ruga să aibă răbdare.

Cînd începură să fie încărcate lucrurile — camionul era după gard pentru că nu făcuseră decît portița aceea mică — Firuță veni la el, scoase tabachera și privindu-l în ochi i-o întinse. Fără să se clintească nici o fibră pe fața lui asimetrică, Radu luă o țigară, aprinse de la bricheta milițianului și uită de Voica. Adică, relaxîndu-se, pierdu pentru o clipă legătura aceea nevăzută cu ea, ieși din unda care-i lega și care-i ghida alături unul de altul indiferent de depărtare și de obstacole. Cine știe cît : o fracțiune de secundă, sau o veșnicie, pentru că asemenea comunicări între conștiințe nu se pot măsura în timp.

Fu de ajuns să piardă legătura cu ea. Pentru ca s-o descopere deodată altfel, exterioară, făcîndu-și gesturile ei, dictate de voința ei, pornite din trăirile ei.

O auzi țipînd.

Dar un țipăt lung, de fiară care nu lasă, de fiară căreia i se smulge ceva și nu lasă.

— Nuuuu !... Asta nu !...

Era dusă spre camion motocicleta.

De unde simțise, cum simțise, unde se aflase ?... Nu putea ști. O vedea doar aruncîndu-se pe motocicletă, acolo, lîngă portița verde pe care el o pictase cu floricele și strigînd :

— Nuuu !... Asta nu !...

Săriră-n grabă și el, și Firuță. O apucară de umeri și ea veni moale, se lăsă moale adusă de ei înapoi, pe prispă, fără nici un cuvînt. Cînd se opriră, îi privi cu ochi vinovați, în străfundurile cărora încă se mai răscolea durerea.

— Mă iertați. Nu m-am mai putut abține.

Rămase așa, cu frumoasele ei buze tremurînde, privindu-i umil, ca și cum i-ar fi-ntrebat dac-o iertau.

— Lasă, găsim noi un mijloc !... spuse Radu fără să știe nici el prea bine ce înțelegea prin acel „mijloc". Mijloc de a-și scurta despărțirile, așa cum speraseră că o vor face cu ajutorul motocicletei, mijloc de locomoție, care s-o înlocuiască, sau mijloc de-a o recăpăta înapoi.

Nu știa nici el, dar glasul lui o liniști, o convinse. Rămase calmă, ascultîndu-l pe Firuță, care spunea, ca și cum s-ar fi scuzat de vreo faptă de-a lui :

— Îmi pare rău. Îmi pare rău că n-am insistat atunci, că nu v-am obligat să vă zbateți, să vă apărați... Dacă vă zbăteați, nu vi se confisca...

Era îndurerat glasul lui, sincer îndurerat. Și emoția i se vedea în modul în care, sprijinindu-se de-o treaptă, își stingea mucul țigării : grijuliu și încet, ca și cum i-ar fi fost teamă să nu-l chinuie.

Cînd ridică privirile, văzu că Voica i le aștepta ; aștepta să întîlnească expresia boabelor de zaibăr ale ochilor lui.

— Nu, nea Firuță, nu era nevoie, vorbi ea exact cu glasul și intonațiile lui Radu, nu era nevoie. Noi avem de făcut ceva pe lumea asta, nu ne putem pierde timpul în plîngeri și judecăți... Nu ni-l putem pierde, înțelegi ?...

25

În liniștea sa albă, albul pereților, albul cearșafurilor, albul geamurilor opace, albul din creierul său dezlegat de chinuri, Vardaru se gîndește la timpul țăranului. La felul în care singurul lucru care nu a putut avea preț pentru el a fost timpul.

Se gîndește și i se-nvălmășesc în minte sute de imagini, sute de cazuri numai din cîte cunoaște el. Le simte, le intuiește mai mult decît și le rememorează ; îl străfulgeră un chip, și el își aduce aminte despre tot ce

poate fi vorba, își amintește o expresie sau o frîntură dintr-o frază și, pentru el, e din nou clară toată povestea omului respectiv, reface un propriu gest și trăiește din nou momentele cînd rezolva cine știe ce caz. Și peste tot amestecul acesta de amintiri plutește un singur gînd care-l face să strige în sinea sa :

— Da, are dreptate Radu, timpul trebuie folosit ; nu avem timp de irosit în procese și anchete și răfuieli, dacă vrem să facem ceva pe pămîntul ăsta.

Strigă, strigă fraza de mai multe ori, cu patimă, de are impresia că se zguduie totul în jur. Și nu-și dă seama că strigătul s-a petrecut numai înlăuntrul lui.

Dar acolo, înlăuntrul lui, s-a petrecut cu toată puterea. Ca o explozie. Acum se risipește și, din fumul rămas pe urme, se adună și se leagă o întrebare :

— De unde, de unde la acest băiat un atît de categoric sentiment despre valoarea timpului ?... De unde acea acerbă conștiință de-a-l folosi, de-a-l folosi, de-a-l folosi ?... De unde ?...

Și ce-l interesează pe el de unde ?... merge mai departe gîndul — de ce-l preocupă atîta dorința de a fi și de a se afirma a celuilalt ?... Îl preocupă. Pentru că asta, de fapt, a făcut el vreme de mai bine de douăzeci de ani ; asta a-ncercat el să clădească în sufletul țăranului de mai bine de douăzeci de ani. Asta face el, și alții ca el, activiști dăruiți țăranului și satului, muncind din greu, alături de oamenii satelor, ca să dea altă față vieții lor !... Și, atunci, de ce se întreabă, de ce se mai întreabă ; de ce ? !... E normal. Radu e băiat de țară, e fiu de țăran, e generația care a deschis ochii și nu mai vrea să piardă timpul, nu mai vrea să-și irosească munca...

Își amintește cum, prin patruzeci și opt, patruzeci și nouă, a împăcat doi vecini, oameni de prestigiu în sat, care se certaseră și se-ncurcaseră într-un proces fără de capăt. S-a trezit dușmănit, dar amarnic dușmănit, de avocatul unuia dintre ei : „Auzi, domnule, ăștia de la

partid se bagă acum şi-n treburile noastre. Mi-a împăcat un client cu adversarul şi nu s-au mai prezentat la proces !... Auzi dacă-ţi poţi închipui aşa ceva !... Ar trebui să-l dau în judecată, să vadă ce-nseamnă să te amesteci în profesiile unde nu te pricepi !" — se plîngea avocatul. „Păi sigur că da ; dacă ăştia o mai continuă aşa, cu lămurirea între oameni, ajungem să rămînem fără clienţi !" adăugase un al doilea, dîndu-i dreptate.

Relatîndu-i-se discuţia, Vardaru trăise un dublu triumf : nu mai era vorba numai de oamenii pe care îi împăcase, ci de triumful asupra acelora care aveau de cîştigat de pe urma certurilor lor. Fusese foarte bucuros atunci. Era ca şi cum îşi dusese la îndeplinire un punct important dintr-un program de viaţă. Pentru el, om al revoluţiei, care venea dintre ţărani, dintre durerile şi nerealizările lor, pentru el care mai păstra încă în suflet pecetea neputinţei de a trece peste soartă, ca şi blazarea unui „aşa ne e dat", în care se petrecuseră prin viaţa asta generaţii şi generaţii dintre ai lui, ăsta era un mare triumf. „Vedeţi, le spusese în toamnă, cînd foştii împricinaţi îl chemaseră să cinstească un pahar de tulburel din producţia nouă, în loc să vă pierdeţi timpul prin judecăţi, aţi muncit şi-aţi mai scos ceva bani, başca cei de avocat, şi de tren, şi de alte angarale, care v-au rămas la chimir !..."

Şi atunci de ce se miră de Radu ?... De ce se-ntreabă de unde refuzul acestuia de-a-şi pierde timpul cu pricini. cu anchete, cu expertize şi supraexpertize !... Radu e băiat de ţară, primul intelectual după generaţii şi generaţii de ţărani. Se continuă în el tot ce adunaseră ca experienţă generaţiile acelea, şi se răzbună în el tot ce nu reuşiseră să facă generaţiile acelea... Radu ştie, ştie prea bine că atunci cînd a venit ploaia cea mare şi s-a rupt digul, Axente avea nişte lipsuri, nişte încurcături în scriptele cooperativei, pe care le-a acoperit, le-a justificat prin procesul-verbal de calamitate care s-a făcut

după aceea. În schimb, niște lucrări ale lui Radu, pe care apele într-adevăr le-au distrus, Ilarie nu le-a trecut în procesul-verbal. Paguba a fost apreciată bine ; cu atîtea controale nici nu se putea altfel ; dar la defalcare, Ilarie a împărțit-o în așa fel încît să se justifice toate lipsurile lor, iar Radu să fie încărcat cît mai mult cu lucruri care-i cad în vina personală. Știe prea bine Radu aceasta, dar nu vrea să acționeze, nu vrea să piardă timpul ca să demonstreze. Pentru că i-ar trebui cine știe cît timp, i-ar trebui o jumătate de an, poate chiar un an, să strîngă dovezi, să le prezinte, să și le susțină, să se facă înțeles și crezut. Or, el vrea să se facă înțeles și crezut nu acolo unde trebuie să-l înfunde pe Alexe, ci unde are de demonstrat cum se pot administra pămînturile astea ca să se cîștige mai mult de pe urma lor, ca să se transforme pustiul în grădină. El are de afirmat ceva important și nu-și poate pierde timpul cu alte lucruri, pentru că timpul pierdut acolo înseamnă întîrziere în partea cealaltă, timpul omorît acolo înseamnă lipsă de viață dincoace. El simte, cu dorința aceea de răzbunare a vieților nerealizate din generațiile și generațiile care-l preced, că are de făcut ceva, că este chemat a realiza ceva și tot timpul trebuie să și-l consacre acelei meniri a lui. De aici, încăpățînarea și îndărătnicia cu care se agață de ceea ce are de făcut și, tot de aici, marile lui satisfacții. Pentru că toate chinurile și necazurile prin care-a trecut nu plătesc o dragoste frumoasă și dăruită cum e cea a Voicăi, care l-a înțeles. L-a înțeles și tocmai din pricina asta dragostea ei este atît de fierbinte. Pentru că dragoste de moment poate exista oricînd, dragostea trecătoare poate s-atingă cele mai puternice trăiri și apoi să se stingă, dar dragostea trainică, dragostea care nu se stinge nu poate exista dacă nu e alimentată și de admirație. Oamenii care se iubesc cu adevărat se și admiră. Oamenii care se admiră și se iubesc în același timp sînt singurii într-adevăr fericiți,

pentru că iubirea lor poate fi veşnică. Iar iubirea lor, a lui Radu şi a Voicăi, poate fi într-adevăr veşnică, tocmai pentru că ei, iubindu-se, s-au înţeles, s-au admirat şi au ajuns să se iubească mai mult...

Dar de unde ştie el toate astea ?... De unde e el, Vardaru, atît de sigur pe toate astea ?...

Păi cum să nu fie !... El doar ce-a făcut aceşti ani ?... A trăit prin ei. Conştiinţa lui, care-a stat departe de timp, pe unde-a peregrinat ?... Pe lîngă ei a peregrinat, pe lîngă Radu şi pe lîngă Voica. Pentru că nemişcarea lui de-aici e numai aparenţă. Numai trupul îi este nemişcat, numai creierul îi este supus operaţiilor. Conştiinţa, nu ; ea a fost liberă, a circulat, a existat, poate, prin alţii... Prin cine ?... În orice caz, prin Radu şi Voica a existat, la durerea lor a luat parte ; a dat tîrcoale casei dintre cîmpuri, i-a însoţit Voicăi singurătăţile chinuite, a venit apoi cu Radu, peste depărtări, a intrat cu el în casă, a lăcrimat la bucuria lor... Da, da, aşa a fost : El a trăit prin ei, se poate demonstra. E chiar ştiinţific. Există o lungime de undă pe care o are fiecare conştiinţă, şi care-şi află legătură cu ceea ce îi corespunde. Iar gîndurile, preocupările lor îi corespund lui, este clar. Aşa că există toate argumentele care pledează pentru faptul că el a trăit alături de ei aceste dureri şi aceste frămîntări ; de asta le cunoaşte atît de bine !...

S-ar putea, s-ar putea să fie adevărat. Dar, se pune o întrebare : cum se explică atunci faptul că el, spiritul activ şi de iniţiativă, a răbdat să nu intervină ?... A existat cu ei, a dat tîrcoale nenorocirii lor şi nu a făcut nici cel mai mic gest pentru a veni în apărarea lor ?...

Aici lucrurile se-ncurcă. Aici nu mai e sigur pe explicaţiile ştiinţifice ce le găsea mai înainte atît de bine fundamentate. Aici credinţa lui cedează şi înclină spre părerea că lucrurile acestea toate i s-au povestit cîndva, o dată sau de mai multe ori, mai în amănunt sau mai în mare şi s-au aşezat în el, au dospit în el, s-au explicat

și s-au amplificat în el, i-au chinuit subconștientul pînă cînd, acum, au ieșit la iveală într-o totală identitate cu chinurile lor. Iar lui i se pare că e părtaș la ele.

Dar, indiferent ce-ar fi, indiferent cum s-ar explica participarea lui, fapt este că Radu are dreptate. A-re drep-ta-te !... Categoric. Ăsta-i pasul în plus pe care-l face el, ca generație, față de toți implicații din generațiile de dinaintea lui, pentru care timpul tot nu avea nici o valoare într-o viață de om, așa că putea fi irosit oricum, la cheremul oricui. În el s-a născut conștiința că are de făcut ceva, ceva serios, pentru care e nevoie de timp și, din pricina aceasta, timpul e prețios, timpul lui e prețios, timpul de care are el nevoie pentru a afirma ceva, pentru a aduce ceva nou, nu poate fi înlocuit cu un altul și nici nu poate fi dăruit altor preocupări, indiferent care-ar fi ele.

El, Vardaru, știe prea bine, doar a învățat și a visat asta : cînd o anumită pătură, o anumită categorie socială a ajuns la conștiința nevoii de a fructifica timpul pentru a produce ceva, pentru a realiza ceva, atunci nimic nu-i mai poate sta în cale. Progresul e al ei, viitorul i se desenează clar, existența i se determină pe o cale foarte precisă.

Iar Radu, generația lui, care-a ajuns aici, la acest moment de conștiință a valorii pe care o reprezintă, nu mai are timp nici măcar să se apere. Pentru că are nevoie de timp ca să realizeze ceea ce a înmagazinat atîta, ceea ce a dorit atîta, lucrul pentru care s-a pregătit atîta... Este, într-un fel, din acest punct de vedere, dezavantajat. Pentru că e descoperit în fața pericolelor. Pentru că, atent la ceea ce are de făcut, nu mai observă dacă, dintr-o altă direcție, cineva se pregătește să-l lovească sau chiar îl lovește... Da, e descoperit ! Dar, în definitiv, oare nu este normal ca omul să fie astfel ?... Nu este mai în firea lui să fie astfel ? Decît să-și irosească viața pîndind la a lovi sau veghind la a se apăra ? !...

Dumnezeule, cîte sute şi sute de milioane de victime s-au pierdut în decursul existenţei omenirii cu pînda şi cu veghea, nefăcînd nimic, neproducînd nimic, nedovedindu-şi cu nimic trecerea prin viaţa asta, ci, numai pîndind să lovească, să smulgă de la altul, sau veghind să nu fie lovit, să nu i se smulgă ceea ce este al lui... Nedreaptă soartă !... Omul nu pentru asta e făcut. Omul are o menire mai nobilă ; dar cît de greu este şi cît trebuie să treacă pînă să şi-o înţeleagă !... Nu se poate, însă, să nu şi-o înţeleagă. Acum nu se mai poate. Vine o vreme a marilor descifrări în sinea omului, a opţiunilor faţă de propria-i condiţie. Nu se mai poate ca oamenii să îndure irosirea timpului pîndindu-se. Să ştie că au de făcut ceva important, dar jumătate din energie să şi-o irosească în altă direcţie, ca să se apere de vreun atac sau ca să-şi ia măsuri de precauţie faţă de vreun eventual atac. De ce să existe pentru om, din partea altuia, această ameninţare, care nu-l lasă să meargă mai sigur şi mai ferm pe drumul său firesc, de ce ? !...

Radu are dreptate. El nu are timp aşa cum au unii. Ei şi-l pot pierde în procese, în înscenări, pentru că n-au altceva mai bun de făcut. Pe cînd el...

Îşi aminteşte din nou de doctorul acela pătimaş şi vizionar, „Sfîntul“, căruia Axente i-a băgat pistolul în sobă. Cînd ei au cerut cazul spre lămurire la comitetul raional, căpitanul ţigănos, c-o cicatrice sub ochiul stîng, s-a arătat chiar nedumerit : cum adică, ce mai era nevoie de verificare la partid cînd arestatul recunoscuse. Recunoscuse tot. Recunoscuse şi ceea ce nu i se ceruse să recunoască.

Cînd a dat prima oară cu ochii de doctorul pădureţ şi bărbos, Vardaru l-a-ntrebat ce i-au făcut acolo. Nu i-a răspuns. N-a răspuns nimic, oricît de insistent ar fi fost întrebat. Dar o privire către căpitan nu s-a putut abţine să nu scape. Era o privire vînătă şi rea. Nu răzbunătoare, dar rea. Atît de rea, încît cel căruia îi era

adresată ar fi trebuit să înghețe, să moară de veninul ei. Din privirea aceasta Vardaru a priceput totul. Dar a priceput și că, de la doctor, nu va scoate nimic în legătură cu cei care-i smulseseră declarația. Că răzbunarea doctorului avea să fie alta. Cine știe cum !... După legile nescrise ale caracterului său ciudat dar atît de bine înțeles de oamenii satelor din jur.

A trecut vremea. Doctorul și-a văzut de-ale lui, a cerut și-a primit din dreapta, din stînga materiale și instrumente și a mai construit niște barăci, ba chiar un pavilion frumos la spitalul lui. Veneau la el oameni de pe toată Dunărea. Retrogradat și cu aspră sancțiune de partid, căpitanul n-a mai rezistat mult în securitate. A ajuns contabil la un SMT prin apropiere. Și, într-o zi, i s-a-ntîmplat o mare nenorocire : copilul i-a fost călcat de-un tractor de-a curmezișul trupului. Cu el în brațe, muribund, a ajuns în fața doctorului, căruia îi smulsese declarația falsă. Omul, care simțea cum îi este cercetată și recunoscută cicatricea de sub ochi, a întîlnit o clipă privirea cruntă, vînătă, a doctorului, care, acolo, în biroul lui Vardaru, n-a vrut să spună nimic din ce se întîmplase.

— Ajutați-mă, alt spital nu e prin împrejurimi !... a spus fostul căpitan, tată chinuit acum, așteptîndu-se la orice răzbunare din partea doctorului.

Și, o clipă, privirile rele din ochii bulbucați ai namilei aceleia care semăna cu un naufragiat, se repeziră asupra lui cu atîta ură, încît omul se pregăti pentru orice, dîndu-și seama că ceasul explicației sosise.

Dar totul dură o clipă. O clipă de poftă nebună a doctorului, de-a-i aminti tot ce-i făcuse pe nedrept. O clipă, pe care conștiința lui o învinse.

— Vorbim după aia, acum e de salvat copilul, spuse el.

Și, parcă tot amenințător, se apucă de treabă, la masa de operație. O operație lungă, nesfîrșită luptă între viață și moarte.

Cînd termină, cînd văzu copilul salvat, trecuseră ceasuri multe de încordare. Era obosit, sau, cine ştie, satisfacţia că făcuse imposibilul şi salvase o viaţă era mai mare decît orice dorinţă de răfuială. Îşi şterse fruntea apăsat, urmări modul în care era aşezat copilul într-un pat de salon şi se depărtă cu paşii săi greoi, dînd mereu din cap, fără să ştie dacă a imputare ori a bucurie că reuşise.

Fostul căpitan aşteaptă şi azi, pesemne, măcar o înjurătură din partea lui, dar doctorul n-are vreme, pentru că mereu e-n luptă pentru salvarea vieţilor.

Da, e foarte bine să ştii care-ţi este rostul în viaţă şi să n-ai vreme pentru nimic altceva. Să nu-ţi pese de nimic altceva. O ştie, el, Vardaru, din propria-i experienţă. Se vede şi acum, fericit, mai fericit ca niciodată, petrecînd în mijlocul ţăranilor lui, al oamenilor din satele lui, cînd încheiase cooperativizarea raionului.

Era fericit şi făcea planuri, aşa cum fac numai însurăţeii, în noaptea nunţii, cînd rămîn obosiţi de-atîta amor. Era un raion trist, sărac, în partea dinspre Dunăre, unde şi azi sînt nisipurile. Cam pe-acolo pe unde l-au dat pe Radu. Locul cel mai rău, cel mai păcătos, cel mai sterp, că doar nu degeaba l-au dat acolo. Loc de pedeapsă, nu alta !... Ştie el bine, Vardaru, locurile alea !... A, da, Voica nu le ştie şi poate crede că sînt într-adevăr conform nevoilor pentru teza lui Radu. Chiar şi Radu poate crede asta în ambiţiile sau visurile lui, în încrederea nemărginită pe care o are în forţa sa de muncă. Dacă va reuşi să facă ceva din acele pămînturi, apoi succesul va fi şi mai mare...

Dar e loc de pedeapsă, acela ; el, Vardaru, ştie prea bine. Ştie încă de pe vremea cînd muncea pentru colectivizare. Muncea cu pasiune şi n-avea vreme să se gîndească ce va fi după aceea. Uneori, doar, în somn sau în clipe de nesomn, îi trecea prin minte întrebarea care

de multă vreme încolţise-n el : oare, după ce se va încheia colectivizarea, va putea, pe aceste pămînturi, să-i facă pe oameni să obţină ceea ce prezisese ?... Închidea repede ochii ; prefera să doarmă adînc, neştiutor, decît să-şi răspundă la întrebarea aceea. Sau, dacă nu putea adormi, încerca să se gîndească la alte lucruri mai apropiate în legătură cu colectivizarea şi cu ce avea de făcut pentru ea. Pentru că acum se apropia momentul cînd rezultatele trebuiau să se vadă, să prindă viaţă... Şi erau, dumnezeule ! nişte sate sărace, cu oameni săraci, în privirile cărora vorbele lui despre cît de bine o să fie după colectivizare erau sorbite ca picătura de apă pe pămîntul în arşiţă !... Oamenii aproape că nu mai aveau răbdare, voiau să vadă minunea. Că de sărăcie şi de mizerie se săturaseră şi se răssăturaseră. Acum, trăiau numai cu vorbele lui, cu promisiunile lui.

De asta s-a-mbătat Vardaru crunt, pentru prima oară în viaţa lui atît de crunt, la petrecerea aceea cu prilejul încheierii colectivizării. Pentru că gînduri în legătură cu ce mai era de făcut pentru colectivizare nu mai avea şi, în mintea lui, oricît s-ar fi străduit s-o alunge, îşi făcea loc, loc de frunte, întrebarea aceea chinuitoare : oare se va putea realiza acum tot ce le promisese ?... Ce se va face dacă oamenii vor vedea c-au fost vorbe goale ?... Teribil de chinuitoare întrebare.

Pentru că el nu putea, nu avea inima aceea să-şi pună palma-n fund şi să fie mulţumit că-l laudă şefii pentru că i-a adus pe ţărani pe calea cea bună. Pe el ideea de cale bună îl chinuia. Asta-l făcea să bea, să bea îndesat şi-ngrijorat, în vreme ce alţii se bucurau. Avu un singur noroc : acela că el, cînd bea, amuţeşte, i se împleticeşte limba şi nu mai poate spune nimic. Fiindcă altfel, cine ştie ce-ar mai fi spus despre bucuria aceea din jur şi s-ar fi pomenit cu sancţiune, dacă nu şi exclus din partid.

A doua zi de dimineaţă s-a trezit, năuc de băutură, dar cu un gînd bine înfipt în minte. Şi-a turnat o găleată de apă pe cap, mai ales pe ceafă şi pe creierul mic, acolo unde se aşază băutura mai al naibii, şi a pornit spre satele cu nisipuri. I-a strîns pe oameni — conducerile celor trei gospodării cîte cuprindea zona — şi pesemne că s-a uitat la ei în aşa fel încît au priceput şi-au schimbat triste priviri pline de-nţeles.

— Nu vă uitaţi aşa, că nu v-a-nşelat nimeni, începu Vardaru morocănos primul său discurs de după eveniment. Vreau numai să facem o şedinţă de lucru, să vedem ce-ar fi mai bine să ne propunem ca plan de culturi.

— Păi ce poate fi mai bine decît ăla care-i propus de la regiune, spuse preşedintele celei mai sărace dintre gospodăriile astea sărace, un bărbat slab, slab de tot, parcă slab de foame nu de felul lui şi, pe deasupra, ceacîr, din care pricină, cu toate că te privea drept, întîlnind un ochi de-o culoare şi unul de altă culoare, aveai impresia că el îţi ocoleşte privirile.

Poate că omul vorbea serios, dar Vardaru, simţindu-se cu musca pe căciulă, se şi grăbi să-l mustre :

— Mă iei peste picior, Niculae, cu planul de la regiune.

Dar omul, privindu-l drept în ochi exact ca şi cum i-ar fi ocolit privirile, se împotrivi :

— Nu vă iau, tovarăşe secretar, că noi sîntem elemente disciplinate şi ce zice de la regiune, aia-i bine !...

— Şi e bine ? !

— E bine, zise omul cu atîta făţărnicie încît părea şi el convins... E bine, că avem şi cote de dat.

— Şi de unde le daţi ?...

— Mai vindem o oaie, mergem în cîmpie unde se face grîu, îl cumpărăm, îl aducem acasă, copiii se bucură crezînd că a doua zi ne ducem la moară şi-aducem făină să facă nevestele pîine, iar noi ne ducem şi-l dăm la

cote, că noi nu sîntem elemente nedisciplinate, tovarăşe secretar !...

Avea două căi de ales : sau să nu mai dea ochii cu oamenii aceia, sau să scormonească, să scormonească pîn-o găsi o ieşire la liman.

A ales-o pe cea de-a doua. A bătut satele în lung şi-n lat, a intrat din casă-n casă, a stat din nou de vorbă cu fiecare, de data asta nu spre a-l lămuri, ci spre a se lămuri el. Pînă la urmă, a făcut un lucru nemaiîntîlnit, o consfătuire unică în felul ei — consfătuirea bătrînilor din cele trei sate. Şi le-a spus-o pe şleau : dumneavoastră, dac-aţi ajuns să trăiţi pînă la vîrsta asta, înseamnă c-aţi trăit din ceva ; dac-aţi trăit din ceva, înseamnă că terenurile astea au produs ele ceva ; spuneţi-mi ce, asta vă rog !...

Pornise pe calea cea bună. În curînd se afla în posesia unei liste cu tot felul de culturi pe care, în experienţa lor seculară, oamenii le obţinuseră aici şi-şi duseseră viaţa : o viţă de vie care acum dispăruse, un soi de orz, care trebuia căutat şi poate că s-ar mai fi găsit de sămînţă, fasole din aceea care mai creşte la oameni în grădini şi pe care iau bani buni la tîrg, ca şi pe linte, mazăre de mai multe soiuri şi nişte plante mari, cu rădăcină adîncă, folosite în industrie.

Vardaru fu văzut zîmbind pentru prima dată după nu ştiu cîte săptămîni : Găsise soluţia. Nu se făcea de rîs. Adică nu el, că nu de el îi păsa ; dar, astfel, nu făcea de rîs principiul în numele căruia le promisese oamenilor. A pus consiliile de conducere la lucru şi, tarla cu tarla, a făcut un nemaipomenit plan de culturi : plantele care se prindeau pe terenul ăsta prost şi dădeau rezultate. Şi cu conştiinţa-mpăcată, a trimis planul la secţia agricolă a regiunii.

De acolo, avizul a venit negativ : regiunea avea de strîns o anumită cotă de grîu, fapt pentru care terenul acelor cooperative era repartizat pentru grîu.

— Bine, dar grîul tot nu creşte ! a strigat el ducîndu-se la regiune.

— Asta vă priveşte ; noi avem plan şi avem o disciplină de plan !... îi răspunse vicepreşedintele sfatului regional privindu-l, cînd pomeni despre disciplină, cu aceiaşi ochi ceacîri ca ai preşedintelui aceluia slab de foame şi nu de felul lui.

A rîs. Pentru el, om de partid, o asemenea atitudine era de rîs. Şi vicepreşedintele acela era tot om de partid. Dar, lucrînd la sfat, se birocratizase. L-a întrebat, fără sfidare :

— Şi cu cine trebuie să discut ca să combat punctul dumneavoastră de vedere.

— Cu tovarăşul prim, a răspuns acela rece, parcă mai sigur pe el decît te-ai fi aşteptat.

Liniştit, convins de datoria pe care trebuia să şi-o facă, Vardaru a plecat spre biroul primului secretar al regiunii, bătrînul, cum îi spunea toată lumea cu un fel de veneraţie temătoare.

Peste zece minute, se auzea de acolo vocea seacă a bătrînului :

— Vrei să-mi ridici ţăranii-n cap !... De-abia m-am liniştit cu ei şi tu ce vrei ? !... Tu nu eşti activist, mă, eşti un prost dacă te duc ţăranii de nas. Ţăranu-i şmecher, mă, ascultă-mă pe mine. Ţăranu spune că n-are şi cînd nu mai poate de bine, ţăranul...

— Tovarăşe, permiteţi-mi, şi eu sînt ţăran şi ştiu exact cît sînt de sătui şi cît zic că n-au !...

Acela rămase o clipă descumpănit. Vorba dură a omului mărunt, pe care-l considera un activist de teren, de noroi şi sate-ndepărtate, cuminte şi muncitor, disciplinat şi ştiindu-şi rostul, îl clătină ca o lovitură neaşteptată. Şi dîndu-şi o clipă doar pe faţă nedumerirea, încercă o glumă :

— Ei lasă, mă, că ţărani ca tine aş tot vrea eu să am.

— Toţi sînt ca mine şi toţi poartă-n ei unul ca mine. Dacă au posibilitatea, ajung.

De data asta, trecură dincolo de glumă. Simţi înfruntarea. Deveni dur şi rece :

— Şi tu, ajuns, cum zici, vii să pledezi acuma să-i las să nu dea cote ? !... Să iau de la gură clasei muncitoare de dragul tău, nu ?...

— Şi dacă sînt obligaţi să pună grîu, tot nu ar avea de unde să dea, pentru că recoltă tot nu se face.

— Pînă acum de unde-au dat ?

— Au vîndut ce-au avut şi-au cumpărat ca să dea.

— Să cumpere şi de-acum înainte.

— Nu vor mai cumpăra. Pentru că sînt colectivişti.

— Şi ce dacă sînt colectivişti, de asta au intrat în colectivă, ca să nu se supună legilor ?

Pînă aici, replicile fuseseră rostite aspru şi prompt ca-ntr-o bătaie în care cîştigă cel care răspunde mai repede la lovitură. Vardaru se opri. Se opri ca să respire adînc. Nu se gîndea la el. Era plin numai de chinurile acelor luni de zile în care se străduise să ajungă, la soluţia asta care i se părea onorabilă ; la planul de culturi specifice pe care îl propusese.

— Eu nu degeaba v-am spus că sînt ţăran ; v-am spus asta pentru că mă doare să-i fi minţit pe ţărani.

Se uită atît de drept la el, încît primul nu se mai abţinu şi începu din nou să ţipe :

— Şi ce, mă, i-am minţit eu ? !... Poate că i-ai minţit tu, dacă nu eşti bine pregătit politiceşte, şi acum vii să-i scapi de cote !

— V-am cerut audienţă. Sînt un activist raional, vă rog să m-ascultaţi !

— Te ascult !

Tăcea dispreţuitor ca şi cum ar fi vrut să-i arate doar că-i principial şi-i dă dreptul la cuvînt. Avea o frunte mare, transpirată, şi ochii lui inteligenţi, dictatoriali, priveau un pic cam prea drept, cam prea apro-

piaţi de şaua nasului. Era un om temut. Trupul său mare, ciolănos, se făcea remarcat întotdeauna în prezidii c-un cap mai înalt decît ceilalţi. Dar pe Vardaru nu-l intimida ; în clipa aceea nu-l intimida. El avea o datorie mult mai importantă decît de-a se gîndi cum trebuie să se poarte şi dacă e cazul să-i fie teamă sau nu.

— Eu gîndesc aşa : dacă în viaţa oamenilor ăstora, a ţăranilor, s-a produs un salt, şi noi i-am lămurit, apoi tot noi trebuie să ne străduim să le-arătăm că-ntr-adevăr s-a produs acel salt, că propaganda noastră n-a fost vorbă goală, repetă el, nu ca să-l întărîte pe acela, cu toate că vedea cum îl întărîta, ci pentru că simţea nevoia, pentru el simţea nevoia, să repete. Ca să fie convins că nu va fi vorba goală... Şi, spuse şi-a treia oară, cu încăpăţînare : Da, vreau ca munca mea să nu fi fost o vorbă goală, vreau să le dovedesc oamenilor ăstora că-ntr-adevăr pot trăi mai bine. Şi vreau, e datoria mea, să-i fac să progreseze cît mai repede. Or, dacă-i obligăm să pună culturi care nu ies, înseamnă că omorîm timpul, înseamnă că-i lăsăm la aceeaşi condiţie şi ei vor crede că i-am minţit. Trebuie să nu irosim timpul cu planuri formale de culturi, din care nu iese nimic. Trebuie să-l folosim ca să le arătăm c-au avut dreptate cînd au crezut în cuvîntul nostru. Să le arătăm cît mai repede, că altfel încolţeşte bănuiala şi nu-i bine !... Un plan de cultură se face pe un an, nu se poate schimba, ca-n altă parte, la o lună sau la o săptămînă ; un plan de cultură făcut greşit, înseamnă că ne scurtăm viaţa c-un an, mă-nţelegeţi ? !

Rămase cu acel mare semn de exclamare-n priviri, convins că nu avea cum să nu convingă.

— Te-am ascultat, îi spuse acela. Iar acum te vei duce şi vei pune grîu. E sarcină !

Nu mai ştie dacă l-a luat sau nu de reverele hainei. Ştie numai că totul a-nceput să se-nvîrte cu el. Simţea

cum i se omoară timpul. Avea condiţiile create, făcuse gospodăriile, iar acum, cineva îi omora timpul.

Atîta ştie, că l-a auzit spunînd :

— Am să stric eu acum planul pe regiune la care am toate aprobările, pentru două sate !

A fost pus în discuţie şi i s-au întocmit chiar acte pentru că instigă oamenii la nepredarea cotelor conform planului de culturi. Dar lui nu-i păsa de ce s-ar fi întîmplat cu el. În vreme ce i se făcea dosarul, el nu stătea aici ca să se intereseze de propria-i soartă, ci îşi petrecea timpul la Bucureşti, pentru cauza satelor acelora. Obţinuse o audienţă la Comitetul Central, unde s-a dus şi-a înşirat de-a lungul pereţilor unei camere probe de plante smulse cu rădăcină şi pămînt din ceea ce propunea el să se cultive ca şi din ceea ce-l obligau ceilalţi să cultive. S-a făcut o comisie, în frunte c-un academician, şi i s-a dat dreptate. A fost modificat planul. A fost un punct pe ordinea de zi a Consiliului de Miniştri modificarea planului de cultură în cele două sate amărîte de la Dunăre.

N-a avut sentimentul c-a triumfat. N-a avut vreme să-l trăiască, pentru că avea de făcut atît de multe. S-a apucat de treabă. S-a apucat vajnic de treabă pentru că se pierduse prea mult timp, iar el se străduia să-l recupereze.

Dosar nu i s-a mai făcut, dar cîtă vreme a mai rămas acolo, primul nu l-a scos din „Vardaru, cel care-a pus Consiliul de Miniştri să discute despre două boabe de linte din nişte sate cu nume necunoscute“. Dar el nu se sinchisea. Nici de cei care-l invidiau pentru triumful ce-l obţinuse nu se sinchisea. Vanitatea îi era gîdilată doar într-o situaţie : atunci cînd oamenii din satele alea, devenind producători cunoscuţi de fasole, făcuseră ca acea marfă să fie numită în tot judeţul „Fasolea lui Vardaru“. Asta-i ungea beregata ca un vin bun şi simţea

cum căldura unei îngîmfări îi înroşeşte obrajii. De ce n-ar recunoaşte-o ? ! ?...

Da, era dintr-o bucată şi ferm atunci. Şi nu se gîndea la el. Nu-i păsa că era ameninţat cu sancţiunea sau excluderea, ci doar de soarta oamenilor îi păsa. De obrazul lui şi a ceea ce propovăduise el, faţă de judecata oamenilor. Iar cînd a triumfat, nici măcar n-a avut sentimentul triumfului. A trăit doar bucuria că-şi făcuse datoria aşa cum trebuia...

Şi tocmai din pricina aceasta îl înţelege acum atît de bine pe Radu. Înţelege că el nu vrea răzbunare, ci faptă care să ducă lucrurile înainte...

Dar, deodată, gîndind astfel, o mare ruşine îl cuprinde : Dacă-l înţelege atît de bine pe Radu, dacă-şi dă seama de forţa ce se naşte din încăpăţînarea lui de-a nu pierde timpul, de ce nu l-a luat în braţe cu toată încrederea, de ce nu l-a preferat pe el, declarînd categoric asta şi curmînd totul de la bun început ? !...

A făcut „politicale", a încercat echilibre. Şi iată că tocmai echilibrele nu i-au ieşit. În ezitările lui, din neatenţie sau cine ştie din ce alt motiv, a lăsat, într-o măsură infinitezimală, e drept, să-ncline balanţa către Axente. Infinitezimală, dar balanţa s-a înclinat. De aici a pornit totul, el nemaiavînd nici o putere să se opună, să oprească, să zică stop. Nici o putere !...

El a înclinat-o, îşi dă seama prea bine. Din vina lui : A încercat să o ţină cît mai dreaptă, cu o mînă care nu avea exerciţiu pentru o asemenea echilibristică, ci era obişnuită să aleagă : ori, ori. Balanţa s-a înclinat şi uite ce-a ieşit : s-a prăbuşit totul !...

Iar oamenii îl judecă ; nu se poate să nu-l judece !... Oamenii din sat, care-şi dau seama acum clar de lipsurile lui Axente, spun fără jenă că acela „a fost susţinut de Vardaru" şi ceea ce disprețuiesc la Axente disprețuiesc şi la Vardaru. Oamenii aceia care, din simţul dreptăţii, i-au ajutat pe Radu şi pe Voica, au tot atîtea

motive să-l urască pe el. Şi sînt mulţi, sînt acum întregul sat !...

Cu toate că încă este imponderabil în plutirea lui albă, Vardaru începe să simtă marea greutate a vinei pe care o poartă : S-a băgat în viaţa lor, şi a fost de ajuns. Prin asta a făcut jocul lui Axente şi a înclinat categoric balanţa. Deoarece nu există rană mai mare pentru unii şi satisfacţie mai mare pentru alţii decît să ştie că tu, om care ai puterea, te amesteci în tot ceea ce există mai intim, în tot ceea ce este atît de vibrant, atît de sensibil, încît se poate transforma din sublim în penibil, chiar şi prin urma unei răsuflări străine care se insinuează.

Acum îşi dă seama : el, în viaţa lui, nu a avut parte de asemenea clipe, nu a avut parte de o asemenea fericire şi nu cunoaşte decît, închipuindu-şi-le, acum, cu experienţa de-o viaţă şi mintea din urmă, toate marile transformări şi toate subtilităţile pe care le trezeşte-n tine o mare iubire.

Iar el, tocmai în asemenea momente, şi-a permis să intre cu privirile, şi cu mîinile, şi cu întrebările, şi cu insinuările şi, culmea, chiar cu concluziile, în toată delicata ţesătură de sentimente care-i făcea pe Radu şi Voica mai oameni. Şi-a permis, cu „fermitate“ şi „intransigenţă“ şi „spirit analitic“, exact cum şi-ar fi permis să discute problema praşilei sau a stabulaţiei libere... Mai grav : A tîrît după el, după întrebările lui, după privirile lui curioase, după insinuările lui, privirile murdare ale lui Axente, şi cele geloase ale lui Ilarie, insinuările pornite de la Axente şi perpeleala răutăcioasă a lui Ilarie. Şi nu numai atît, pentru că, într-o iubire, în care numai cei doi ştiu care-i adevărul, care-i sublimul, care-i mocirla, care-i visul, care-i piatra tare a pămîntului pe care calcă, o privire străină, două priviri străine, o privire-n plus, două priviri în plus, înseamnă toată omenirea. Înseamnă că ceea ce simt şi trăiesc, şi

trebuie să știe numai cei doi, devine public, se spurcă. Ceea ce pentru ei poate fi sentiment sfînt, pentru gura lumii — că așa-i lumea — poate deveni mocirlă. Iar el crezînd că abordează principial problema, așa cum ar fi abordat-o pe cea a organizării muncii în brigăzile de cîmp, a atras atenția întregului sat. Bîrfa întregului sat, comentariile, care, mai răutăcioase, sau mai puțin răutăcioase, sînt venin pentru limpezimea dragostei a doi oameni.

Noroc de omenia satului, noroc de sentimentele sfinte din inimile cetățenilor de rînd, că s-au întors lucrurile altfel, și cei doi, în clipele de cea mai mare deznădejde, au simțit ajutorul oamenilor. Intuind situația gravă, bunul-simț al țăranilor i-a făcut pe toți să nu mai comenteze, ci să ajute. În tăcere, cu căldură și omenie. Fără emfază, dintr-o naturală atracție spre bine, spre dăruire sufletească.

Dar asta au făcut-o ei, sătenii, din bunul lor simț. El, Vardaru, îi împinsese în altă direcție. Inconștient, suficient, grobian, îi împinsese spre a se amesteca acolo unde numai doi oameni și, în afară de ei, dacă ar exista, Dumnezeu din cer, pot ști care este adevărul și care este absolutul.

Da, a greșit crunt și nu i se poate ierta !

Spunîndu-și asta, pentru prima dată în acele luni sau în acei ani de spital, se simte apăsînd locul pe care stă, își redescoperă ponderea față cu puterea de atracție a pămîntului pe care există. Și această pondere înseamnă pentru el : *Trebuie să mă duc să repar ; trebuie să intervin ; cîtă vreme sînt om și sînt viu, trebuie să intervin și să aduc dreptate acolo unde am făcut nedreptate. Trebuie. Trebuie !...*

O clipă, se simte din nou om și cetățean apăsînd pămîntul. Și, în decursul ei, îi încolțește-n minte acel „trebuie". Apoi reajunge la chinul de-a pluti în neant, el cu gîndurile lui. Dar plutirea asta a căpătat, parcă, o

calitate nouă : conștiința că s-a putut reapropia de pămînt și și-a simțit greutatea trăgîndu-l într-acolo. Iar cînd l-a tras într-acolo, a încolțit în el acel „trebuie“ care îi dă un țel și o direcție precisă. Se judecă acum mai calm întrebîndu-se ce-a realizat dacă, de la o tinerețe dîrză și fermă, a ajuns la stupiditatea unei vieți de funcționar important căruia nu-i pasă de compromisuri, ci vrea doar rezultate cu care să se laude.

Sigur că da !... Își amintește de acel funcționar cu fața creață, avînd zbîrciturile adunate de lene și de plictis. de viața stupidă și stereotipă, care a ieșit acum cîțiva ani la pensie. Fusese cel mai puturos, cel mai lipsit de inițiativă, cel mai birocrat și, în lenea lui, cel mai șmecher dintre funcționari. Chiulea cît putea, amîna lucrările spre disperarea țăranilor, se înarma cu toate argumentele și pierdea de zece ori mai mult timp ca să obțină aprobarea să nu facă un lucru decît dacă l-ar fi făcut. În schimb, își respecta cu emfază tabieturile — pachețelul cu mîncare, cafeaua, plimbarea de după amiază — și nu admitea niciodată să i se decaleze cu vreo zi concediul.

Pe deasupra, avea și noroc, pentru că, de cîte ori a fost vorba să fie concediat, intervenea cîte ceva, vreo nevoie undeva, sau înființarea cîte unei întreprinderi noi care căuta cadre, și el era cel mult transferat, șefii lui răsuflînd ușurați, preferînd să-l lase să-ncurce lucrurile în alt loc decît să le-ncurce pe-ale lor. Odată, situația ajungînd la limită, se făcuseră toate formele ca să fie dat afară, dar tocmai atunci a căpătat funcție importantă o rudă de-a lui. A avut astfel norocul să fie suportat pînă la pensie în nomenclatura funcționărească a județului și, cînd a venit vremea, așa cum e obiceiul, oamenii i-au făcut agapa de adio la care a participat și Vardaru.

Ei bine, cu fraze convenționale, s-a vorbit acolo despre cei treizeci de ani de activitate ai acestui om,

despre prestigiul de care s-a bucurat și, pe deasupra, despre faptul că, fiind un bun specialist, a fost chemat să-și dea aportul în mai multe instituții din județ, punînd umărul la înființarea multora dintre ele. Spre sfîrșitul întîlnirii, ciocnind cu el, bătrînul leneș care făcuse umbră pămîntului toți anii pentru care era sărbătorit îi spuse, ca-ntre niște oameni de multă vreme convinși de lucrul acesta :

— Tovarășe vice, îmi dau seama c-a fost timpul scurt și nu v-am anunțat din vreme de ieșirea mea la pensie, dar se poate face asta ulterior : o decorație pentru întreaga mea activitate e normal să mi se dea, nu-i așa ? !...

N-a avut tăria să-i spună că nu ; că nu e deloc normal. N-a avut.

Și marea-ntrebare care plutește cu el, în liniștea aceea albă :

Ce-ai realizat, Vardarule, în viața asta, dacă ai acceptat atîtea compromisuri ? !... Mai rău : Dacă ai făcut atîtea compromisuri ?!... Ce-ai realizat ?

Asta e grav : că, pe măsură ce s-a considerat mai bine situat în viață, mai sigur pe sine, pe măsură ce-a ajuns să cunoască lucrurile mai bine, să fie mai stăpîn pe ele, a început să accepte și compromisurile. Și chiar să le practice.

Întrebarea plutește cu el, alături lui, deasupra lui, în jurul lui, îl înconjură și, fiind imponderabilă ca și el, nu-l apasă... Dar îl sufocă, îl sufocă...

Simte cum se sufocă și se-agață cu disperare — de ce se poate agăța un om în neantul în care există el ? — de viața lui trecută.

Dar în această viață trecută, orice zîmbet de femeie pe care vrea să și-l amintească spre a se ilumina cu el seamănă cu zîmbetul Voicăi. Și, mai grav, orice privire de femeie pe care vrea să și-o amintească spre a-l încălzi seamănă cu privirile în care arde ura grea a Voicăi.

26

Voica a venit la Vardaru la spital atunci, după prima operație nereușită. Îndemnată de Firuță și adusă de Firuță.

Plutonierul a oprit motocicleta la casa dintre cîmpuri, și-a sprijinit-o de prispă, a strîns mîna Voicăi și, după obiceiul lui, a rugat-o să-și vadă-n continuare de treabă, așezîndu-se lîngă motocicletă și privind cîmpul ca și cum nu avea ceva mai bun de făcut.

Într-un tîrziu, cînd Voica a venit lîngă el ștergîndu-și mîinile de șorț și scoțîndu-și-l, a întrebat-o așa, într-o doară :

— Auzi, crezi că ai ceva vreme ?...

— Vreme ?... Păi ce fac eu ?... Pînă vine Radu, am întotdeauna vreme.

— Și vrei să mergi cu mine, cu motocicleta ?...

— Unde ?

Firuță făcu o pauză ca și cum ar fi chibzuit unde anume. Apoi trădîndu-se, spuse repede, nemaiavînd răbdare :

— La Vardaru la spital : am auzit că s-a făcut ceva mai bine. Vorbește. Trebuie să-i spunem. Să-i spunem că-n numele lui s-au făcut toate astea cu voi... Să depună el mărturie, să spună el...

Motocicleta ajunse într-o goană. Mai greu fu pînă li se dădu învoirea de intrare-n spital și, și mai greu, pînă pricepură privirile bolnavului care treceau prin ei căutînd undeva, aiurea :

— Cine sînteți voi ?...

— Noi, tovarășe vice, noi, tovarășe Vardaru... Eu sînt Firuță, Firuță plutonierul... Ea e Voica, tovarășa Voica, tehniciana...

Privirile lui Vardaru, altă dată romantice, plutind în apele ochilor verzi, lunecau spălăcite dincolo de lume.

Numai o clipă oprindu-se pe chipul Voicăi părură să reacţioneze într-un anume fel.

Şi ea porni, porni să-i spună ceea ce voia să-i spună de-atîta vreme, ceea ce, de atîta vreme, îi tot spusese în sinea ei :

— Dumneavoastră ne-aţi judecat. Pe noi ; pe mine şi pe Radu... Ne-am plătit foarte scump iubirea, tovarăşe Vardaru. Pentru noi a fost foarte mare preţul iubirii, foarte mare !... Am venit la dumneavoastră acum, eu sînt Voica ! Voica, mă recunoaşteţi, tovarăşe Vardaru ?...

Dac-o recunoştea ? !... Cum să n-o recunoască !... Chipul ei prelung şi smead de icoană bizantină, de icoană tristă şi înlăcrimată, cu dungi mari de umbră tăindu-i obrazul. O cunoştea bine şi cine ştie de cîte ori nu-i trecuse prin minte chipul ei. Acum, nu mai rămînea decît să-i spună. Se pregătea chiar să-i spună. Îşi aduna cuvintele şi graiul... Şi nu pricepea de ce ea încă-l întreba atît de insistent dacă-i recunoaşte şi-i tot amintea :

— Dumneavoastră ne-aţi judecat... Ne-aţi judecat aspru, ca şi cum iubirea ar fi un păcat !... Toţi spun că din pricina asta plătim şi pagubele. Pagube mari. Axente spune că dumneavoastră aţi spus să plătim. Dar eu nu-mi amintesc ! Dumneavoastră vă amintiţi ?... Atunci ne-aţi mustrat, ne-aţi mustrat rău, dar n-aţi spus să ni se facă imputări... E foarte greu pentru noi preţul iubirii pe care ne-aţi judecat-o, tovarăşe Vardaru... Tovarăşe Vardaru, tovarăşe Vardaru !... Mă auziţi, tovarăşe Vardaru ? Eu sînt Voica, tovarăşe Vardaru !...

Sigur c-o auzea, sigur c-o ştia, sigur că se gîndise mult la iubirea ei. De ce oare-l întreba atîta ? De ce şi Firuţă, cu privirile lui grijulii, venea şi-i spunea ca şi cum l-ar fi zguduit ?

— Trebuie să interveniţi, tovarăşe vice. Ei spun că dumneavoastră aţi hotărît ca inginerul să plătească... Şi l-au mutat atît de departe, tocmai la Nisipuri... Munceşte

acolo și plătește, plătește din greu, înțelegeți, tovarășe vice ? !...

Acum nu mai înțelegea. Nu înțelegea de ce ei nu-l înțelegeau. De ce ei nu auzeau ce spune el, de ce ei nu vedeau gesturile care-i zguduiau toată ființa și care-l epuizau. Nu înțelegea. Simțea doar că există o incompatibilitate de comunicare între el și ei, că el îi auzea și-i înțelegea, iar ei pe el, nu. Că nu pricepuseră nimic din ce le-ar fi spus el, din ce le spunea el. Și simți, își dădu seama că era ca o plantă, că nici un fel de comunicare nu putea stabili cu ceilalți. Începură din nou toate să se amestece dinaintea lui, iar cei doi îi văzură privirile cum își începeau din nou lunecușul abisal. Firavele urme de viață îi dispărură din obraji și capul îi căzu inert într-o parte.

Chemată, sora se uită la ei doi amenințătoare :

— Ce i-ați făcut ? !... Nu trebuia să vă las !... Uitați-vă, acuma.

Intimidată, vinovată chiar, Voica încercă să-i explice :

— Era singurul om care...

Dar sora, disperată de lipsa aproape totală de puls a bolnavului, ordonă fără drept de replică :

— Afară !...

Pe urmele Voicăi, stînjenit, Firuță spunea :

— Credeam că și-a revenit ! Că și-a recăpătat conștiința... Săracul om, de șase luni tot așa...

Cînd dădu de privirile ei, însă, îi fu rușine să mai vorbească despre nenorocirea altuia. Cătă la ea vinovat, vinovat de nereușita acestei întreprinderi, întrebînd-o : Și acum ce-ai să faci ?...

Fața Voicăi era aspră. Numai umbre grele.

— Are dreptate Radu — spuse ea — n-avem timp de rugăminți și jale. Dreptatea răzbește pînă la urmă ; răzbește ea !...

— Te duci și dumneata la Nisipuri ? întrebă trist, parcă învins, Firuță.

Și, ca spre satisfacția lui, glasul Voicăi tună :

— Nu !... Acuma știu sigur că nu mă duc. Pentru că știu sigur că nimeni nu trebuie să ne ajute, ci numai noi doi prin munca noastră... Da, nea Firuță, m-am hotărît : Rămîn la Axente și continui ce-a început Radu. El va lucra acolo, eu voi lucra aici și astfel planurile lui vor fi realizate pe suprafețe mult mai mari !... Cînd se vor vedea rezultatele, și aici și acolo, la Nisipuri, meritul lui va fi de două ori mai mare și toată lumea își va da seama de asta !...

Porniră spre motocicletă. Ea cu pas hotărît, încăpățînat chiar, Firuță îngîndurat. Cînd să pornească, o întrebă înțelegînd-o exact :

— Îți pare rău că am venit să-l rugăm ?...

— Da, nea Firuță, îi răspunse ea, îmi pare rău. Nu trebuie s-aștept ajutor și milă, ci să lucrez, să continui ce-a început Radu.

Opriră înainte de sat, la șantierul unde se petrecuse nenorocirea. Voica se dădu jos de pe motocicletă și porni spre Axente, care se plimba cu pași rari, ca un corb. O simți și el de departe și-o așteptă încercînd un zîmbet.

— Știam eu că nu te superi dumneata pe muncă, îi spuse cînd se apropie.

Voica nici nu confirmă, nici nu negă. Chipul îi era drept, tăind parcă vînturile de primăvară ce veneau tocmai dinspre Dunăre.

— Știți prea bine, spuse, avem nevoie de bani... Ca să plătim... Asta-i tot.

— O să cîștigi bani buni aici ; e lucrare mare, spuse Axente ca și cum i-ar fi cîntărit cîștigul. Și adăugă : Și pe Radu l-aș fi ținut, dar Vardaru...

Voica i-o reteză cu glas jos :

— Am spus : rămîn ! Asta-i tot.

Acasă o aştepta Radu. Alarmat.

— Nu trebuia, strigă el, aflînd că Voica se angajase faţă de Axente. Ai să mergi cu mine dincolo !... N-ai să lucrezi pentru el !...

Voica aşteptă. Aşteptă să-i treacă mînia.

— De ce nu spui nimic ?... De ce nu spui ? !...

— E prima dată cînd ţipi la mine, prima dată ! spuse ea ca şi cum l-ar fi mîngîiat, ca şi cum i-ar fi mulţumit.

Iar cînd el făcu ochii mari, chiar îl mîngîie. Îşi trecu într-un gest trist degetele prin părul lui moale, îi privi multă, multă vreme chipul pe care începeau să se reaşeze calmul răscolit de furie şi, cînd fu convinsă că el putea s-o-nţeleagă, îi spuse :

— Eu trebuie să veghez aici. La planurile tale. Ca ele să se realizeze aşa cum vrei tu... Înţelegi, eu n-am alt rost pe lume decît să continui ce-ai început tu !...

Plecînd spre Nisipuri, în portiţa aceea pe care-o vopsise cu verde şi-o stropise cu flori, Radu avu pentru prima dată un alt sentiment faţă de ea. Era parcă obligat să-i spună ceva anume, nu ce-i venea, nu ce simţea. Era obligat să-i mulţumească. Să-i mulţumească mult, pentru cît de profundă fusese-n înţelegerea ei, pentru cît de adînc gîndise, sau simţise şi-şi descoperise cu precizie rostul. Chiar mai mult decît îşi închipuise el vreodată.

Încercă să-i spună ceva în acest sens, dar îşi dădu seama că era cu neputinţă. Faţă de gîndurile care-o duseseră cu luciditate spre esenţa legăturii lor, spre ceea ce era absolut în relaţiile dintre ei şi-n rostul ei faţă de el, orice vorbe ar fi pălit. Asemenea fraze nu se pot gîndi, elabora şi apoi spune. Ele vin dinlăuntrul nostru, al trăirilor noastre celor mai profunde şi mai sincere.

O sărută lung, lung şi apoi simţi nevoia să-i zîmbească şugubăţ. Ea îi aşeza fularul şi gulerul şi-i verifica grijuliu nasturii, dacă sînt încheiaţi cum trebuie. Nu mai era amanta, nu mai era fata suplă din iubirea lor

pătimașă. Era femeia în totalitatea vocațiilor ei, nevastă și mamă, făcută spre a purta de grijă.

Îl încheia atent și-i îndrepta umerii sub curelele rucsacului ; cu cele mai atente gesturi materne.

Hurducăindu-și motocicleta, opri lîngă ei Firuță. Mergea într-acolo, înspre Dunăre, avea o treabă și, dacă tot se întîmplase să pornească și inginerul, putea să-l ducă o bucată de drum.

Spunea asta cu cea mai serioasă convingere. Atît de serioasă, încît ei l-ar fi crezut, dacă asemenea potriveli nu s-ar fi întîmplat cam des, în ultima vreme, de cîte ori Radu pleca de la casa dintre cîmpuri.

— Eh, nea Firuță, nea Firuță, suflet de om și inimă de înger !...

— Nu, pe cuvînt, bîlbîia el, am o treabă într-acolo, știți că noi, cu misiunea... avem cîte-o misiune din asta, știți...

Și, nemaiputîndu-și ascunde zîmbetul vinovat care-i lumina copilărește fața strîmbă și bobițele negre ale ochilor, ambală :

— Hai, tovarășe inginer, că, zău, am o misiune !...

27

Puterea dragostei !... Fantastică e puterea dragostei !... Este, poate, în afară de voința omului, cea mai fantastică latură a existenței, cea mai înnoitoare, cea mai transformatoare, cea mai răscolitoare formă a dăruirii omului și a încrederii lui în sensurile vieții.

Vardaru e acum o conștiință ; a redevenit, în albul încăperii sale, o conștiință. O conștiință născută parcă din albul acela septic din jur. Și revelația acestei puteri a dragostei e tulburătoare pentru el. Tulburătoare și totală... El, care în clipa aceasta nu știe dacă are mîini,

dacă are picioare, dacă are simțuri, dacă are corp și ochi, degete și păr, nervi și mușchi, oase și sînge, știe precis că există în lume, în lumea asta a cărei noțiune o recapătă, o putere a dragostei care poate face minuni.

Pe de o parte, îi e ciudă ; îi e ciudă că el n-a cunoscut-o ca atare. Pe de altă parte, însă, e fericit că nu s-a pierdut definitiv în neant, așa cum putea foarte bine să se piardă, că nu s-a pierdut pînă acum, cînd își dă seama că există în om această putere pe care nimeni nu are cum s-o catalogheze sau s-o califice. Că a ajuns să-și dea seama că există, mai presus de tot ce poate îndura omul, această putere a dragostei.

Și e fericit că el a ajuns s-o trăiască prin cei doi, datorită celor doi, în viața celor doi. Peste distanțe, peste timp, peste vreme și anotimpuri, el, conștiință plutind în neant, a avut marea șansă să se racordeze la lungimea de unde a trăirii lor puternice și acum există prin ei, prin frămîntările lor trecute, într-un timp revolut în care nu mai au importanță dimensiunile, ci numai trăirile.

Lucrează, de exemplu, cu Radu acolo, pe dealurile aspre, nisipoase. Le cunoaște prea bine. Le cunoaște atît de bine încît nici nu-și dă seama dacă lucrează el sau lucrează Radu. Pe dealurile ce unduiesc, sahară tristă, pînă la Dunăre. E grea munca ; oamenii sînt încă neîncrezători. Mai ales după povestea lui de dincolo. Radu nu se lasă : le explică, trasează planuri, răscolește în pepiniere soiurile care ar putea corespunde, telefonează după buldozere, insistă să-i fie repartizate mai repede, insistă și se ceartă, se ceartă și insistă. Și așa vine vara.

E vară și dincolo, la irigațiile vechi unde lucrează Voica. Ea e plină de praf, înfășurată-n basma ca o turcoaică — nu i se văd decît ochii. Dar ochii ei urmăresc totul, totul cu o atenție autoritară, ca a unei profesoare în clasă. Cu Axente discută fără resentimente. Doar are de rezolvat o serie de lucruri împreună cu el. Și ea e preocupată ; preocupată și pricepută de parc-ar fi făcut

irigaţii de cînd lumea. Discută cu oamenii, le dă îndrumări, iar oamenii o ascultă cu multă încredere.

Seara, dintr-un camion plin cu materiale, Radu sare într-un capăt de drum şi-o apucă printre cîmpuri, spre casa care se vede-n depărtare. Holdele sînt mari, gata de treier. Dintre ele, răsare Voica. Îl cuprinde, o cuprinde, se îmbrăţişează. Fierbinte se îmbrăţişează, fierbinte.

Dimineaţa, printre aceleaşi holde, ea îl conduce pînă la şosea. Din cînd în cînd, făcîndu-se a-şi îngusta privirile în lumina răsăritului roşu, Voica îi cercetează cutele feţei, ca şi cum ar vrea să vadă care i s-a mai adăugat, să-nţeleagă grija care-a trasat-o acolo.

El simte privirile furişe, nu are cum să nu le simtă. Şi deodată se-ntoarce spre ea surprinzîndu-i-le.

Ea nu se fereşte. De el nu are cum să se ascundă. Îi spune ce gîndeşte :

— Ai greutăţi, nu ?...

— Trec, răspunde Radu morocănos. Se rezolvă !

Şi, privindu-l cum se caţără agil în primul camion întîlnit, ea rămîne-n marginea de şosea, cu inima mică de grija grijilor lui, cu ochi trişti, căutînd să-l însoţească tot mai mult în depărtările prăfoase care-l absorb, sperînd că asta l-ar ajuta, l-ar încuraja.

Cu aceiaşi ochi îngrijoraţi, ea scrutează, din pridvorul casei, depărtările vinete. E toamnă acum. Toată fiinţa ei adulmecă ploile care, anul ăsta, mărunte, ciobăneşti, vin şi trec peste cîmpurile negre. Degetele ei lungi mîngîie stîlpii cerdacului. Ochii ei rămîn deschişi noaptea, sub susurul măruntei ploi, căutînd să distingă floricelele albe şi albăstrii de pe tavan. Dar cel mai mult timp din cît stă acasă tot în pridvor şi-l petrece sau, măcar în uşă, dacă trebăluieşte, scrutînd depărtările dinspre care trebuie să vină el. Şi i se pare atît de greu, parcă celălalt capăt al judeţului ar fi celălalt capăt de lume.

Cînd aşteptările-şi ating apogeul, se condensează, se condensează, se sublimează, se sublimează şi se trans-

formă-n făptura lui călcînd apăsat printre cîmpurile negre. Ea ştie, simte momentul încă înainte de a-l vedea. Pentru prima dată, în mintea ei se arată silueta lui printre cîmpurile negre. Fără să privească-ntr-acolo, sau fără să-i ajungă privirile pînă acolo, ea îi vede mişcare cu mişcare, îi aude călcătura înfundată a cizmelor, îi simte răsuflarea şi, abia după aceea, pe cărăruia bătătorită argintiu, ochii ei îl disting — om subţire şi neînsemnat faţă de imensitatea rotundă a pămîntului negru şi cerului vînăt — cum vine spre ea, vine spre ea, vine spre ea, însemnînd totul pentru ea, mai mult decît tot pămîntul acela negru şi gras, mai mult decît tot cerul acela greu de nori lehuzi, gata să nască nesfîrşite ploi mărunte.

Stă nemişcată lîngă stîlpul cerdacului, îl simte cum se-apropie şi toate neliniştile i se spulberă, devenind pentru el numai căldură : copil la pieptul lui, soţie în braţele lui, mamă veghindu-i somnul.

Dimineaţa, el se trezeşte şi, încă somnoros, seamănă c-un motan. Cînd îşi dă seama că se află-n pat cu ea, e atît de bucuros încît îi mărturiseşte :

— Era gata, gata să nu pot veni !

Ea îl priveşte numai şi el ştie ce-ar vrea să-l întrebe. Nu poate să-i ascundă :

— Da, Voica ; e mult mai greu decît îmi închipuiam cînd am primit. Au fost foarte multe de făcut de la-nceput, dar nu numai asta ; e greu, neîncredere...

— De ce te-ai oprit ? Spune, ce-i cu neîncrederea.

El se supără ca şi cum şi-ar răspunde sieşi :

— Dar ce, m-aşteptam să nu fie neîncredere, m-aşteptam să am totul pregătit ? !...

Ea îl mîngîie :

— Ai fi vrut să vin cu tine, să te ajut acolo ?...

El se retrage : poate nu din mîndrie, poate nu din încăpăţînare ; mai degrabă din convingerea că va reuşi :

— Nu ; de ce să vii !... Apoi, își aduce aminte și rîde. Rîsul lui de copil bun care luminează deodată toată casa, preschimbă totul, preface totul. Chipul ei umbrit de-ngrijorare înflorește, întinerește : S-ar spulbera tot mitul, dac-ai veni !...

— Dar ce, eu sînt un mit acolo ?...

— Ești. Sigur că ești !... Se poate ca nevasta mea, nevăzuta mea nevastă, să nu fie un mit ? !...

Ea tace. Îi trece prin minte că dacă nu li s-ar fi luat motocicleta, ar fi ajuns pînă acum acolo. Încearcă să uite gîndul, pentru că altfel ar trebui să i-l spună și lui.

— Și de ce sînt un mit ?... întreabă repede, spre a scăpa de celelalte gînduri.

— Toate fetele și toate femeile de-acolo întreabă cum arăți.

— Și tu, tu ce le spui ?

— Că despre tine nu se poate povesti...

— Exagerezi. Exagerezi, pentru că mă iubești.

— Nu, spune el oarecum jenat, dar i-am văzut, le-am văzut, mai bine zis, pe femei, că ele-s mai sentimentale... Nu știu cine le-o fi povestit. Una chiar mi-a spus odată : Ei, domnu inginer, păcatele dragostei se plătesc scump !...

— Ne compătimesc, înseamnă că ne compătimesc, conchide Voica supărată.

— Uite că nu ; asta era o femeie-n toată firea ; una cu ochi iscoditori și pe care-o bănuiești întotdeauna că știe multe ; dar, de lîngă ea, o fată, dacă avea șaisprezece ani, a sărit foarte arțăgoasă : da' de ce să se plătească ? ! Știm noi, am auzit și noi ce iubire frumoasă a avut domn' inginer !...

— Și tu ce i-ai spus ?

— I-am spus : nu c-am avut, ci mai și am !...

— Ne compătimesc !... Nu poate uita Voica acest gînd care-i îngustează privirile și-i ascute buzele într-o vădită nemulțumire. Brusc, întoarce către el un chip foarte aspru, care-o face majestuoasă :

— Promite-mi că n-ai să laşi să ne compătimească nimeni. Nu trebuie să laşi să ne compătimească nimeni ; nu trebuie, înţelegi ? !...

El n-a lăsat. A muncit din greu şi n-a lăsat. O încordare, o tristeţe mare se aşternea tot mai categoric pe chipul lui : Venise iarna. Ajungea mai des acasă. Dar mai greu : circulau maşini mai puţine şi autostopul devenea mai complicat. Uneori schimba trei-patru ocazii pînă să ajungă. La înapoiere, mai întotdeauna trecea pe la judeţ ca să ceară ce-avea nevoie, să se zbată pentru ceva dintre cele ce avea nevoie. Făcea întotdeauna aceasta la înapoiere, ca să nu vină acasă supărat, mîhnit, înjosit de refuzuri şi amînări.

Aşa ajunseră la Anul nou. Casa dintre cîmpuri stătea încotoşmănată în zăpezile din jur. Ogorul întins avea un strat de nea albă care se întrista sub umbra norilor şi scînteia vesel sub lumina soarelui. Era o iarnă zdravănă, cu multă zăpadă şi lipsită de vînturi. Fumul casei dintre cîmpuri se ridica drept, drept, topindu-se în marile înălţimi ale cerului limpede. Voica a făcut pomul în camera cu flori pe tavan.

Petrecură „ca de obicei“ — spuneau acuma — în doi. El era tandru şi atent, ea alintătoare ; amîndoi înalţi, frumoşi şi tineri, rîzînd şi sărutîndu-se, vorbind şi tăcînd, dansînd drepţi şi fericiţi — pereche încîntătoare pentru orice petrecere de revelion. Dar singurătatea, masa intimă, dădea o notă mai solemnă existenţei lor pe această lume. Erau unitatea, erau ideea sfîntă de pereche.

Tîrziu după miezul nopţii, cînd vinul şi oboseala, şi plăcerea, şi rîsul şi gîndurile solemne se adunară toate, se amestecară şi deveniră un alt sentiment, nou, căpătînd o altă calitate, ea îl simţi. Îl simţi covîrşit de gînduri. De toate gîndurile de peste an. Încercă să-i distragă atenţia spunînd un lucru uşurel, o prostioară.

— Vezi, singurul dezavantaj aici, între cîmpuri, spuse ea făcîndu-se că nu dă atenţie tăcerii în care Radu se

cufundase, este că nu ne vin colindători... Anul trecut am avut colindători ; toată noaptea am avut colindători... Iar dimineaţa... dimineaţa au venit copii cu sorcova !... Dar aici — trase cu coada ochiului spre mîinile lui, atît, spre mîinile lui ; mai mult nu îndrăzni —... aici, cum să ajungă bieţii copii, prin nămeţi ; ...şi, dacă s-ar încumeta..., acum, după ce trecuseră cîteva clipe de cînd îi privise mîinile, realiza poziţia lor : cînd inertă, cînd încordată ; cînd obosite, cînd străbătute de cine ştie ce flux de voinţă. Se obligă să vorbească : ...da, dacă s-ar încumeta, ar fi frumos şi pentru ei ; i-am ţine să petreacă la noi, nu-i aşa ?... Sau, dacă vrei, pot să te sorcovesc eu !... Să te sorcovesc eu ?... Radu, ce zici ?...

Dar cînd el vru să-i răspundă, ea îl opri. Îl opri, veni în spatele scaunului lui, îi prinse fruntea cu palmele şi rămase aşa, ţinîndu-l strîns.

I-ar fi putut descreţi fruntea cu o glumă, sau cu o joacă. L-ar fi făcut, dacă nu să uite, în orice caz să abandoneze şi el gîndurile acelea. Dar nu putea. Nu-i venea să se joace cu el. Simţea că nu era rostul ei acesta. Rostul ei era să comunice cu el, nu să-i înşele gîndurile ; să meargă pe-acelaşi fir cu frămîntările lui, să simtă ca şi el, să fie-n pielea lui, să trăiască zbuciumul lui şi, astfel, s-ajungă să-l depăşească, ajutîndu-l şi pe el să facă asta... Nu, nu să-i adoarmă gîndurile înşelîndu-i-le cu o joacă, ci ajutîndu-l să şi le clarifice, lăsîndu-l să le aştearnă în faţa ei, cît ar fi de negre. Şi ea, cu căldura ei, să i le cureţe, să le albească, să le scoată imaculate, limpezi ca o apă liniştitoare în susurul ei. Să-l ajute să se limpezească şi să se liniştească.

— Ştii, Radu ; se rezolvă greu !... Se rezolvă greu, dar...

El îi prinse mîna :

— Să nu spui că eu rezolv. Că eu sînt mai presus decît alţii, că am mai multă forţă decît alţii.

— Tu ai mai multă încredere în ce trebuie să faci.

— Vezi, Voica, a trecut un an. Un an încheiat. Şi ?...

— Şi-au vrut să te-mpiedice, dar n-au reuşit : ţi-ai găsit calea.

— E o cale grea. Nu e un triumf. Deloc. Nu se cheamă în nici un fel că mi s-a dat dreptate. Mi s-a dat un loc să muncesc, ca să plătesc ce e de plătit ; atît.

— Iar tu, pe locul ce ţi s-a dat pentru asta, vei demonstra cu totul altceva. Se cheamă, nu că ţi se dă dreptate, dar că ţi-o faci tu.

— Tu nu crezi c-a trecut destul ca să trebuiască să mi se dea ?...

— Dragul meu !... tu nu mai ai răbdare...

— Nu am, pentru că văd că lucrurile se pot perpetua aşa, răspunse Radu privirilor ei care-ncepeau să se îngrijoreze. Uite, Voica, eu mi-am dat seama mai clar, nu pot fi egocentric ; trebuie să recunosc faptul că societatea nu e făcută numai pentru mine. Societatea are nevoie de toţi — şi de mine, şi de Axente. De dragul meu, nimeni nu va crede că prestigiul lui Axente e fals. Pentru că e un prestigiu consolidat şi societatea îl ia ca atare, nu are vreme să-l ia la reverificat. Societatea merge-nainte, e atentă la direcţia ei şi n-are prea mult timp de pierdut ; ca şi mine. Ce, eu am timp de pierdut, eu mă opresc în loc, aşa, numai dacă îmi cere cineva ? Axente face parte dintr-o generaţie faţă de care s-a impus. Are şi el merite. O fi avut mai multe, acum mai puţine ; dar are. Oamenii au învăţat să-l respecte. Pe deasupra, el are toate relaţiile şi amiciţiile foarte bine stabilite ; de multă vreme. Nouă cei care venim după, el ne pretinde să-l luăm ca atare, să-i respectăm vechimea, să ne temem de relaţiile lui. E foarte atent ca nu cumva să-l lucrăm şi, dacă ne îngăduie să ne facem interesele, trebuie să ni le facem cum putem, pe lîngă el, fără să deranjăm interesele lui !... Asta, dacă vrem să ne facem interesele. Dar eu voiam altceva decît interesele mele.

Eu nu sînt şi vreau să nu fiu omul care să-şi facă interesele ! De asta, pentru că voiam cu totul altceva, Axente m-a lovit. Iar acum sînt obligat ca, fără voia mea, să mă gîndesc la aceste interese ale mele. Nu înseamnă asta că am dat cu un pas înapoi, nu înseamnă că-mi preschimb entuziasmul în calcul şi forţa de muncă într-o negustorie care are grijă doar de propriile mele interese ?... Ei bine, eu asta nu vreau, Voica, asta nu vreau !... Nu pot să vreau aşa ceva, mă înţelegi ? !... Nu pot să-mi irosesc timpul căutînd dreptate sau răzbunare, cînd am altceva mai bun de făcut !...

Se cufundă în muncă şi trecu iarna. Nu se lăsă, bătu drumurile judeţului, insistă, făcu memorii, forţă uşile, obsedat de ideea că în primăvara care vine trebuie să aibă toate materialele pregătite ca să înceapă un mare asalt. Voica lucra dincoace. Îngrijea serele, dormea aproape lîngă ele. Se zbătea şi nu se lăsa pînă ce fiecare mecanism pentru irigaţii nu-i era adus în grafic la data fixă. Cerea, pretindea cu săptămîni dinainte. Devenise aspră şi autoritară, încurajată, chiar foarte mult încurajată de Axente. Simţul lui practic, flerul lui bine direcţionat spre ceea ce are şanse de succes funcţionau din plin. Şi nu l-ar fi lăsat niciodată să facă prostia să n-o ajute.

Venise astfel încă o primăvară a drumurilor lui şi a aşteptărilor ei. Cîmpia reavănă îi purta paşii. Întotdeauna el îşi respecta itinerariul : acasă, la judeţ, înapoi la lucru.

Odată, însă, se petrecu invers : veni acasă, se duse la judeţ, iar de la judeţ veni înapoi. Era negru ca pămîntul pe care călca. Ce bănuise, ce-i spusese tristul lui calcul lucid în noaptea Anului nou se confirmase : Văzîndu-l cum se zbătea ca să asigure condiţiile şi să obţină materialele de care avea nevoie, noul vicepreşedinte de la UJCAP îi spusese deranjat de insistenţele lui : „Dumneata dai prea multă amploare ! Vezi să nu

păţeşti pînă la urmă ca dincolo. N-ar trebui să insişti atît cînd ştii bine că dincolo ai adus pagube în loc de folos. Decît să ne deranjezi atîta, mai bine ţi-ai aminti că de-abia ai fost iertat pentru ce s-a întîmplat dincolo !"

Asta era. Era un tolerat, era un iertat.

Şi omul nici măcar nu i-o spusese cu răutate, ci mai mult ca un sfat... Era îngrozitor ; tocmai lucrul acesta era îngrozitor : ca un sfat !... Adică opinia publică se formase, lumea îşi formulase opinia, îl catalogase şi trecuse mai departe, aşa cum era normal ; că doar n-avea să se oprească lumea-n loc la a tot cîntări adevărul despre el !... Iar el era un băiat tînăr, poate cu ceva calităţi, nu spunea nimeni nici da, nici nu în privinţa asta, care greşise, greşise grav la modul nepriceput, dar, fiind tînăr, fusese iertat şi dat în altă parte, cu condiţia să-şi vadă de treabă. Asta era eticheta lui, cu ea se prezenta în societate, în funcţie de ea era apreciat de societate.

Venise la Voica. Nu mai putea. Venise peste cîmpul acela de primăvară, cu peria verde a grîului ieşită direct de sub blana zăpezii. Venise cu paşi mari şi grei. Grei de noroiul care se lipea de tălpi şi de chinul pe care-l tîrau după ei.

Nu se mai putea : Trebuia să abandoneze totul şi să lupte ca să iasă la lumină adevărul despre el. Trebuia ca, o vreme, să se dedice în întregime, cu încăpăţînare, numai ideii acesteia. Să strige-n dreapta şi-n stînga, să strige şi să scrie, să scrie şi să strige peste tot, la toate uşile, în toate instituţiile, la toate nivelele, care este adevărul !... A-de-vă-rul !... Pentru că, altfel, se sufoca, altfel se lăsa desfiinţat ca individ, ca cetăţean, ca persoană. Era un nimeni sau, mai rău, un netrebnic,

un dăunător care fusese iertat. Deocamdată iertat !... Nu se mai putea ; avea de ales : sau lăsa totul şi se zbătea pentru dreptatea lui, pentru adevărul lui, pentru adevărul despre el, sau rămînea pe vecie iertatul, toleratul, cel ce adusese numai pagube.

A doua zi dimineaţă, pe portiţa aceea — primul lucru pe care-l făcuse el pentru casă cînd se-ntorsese aici — ieşea ducîndu-şi rucsacul şi soarta, cu spinarea dreaptă.

Nu. Ea nu-l lăsase să facă asta. Ea îi vorbise cu glasul lui, cu inima lui şi, mai ales, cu raţiunea lui : Două lupte deodată nu se pot duce, asta e clar. Or, el are de dus şi lupta acolo, la Nisipuri, pentru ideile lui, pentru planurile lui, pentru ţelul lui, dar are de dus lupta aceastalaltă, pentru a face cunoscut adevărul despre el. Voica îl sfătuia, îl ruga, îl implora s-o ducă pe prima. Pentru că aşa simţea ea că e făcută firea lui. Aşa simţea că va fi mai mulţumit, pentru asta simţea că e el născut.

Ea pleda cu sentimente, nu cu argumente. Ea spunea ceva ce simţea. Şi tot ce simţea ea era dorinţa de a-i fi lui bine, de a-l vedea fericit.

Sublim şi unic catalizator, această iubire a ei !... Grija ei caldă îl liniştea, îi adormea răbufnirile răzbunătoare, îi ajuta raţiunea să fie calmă. Pentru că, lîngă grija ei, lîngă cuvintele ei, lîngă fiinţa ei, el îşi recăpăta liniştea, şi-o recăpăta, ştiind că cineva pe lumea asta veghează pentru el, că puterea dragostei ei îi dă putere lui, şi puterea dragostei lor, a amîndorura la un loc, poate învinge orice. Era clar, avea de dus lupta acolo, la Nisipuri. Renunţînd a se mai gîndi la situaţia lui de azi. Dar realizînd, făcînd ceva concret pentru oamenii din jur ; ceva ce va rămîne pe urmele lui, iar oamenii îl vor cunoaşte după ceea ce vor vedea că a creat şi a lăsat. Ăsta era rostul lui în viaţă. Şi ea, cu instinctele ei, cu intuiţiile as-

cuţite de marea dragoste, i-l descoperea, i-l confirma, i-l reconfirma.

Plecă liniştit. Avusese nevoie de această reconfirmare. Acum cîmpurile primăverii îl purtau mai uşor. Nu, n-avea să piardă timpul dovedindu-şi dreptatea, pentru că la capătul acelui timp nu va realiza nimic altceva decît satisfacerea vanităţilor sale rănite. Va îndura opinia greşită despre el şi va alege aceastălaltă cale, pentru că opinia greşită nu e generală : un om pe lumea asta ştia adevărul şi credea în el.

Atrăgîndu-i paşii către ele, tot mai departe, tot mai departe, cîmpurile verzi parcă-i spuneau în lenta lor rotire pe zare : Cineva crede în tine ; cineva crede în tine !...

Era puterea dragostei, care, trist şi drept, aşa cum îşi ducea el soarta printre cîmpuri, îl făcea să fie convins că, dacă un om pe lumea asta crede cu atîta tărie în ei şi-n adevărul lui, apoi are şanse ca să convingă toată omenirea.

28

Munci atît de pătimaş, atît de îndărătnic, încît nici nu-şi dădu seama cînd veni vara cu holdele ei mari tot clătinîndu-se şi clătinîndu-se în jurul casei dintre cîmpuri. Era pătimaş, şi-ngîndurat, şi nerăbdător. Albise pe la tîmple şi-ntr-o şuviţă pornind din frunte. Obrazul i se-năsprise, ca la războinici, de parcă toate vînturile loviseră şi brăzdaseră-n el. Ajungea acasă nervos, nerăbdător şi-apoi îl apuca nerăbdarea de-a se întoarce. Iar cînd revenea dincolo, îşi amintea că uitase să-i spună ceva Voicăi sau să-i ceară sfatul şi tare-ar fi venit înapoi !... Dar cînd ajungea, cînd, de departe, dintre holdele calde care păstrau în ele tot soarele de peste zi, o vedea pe

ea, stîlp neclintit al casei lui stînd în cerdac şi aşteptîndu-l dreaptă, cu faţa încordată, luminată doar de privirile cu care străpungeau întinsul, uita din nou totul şi alerga la ea, zeitatea nezdruncinată a drumurilor lui, a vieţii lui păgîne, care nu credea în nimic altceva decît în ceea ce avea de făcut şi-n încrederea ei. Neclintită în silueta ei suplă, zeiţa acestor cîmpuri îl aştepta cu inimă de copil.

— Te-am aşteptat atît. Ştii, aici la noi am terminat.

— Ce ?...

— Irigaţiile, şi plantaţiile ; sînt gata, azi le-am încheiat... Şi, nemaiputîndu-se abţine, îl îmbrăţişă vorbind fierbinte : Planurile tale s-au realizat, Radu ; asta voiam să-ţi spun...

— Planurile mele ?...

— Da, ale tale ; tot ce ţi-ai imaginat tu în legătură cu acest pămînt s-a făcut, e lucru concret acum...

El îi mîngîie obrazul, încet, ca-ntr-o consolare, şi spuse :

— Sînt fericit, Voica ; dacă tu ştii lucrul ăsta, dacă tu eşti convinsă de adevărul ăsta, sînt fericit !... Nu-mi mai trebuie nimic decît să fie la fel şi dincolo. Înţelegi ?...

Ea dădu să-i răspundă. Avea atîtea de răspuns la gîndul ăsta, care-o frămîntase şi pe ea. Dar cineva bătu în uşă.

— Intră !...

Nu intră nimeni.

— Intră !... strigă şi Radu.

Şi tot nu intră nimeni.

— Cine-o fi ?... se întrebară cînd, de afară, se auzi vocea lui Firuţă :

— Deschideţi, oameni buni ; vă rog, deschideţi !...

Săriră amîndoi la uşă, bucuroşi, dînd să-i spună ceva, în vreme ce plutonierul striga :

— Deschideţi mai larg, mai larg ; deschideţi uşa, mai larg !...

Pe uşă apăru întîi roata, apoi întreaga motocicletă şi, abia la urmă, chipul roşu al lui Firuţă, chircit în spatele ei ca s-o-mpingă să meargă singură.

O împinse-năuntru făcînd cu ea un tur triumfal cum fac la circ dresorii de cai.

— Cu acte-n regulă... strigă el oprind în mijloc şi scoţînd cu trei degete din buzunarul de la piept o hîrtie pe care-o scutură să se desfacă şi să se vadă ştampilele.

Bucuroasă, Voica bătu din palme. Se-apropie timid de motocicletă, mîngîindu-i coarnele, şaua...

Radu stătea încă neîncrezător şi plutonierul pricepu :

— Ce, crezi c-am scos-o eu din magazie aşa, crezi c-o să calc legea de dragul vostru ?... A ? !...

Şi rosti acel „a ? !“ atît de ironic încît Radu nu îndrăzni să-l mintă ; ridică din umeri, mai degrabă a confirmare decît a nedumerire.

— Nu, tăticule, continuă mustrător Firuţă ; uite aici hotărîrea Procuraturii !... S-a plătit peste o treime din datorie.

— Şi de unde ştie Procuratura că s-a plătit o treime din datorie ? !... întrebă Radu, neînţelegînd nici el însuşi de ce era morocănos... Ce, Procuratura asta face, ţine socoteala dacă se plătesc datoriile ?...

Firuţă cătă la el pe sub sprîncene, spunînd vinovat :

— Ei, am mai informat şi noi... şi, deodată, repezindu-se : Da' ce vrei, omule ? !... Ia-ţi hotărîrea şi fă ce vrei cu ea. Poftim !...

Şi-i dădu şi-un ghiont, ceea ce pe Radu-l topi. Nu se mai putu abţine : Îl îmbrăţişă, îl îmbrăţişă zdravăn pe omuleţul acela care era numai inimă şi suflet.

— Eşti un om mare, nea Firuţă, îi spuse Voica sărutîndu-l zgomotos pe amîndoi obrajii.

El se intimidă ; se fîstîci, chiar. Scăpă de încurcătură numai aducîndu-şi aminte că trebuia să scotocească în punga de portbagaj. Se repezi ca un spiriduş şi scoase de-acolo o sticlă de-un chil. Îi trase cu dinţii coceanul şi turnă cîteva picături pe motocicletă :

— Asta, ca să meargă mai bine !... E caisată ! Din aia trasă de două ori !... Măi fată, ce stai, măi fată ?... Iadă nişte ceşcuţe !...

De-abia după a treia ceaşcă, acolo, în capul mesei, sufletul i se mai domoli şi, odată c-un oftat, nu-şi mai putu abţine gîndul :

— Ei, dragii meu, de cînd visez eu clipa asta !... Că tot anul, mi-era inima numai la voi şi la chinul vostru... Iar eu de !...

Voica se uita la el şi-şi închipuia cum a socotit, lună de lună, cum a avut răbdare să adune şi să nu uite nici o chenzină, cum a controlat apoi, pesemne la secţia financiară, şi cum s-a zbătut ca să obţină hotărîrea aceea a Procuraturii, că nu stă lumea să aibă grijă tocmai de motocicleta lor cînd încă n-au plătit toată datoria.

— Ei, ce staţi, se răsti Firuţă, peste tăcere. Ce, v-am întristat cu prostiile mele !... Hai, sus !... Suiţi pe motocicletă şi daţi-i drumul !... Azi o să fie prima dată-n viaţa mea cînd încalc legea. Ştiu c-ai băut o ţuică, tovarăşe inginer, şi încă cu mine, dar închid ochii dacă te văd pe motocicletă !...

Porniră. Goniră ca şi cum îşi recăpătaseră toate libertăţile. Pe şaua motocicletei, el şi ea făceau un singur trup. Cu părul ei negru fluturînd în vînt, cu faţa lui aspră tăiată de toate vînturile. Goneau, şi nimeni nu-şi dădea seama că ea rămăsese cu buzele lipite de firele cărunte care, de cînd nu mai suise pe motocicletă, apăruseră la tîmplele lui.

— Să mergi pe unde-ţi spun eu, îl rugă ea cîndva. Şi-l duse roată pe cîmpurile brăzdate de canalele desenate de el, pe lîngă livezile care crescuseră acolo unde era pămîntul cel mai sterp. Mergeau mereu, roată, şi roată, întîlnindu-le mereu, savurîndu-le parcă mereu existenţa şi nemaivenindu-le să se despartă de ele. Pomii erau tineri, nu intraseră încă pe rod, dar tocmai de asta respirau atîta speranţă : pentru ceea ce aveau să producă.

— Am să te duc să vezi şi livezile de la Nisipuri, îi strigă el. Şi, apoi, în şoaptă : sînt mai mici, mai pipernicite deocamdată, dar am să te duc să le vezi !...

29

Orice s-ar spune, serbările sînt frumoase vara. Poate c-am rămas fiecare din copilărie, de la serbările de sfîrşit de an, cu prejudecata asta, dar, orice s-ar spune, o serbare de vară, în aer liber, nu se poate compara cu nimic altceva. Sub cerul de iulie, cînd vîntul care adie este cald, altfel sună fanfarele, altfel glasurile copiilor şi femeilor din cor, altfel se bea limonada şi berea, şi altfel asculţi taraful la umbra copacilor. Unii spun că nu e bine, că-i prea cald şi că te trec toate năduşelile ; dar tocmai ăsta e un avantaj. Pentru că, ajungînd toţi o apă, bluzele şi cămăşile se udă şi se mototolesc punînd un semn general de egalitate şi făcînd pe toată lumea să se simtă bine, fără protocol. Năduşeala îi trece pe toţi, şi pe cei în cămăşi cu mînecile suflecate, şi pe cei ţanţoşi în cravată şi sacou, şi pe femeile care-şi suflă broboanele de pe gît, spre adîncitura dintre sîni, simţind o plăcere, pentru care caută motiv public să poată chicoti ; şi pe dansatoarele care, după ce-şi termină jocul, îşi fac vînt unde n-ar trebui, cu fustele şi pestelcile. Totul

se-amestecă în oarecare praf, dar niciodată gheaţa din putinele mari în care se ţin băuturile nu e mai bine venită şi niciodată nu simţi mai plăcut răcoarea ierbii cînd te descalţi în ea răschirîndu-ţi degetele picioarelor. Bei bere nemţească-Radeberger, Pepsi Cola după reţeta americană şi te-ntinzi pe pămîntul copilăriei tale ascultînd în difuzoare coruri care-au repetat săptămîni de-a rîndul, pentru ca toată lumea să fie atentă la grătarele cu mititei, sau s-asculte meciul la tranzistoarele pe care le-au adus de-acasă. Şi, mîncînd plăcinte proaspete făcute în laboratoarele I.A.P.L, priveşti fătuţele tinere, răsaduri din anul acesta, cum intră-n lume petrecînd şi distrîndu-se.

Pentru noi, oamenii satelor, nu există plăcere mai adevărată decît o petrecere cîmpenească de vară, după care, vînzătorii de la cooperative şi chelnerii de la restaurante tot strîng vreme de-o săptămînă sticlele de bere de prin pădure. Fiindcă sîntem băutori de vin în tot timpul anului, serbarea cîmpenească de vară înseamnă pentru noi petrecerea berii. O bem de-o secăm, cîte patru, cel mult şase flăcăi pe-un butoiaş de cincizeci de litri ; iar cînd se lasă seara, după bere şi după dans, fetele ne iau proaspeţi ca nişte trandafiri olteneşti şi ne duc cu sila-n tufişuri unde se descheie să respire şi ele mai uşurate de-atîtea nailonuri cîte poartă pe dînsele.

E un rai o asemenea petrecere cîmpenească unde vin şapte coruri reunite ale căminelor culturale şi şcolilor profesionale agricole şi zece echipe de dansuri aflate-n faza intercomunală, de poţi să alegi, nenică, muc şi sfîrc, printre cele mai frumoase fete din judeţ, tot aşa cum alegi fripturile de pe grătarele în aer liber : antricoate mai pe os, sau muşchi perpeliţi bine. Bulcile sînt mai pufoase de poţi băga între două emisfere ale lor o litră de salam cu muştar cu tot, gogoşile se fac întruna, în acelaşi ritm în care pe estradă se schimbă formaţiile artistice şi, dacă ai noroc, poţi cîştiga la loz în plic. Bătăi

nu se-ncing decît dacă, mai atent la bere decît la ce-i prin jur, te agăţi de vreuna prea proaspăt măritată...

Pesemne că o asemenea petrecere visase Axente. Tribuna a făcut-o pe digul de la irigaţii, iar pe oameni i-a strîns în jur, în faţă şi pe lături, ca o potcoavă pînă la pompele care se-afundau în lacul aproape umplut. S-a adunat tot satul şi-au venit cu camioane oameni din satele vecine, pionierii au deschis festivitatea şi formaţiile în costume naţionale aşteptau să se producă după aceea. Cînd vicepreşedintele UJCAP-ului, cel venit în locul lui Vardaru, a tăiat panglica, lăutarii au cîntat din viori şi ţambal „mulţi ani trăiască", după care băieţii ce absolviseră proaspăt cursul de mecanici agricoli au dat drumul pompelor şi apa a-nceput să curgă în canalele printre care erau adunaţi oamenii. Vicepreşedintele a făcut semn să înceteze aplauzele, a rostit cîteva cuvinte şi a anunţat apoi că dă citire decretului prin care sînt decoraţi cei care au contribuit la această lucrare.

Primul a luat decoraţia Axente. Urmau apoi doi brigadieri şi, al patrulea, fu rostit numele Voicăi. Ea se îndreptă cu mers calm spre microfon şi vicepreşedinte. Chipul ei hotărît, mişcarea echilibrată făceau o impresie plăcută. Oamenii o urmăreau cu interes, privirile erau de simpatie. Chiar şi Axente se simţi obligat să zîmbească şi s-o aplaude.

Voica se apropie liniştită de vicepreşedinte şi, cînd acela îi întinse mîna ca s-o felicite, spuse cu ton cît mai reţinut — aşa cum ştia că va face de cînd îi venise în minte gîndul acela, şi cum n-ar fi renunţat pentru nimic în lume — cursiv, calm, privindu-i pe toţi şi auzindu-şi glasul cum răsună din toate părţile unde erau difuzoare :

— Vă mulţumesc. Dar am o-ntrebare : Unde e numele inginerului Radu ?... Noi n-am făcut altceva decît să continuăm munca lui, să punem în aplicare planurile lui... Noi sărbătorim, iar el plăteşte !

Atît. Apoi luă decoraţia şi plecă, dreaptă, cu aceiaşi paşi, încă înainte ca ei să se dezmeticească. Tăcea toată cîmpia, şi cele două dealuri din fundal.

Cînd coborî lîngă oameni, ei parcă se treziră :

— Exact, de ce nu e tovarăşul Radu ?... De ce nu e inginerul ? !...

Cu mîna pe microfon, ca să nu se audă, vicepreşedintele discuta aprins cu Axente. Păru să se lămurească şi încercă să spună ceva. Dar nu mai apucă. Oamenii din sat se porniseră cu toţii :

— Are dreptate !... Radu trebuia decorat !...

Voica trecea printre ei. Privindu-i drept, cu mersul ei calm, trecea printre ei. Oamenii se dădeau la o parte, îi făceau loc.

Voica nu se opri. Merse-nainte chiar şi după ce trecu de oameni. Merse, şi merse, şi merse. Cu acelaşi pas măsurat, chibzuit şi hotărît, se tot îndepărtă.

— Tovarăşi, să discutăm, dacă vreţi, se auzi în difuzoare, să discutăm, dar mai întîi...

Capetele, însă, erau întoarse, toate, spre direcţia în care se îndepărta Voica. Privindu-i mersul drept, fără clintire, fără ezitare. O mare de capete.

— Tovarăşi, se auzi din nou în difuzoare...

Dar fu de ajuns ca unul, cineva, nu se ştie cine, să pornească după Voica. Toată adunarea se clinti, toată adunarea porni după ea în vreme ce, de la tribună, se tot striga la microfon :

— Tovarăşi, nu s-a terminat adunarea, tovarăşi. Mai staţi că...

Oamenii se mişcau încet, unii răspîndindu-se, alţii îndreptîndu-se pe urmele ei. Priveau uimiţi doar oaspeţii veniţi din alte sate şi dirijorii corurilor care trebuiau să se producă.

Dîndu-şi seama de situaţie, Axente coborî de la tribună şi năvăli după oameni :

— Staţi, unde plecaţi, n-auziraţi că nu s-a terminat ? !...

Spunînd asta, dădu cu ochii de Firuţă şi-şi vărsă mînia pe el :

— Şi tu ce faci ?...

— Fac ce fac toţi oamenii, răspunse plutonierul privindu-l atît de liniştit încît îl scoase din sărite.

— Şi nu poţi să-i opreşti ?... strigă Axente.

— De ce i-aş opri ?

— Fiindcă eşti organ local şi...

— Şi ?...

— Şi trebuie să intervii, trebuie să...

Miliţianul îl bătu calm pe umăr :

— Azi e ziua mea liberă, tovarăşe preşedinte ; pe mine să nu contezi ! Şi adăugă fără umbră de batjocură : Eu venisem aici să beau bere, nu pentru altceva...

30

În camera aceea albă, cu lumină difuză, totul pare liniştit. Bolnavul e calm şi docil. I s-a explicat că pentru reuşita operaţiei trebuie să evite orice emoţie, cît de mică, orice stare de nervi, orice şoc sau întîlnire ce l-ar putea tulbura. Trebuie să stea, liniştit şi sub observaţie, încă măcar trei luni, ca să i se poată garanta cît de cît reintrarea în normal. Este rugat, de asemenea, să nu mai primească pe nimeni ; se făcuse şi aşa o greşeală în acest sens, cînd vizita miliţianului aceluia i-a produs o reacţie atît de gravă. Specialiştii şi administraţia spitalului depun toate eforturile ca să-l vindece, dar acum fac apel şi la el, pentru că a redevenit conştient. E la a treia operaţie şi, în decurs de doi ani, abia asta a reuşit. Cel mai mic risc poate fi acum fatal.

Totul sună politicos, corect, și totul arată a fi respectat întocmai, convenție desăvîrșită pentru depășirea celor trei luni. Bolnavul stă în cearșafurile lui, medicamentele pe noptieră, surorile de serviciu își fac vizitele cu promptitudine.

Aceste trei elemente ar fi definitorii pentru rezerva obișnuită de spital. Nimeni nu-l remarcă, însă, pe al patrulea, care, din clipa în care a apărut, din clipa în care i-a apărut sămînța, a încolțit și se dezvoltă vertiginos. Vertiginos, revenind tot mai des, în mintea dintre cearșafuri care e sfătuită să rămînă cît mai multă vreme inertă. Tot mai des și exact în aceeași formulare, nu numai ca o obsesie, ci ca o confirmare a apropierii momentului trecerii la acțiune : *Trebuie să mă duc să repar, trebuie să intervin ; cîtă vreme sînt om și sînt viu, trebuie să intervin și să aduc dreptate acolo unde am făcut nedreptate. Trebuie. Trebuie !...*

Ca o confirmare a apropierii momentului trecerii la acțiune.

Încolo, pacientul stă calm și docil, atent, înlăuntrul său, la fluxurile și refluxurile conștiinței sale, care îndepărtează de el răsunetul acestei voci a datoriei, pentru a o readuce și mai puternică, imperativă, categorică : *Trebuie. Trebuie !...*

Treptat, pauzele dintre revenirile ei încep să se transforme într-un fel de șiretlic. Ochii lui Vardaru clipesc des, cu o inteligență mult pusă la-ncercare. A observat. De zile-ntregi a observat, cînd se deschide ușa, cum se vede agățată într-un cui de pe sală, o manta. După luciul gulerului pe care l-a distins mai bine, se pare a fi o manta de ploaie. O manta de ploaie, cauciucată.

A privit-o și acum, la ultima ieșire a sorei. E acolo. Și-o închipuie exact. Vede și cum va întinde mîna după ea. Prin ușa abia întredeschisă.

Și ciclul continuă sub masca perfectei lui liniști. Pentru că tot timpul pacientului e ocupat. În el, înlăuntrul

lui, cînd răsună vocea datoriei, care-i spune ce are de făcut, cînd plutește imaginea mantalei de dincolo de ușă. Vocea, mantaua, vocea, mantaua, fără întrerupere-vocea, mantaua... Chiar și atunci cînd sora de noapte vine în prima ei vizită și constată că totul este așa cum trebuie.

Pentru că, la a doua vizită, care are loc cam peste un ceas, se sperie și-aleargă să-nchidă geamul a cărui perdea o fîlfîie, destul de puternic, un vînt cald. Și, abia după ce-l închide, își dă seama că patul e gol și scapă un țipăt. Țipăt tîrziu, auzit mai mult de bolnavi decît de puținul personal de gardă.

Cînd se strîng, toți constată cu stupoare lipsa bolnavului, dar nimeni nu are ochi să remarce că a dispărut și mantaua.

În mantaua asta, cu gulerul negru ridicat, străbătînd străzi întunecate ale orașului, Vardaru a scăpat de cele două obsesii. Și de vocea dinlăuntrul lui, și de imaginea mantalei agățate-n cui. Merge cu pași repezi și, în sinea sa, spune uneori : „Va să zică te-ai și decorat, domnule Axente ; te-ai și decorat !“

31

Spre surprinderea cui l-ar urmări, o apucă deodată pe o stradă luminată. N-are-ncotro. Într-aici a venit. Pe aici duce drumul pe care, de cine știe cîtă vreme, și l-a stabilit meticulos în minte pas cu pas.

Trece pe lîngă o curte mare, cu zid și grilaj de casă boierească, privește pe stîlpul de lîngă intrare firma și-o vede la locul ei, se apleacă spre gemulețul de la cușca portarului, zice un „aha“ liniștit recunoscînd figura bătrînului dinăuntru și ciocănește familiar lipindu-și nasul de geam.

Față de privirea nedumerită a celui de dincolo, el mai bate o dată, autoritar acum, clătinîndu-și palma interogativ :

— Ce faci, moș Costache, nu-mi dai drumul ?

Vizibil încurcat, bătrînul se urnește, are în gesturi o totală nedumerire, dar îi deschide și strigă de-a dreptul, speriat :

— Să trăiți, tovarășe vice !...

Pentru că, mai iscodindu-l o dată pe furiș, să adauge o scuză :

— Mă iertați, lumea zicea că...

— Nu, moș Costache, n-am murit, răspunde brutal Vardaru, și intră ca la el acasă.

Neîncrezător, moșneagul se dă cu spatele spre ușa prin care, din boxa lui, se intră-n curte. Și Vardaru vede, dar mai mult simte, că e privit cu suspiciune. Cu o suspiciune care-l derutează, îl face neîndemînatic atunci cînd își dă seama și de unde provine : Dacă papucii sînt ca niște pantofi de tenis și pantalonii pijamalei au culoarea albastră, ceea ce poate să facă să fie luată foarte bine drept o salopetă, la gît, bluza pijamalei se vede foarte clar. Duce mîna și apasă gulerul mantalei, dar gestul lui, privirile derutate au ceva dubios, care-l fac pe portar să nu se dea la o parte din ușa ce se deschide spre curte.

— Ei, iată-mă și sănătos, zice el, tot nu prea crezut de bătrîn.

Și începe cu acela o discuție despre cunoștințe comune, oameni care au lucrat sau mai lucrează încă aici, la Uniunea județeană, fapt care mai relaxează relațiile lor și face ca ochii străjuiți de pungi mari ai bătrînelului să devină mai blînzi, mai omenoși. Dar, cînd Vardaru intră în curte, acela, luptînd între respect și suspiciune, găsește formula de a merge alături de el, de a se plimba cu el, spunîndu-i diverse noutăți de pe la instituția jude-

ţeană şi ţinîndu-l mai pe-aproape că, doar, „trebuie să avem grijă şi de intrare ; asta-i misiunea noastră !“...

Vardaru-l înţelege ; se poartă cu el docil, ca şi cu surorile de la spital, şi se face că nu observă cînd acela-i priveşte mai cu atenţie încălţările. Depănînd amintiri comune, îl trage spre centrul curţii unde, cu boturile adulmecînd parcă miresmele nopţii de vară, stau înşirate cele trei maşini de serviciu, curate, spălate de şoferi la venirea din cursă, conform normelor, şi cu cheile lăsate disciplinat, în contact.

Deodată, emoţia-l cuprinde : se află acolo, ultima din flanc, bătrîna lui maşină de campanie, „iapa lui Vardaru“, cum îi spuneau oamenii, hîrbul cu care-a bătut sute de mii de kilometri în cerc toate drumurile judeţului, cu care a trăit, etape după etape, momente mai grele şi mai uşoare, mai triste şi mai vesele şi s-a legat, aşa cum se leagă doar oamenii : sufleteşte.

Vardaru o mîngîie. E plină de amintiri pentru el. E ca un cal împreună cu care ai făcut războiul. Sub privirile lui, ea pare vie, se animă recunoscîndu-l şi gudurîndu-se.

— Mai rezistă, mai rezistă încă, după atîtea hîrtoape ! îi spune lui moş Costache, care se emoţionează şi el văzîndu-i gestul de a mîngîia tabla capotei.

— Rezistă, tovarăşe vice, că de-abia în primăvară a ieşit din reparaţie capitală !...

— Reparaţie capitală ?... A cîta o fi asta ?... Cred că nici ea nu mai ştie !...

O cercetează din nou. De data asta mai şiret, cu gînduri ascunse. Îl priveşte pe bătrîn, iar o cercetează, şi-i vine o idee : îi cere un pahar cu apă.

Bătrînul e bucuros, pentru că suspiciunile, totuşi, nu i-au dat pace, în ciuda respectului şi a emoţiei unor amintiri :

— Îndată, tovarăşe vice !

O rupe la fugă cu paşi lăbărţaţi, trînteşte o uşă închizînd-o, dar Vardaru tot aude, în soneria derivată la intrare, numărul de telefon pe care îl formează. Şi parcă aude chiar o frîntură de convorbire.

— ...Da, cam ca o stafie a apărut... E cu pijama pe dedesubt, cred c-a fugit de la spital !...

În loc să se supere, sau să se intimideze, Vardaru zîmbeşte şi se-ndreaptă calm spre porţile mari ale grilajului.

Cînd, pe uşa sa, bătrînul apare cu figură cît mai nevinovată şi paharul de apă în mînă, îl vede pe Vardaru cum vine sprinten, dinspre porţile pe care le-a deschis, cum sare în maşină, neaşteptat de repede şi de sigur, drept cu mîna pe cheie, cum accelerează, trece de porţi şi porneşte în viteză pe străzile oraşului.

32

Ca un cal care simte că şi-a regăsit stăpînul, maşina goneşte. Goneşte fantastic împingînd totul înainte cu luminile farurilor ei. Pe străzi. Apoi pe cîmp. Goneşte, goneşte, făcîndu-se una cu omul de la volan, cu nerăbdarea lui febrilă. Căpătînd toate datele lui, ale dorinţei lui de a goni. Goneşte, goneşte, pînă cînd pare a ieşi din timp şi spaţiu.

Mişcă acum volanul lejer şi maşina i se pare a valsa pe deasupra cîmpurilor pe care el le-a visat atît de mult încît n-a mai crezut că va ajunge vreodată la ele. Maşina valsează odată cu emoţia reajungerii lui pe locurile unde şi-a consumat destinul.

Da, da, valsează. Nici nu se poate altfel în starea pe care el o trăieşte. O dirijează lent, atingînd uşor volanul, sub lumina fascinantă a unei luni ca de sînziene. Amîndoi, om şi maşină, par imponderabili peste cîmpurile

superbe, a căror poezie adevărată n-o poate înţelege decît cel care vine dintre ele. Valsează, opresc lin în aer deasupra unor locuri cunoscute pe care el vrea să le distingă mai bine, pentru că, bine-nţeles, ca şi el, maşina a devenit uşoară, aeriană. Zboară lent pînă într-un alt punct şi iar opreşte, ca o navă spaţială care lasă un mesaj în cosmos.

Sînt locuri cunoscute, înscrise în inima lui mai mult decît în memoria lui. Ştie exact ce se află după fiecare cută de deal şi ce urmează, pentru că, prompt, îndreaptă farurile maşinii ca şi cum ar saluta şi trece mai departe.

Şi după ce totul se clarifică în mintea lui, elementele noi fixîndu-i-se în memorie pe locul respectiv, porneşte mai departe spre noaptea care-l atrage inexorabil în goana aceea nebună la care supune bătrîna maşină.

La irigaţii, acolo unde a fost şantierul şi accidentul lui, frînează, opreşte motorul şi, deodată, intră în alt univers. Totul tace. Şi luciul lacului, şi livezile care urcă pe dealurile terasate. Totul pare mort, peisaj lunar de-o implacabilă răceală ca şi cum, odată cu el, ar fi murit acolo, sub ape, totul, şi ar fi îngheţat aşa. Se uită atent şi nu depăşeşte cu nici un chip imaginea asta. Raţional, îşi dă seama cum au evoluat lucrurile : cum s-a consolidat digul, cum s-au instalat pompele, cum s-au tăiat terasele în dealurile acelea sterpe şi cum a apărut pe ele via. Raţional... Dar, pentru el, pentru simţirea lui, totul rămîne mort, sub lumina cretoasă a nopţii palide.

Sare-n maşină şi, căutînd scăpare, porneşte-n goană lăsînd în urmă fantasmele amintirilor. Şi iarăşi omoară biata maşină care se scutură din toate încheieturile. Dar lui îi trebuie aşa ceva : parcă se scutură de imaginile acelea moarte. Ajunge, astfel, pe străzile satului, care parcă-l calmează. Trece de centru, opreşte pe un colţ şi intră-ntr-o curte ; ca la el acasă, mîngîind cîinele care i se gudură.

33

Intră fără să bată şi intensa lumină cenuşie a televizorului dă neaşteptatei lui apariţii un aer spectral.

O clipă de încremenire, de stupoare, apoi, împingînd la o parte copii şi picioare, de pe un divan-studio se ridică, în pijama, bine hrănit, scăpînd scobitoarea pe care o ţinea între dinţi, Axente :

— Tovarăşe Vardaru !...

În lumina spectrală, el singur arată robust şi i se simte rumeneala obrajilor. Glasul, însă, are ceva nesigur ; sună şi slugarnic, dar şi cu o neplăcută surprindere.

Repede, lumina este aprinsă. Televizorul stins, copiii sînt daţi afară şi nevasta lui Axente, care-a dormit îmbrăcată în camera cealaltă, vine aşezîndu-şi părul cu o agrafă pe care-o desface între dinţi :

— Tovarăşe Vardaru !...

Glasul ei sună mai sincer. E mai bucuroasă şi mai emoţionată decît bărbatu-său, care, din pricina asta, o şi repede :

— Hai, vezi, aranjează !...

Rămîne singur cu Vardaru în camera mare, cu mobilă multă, lăcuită puternic — fotolii şi masă de sufragerie şi vitrine, şi, pe pereţi, carpete cu caravane de cămile ţesute din fire lucioase de mătase sintetică, şi vaze cu trandafiri liliachii din plastic, şi televizor, şi o fotografie de la o decorare, şi o statuetă cu un tractorist, şi păpuşi şi struguri de plastic în vitrine, şi cana, pe jumătate golită de vinul roş ca şi obrajii gazdei. Rămîne singur cu el în încăperea aceea şi pare deranjat tot timpul de lumina mare care a fost aprinsă.

De fapt, Axente nu vrea să-i privească faţa, nu vrea să-l vadă. Aşază scaunele, dă cu piciorul în lucrurile răvăşite. Într-un tîrziu, privind mai degrabă spre foto-

liul în care Vardaru s-a aşezat cu evidentă oboseală, spune :

— Credeam că...

Vardaru nu-i răspunde nimic. Îl măsoară. Axente înghite-n sec şi se justifică :

— Aşa se spunea despre dumneavoastră. Cred că toată lumea ştie la fel. Eu... ca şi toată lumea...

Cînd Vardaru vorbeşte, vocea lui ameninţătoare îl face pe celălalt să se ferească :

— Nu, Axente, n-am murit. N-am murit încă !... Mai am de făcut ceva, înţelegi tu ?...

— Dar nici nu trebuia să muriţi, eheee... încearcă Axente să protesteze prosteşte.

Vardaru nu mai rabdă. Se ridică şi-n mantaua aceea, care evident nu este a lui, vine spre Axente :

— Unde l-ai dat ?... Ce-ai făcut cu el ?... Ce-ai făcut cu oamenii ăia ? !...

— Care oameni, tovarăşe vice ?... Eu... eu ziceam că dac-aţi venit, să ciocnim un pahar de vin, să...

— Spune, Axente, se aude Vardaru mai mult şuierînd decît vorbind, vreau să aflu de la tine, de la tine, auzi tot ce-ai făcut cu ei !...

— Tovarăşe vice...

Îi întrerupe intrarea precipitată pe uşă a nevestei lui Axente. Precipitată şi zgomotoasă din pricina multor farfurii, tacîmuri, şervete pe care le aduce cu amîndouă braţele. Uşa o împinge de fapt cu piciorul ; în spate, o fetiţă vine c-o farfurie cu murături şi una cu mezeluri de casă, alta c-un coş de pîine şi cu pahare iar, de dincolo, se aude sfîrîitul însoţind mirosul cîrnaţilor care se prăjesc. Un adevărat alai de imagini, zgomote şi mirosuri în casa unde mesele se pun rapid şi indiferent de ceas pentru tovarăşi cu muncă de teren.

Tocmai amintirea asta îl şochează pe Vardaru. Ţipă deodată, ca şi cum ar fi atacat :

— Nu pentru masă am venit !... Nu !...

Copiii se sperie. Fetiţa scapă jos coşul cu pîine. Nevasta lui Axente ar vrea să insiste şi-l priveşte cu milă pe omul slab, palid, pe care mantaua aceea neagră atîrnă ca pe-o sperietoare.

— Lasă-mă cu Axente, îi spune el pe un ton mai moale, mai blînd, ca şi cum şi-ar da seama că ea nu e vinovată cu nimic.

În clipa în care uşa s-a închis, capul îi e drept, iar privirile lui sînt înfipte în direcţia în care ar trebui să fie privirile lui Axente :

— Spune !...

— Ce să spun, tovarăşe Vardaru ?...

Axente ar întinde mîna după pahar, dar încă se mai păstrează-n el sentimentul de respect pentru fostul şef, aşa că, cercetînd ceea ce se vede sub gulerul mantalei aceluia, ţine cuminte mîinile pe genunchi.

— Unde l-ai dat pe Radu ? !...

— Eu să-l dau, tovarăşe vice ! ?... Dacă era după mine... eheee...

Vardaru îşi trage scaunul şi se aşază drept în faţa lui :

— Pe mine să nu mă minţi, Axente !...

Axente se uită la genunchii pantalonilor lui, parcă întrebîndu-se dacă sînt salopetă sau pijama. Şi, ajungînd la o anumită concluzie, spune ceva mai degajat :

— Ce să vă mint ?... Radu a fost transferat din sectorul cooperatist în cel de stat în interes de servici.

Formularea aceasta legală cum, pesemne, e trecută în documente spre a acoperi cu acurateţea ei insensibilă toate murdăriile făcute, toate chinurile provocate, declanşează-n Vardaru mari furii :

— Minţi !... Minţi ca un ticălos !...

Jignit, lovit, Axente e alb. În locul temerilor şi respectului începe să-şi facă loc în el indignarea :

— Eu vă mint ?... Cu ce ? !...

— Cu ce ?... Glasul lui Vardaru devine apăsat, privirile lui se-nfig în celălalt : Cu ce eu, luîndu-mă după tine, i-am minţit pe alţii ani de zile... Auzi, Axente : am venit pentru că nu pot lăsa aşa lucrurile. Am şi eu o răspundere în tot ce s-a-ntîmplat aici !...

Pentru prima oară Axente ridică fruntea şi chiar îşi deschide ochii lui de obicei îngustaţi : Rosteşte ca o concluzie :

— Nu mai sînteţi în funcţie aşa că nu mai aveţi nici o răspundere.

Vardaru trece peste asta. Deocamdată nu înregistrează exact sensul :

— Ascultă, am venit să te iau pe tine, şi pe Radu, şi să vă pun faţă-n faţă ca atunci cînd...

Dar Axente-şi dă seama că nu s-a înregistrat ce-a spus şi, încăpăţînat, repetă :

— Dumneavoastră sînteţi în concediu medical, nu mai aveţi nici o funcţie !...

Vardaru rămîne o clipă derutat, apoi sare la el, îl ia de guler, îl ridică-n picioare. În clipa aceea uşa se deschide şi nevasta lui Axente aşază repede pe masă, ca şi cum ar vrea să-i înşele, o farfurie cu plăcinte şi-un pahar, paharul pentru Vardaru.

— Măcar asta serviţi !... îngăimă ea în vreme ce glasul lui Vardaru se năpusteşte ca răspuns la ceea ce şi-a dat seama acum că-i spune Axente :

— Nu. Nu pentru mesele voastre am venit !... Ştiu că faceţi nişte mese grozave ; dar acum, nu !...

Femeia-nchide repede uşa în urma ei. Axente se uită pieziş într-acolo, apoi, deodată, îşi toarnă un pahar şi-l bea pe nerăsuflate. A doua oară, le umple pe amîndouă :

— Poftiţi !...

Și se așază luînd o plăcintă pe care-o mănîncă în dușmănie. Într-o dușmănie ce, parcă spune, „pe mine să nu mă-nfurii, că...".

— De ce l-ai alungat, a ? !...

Aude glasul lui Vardaru pe care nu-l mai poate suporta. Tace mocnit. Cînd acela îl întreabă a doua oară, dă dușcă păhărelul de vin și, ridicînd ochii din el, întreabă :

— Și acu ce vreți ?...

— Să îndrept ce trebuia îndreptat !...

Axente îl mai cercetează o clipă. I-a trecut teama, i-a trecut respectul, i-a trecut tot. Prima dată-l impresionase apariția, apoi îl pusese pe gînduri modul în care i se cerea socoteală. Acum, cu cinismul celui care-și dă seama că nu poate fi nicicum în pericol, rîde. Rîde grosolan, batjocoritor, jucînd în mîna-i mare paharul gol :

— Dumneata să îndrepți ?... Ți se vede pe dedesubt pijamaua cu care ai fugit din spital ! Ehee...

Vardaru vine la el și, așa cum stă pe scaun, îi înfige mîinile-n gît :

— Te omor fără nici o remușcare. Trebuie să lămurim totul. Acum !...

Rîsul încetează brusc. Axente se ridică în picioare, încearcă să-l ia pe Vardaru cu binișorul :

— Să lămurim !... Ce să lămurim ?... Cooperativa e fruntașă, oamenii cîștigă bine, își fac case noi, cumpără televizoare, unii au și mașini, sîntem lăudați și de județeană și de ziare... Am terminat și cu irigațiile... ce să mai lămurim ?...

— Ascultă, îi spune Vardaru zguduindu-l : Ai să mergi cu mine și-ai să-l rogi pe Radu să vină înapoi, și-ai să-i promiți că faci toate demersurile ca să i se șteargă imputația !... Mergi cu mine, ai înțeles ? ! ! !

34

Cine ştie din ce calcul, Axente merge cu el. Poate ca să-l ştie ieşit din casă, poate, dintr-un sentiment de omenie, văzîndu-i starea jalnică şi nevenindu-i să-l lase singur. Mai sigur, însă, din amîndouă motivele plus gîndul că, aşa, mai are şanse să-l domolească ; altfel, nebunul scoală satul, spune lucrurile astea oamenilor, încinge spiritele şi... iese un pocinog de care nu te mai speli nicicum.

A redevenit politicos, protocolar chiar, făcîndu-i loc cu deferenţă să iasă din casă şi din curte ; şi-a cerut scuze numai o clipă ca să-i spună ceva nevestei şi a reapărut, tot aşa de îndatoritor, ca şi cum n-ar fi fost al lui glasul care s-a auzit scrîşnind o clipă mai-nainte : „Fă aşa cum îţi spun ! Ce, vrei să ne moară ăsta pe-aici ?... Dai telefon imediat !..." Şi, urcîndu-se-n dreapta, îi spune :

— Ştiţi, ei stau acolo afară din sat, acolo, la casa americanului, casa aceea dintre cîmpuri !...

Vardaru pare să înţeleagă şi porneşte nervos. Conduce încordat, în viteză. Din cînd în cînd, priveşte spre Axente să nu sară din maşină. Cunoaşte bine satul şi hurducăturile. Printre holde, numai, îl întreabă pe Axente cum şi încotro. Cînd ajung, roteşte privirile ca-ntr-un fel de măsurătoare şi înţelege :

— I-ai mutat aici, i-ai scos din sat ; şi pe asta ai făcut-o !

Răspunsul lui Axente se pierde-n uruitul îndepărtat al unei motociclete, al cărei far se vede o clipă dispărînd după dealurile din marginea zării.

— Hai !...

— Duceţi-vă dumneavoastră.

— De ce nu mergi ?...

— Duceţi-vă întîi dumneavoastră, spune Axente, ca şi cum ar avea de gînd să rămînă singur în maşină şi să fugă.

— Dacă fugi, te ucid, îi spune Vardaru ; şi coboară.

Axente-i face semn că poate fi liniştit şi priveşte la fereastra în spatele perdelei căreia se vede mişcare.

— Sînt eu, Vardaru !...

Fereastra se deschide pe jumătate. Ca şi cum ar ţine o puşcă în mînă, Voica întreabă :

— Ce căutaţi la ora asta ?...

— Sînt eu, Vardaru, spune omul ca şi cum numele lui ar putea fi o garanţie. Şi, dîndu-şi seama că nu e, adaugă : Nu-ţi fie teamă. Unde e Radu ? Vreau să-i vorbesc, să-l întreb...

— Ce să-i vorbiţi ? întreabă glasul aspru al femeii de după perdea.

— L-am adus pe Axente ; Axente îi va cere să vină înapoi. Vreau să se facă dreptate.

— S-a făcut dreptate.

Glasul femeii sună-n noapte dur şi fereastra se închide.

Vardaru devine nervos :

— Dar nu sînt un duşman, ca să-mi vorbeşti aşa. Eu am venit să facem dreptate. Mi-a revenit cunoştinţa şi am venit să facem dreptate !... Apoi se duce la uşă şi bate, bate.

Uşa se deschide brusc. În cadrul ei, cu părul despletit, dreaptă, privindu-l neîngăduitor, apare Voica. Vorbele ei sună ca şi cum ar şti de mult despre ce este vorba : a chibzuit îndelung şi are răspunsul pregătit.

— Să-l lăsaţi acolo unde e ; acolo şi-a găsit rostul. Să nu-l tulburaţi !... Să nu vă atingeţi de el !...

— Bine, dar eu l-am adus pe Axente ; vreau dreptate pentru voi !... spune Vardaru uimit de frumuseţea ei aspră. Lasă-mă să-i vorbesc ; trebuie să-i vorbesc.

— Chiar dac-ar fi aici, şi tot nu v-aş lăsa !

— Mă urăşti, constată el trist, cercetîndu-i faţa.

— Da, răspunde ea, fără menajamente.

— Bine, urăşte-mă, dar acum, te rog. Ştii ce-nseamnă să-ţi revină după atîta timp cunoştinţa !...

— Cred că da : îţi aduci aminte cum ai judecat strîmb nişte oameni, spune ea neiertătoare.

— Tocmai asta vreau să lămurim !... Cheamă-l pe Radu.

— V-am spus c-a plecat ; n-aţi văzut motocicleta ? !...

— A plecat la Nisipuri ?

— Da, are oameni scoşi pe cîmp în timpul zilei, la lucrări delicate care se pot face numai pînă ce se ridică soarele !...

Vardaru nu-i mai dă atenţie. Fuge la maşină, porneşte şi, spre groaza lui Axente, începe o goană înnebunitoare.

Nemişcată, ca o stană, păzind casa, Voica a rămas în uşă, pregătită să se opună oricui ar fi încercat să intre...

Cînd, deodată, aude motor şi-l vede pe Firuţă. Oprind motocicleta brusc, în faţa casei dintre cîmpuri, acesta strigă la Voica, aşa cum, în buna lui creştere, nu făcuse niciodată :

— Unde-i Vardaru ? Am primit telefon de la judeţ ; a fugit din spital !...

O vede pe Voica alergînd spre poartă, ieşind şi dînd să se urce pe şa :

— Hai după el. Dac-ai venit, înseamnă că eşti piaza mea bună !... Hai spre Nisipuri !...

— Nu trebuie să-l ajungă pe Radu !... strigă tot ea în goana motocicletei. Să-l împiedicăm, înţelegi ?

— De ce ?...

— Vrea să-l aducă pe Radu-napoi !... Nu trebuie să-i spună asta !... Îl duce pe Axente ca să-l roage !... Nu trebuie, nea Firuţă, înţelegi, noi ne-am găsit echilibrul aşa ; Radu îşi are rostul lui acolo...

— Şi de ce te temi !...

— Ştiu ei ; dacă strigoiul ăsta o să-i vorbească de legăturile lui sufleteşti cu oamenii de aici, despre cine ştie ce îndatorire morală !... Nu se poate. Să-l lase în pace. Trebuie să-l lase în pace !... Destul s-a amestecat în viaţa noastră !

Firuţă goneşte motocicleta sub lumina stranie a lunii.

— De-abia ne-am liniştit ; de-abia am uitat, spune Voica. Nu trebuie să vină înapoi !...

Firuţă ambalează încercînd să prindă cu urechea bătaia celorlalte motoare.

35

În perspectiva depărtată a drumului apare, întîi ca o părere, apoi mai precis, mişcîndu-se în hopuri, farul motocicletei lui Radu. Vardaru accelerează. Axente tremură odată cu toată maşina. Începe să fie convins că are alături un smintit. Vardaru accelerează şi claxonează. Strînge din dinţi, strînge volanul, apasă pe claxon şi pe acceleraţie. Distanţa dintre maşină şi motocicleta lui Radu descreşte vertiginos.

Axente duce palmele la ochi. Zorii care au apărut, ceţoşi, dezvăluind spinările lente ale dealurilor cu plantaţii şi aspersoare bănuindu-se-n pîclă, parcă vin spre el şi-l izbesc. Se reped mereu în el ameninţători. Iar maşina e gata să se lovească, să intre-n nefiinţă. La un moment dat, nu mai rabdă, pune mîna pe volan şi strigă :

— Eşti nebun, omule, eşti nebun ! Ehee...

Cu ochii la motocicleta care virează acum în spatele unui deal, odată cu drumul, Vardaru îşi dă seama cu o clipă mai tîrziu de ce-ar putea să se întîmple. E gata

să scape volanul, dar se redresează brusc şi, în acelaşi timp, îi trînteşte lui Axente-n faţă un dos de palmă atît de grea încît acela geme nemaiştiindu-şi decît durerea.

Piciorul lui Vardaru apasă pe acceleraţie ca şi cum ar apăsa în capul, în gîtul, în pieptul lui Axente. Iese din curbă şi se apropie tot mai mult de motocicletă. Acum nu mai claxonează. Simte, cu fiecare răsuflare, că distanţa se scurtează, se scurtează, se scurtează...

L-a ajuns. E foarte aproape de el. Va vira şi va merge în rînd cu el. Acum. Imediat !...

Dar o izbitură neaşteptată îl saltă cu creştetul pînă-n capotă. Maşina derapează, se opreşte cu botul în zidul de pămînt al dealului. Luînd mîna de pe volanul pe care intenţionat l-a bruscat, Axente deschide precipitat uşa, aşa cum, în disperarea lui, nu mai spera să ajungă să facă.

— Eşti nebun, strigă el ; vrei să mă omori !...

Vardaru nu face nici un gest pentru a-l reţine. Îi spune cu dispreţ :

— Nu sînt nebun. Mie mi-a revenit conştiinţa, Axente. Ea îmi spune că tu trebuie să pieri ; că Radu e cel care trebuie să existe !...

Radu a oprit motocicleta şi vine spre locul accidentului. În faţa lui, deodată, din maşină sare Axente, se loveşte piept în piept cu el, dar nu se opreşte ; o rupe la fugă.

Fuge, fuge, şi e gata să intre sub roţile motocicletei lui Firuţă. Plutonierul îl fereşte în ultimul moment. Şi Axente îşi continuă fuga.

Motocicleta lui Firuţă opreşte lîngă Radu. Plutonierul sare şi-l ajută să deschidă portiera dinspre Vardaru. Dar acesta e dat la o parte de Voica, care-l prinde pe Radu de braţ cu amîndouă mîinile :

— Vino !... Să plecăm !... Nu mă-ntreba nimic ! Vino !...

Aleargă trăgîndu-l spre motocicleta lor, în vreme ce primele raze roşietice ale soarelui sparg pîclele dimineţii.

— De ce, de ce ?... întreabă Radu.

Voica îl urcă pe motocicletă ; urcă şi ea :

— Porneşte ! E Vardaru ! e un strigoi, vrea să ne strice iar viaţa. Să mergem, Radu, trebuie să scăpăm ; n-am să-l las să se apropie de tine !...

— N-o fi rănit ?... întreabă Radu.

— Lasă că e acolo Firuţă. Tu nu vreau să-l vezi ; e un strigoi !...

Motocicleta goneşte acum cu toată viteza. Se îndepărtează. Un nor de praf acoperă goana roşietică a cerului.

36

Nemişcat, cu mîinile ţinînd volanul şi fruntea lipită de el, Vardaru pare inert, cu faţa lipsită de expresie. Firuţă abia îndrăzneşte să-l atingă.

— Ai păţit ceva ?... întreabă el cu glasul stins cu care ar întreba : „Mai simţiţi ceva ; vă mai daţi seama de ceva ?...“

După un timp, fără să scoată o vorbă, Vardaru ridică fruntea. Îl priveşte lung pe miliţian, îşi priveşte mîinile care-au rămas încleştate pe volan.

— Vai, tovarăşe vice, ce-am gonit !... spune Firuţă în loc de „bine că mai trăiţi“, cum ar simţi nevoia... Trebuie să vă duc la spital. N-aveţi voie nici să vă daţi jos din pat, iar dumneavoastră...

Vardaru îl priveşte tot fix. Şi, într-un tîrziu, spune :

— Au plecat. Au fugit... Constată, nu întreabă ; întrebarea vine de-abia după asta : De ce fug de mine ?...

Firuţă dă să spună ceva, un îndemn, sau o consolare. Dar Vardaru nu-l lasă. El dialoghează pe alte planuri acum :

— Ştiu de ce fug : Fug de mine fiindcă reprezint trecutul lor !... şi împotrivindu-se ideii acesteia : Dar eu nu sînt numai trecutul ; eu exist încă, exist în prezent.

Plutonierul îl lasă să-şi consume drama şi, căutîndu-i cu privirile ochii febrili, îl roagă blînd :

— Haideţi ! Maşina nu a păţit nimic. Haideţi să vă duc ; am să merg încet pe motocicletă înaintea dumneavoastră. Am să merg încet.

— Hai !... Chipul lui Vardaru se-nseninează, motorul porneşte. Firuţă împinge la maşină. O manevră bună, uşoară faţă de poziţia riscantă, şi maşina ajunge-n şosea, cuprinzînd deodată-n parbriz toată explozia roşie ce prevesteşte răsăritul.

Bucuros, plutonierul face un semn cu mîna stîngă, în vreme ce cu dreapta apucă motocicleta. Apoi porneşte uşor, ridicînd picioarele de pe pămînt şi mai mişcînd o dată capul ca şi cum l-ar invita pe cel din urmă. Motocicleta lui toarce lent pulsîndu-şi, bine reglată, cei doi timpi. Dar, deodată, aude-un vîjîit ameninţător la maşina din spate. Se întoarce, e gata să cadă, opreşte brusc : Cu un viraj zgomotos, maşina lui Vardaru a apucat-o în direcţia cealaltă, gonind spre cerul care se aprinde tot mai mult.

Vardaru goneşte. Goneşte acum printre dunele de nisip. Goneşte iarăşi în starea aceea a lui de transă, în care viteza îl face să ajungă la sentimentul de plutire imponderabilă. Goneşte spărgînd în parbriz reflexele viorii ale cerului. Pînă cînd ajunge din nou lîngă motocicleta lui Radu.

Numai pentru o clipă. De lîngă botul maşinii lui, motocicleta ţîşneşte îndepărtîndu-se. Vardaru accelerează şi iarăşi se apropie. Se apropie, se îndepărtează, se apropie, se îndepărtează într-o nemaipomenită îndîr-

jire : Vardaru vrea să ajungă, ei nu au nevoie de el, nu vor să-l întîlnească ; niciodată în viaţă nu mai vor să-l întîlnească. Simţind răsuflarea Voicăi, Radu accelerează şi se depărtează de el. Se depărtează, se depărtează... Dar şi Vardaru se agaţă de ei ca de-o speranţă, dintr-o nevoie de-a se simţi prezent, la timpul prezent, de a-şi demonstra că există. Şi astfel, gonesc, pe motocicletă şi maşină, gonesc toţi trei. Unii în nevoia lor de a nu se mai întîlni niciodată cu celălalt, altul în neputinţa de a nu-i întîlni, a nu-i opri, a nu le înfrunta privirile. Gonind, Vardaru ştie doar atît : că vrea să le-nfrunte privirile şi să le spună ce are pe suflet.

Maşinile par că plutesc ; peisajele din jur se desenează vibrînd toate în lumina de purpură a dimineţii. Nisipul fin se spulberă-n trîmbe mari pe urmele lor.

Şi, deodată, Radu opreşte. În dreptul pepinierei verzi, deasupra căreia se ridică un deal cu livezi şi vii, opreşte.

— Ce faci ?... întreabă alarmată Voica.

— De ce să fugim de el ?... răspunde Radu calm. El va dispare singur din calea noastră... Ai să vezi. El nu mai are nimic comun cu noi, cei care sîntem astăzi ; ai să vezi, o să plece singur !...

Coborînd, Vardaru se îndreaptă spre cei doi, care stau nemişcaţi lîngă motocicletă, pregătiţi să-i ţină piept. La cîţiva paşi de ei se opreşte.

— Mi-a revenit cunoştinţa, sînt lucid ; sînt stăpîn pe mine, le spune.

Răsărind acum, soarele aruncă pete colorate aprins pe feţele celor doi.

— E de datoria mea, spune Vardaru... Dacă eu sînt vinovat, eu să plătesc !... Dacă e Axente, Axente să fie tras la răspundere...

Se mai apropie, mai face un pas, precaut, ca-n faţa unor păsări care s-ar putea speria şi zbura.

— Tu, Radu, trebuie să fii repus în drepturile tale !... Pentru asta am venit !...

Se uită la perechea lor frumoasă, cum se desenează, siluetă cu contur dublu, așezată direct pe lumina soarelui care a apărut, mare, aprins, mai bine de jumătate.

— Înțelegi, Radu, tu trebuie să fii repus...

Radu zîmbește. Senin, îngăduitor. Și-i răspunde cu glas plin de bunăvoință.

— Mă aflu în toate drepturile mele.

— Eu am venit aici...

Radu-l oprește cu un gest calm :

— Mă aflu în toate drepturile mele. Livezile cresc, priviți-le-n jur ; Voica e cu mine... oamenii lucrează cu noi și ne respectă... ce alte drepturi ne-ar mai trebui ? !...

Vardaru privește la el, privește la Voica și parcă nu înțelege :

— Trebuie să fac dreptate.

Pe fața lui Radu, pe fața lui înăsprită și cutată de vînturi, un zîmbet compătimitor.

— Știu, i-o ia înainte Vardaru : vrei să-ntrebi cu ce putere pot s-o fac, cu ce funcție ?...

Un convoi de camioane și tractoare cu remorci pline de oameni trece pe lîngă ei. Radu își cere scuze :

— Mă iertați, trebuie să urc. Mie nu-mi duceți grijă, v-am spus : astea-s drepturile mele ; altele nu-mi trebuie.

— Dar să știi că...

— Mă iertați, la livezi sînt operații delicate : au nevoie de acest ceas în care se amestecă noaptea cu lumina zorilor.

Radu o ia pe Voica, o urcă pe șaua motocicletei, sare și el alături și merge pe lîngă coloană, discutînd preocupat cu oamenii ca și cum acolo, jos, în capătul livezilor, Vardaru nici n-ar exista. Și coloana trece, urcă printre plantațiile care se conturează acum din ce în ce mai bine.

— Te aştept aici, strigă Vardaru ; te aştept, nu plec de-aici pînă nu te-ntorci. Te aştept pînă cînd o să ai o pauză.

Strigătul lui se loveşte de dealurile de nisip pe care cresc livezile şi viile tinere. Se loveşte şi cade fără nici un ecou.

37

Singur, Vardaru rămîne fără rost în explozia de verdeaţă, de frunze late, de pomi mici, crescînd cu vigoare din pămîntul care, descoperindu-şi putinţa de-a-i hrăni, parcă devine altul. Canale şi rînduri de pomi, totul e trasat precis, cu un rost anume, cu un rost atît de bine precizat încît, printre ele, în lumina dimineţii, omul se simte şi mai fără rost.

Şi e singur. Coloana de camioane a presărat pe pante oamenii răspîndindu-i, fiecare la rostul lui. Sub cerul care se limpezeşte şi se colorează proaspăt, siluetele capătă loc în peisajul livezii, sporovăiala se leagă ca un zumzet tăiat din loc în loc de notele înalte ale rîsului, chipurile se conturează, fiecare cu expresia lui. Multe sînt de femei, chipuri hître de femei zdravene, trezite după somn bun, aducînd în livada înrourată ceva din căldura patului.

Vorbesc despre Voica ; apariţia ei e evenimentul. Vorbesc, şi muncesc, şi rîd, făcînd totul repede, îndemînatic şi cu plăcere, la rostul lor, în livezile acelea bine trasate, precis desenate, ce alternează cu vii şi cu alte livezi şi cu alte vii, toate bine trasate, precis desenate, asamblate parcă într-o industrie foarte sigură, în care totul e bine definit, totul respectă logica unor rosturi clare.

Şi numai el pluteşte fără rost, pasăre bătrînă şi inutilă, împiedicată-n aripile greoaie pe care nu şi le mai poate ridica.

Merge, se-mpiedică, îl încearcă ameţeli care amestecă în faţa lui culorile cerului cu verdele acela gras al frunzelor.

Şi, deodată un ţipăt. Ţipăt plăcut, incitant, de fată surprinsă în fierbintea ei goliciune. Vardaru rămîne stupefiat. Luminile roşii ale zorilor îi chinuie şi mai mult chipul... Sînt două fete, două fetişcane cu pielea trupului cuprinsă în bună parte de bronzul soarelui, parcă pentru a le pune şi mai mult în valoare albul dulce al sînilor, al pîntecelui suplu, al feselor pe care muşchii le desenează ca pe nişte jumătăţi de mingi tari. În via ce-ncepe-n margine, printre frunzele mari de viţă, ele se dezbrăcau. Se schimbau : şi-au scos fustele, bluzele cochete şi le-au împăturit frumos punîndu-le-n sacoşe. Gestul lor a fost dezinvolt. Singure printre viţa ce se căţăra pe paliere, ele nu s-au grăbit să-şi pună fustele de lucru. Şi, deodată, apariţia acelui bărbat straniu în lunga manta neagră, privindu-le fix frumuseţea tînără pe care nu ştii dacă ochii lui duşi în fundul capului o înregistrează sau nu. Gesturile lor firești, colegiale, din pricina cărora sînii goi, bogaţi, dar cu bumbi încă mici, au o candoare deosebită, îngheaţă brusc. Se fîstîcesc şi totul se schimbă : Părul le e ciufulit, figurile speriate.

Vardaru îşi cere scuze, dar glasul nu i se aude, nu-i poate ieşi din gîtlej. Nu ştie nici cum să se retragă şi mai rău se încurcă printre spaliere.

Ele îşi trag repede pe trup rochiile de lucru şi apar de după butucii de viţă în faţa lui, pe jumătate voioase, pe jumătate ruşinate, pufnind în rîs.

Îl privesc atent, dovedind că l-au mai cercetat, iar una exclamă :

— Dumneavoastră sînteţi tovarăşu Vardaru !...

El confirmă, în vreme ce fata îl cercetează bănuitor. Într-un tîrziu abia, îşi dă seama de direcţia bănuielii : aţi venit cu tovarăşul Radu şi cu Voica.

Confirmă din nou, fără să priceapă sensul spuselor ; confirmă simţind că trebuie să spună ceva în faţa lor.

— Şi cu Voica ? ! insistă ele. Păi nu dumneavoastră, atunci, i-aţi condamnat ?

Vardaru vrea să protesteze, dar nu poate ; e clar ; în camioane, cîtă vreme a trecut coloana de oameni, cineva l-a recunoscut şi totul s-a şi comentat.

— De ce să-i condamn ? încearcă el un protest.

— Pentru că se iubeau !

— Şi dacă se iubeau ?

— Păi n-a fost el mutat aici ca să fie îndepărtat de ea ? Dumneavoastră l-aţi mutat.

— Pentru că se iubeau, i-aţi despărţit, adaugă şi cealaltă, dar n-are nici un fel de rea-voinţă în glas.

Fetele ştiu mai multe şi lui îi e teamă să afle de la ele tot ceea ce ştiu. Chipul i se rîncezeşte trist :

— Aşa se spune pe la voi ?

— Aşa se spune. E cea mai frumoasă poveste de dragoste, rosteşte romantic una dintre fetişoare : ce frumos au suferit unul pentru altul !...

— Tovarăşul inginer nici nu doarme ca să se ducă s-o vadă în fiecare seară pe Voica !... precizează cealaltă.

— ...Şi livezile astea din dragostea lor au crescut ! spune prima de-a dreptul înflăcărată de o asemenea poveste.

— Da, da, confirmă şi a doua, nu cu imputare, ci la modul cît se poate de sincer, ca unui confident : din dragostea lor au crescut !...

Vardaru îşi dă seama că nici urît nu mai poate fi de către cineva : lucrurile au intrat în legendă, iar legen-

dele se povestesc egal, cu acelaşi glas rostind numele omului bun şi pe al omului rău.

Se uită la ele, la naivitatea lor care, în rochiţele astea de lucru, pare mult mai mare decît atunci cînd erau goale şi sînii, coapsele, linia mijlocului, le arătau femei, acolo, printre frunzele de viţă înroşite de lumina răsăritului.

Ar vrea să le spună ceva, însă ele o rup la fugă, speriate. Se aude un zgomot de motocicletă.

E Firuţă. Plin de praf, chinuit, lasă motorul duduind şi se repede la Vardaru, care stă sprijinit de un stîlp, cu ochii ficşi, inexpresivi...

— Tovarăşe Vardaru, vă e rău, tovarăşe Vardaru !... Ce-aţi făcut, tovarăşe Vardaru !... Trebuia să staţi nemişcat la pat, iar dumneavoastră...

— Eşti un om, Firuţă ! Nu fi supărat pe mine !... spune moale Vardaru, dîndu-şi seama deodată cum îl părăseşte toată vlaga.

— Toţi sîntem oameni ! răspunde acesta grăbit — ...dar dumneavoastră să faceţi una ca asta ! Şi acuma, goneaţi, de parcă...

Fruntea lui Vardaru e plină de broboane. Totuşi, în ochi îi mai descopere un luciu :

— De parcă-l goneam pe Axente, nu ?

— Daţi-l încolo ! Ce, pentru el o să vă sacrificaţi viaţa ? !

Vardaru face un uşor semn de negaţie :

— Nu, Firuţă. Veneam la fetele astea de-aici ; ele aveau neapărat să-mi spună ceva. Aveau să-mi spună ceva, înţelegi ?...

— Şi ?... întreabă miliţianul nedumerit.

— Şi mi-au spus !...

Vardaru conchide cu glas înecat, simţind cum cade încet, foarte încet, desprinzîndu-se de stîlpul care-l susţinuse pînă atunci. Cerul roşu, pe care urcă acum soarele, se înnegreşte şi se prăbuşeşte deasupra lui.

38

Printre pomii cu crengi acordate pe spaliere ca pe un nesfîrşit portativ, călcînd adînc în nisipul lunecos, Firuţă trece cu Vardaru în braţe. Îl ţine sus, cu grijă, şi trupul aceluia e uşor. Numai mantaua neagră de cauciuc se tîrăşte şi-l împiedică la mers. El îşi priveşte paşii cu atenţie şi vede cum, alături lor, se ridică tulpinele zdravene, înfipte bine-n nisip. Oamenii pe lîngă care trece se opresc din lucru. Încremenesc. Privesc lung după ei.

De sus, Radu observă şi vine în grabă :

— S-a întîmplat ceva, de ce staţi ?... Acum vine soarele prea tare !

Deodată, îşi dă seama de ce s-a petrecut. Aleargă după Firuţă. Îl ajunge. Îl apucă şi el pe Vardaru şi-l duc amîndoi înspre maşină.

— A spus ceva ?... întreabă Radu.

— Parcă. A spus că pentru voi a venit !...

Radu ridică din umeri a nedumerire. Aşază bolnavul pe perna din spate a maşinii. Venită şi ea în goană, Voica îi pune sub cap ceva şi-i şterge fruntea îmbrobonată. Şi, parcă, simţind atingerea ei, ochii lui Vardaru se deschid. Îi priveşte pîclos, ceea ce pe Firuţă îl face să exclame :

— De ce-aţi făcut asta, tovarăşe vice. De ce ? !

Vardaru tace lung. Într-un tîrziu, mişcă buzele. Cei trei se apropie de el.

— Ce-a spus ?...

— Ceva despre conştiinţă, sau cunoştinţă... explică Voica, fiindcă ea i-a văzut mişcarea buzelor.

Şi, deodată, spre surprinderea lor, glasul se aude destul de clar :

— Exact : „cunoştinţă“, sau „conştiinţă“... ce importanţă are. Dacă le-am recăpătat, nu mai puteam sta !...

Închide iarăşi ochii, faţa i se crispează, exprimînd o durere imensă.

— Nu trebuia, nu trebuia, protestează Firuţă, parcă împotriva soartei. Acum, dacă operaţia e degeaba ? !...

Fără să ridice pleoapele, Vardaru spune la fel de clar, poate chiar mai încăpăţînat.

— N-a fost degeaba... Dacă am venit aici, n-a fost degeaba. Trebuie făcută dreptate.

Firuţă nu-l mai rabdă. Dă din cap trist, dezaprobator :

— Nu era nevoie. Ei şi-au găsit drumul... Dreptatea se face oricum !...

Vardaru nu mai are vlagă ; de-abia mişcă buzele :

— Adevărat. Dar cunoştinţa mea... nu : conştiinţa...

Mai murmură de cîteva ori, căutînd parcă să aleagă : „cunoştinţa“, „conştiinţa“... şi capul îi cade într-o parte.

Inert.

EPILOG

Prima întrebare pe care mi-o pun, prima, tocmai pentru că îmi vine mai uşor să răspund la ea, este : „Oare, într-adevăr, ei n-au nevoie de mine ?"

N-au. Categoric lucrul acesta. N-au. Şi-au găsit rostul lor, drumul lor, echilibrul lor şi nu au nevoie de mine. Au găsit în ei înşişi tăria necesară, iar viaţa, aşa cum e ea astăzi, i-a ajutat să nu abandoneze.

A doua întrebare e mai complicată : De ce fug de mine, de ce simt nevoia să mă lase cît mai în urmă, cît mai departe de ei ?... Oare reprezint eu, într-adevăr, o ameninţare ? Sau o perioadă trecută, o perioadă de amintirile căreia vor să se scuture ?... Oare eu, eu care...

Dar am impresia că n-am spus, în acest epilog, cine sînt... Eu sînt Vardaru. Nu, n-am murit. Dacă mueam, era altceva. Era mai simplu în toată macabra inconştienţă şi insensibilitate a morţii.

Am rămas, însă viu. Viu şi chinuit de acea conştiinţă care spunea Firuţă că-mi revenise. Nu, conştiinţa nu-mi revenise ; conştiinţa am avut-o întotdeauna, am purtat-o în mine împreună cu toate aceste fapte, şi ea nu m-a lăsat să mă eliberez de ele decît astfel : scriindu-le.

Le-am scris. Nu se putea altfel... Dar tot nu m-am eliberat, pentru că scrisul poate fi, cel mult, o datorie, dar nu o eliberare. Întrebările tot mă chinuie.

Şi dacă primei întrebări îi găsesc răspunsul mai uşor, adică îmi este mai la îndemînă să i-l găsesc şi să-l formulez, în legătură cu a doua, toată conştiinţa asta a mea care e trează, şi va fi trează atît cît voi exista, se răscoleşte ; se chinuie şi se răscoleşte, se zbuciumă, minată de cumplite nelinişti.

Pentru că îmi vine tare greu să cred în inutilitatea mea faţă de ei, faţă de destinul lor. Şi, cu atît mai greu, în faptul că, insinuîndu-mă în viaţa lor, le-am făcut

rău. Dar indiferent ce-aş dori eu să cred, fuga lor, categorica lor nevoie de a fugi de mine, asta îmi spune : Îi apăs cu prezenţa mea, vor să se scuture ; amestecul meu este ca un corp străin ce trebuie neapărat eliminat. Prima dată le-am făcut rău, iar acum le sînt inutil, pentru că, aşa cum spunea Radu : „Grădinile cresc, Voica e cu el, oamenii îi respectă.“ Deci, ce-i mai trebuie ? !...

E drept. Lor nu le trebuie nimic din partea mea. Viaţa lor merge înainte şi unica datorie faţă de viaţă este s-o laşi să meargă înainte, conform legilor ei. Vreme de mii de ani, oamenii s-au războit, şi-au făcut rău unul altuia şi, tot vreme de mii de ani, au propovăduit cuviosenia, ideea de a-şi face bine unul altuia. Nu !... Nu e chemarea noastră pe această lume, nici să facem „rău“, nici să facem „bine“ ; chemarea noastră e alta, dar oamenii, din păcate, nu o înţeleg. Se îndîrjesc în a face „rău“, se ambiţionează în a face „bine“ şi, astfel, se amestecă neîndemînatic în mersul firesc al lucrurilor. Trebuie să înţelegem odată : chemarea noastră este să lăsăm ca viaţa să se desfăşoare normal, conform legilor firii, să facem toate eforturile de a o dirija în aşa fel încît să se desfăşoare pe liniile ei fireşti. Cel mai mare *bine* pe care-l putem face pe această lume este să veghem ca viaţa că evolueze normal, conform dialecticii ei. E unicul fel de a ne face datoria.

Este. Cred în aceasta !

Dar eu ?... Eu ce mă fac ?... Eu, care am nevoie de oameni, de prieteniile pe care le-am legat, ce mă fac ?...

Am nevoie de Radu, am nevoie de Voica ; simt acut dorinţa de a-i vedea cum se realizează şi se desăvîrşesc în viaţa asta, iubindu-se.

Am nevoie !...

Ei trebuie să înţeleagă această nevoie patetică a mea !... Dar nu sînt întru nimic convins că o pot înţelege, că o vor putea înţelege vreodată.

Lector : NICOLAE SORIN
Tehnoredactor : AUREL BUCUR

Apărut 1978. B.T. 12.01.1978. Tiraj : 1976 — 5 500 ex. broşate, 1978 — 28 000 ex. broşate. Coli tipar 14,50.

Comanda nr. 70 495
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
Bucureşti — Piaţa Scînteii nr. 1
Republica Socialistă România

COLECȚIILE ȘI SERIILE EDITURII „EMINESCU"

Colecția *Mărturii*

În peisajul literar contemporan, amintirile unor personalități de frunte ale vieții noastre cultural-literare și științifice, sau ale unor participanți la marile evenimente social-politice ale deceniilor care au premers Eliberării, ori ale anilor tumultuoși ai construcției socialiste, reprezintă o contribuție remarcabilă la reconstituirea atmosferei de epocă, la cunoașterea unor oameni și fapte.

Seria *Biblioteca de proză română contemporană*

Interesul din ce în ce mai mare pe care publicul l-a arătat prozei noastre contemporane a determinat editura să inițieze o serie în care vor fi republicate cele mai valoroase romane, nuvele, povestiri, reportaje ale prozatorilor români. În această serie vor apărea lucrări scrise și tipărite după 23 August 1944.

Colecția *Romanul de dragoste*

„Colecția care poartă acest nume, a editurii Eminescu, se poate mîndri cu publicarea celor mai interesante romane autohtone de acest gen și cu tradu-

cerea capodoperelor literaturii universale oferite cititorilor noştri. Un travaliu admirabil şi cu profunde implicaţii pe plan social, etic şi estetic."

(Virgil Teodorescu)

Colecţia *Clepsidra*

Colecţia cuprinde două serii. Prima prezintă cititorilor ample şi documentate monografii despre popoare, culturi şi vechi civilizaţii purtînd girul celor mai calificate autorităţi ştiinţifice, vieţile romanţate ale unor personalităţi ilustre din istoria ţării noastre şi din istoria altor ţări şi popoare, jurnalele de călătorie ale temerarilor exploratori. Cea de-a doua serie înglobează romane cu caracter istoric.

Seria *Panorame*

Începînd din anul 1974, Editura Eminescu a inaugurat publicarea unei serii de *Panorame* ale literaturii române contemporane care asigură, prin varietatea punctelor de vedere, a modalităţilor critice, a genurilor şi a perioadelor abordate, o străbatere atentă, de pe poziţii ideologice şi estetice marxiste, a creaţiei literare româneşti clasice şi contemporane, punîndu-i în lumină direcţiile principale de manifestare şi perspectivele care se conturează.

Colecţia *Rampa*

Lansată în anul 1973 şi avînd ca deziderat ferma propagare şi promovare a dramaturgiei contemporane în sfera lărgită a publicului şi cititorului de teatru,

colecţia *Rampa*, selectînd conform unor riguroase criterii etice şi estetice piese contemporane care s-au bucurat de o largă audienţă — lucrările din colecţie fiind reprezentate pe cele mai de seamă scene din ţară sau difuzate la Radioteleviziune — îşi propune prin prezentarea complexă a titlurilor incluse în plan (o profesiune de credinţă a autorului, material documentar : distribuţiile premierei şi ale succesivelor montări, aparat critic sugestiv) consolidarea repertoriului dramaturgic contemporan. Pe lîngă piesele originale contemporane, majoritatea incluse în programa analitică şcolară, apar şi piese devenite permanenţe ale dramaturgiei naţionale.

Colecţia *Masca*

Consacrată publicării unor selecţii şi antologii reprezentative, cuprinzînd studii, eseuri, articole şi cronici ce reflectă cu fidelitate caracterul militant, umanist al teatrului contemporan, ponderea mesajului său social, politic în formarea conştiinţelor, colecţia *Masca* şi-a propus încă de la lansare, în anul 1973, subliniera şi evidenţierea rolului de stimulare şi emulaţie pe care îl exercită comentariul critic curent asupra creatorilor de spectacol şi piese originale româneşti, trasarea coordonatelor gîndirii teatrale actuale.

Lei 6,50